

ETNOLOG

GLASNIK ETNOGRAFSKEGA MUZEJA
V LJUBLJANI

LE BULLETIN DU MUSÉE D'ETHNOGRAPHIE
À LJUBLJANA

REDAKTOR:
DR. N. ŽUPANIĆ

KNJIGA VII.

LJUBLJANA

1934

ETNOLOG

GLASNIK ETNOGRAFSKEGA MUZEJA

V LJUBLJANI

~~44061~~
44061

~~48344~~



LJUBLJANA

1931



Kip N. Pirnata

**DIVUS ALEXANDER I
REX IUGOSLAVIAE**

SPOMINU BLAGOPOKOJNEGA VITEŠKEGA KRALJA ALEKSANDRA I. »ZEDINITELJA«

Kar zamisliti si ne moremo, da ni več med nami Njega, našega plemenitega domovinskega očeta, našega kralja Aleksandra I. Njegova blaga duša je toliko prešinita življenje našega naroda, da je bilo njegovo mišljenje, njegovo čustvovanje in njegovo delovanje tesno zvezano z rojstvom kraljevine Jugoslavije in posvečeno njenemu srečnemu razvoju in njeni lepši bodočnosti. Vse življenje viteškega kralja je poteklo v neprestanem napornem delu za povzdigo naroda in za zavarovanje obstoja države. Očvrstitev države na znotraj in na zunaj je bila poglobitni smoter političnega in vladarskega udejstvovanja Aleksandra Karadjordjevića I., in to je hotel doseči na osnovi državnega in narodnega jedinstva, kakor tudi z mednarodnimi pogodbami, ki naj bi zagotovile dolgotrajen mir ter izboljšanje gospodarskih, socialnih in kulturnih prilik v Evropi. Za doseg tega vzvišenega smotra ni bil našemu blagopokojnemu domovinskemu očetu noben napor pretežak, nobena pot predolga in nobena žrtev prevelika.

Svetlim smotrom osrečevanja bližnjega nasprotujejo zli duhovi, zli bogovi, sinovi teme in polnoči. Ti so se zarotili proti viteškemu kralju Zedinitelju, ki se je boril tudi v mirnem času junaško kakor nekdanj v bitkah pri Kumanovem, Suvoru in na Kajmak Čalanu. Tuji, plačani zarotniki so sklenili spraviti s sveta kronanega voditelja plemenitih smotrov in neustrašenega čuvarja Jugoslavije. Dne 9. oktobra 1934 so v Marseille-u končale revolverske krogle, ki jih je oddala zločinska roka, zemsko življenje našega kralja Zedinitelja;

končale so ga v trenutku, ko je stopil na tla bratske Francije, hotoč pojačati pridobljene vezi in doprinesiti svoj veliki delež običnemu miru v Evropi.

Padel je kot junak, kot pravi borec, enak mučeniku carju Lazarju, ker je vedel, kaj ga čaka, in vendar je šel naprej po zapovedi dolžnosti, kakor pravi vitez mučenik ...

Ko se je umirajoč za trenutek zavedel, mu je priklopelo iz ranjenega srca ono, kar je v življenju najbolj ljubil in najbolj spoštoval in k sebi stiskal kot svetinjo: »ČUVAJTE JUGOSLAVIJO!« ...

Včeraj, 18. oktobra ob 3. uri popoldne je bil položen kralj »Zedinitelj« v kameniti grob pod pozlačeno kupolo cerkve sv. Jurija na Oplencu, zadužbine kralja Petra I. Osvoboditelja, ob brnenju vojnih letal, ob grmenju topov, ob odmevu salv iz pušk, med ihtenjem in ječanjem ožaloščenega naroda, ob prisotnosti tujih odposlancev, vladarjev in dostojanstvenikov.

Plošča iz oniksa z napisom:

ALEKSANDAR I.

KRALJ JUGOSLAVIJE

1888—1934

je pokrila njegov grob. Zaprla so se za velikim pokojnikom vrata večnosti.

Naš ljubljeni kralj nevzdramno spi na visokem Oplencu, ali duh njegov živi med nami, živi v srcih njegovih državljanov in sinov. Mistična lučica na njegovem grobu trepeče: ČUVAJTE JUGOSLAVIJO!

Tesen je grob kralja Aleksandra na Oplencu: za koplje dolg, za handžar širok in za puško globok. Tesen je za bojevnika, ki mu je bila premajhna kraljevina Srbija; premajhen in preskromen domek je za kralja Zedinitelja, ki je hotel

veliko in zedinjeno Jugoslavijo in ki je ustanovil »Balkanski sporazum«. Kako tesen in teman je ta grob za orla, ki je hotel poleteti v Pariz, London, Berlin in Rim ter pomiriti razburjene duhove v prid miru in sreče Evrope. Mlad in poln načrtov za delo je odšel naš ljubljeni kralj od nas na oni svet. Prerano in nasilno je legel v grob, ante diem . . .

Kaka tragika zgodovine!

Velika je naša kraljevina Jugoslavija, malo je manjša od Italije, in za to veličino očetnjave se je boril kralj Aleksander.

Mala pa je naša Jugoslavija v primeri v velesilami, in vendar kakšno besedo, kakšen ugled je imel naš viteški in mučeniški kralj Aleksander v svetu . . .! Vprav pred njegovo smrtjo so bile oči Evrope uprte v Njega, pričakujoč dobrega sveta in zdravilnega recepta za pomiritev zablodenih duhov.

Majhna Jugoslavija je imela velikega kralja — kralja Aleksandra. Kot mlad prestolonaslednik se je boril leta 1912 v odločilni bitki pri Kumanovem — slično kot osemnajstletni Aleksander »Veliki« pri Heroneji (338 pr. Kr.) in prestolonaslednik Dušan »Silni« pri Velbuždu (1330).

Bog Ti daj duši lahko, viteški Zedinitelj! Naj Ti sveti večna luč na visokem Oplencu!

Podzemelj ob Kolpi, 19. oktobra 1934.

D r. N i k o N. Ž u p a n i ć,
redaktor »Etnologa«, bivši minister.

Vsebina „Etnologa“,
knjiga VII.:

	Stran
✓ A. Merkun: Narodopisno blago iz Dobrépoljske doline	1—37
✓ R. Andrejka: Star kmečki inventar iz XVIII. stoletja . .	38—50
P. Skok: Iz slovenačke toponomastike (II)	51—87
✓ N. Županić: Izvor in ime Antov	88—99
M. M. Павићевић: Црногорске анегдоте о Хрватима	100—106
✓ I. Simonič: Migracije na Kočevskem v luči priimkov	107—138
✓ I. F. Šašelj: Nadaljevanje avtobiografije povodom 75 letnice pisateljevega rojstva, dne 13. maja 1934.	139—145
✓ I. F. Šašelj: Povodni zrnaj in belokranjska narodna pesem o sv. Juriju	146—148
M. M. Pavičević: Crnogorci u pričama i anegdotama . .	149—165
✓ N. Županić: [Ime Grk v pomenu velikana pri Belokranjcih v Dravski banovini	166—182
✓ R. Andrejka: Jagode za oči	183—185
✓ J. Mal: Božjepotni spomini in „odpustki“	186—192

Sommaire de l'„Etnolog“,
tome VII:

	Page
A. Merkun: Folklore de la vallée de Dobrépolje en Basse Carniole	1—37
R. Andrejka: Un ancien inventaire d'une maison paysanne slovène au commencement du XVIIIème siècle . .	38—50
P. Skok: Contribution á l'étude de la toponymie slovène (II)	51—87
N. Županić: L'origine et le nom des Antes	88—99
M. M. Pavičević: Les Croates dans les anecdotes monténégrines	100—106
I. Simonič: Les migrations au rayon de Kočevje dans la lumière des noms de famille	107—138
I. F. Šašelj: Suite l'autobiographie à l'occasion du 75-ième anniversaire del l'écrivain, le 13 Mai 1934	139—145
I. F. Šašelj: Le dragon marin et la chançon national (Carniole Blanche) de Saint Georges	146—148
M. M. Pavičević: Récits et anecdotes sur les Monténégrins	149—165
N. Županić: Der Name Grk (Grieche) in der Bedeutung Riese bei den Belokranjci im Königreiche Jugoslawien . .	166—182
R. Andrejka: Les „baies“ pour guerir les yeux	183—185
J. Mal: Wallfahrtsandenken	186—192

	Stran
Kronika, referati in kritike	193—227
Časopisi in nove knjige	228—233
Dosedanji sotrudniki Etnologa (1927—1934)	234
N. Županić: Za Etnografski muzej v Ljubljani	235
Errata corrigé	236

Narodopisno blago iz Dobrépoljske doline.

Anton Mrkun — Dobrépolje.

Ako sedeš v Ljubljani na kočevarja, se v dobri uri pripelješ v Dobrépolje, ki se nahaja nekako v sredini med Ljubljano in Kočevjem. Dobrépoljska dolina je nadaljevanje Lužarske in Raške doline. Od Kompolj dalje se imenuje Struška dolina. Nekoč je bila ta dolina zalita z vodo in je bilo tu jezero, dokler niso vode našle svojega odtoka pod zemljo.

Dobrépoljska dolina se razprostira v daljavo 12 km, na najširšem kraju je široka 3 km. Podobna je veliki kadunji, ki jo od vseh strani oklepajo kraški hribi. Le pri Ponikvah se pride iz nje po ozki soteski, proti Strugam znaša odprtina okrog 2 km. Edina voda je Rašica, ki se že v začetku doline pri Ponikvah zgubi v velikem požiralniku. Vode na laški in ortneški strani se zgube v zemljo in se prikažejo na dobrépoljski strani v raznih jamah, a takoj ponicaajo v zemljo. Najimnitnejša je Podpeška jama, iz katere je po cevi napeljana voda na korito ob vhodu za ljudi in za živino. V tej jami ima tudi zoološki institut ljubljanske univerze svoj laboratorij za študij specialne jamske favne. V teh jamah se nahaja človeška ribica kakor v Postojnski jami.

Ob povodnjih bruhajo te jame velike množine vode. To se je videlo zlasti leta 1933 v jeseni ob veliki povodnji. Inž. Pick je 7. oktobra 1912 barval Tržiščico, ki teče od Ortneka proti Žlebiču. Ob 4. uri in 19 minut je začel požiralnik Tentera požirati barvano Tržiščico in ob 9. uri zvečer istega dne je pritekla barvana voda v Kompoljski jami na dan. Vode od laške strani teko pod zemljo do dobrépoljske doline in tu dalje do kopanjske doline, kjer pridere na dan Šica, ali pa teko direktno v Krko.

Dobrépoljska dolina je 444 m nad morjem in šteje 3400 ljudi. Vasi so sledeče: Ponikve, Predstruge, Vodice, Cesta, Zdenska vas, Mala Ilva gora, Hočevje, Mala vas, Zagorica, Podgorica, Videm, Podpeč, Bruhanja vas, Podgora in Kompolje. Prej so bile tri politične občine: Videm, Podgora in Kompolje, od novembra 1933

dalje so vse tri občine združene v eno občino, ki se imenuje Videm.

Dobrépolje so do leta 1260 spadale pod šentviško župnijo na Dolenjskem. Svetni gospodarji dobrépoljske doline so bili v 13. stoletju ortenburški grofje. Ti so l. 1260 ustanovili župnijo sv. Križa v Dobrépoljah, in sicer sta bila to Henrik III. in Friderik II., grofa ortenburška. Tedaj je bila dobrépoljska župnija zelo obširna. Obsegala je poleg dobrépoljske župnije še sedanje župnije: Struge, Velike Lašče in Sv. Gregor.

Ortenburški grofje so sezidali na strmem hribu nad sedanjo postajo Čušperk močan grad, ki se zdaj imenuje Stari grad in je deloma v razvalinah deloma pa še stoji. Kamenje je lepo rezano. Mavta se drži zidu, kakor da bi bila cinasta. 1000 let že stoji to zidovje in nad 400 let že brez strehe in vendar še ni razpadlo. Iz tega gradu so nekdanj čušperški gospodje vladali Dobrépoljem. Sodišče se je nahajalo na Vidmu, kjer je sedaj Ambroževa hiša št. 32. Čušperški gospodje so izvrševali tudi »krvavo rihto«. Zločince in upornike so obešali na Gavženhribu poleg kolodvora.

Valvazor omenja tudi grad v Podpeči, kjer so bivali dobrépoljski gospodje. Toda že ob Valvazorjevem času je bil ta grad v razvalinah. Temelji zidov se še danes poznajo.

V nekdanji dobrépoljski župniji so imeli nekdanj stiški menihi obširna posestva. Trebili so gozdove, kultivirali zemljo, naseljevali kmete in jih učili kmetijstva.

Turki so večkrat obiskali te kraje, jih pustošili in razdjali. V dobrépoljski okolici je bilo več taborov. Ljudje so se skrivali tudi v podzemeljske jame. Pripovedujejo, da so se domačini utaborili v Podpeški jami, ki so jo ob vходу utrdili. Turki so jo napadali. A domači branilci so vrgli med Turke več panjev razjarjenih čebel, ki so Turke jako opikale. Turki so se umaknili, češ: »Kranjci pa imajo res hude muhe.«

Kmetski upori proti graščakom so se dogajali po kočevskem okraju v 14. in 15. stoletju. Uporni dobrépoljski kmetje so leta 1515 napadli čušperški grad in ga razdjali.

Tudi luteranci so v 15. stoletju rogovilili po lepi dobrépoljski okolici, saj je bil Primož Trubar rojen v bližini na Rašici. Na čušperškem gradu so bili goreči pristaši luteranstva. Dobrépoljski župnik Luka Vrbec je celo prestopil k luteranski veri, pa se je pozneje skesano povrnil v katoliško Cerkev.

Valvazor pripoveduje, da so se Dobrepoljci ob njegovem času pečali s prodajo soli. Na konjih so jo raznašali po Kranjskem.



Anton Mrkun

Dandanes vsega tega ni. Ljudje se pečajo s poljedelstvom, živinorejo, zlasti pa z gozdarstvom, le nekaj malega se pečajo z izdelovanjem zobotrebcev. Poleti in v jeseni jako pridno na-

birajo gozdne sadeže: jagode, borovnice, gobe, ižice itd. Pred nekaj leti so se največ preživljali z gozdarstvom. Z dobrépoljske postaje so skoro dnevno celi vlaki odvažali drva proti Ljubljani in dalje proti laški meji. V zadnjih letih se je ta trgovina zelo poslabšala.

Ker je skoro vsa dolina brez tekoče vode, zato so tudi požari po večini strašni, navadno pogori kar cela vas. Leta 1877 je v Kompoljah pogorelo 58 hiš, l. 1902 je Zdenska vas pogorela. Zgorela sta tudi dva človeka. L. 1904 je zgorela vas Podpeč s cerkvijo sv. Martina vred; l. 1917 je požar uničil Podgorico, več let prej vas Zagorico. Vodovod grade že nad 30 let, pa ga še niso začeli delati. Voda je ena prvih potreb za Dobrépoljsko dolino.

Ljudstvo je dobro, pošteno in verno. Stari ljudje pripovedujejo, da sedaj mnogo boljše živijo kakor pa nekđaj in tudi boljše se oblačijo. Ljudje so bolj podjetni in si znajo več pridobiti. Prej ni bilo nobenega zaslužka kakor ob košnji in ob mlačvi kake 14 dni. Veliko ljudi si je pomagalo z Ameriko. Ljudje sedaj dvakrat toliko pridelajo kakar pred 50 leti. Moški so nekđaj pozimi samo živino krmili, ženske so pa predle. Brali niso nič, zato so pa tem rajši pripovedovali posebno na večernih vasovanjih razne dogodke, resnične in izmišljene, pripovedke o coprnicah, o divjem možu itd. Starejši so otrokom pripovedovali »storije« o škrtih, o vilah, o rojenicah, o mori, o coprnicah itd. Tudi so radi peli razne narodne pesmi, svete in svetne.

Novi rod vsega tega več ne pozna. V vile, rojenice, coprnice, divjega moža ne veruje in sploh o njih nič ne ve. Stare narodne pesmi se več ne pojo, otroci si pripovedk več ne pripovedujejo. Tako narodopisno blago polagoma izgineva.

Zato je prav, da se reši pozabnosti, kar se rešiti da. Nekatere narodopisne drobtinice sem tu zbral iz naše doline. Največ mi jih je povedal Ivan Dren, posestnik iz Ponikev št. 3, dalje pokojni Janez Miklič iz Zagorice št. 5, Ana Kralj iz Zagorice št. 41, Frančiška Štrubelj iz Zdenske vasi št. 20 in drugi.

I. SEGE IN NAVADE.

1. Advent.

Advent je našemu ljudstvu svet čas, zato hodijo kaj radi zjutraj v cerkev k jutranjim pobožnostim. Svoje dni so se v adventu tudi strogo postili. V prav

nobeni hiši se ni belilo z mastjo ali slanino. Tako hišo, ki bi jedli z mastjo zabeljeno, bi opravljali daleč naokrog. Tudi coprnice bi taki hiši ne prizanesele. Maščevale bi se kruto na ta ali oni način, ali z boleznijo pri živini ali pri ljudeh ali z drugimi uimami na polju. Zato je vsaka gospodinja pazila, da je pred adventom pripravila zadostno količino ~~kuhanega~~ masla.

Vsako jutro je vsaka družina molila del sv. rožnega venca. V splošnem so ljudje preživljali advent v veliki pobožnosti ter v strogem postu in se tako lepo pripravljali na lepe božične praznike. Tudi sv. zakramente so po večini prejeli v adventnem času.

V adventnih dolgih večerih se zbirajo možje in fantje v hiši, kjer dela čevljar ali krojač. Običaj je, da dela do polnoči. V prejšnjih časih so si pripovedovali razne storije (pravljice) in različne dogodke iz življenja. Fantje igrajo tudi karte ali domino ali kaj drugega. Starejši so si radi pripovedovali o raznih vojskah, o Plementazarjih, o Napoleonu, sedaj po svetovni vojni pa o dogodkih na bojišču itd. Ženske so prej predle, a sedaj pa en čas poslušajo, potem pa pospe na zapečku ali na peči.

Dandanes je precej razširjena domača obrt: izdelovanje zobotrebcev. Zato se ljudje shajajo v hišah, kjer delajo zobotrebce. Moški pri tem le pomagajo žagati les, klati, beliti, ravnati, čistiti in vezati v butarice.

2. Sveti večer.

Že par dni pred božičem gredo otroci v hrib po mah za jaslice. Tisto popoldne pred božičem delajo jaslice. V kot postavijo in pritrdijo desko, nanjo denejo mahu, na sredi postavijo hlevček, v katerem leži božje dete, poleg stojita Marija in sv. Jožef. Nad hlevčkom je angel z napisom: Slava Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji. Okrog hlevca postavijo pastirce iz trdega papirja ali izrezljane iz lesa. Tudi sv. Trije kralji jahajo v primerni razdalji eden od drugega: eden na konju, drugi na kameli in tretji na slonu. Pred jaslicami je pritrjen prtiček, ki je lepo okrašen, navadno iz papirja. Po nekaterih hišah napravijo tudi božično drevesce, ki ga bolj ali manj bogato okrase.

Ves dan pred božičem se vrši po vseh kmetskih hišah veliko pospravljanje, ribanje in pomivanje. Popoldne gredo k fari po blagoslovljeno vodo. Ta dan speko gospodinja kruh, med drugim prijetno dišeče potice. Vse popoldne se suče pogovor, kje so napravili boljše potice, koliko potic so napekle, katera gospodinja je lepše pospravila.

Ko zazvoni avemarijo, gre gospodar kropit. Iz blagoslovljenega lesa napravi ogenj v kako posodo, dene na ogenj kadila, žena vzame blagoslovljeno vodo in gresta kadit in kropit po vseh prostorih. Potem molijo sv. rožni venec, da bi jih Bog obvaroval vseh nesreč in težav.

Nato prižgo blagoslovljeno svečo in molijo vse tri dele sv. rožnega venca. Pazijo, da molijo vedno tedaj, ko začne po cerkvah zvoniti in pritrkavati. Po končani molitvi večerjajo in sicer kašo. Nato delajo jaslice, ako jih niso že prej naredili. Pojo božične pesmi ali se pomenkujejo kaj lepega, dokler ne pride čas, da odidejo k polnočnici. K polnočnici po navadi odidejo vsi, le mali otroci in stari ljudje ostanejo doma. Ko pridejo od polnočnice, ponekod molijo sv. rožni venec.

Pravijo, da na sveti večer živina v hlevu govori. Kdor ima pri sebi praprotno seme ali štiriperesno deteljo, sliši kaj se pomenkuje. Tisti čas, ko na sveti večer zvoni, moraš iti okrog hiše in pogledat notri skozi srednje okno. Trikrat je treba okoli iti in videl boš, kaj bo drugo leto s teboj. — Tudi pravijo, da tisti, ki gre med polnočnico na sveti večer na križpot molit, vidi nebo odprto in vidi, kaj se bo prihodnje leto zgodilo.

3. Sveti dan.

Na Sveti dan gredo nekateri k trem svetim mašam. Opoldne je pa kaj boljšega za kosilo: juha, goveje meso, tudi klobase in potice. Jasno je, da se tega nepopisno vesele zlasti otroci in koncem koncev tudi stari, saj pravijo, da je dobro, da se jim enkrat sprevrže.

Na Sveti dan ne gre nihče nikamor drugam kakor samo v cerkev. Ves dan ljudstvo preživi v premišljevanju svetega dne. Zvečer kmalu odmolijo veseli del sv. rožnega venca in gredo bolj zgodaj spat, zlasti zato, ker prejšnjo noč niso veliko spali.

4. Praznik nedolžnih otročičev.

Na ta dan hodijo otroci tepežkat. Napravijo si tepežnice, t. j. iz vrh spleten korobač ali tudi navadno palico in hodijo po hišah tepežkat. Do kogar pridejo, ga rahlo udarijo in govore: Rešite se! Zato plačajo tepežkani kak denar ali tudi kruh, sadje ali kaj drugega.

5. Novo leto.

Kajenje in blagoslavljanje po hišnih in gospodarskih poslopih se vrši prav tako, kakor na sv. večer. Istotako zmolijo vse tri dele sv. rožnega venca. Ponekod čakajo do polnoči, da tako dočakajo novo leto.

6. Sv. Trije kralji.

Pred praznikom sv. Treh kraljev imajo navado, da speko poprtnik. Na večer postavijo poprtnik na mizo in ga pokrijejo s prtom. Zato mu pravijo poprtnik, ker je pod prtom. Na mizo postavijo britko martro (križ).

Zvečer pred sv. Tremi kralji kade in blagoslove, kakor na sv. večer. Istotako zmolijo vse tri dele sv. rožnega venca.

Na dan sv. Treh kraljev načno poprtnik, nekaj koscev ga dobi tudi živina in kokoši.

7. Svečnica.

Na Svečnico podero jaslice. Ta dan neso tudi svečo blagoslovit. Blagoslovljene sveče rabijo, da jih dajo v roke umirajočim.

8. Pust.

Za pust speko potice in na pustni dan krofe in meso. Na ta dan se mladi ljudje napravijo v maškare, ki hodijo po vasi in love otroke ter zbijajo razne šale.

Po hišah pobirajo tudi jajca, ki jih prodajo in denar zapijejo.

Ponoči vlečejo ploh tistim dekletom, ki so se hotele možit, a se jim je podrla.

9. Post.

Na pepelnico pridejo v cerkev k pepeljenju. Včasih so na post zelo veliko držali. Jedli so samo okrog enajste ure močnik, zajtrka ni bilo nič, večerja tudi zelo pičila.

Sredi posta so včasih »babo« žagali. Otrokom so rekli pred kosilom, da naj gredo gledat, kako bodo babo žagali. Med tem časom so pa doma kosilo pojedli.

10. Cvetna nedelja.

Na cvetno nedeljo pripravijo žegen. Ta žegen je sestavljen iz bršljina, mačic, žingelna, treh leskovih šibic, drenovke ter mladik domačega drevja. Napravijo lepo butaro, v sredo pa denejo jabolka ali pomaranče.

Vejice tega žegna porabijo za kadilo veliki teden in o božičnih praznikih. Vejice pokladajo tudi na njivo, kadar crjejo, pa tudi v žitnice, da se bolje žito ohrani in obvaruje raznih škodljivcev. Tudi vsaki živini dajo po eno vejico bršljina. Iz oljke pa naredijo križce in denejo na vsako okno po enega. Blagoslovljene pomaranče in jabolka ljudje jedo, da bi se obvarovali strupenih živali.

11. Veliki teden.

Na veliko sredo so ob štirih popoldne cerkvene molitve in postavljen božji grob. Ko nehajo molitve, otroci ragljajo z ragljami ali regljami, pred cerkvijo pa razbijajo tudi po lesu in delajo velik ropot, kar pomeni, da so Judje nekoč kričali z velikim nemirom: Križaj ga, križaj ga! To se ponavlja tudi veliki četrtek in veliki petek po moltvah popoldne.

Na veliki četrtek pridejo zjutraj v cerkev in mnogo jih gre k sv. obhajilu, kakor so šli apostoli pri zadnji večerji k sv. obhajilu.

Veliki teden zjutraj kurijo na dvorišču, kar pomeni, da so vojaki na Kajfovem dvorišču kurili, kjer je Peter zatajil Jezusa.

Veliki petek ljudje popolnoma praznujejo. Po vaseh so razdeljeni, pa molijo ves dan sv. Rešnje Telo. Vmes pa prepevajo svete pesmi.

Na veliki petek gre vsakdo poljubit križ, ki je položen na prtju pred obhajilno mizo.

Na veliko soboto zjutraj je najprej blagoslov ognja, ki se vrši zadaj za cerkvijo pri vratih na pokopališče. Vsi cerkovniki od podružnic pridejo z gobami, da raznesejo sveti ogenj po hišah, za kar dobe jajce, po eno ali dve od vsake hiše.

Na veliko soboto dopoldne imajo ženske veliko opraviti, ker imajo peko. Speko kolač, malih kolačkov po nekaterih hišah toliko, kolikor je otrok pri hiši, dalje speko potice, skuhamo pleče, želodec, mesene klobase, pirhe in pripravljajo hren. Vse to denejo v jerbasa in pregrnejo z lepim prtom in nesó žegnat. Speko tudi štruklje iz ajdove moke in nakupijo pomaranč. Blagoslov se izvrši ponekod v privatni hiši, ponekod pa v cerkvi, kakor je bolj pripravno.

Od blagoslova hite dekleta s košarami hitro domov. Pravijo, da se bo tista gotovo omožila, ki pride prva domov, oziroma katera je prva.

Na veliki četrtek, pravijo, gredo zvonovi v Rim, ko utihnejo, a veliko soboto se povrnejo iz Rima, ko se zopet oglasijo. Kdor se tedaj umije, ga oči ne bodo bolele.

V soboto popoldne je vstajenje ob 6. uri. Vsi pridejo k vstajenju, lepo napravljeni in z veselim srcem.

12. Velika nedelja in ponedeljek.

Ko na veliko nedeljo pridejo zjutraj iz cerkve, načno žegen. Narežejo pišče, pirhov, naštrgljajo hrena in to vse jedo.

O veliki noči sekajo pirhe in pomaranče, kar dela otrokom silno veselje. Na veliko nedeljo se vsakdo drži bolj svojega doma radi velikega praznika.

Na velikonočni ponedeljek pa se radi obiskujejo in hodijo drug k drugemu po pirhe.

13. Binkošti.

Za Binkošti pripravijo zopet kaj boljših jedil. Na ta praznik gredo n. pr. v Kopoljah zvonit takoj po polnoči.

Fantje imajo navado, da v tej noči prineseo lipove vejice na okna onih hiš, kjer imajo dekleta. Ako je pa kdo na katero hud, ji prineseo grd trn.

14. Praznik sv. Rešnjega Telesa.

Praznika sv. Rešnjega Telesa se mnogi vesele, ker se vrši prav lepo in slovesno in je vse, ako je lepo vreme, dobro in zadovoljno razpoloženo. Vsi so oblečeni kar moči lepo. Pri procesiji trosijo otroci rožice. Te rožice potem nekateri pobero, ker jih smatrajo za blagoslovljene in jih rabijo za kadilo proti boleznim. Vejice od mlajčkov pa podtikajo v streho, da se obvarujejo pred strelo. Nekateri jih v šopke povežejo, katere potem o kresu postavijo na njivo, da se obvarujejo nesreč.

15. Praznik presvetega Srca Jezusovega.

Na predvečer praznika presv. Srca Jezusovega žgo kresove in se s tem spominjajo velike ljubezni Jezusovega Srca do nas ljudi.

16. Marijini prazniki.

Marijine praznike proslavljajo radi s tem, da gredo na Marijina božja pota. Gredo k Novi štifti pri Ribnici, na Kurešček nad Igom pa tudi k Mariji Pomagaj.

17. Sv. Janez Krstnik.

Na čast sv. Janeza Krstnika zažigajo kresove. Na vsakem hribčku gori kres. Na kresovanje pridejo predvsem fantje, pa tudi dekleta, celo stari in otroci. Vesela pesem fantov in deklet se razlega v tiho noč. Na prostor, kjer se kuri kres, prinese vsak butaro frate.

Na kresni večer nasteljejo po sobi in po potu v hlev steljo, t. j. praproti in cvetlic. Dan pred sv. Janezom Krstnikom neso na njive šopke cvetlic in blagoslovljeno vodo.

18. Spomin mrtvih.

Pred praznikom Vseh svetnikov popravljajo grobove svojcev na pokopališču. Popravljajo jih prav lepo in ozaljšajo z raznimi cvetlicami, zlasti s krizantemami. Noben vrtnar nima tako lepega vrta, kakor je na ta dan pokopališče.

Vsi, ki imajo svojce pokopane, pridejo na Vseh svetnikov dan popoldne v cerkev, kjer je pridiga in molitve za umrle v cerkvi in na pokopališču. Vsi so oblečeni v črno.

Po molitvah v cerkvi gredo v procesiji na pokopališče in se razidejo na grobove svojcev. Na vsakem grobu gore sveče. Tiho pokleknejo na gomilo svojih ljubih pokojnikov in goreče molijo za njih pokoj. Marsikatera solza se utrne na ta popoldan, marsikateri vzdihljaj se pošlje pred božji prestol za drage ranjke.

19. Sv. Miklavž.

Otroci se silno vesele tega dne in ga težko pričakujejo. Že en mesec prej povprašujejo, kdaj bo sv. Miklavž. Na sv. Miklavža večer gredo otroci kmalu spat, ker se boje parkeljna, ki hodi s sv. Miklavžem.

Zjutraj zgodaj vstanejo in hite gledat v posode, ki so jih zvečer na mizo nastavili. Sv. Miklavž jim prinese razne stvari: sladkarije, šolske zvezke, peresa itd., kakemu porednežu pa tudi palico.

Podnevi pa otroci eden drugemu kažejo in veselo pripovedujejo, kaj jim je sv. Miklavž prinesel. Včasih se sv. Miklavž spomni tudi kakega odraslega in mu prinese kak dar.

20. Žeganja.

Vsaka podružnica ima enkrat na leto svoje žeganje. Na tisto nedeljo je sv. maša pri podružnici.

Doma pa pripravljajo boljša jedila in potico speko prejšnji dan. Bližnji sorodniki ta dan obiskujejo svoje sorodnike, ki imajo žeganje. Ti jih pogoste in se z njimi porazgovore.

21. Rojstvo.

Z nosečimi ženami so možje delali nekoč vse lepše ter nežnejše nego sedaj. Niso jim pustili težko delati in ne opravljati domačih težkih del, kot na pr. korenje štokati za prašiče ter nositi plevel s polja v težkih prockah domov. Vsa ta dela so opravljali možki.

Noseče žene so veroval v rojenice in sojenice. Te vedo za vsakega človeka ob rojstvu, kaj bo v bodoče z njim. Odločale so njegovo usodo za bodočnost. Te rojenice so lepo pele ob žetvi za gmadami na polju na mejah. Slišali so jih peti tudi kosci, ki so šli v zgodnjih jutranjih urah kosit. Ko so žanjice odšle opoldne domov kosit, tedaj so rojenice pomagale žeti. In še sedaj puščajo žanjice prevesla na njivi, ko gredo opoldne jest domov ali pa zvečer, če delo še ni končano. Izprašanih babic sploh niso imeli, kot so danes. V vsaki vasi so

imeli po eno žensko, ki je za časa poroda prihitela v vsako hišo na pomoč. Ta je pač znala toliko, kolikor jo je navadila praksa. Nazivljali so jo »babico«.

Porodnicam so dajali piti kamilčni čaj, neslano kurjo juho in jesti kurje meso. Porodnica je ostala v postelji, dokler ni popolnoma okrevala. Bile so še dosti vestno in skrbno negovane. — Otroke so nosili h krstu na glavi na svitku v »niškah«, ki so bile vse okrašene z različnimi rdečimi in modrimi pankeljčki, ki so viseli ob neškah navzdol. Po krstu sta šla boter in botra v gostilno, kjer sta izpila en ali dva litra vina. Po navadi je dal za pijačo boter sam. Kajti boter se mora tedaj postaviti, da bo njegov krščenec dober in pošten fant ali brhko dekle. Šteli so si že od nekdaj v veliko čast, če so šli otroku za botra.

Porodnica dobi teden po porodu pogačo od botre in svojih najbližnjih sorodnikov. Nanesejo ji toliko, da ji ni treba biti lačna. Svoje dni je bila tudi navada, da je mož kupil svoji ženi estrajh (sodček) vina. Ta estrajh je držal 56 litrov. Ko je porodnica vstala iz »slame«, je šla s svojim otrokom ter v spremstvu botre k vpeljevanju. Na večer pa so v hiši novorojenčka napravili botrinjo, na katero so povabili botro, botra, bližnje sosede ter najožje sorodstvo in svaštvo. Veselili so se pozno v noč.

Matere so vobče zelo lepo ravnale z otroki, jih negovale, dojile celo po par let. Sesal je tako dolgo, da ga je bilo že kar sram. Dojenčkom že malo odraslim so dajali med mleko tudi maka, da so jih uspavali.

Igračke za otroke so delali starši sami doma, in to: špano, konjičke, punčke, razne ropotuljice itd.

Matere so jih učile moliti ter kmalu v zgodnji mladosti učile delati in jih pripravljale za bodoči kmetski poklic. Zato pravi stara pesem:

Komaj se pobič poleže,
že se mu coklja na nogo veže;
pobič kaka bo tvoja rast,
ko boš moral prec' ovce past!

22. Poroka.

Pred kakimi štiridesetimi leti so se tako-le ženili:

Pare so skupaj spravili često starši. Oče neveste in oče ženina sta se dogovorila, da pride sin (ženin) drugo nedeljo snubit. Nevesta in njeni domači, t. j. oče in mati so ga pričakovali in sicer nevesta z belim predpasnikom. Na mizi je čakal polič vina in domač kruh.

Z ženinom je prišel eden od sorodstva. Pričeli so barantati za doto. Če se niso mogli dogovoriti, se je naposled okorajžila mati neveste in rekla: »No, saj jaz vendar nisem zadnja pri hiši, bom pa še jaz prištela k doti 50 goldinarjev.« Ženin, tega vesel, je udaril nevestini materi in očetu v roke in segel v roke tudi nevesti, rekoč, da je sedaj zadovoljen. Dalje so se pomenili, kdaj pojdejo v Lašče »pismo« delat. Taka »pisma« je v Laščah pred l. 1871 delal neki Hočevnar, po domače Jernejče. Tega leta pa so začela taka pisma delati notarji. Ženin in nevesta sta vzela po navadi po dve priči seboj. Hočevnar za pisma ni

računal, vendar pa so mu po navadi plačevali po en ali dva goldinarja ter ga povabili na »likof«, ki so ga izpili v kaki gostilni.

Nato sta ženin in nevesta šla k župniku, da sta se dala na oklice. Večkrat se je zgodilo, da sta ženin in nevesta morala po večkrat priti k spraševanju.

Dota je svoje dni znašala do 300 gld., pri premožnejših do 500 gld., često tudi še kako njivo ali senožet.

En dan pred poroko so šli po balo. Vzeli so seboj ferkel vina ter en šartel. Takrat je dala nevesta ženinu srajco in rdečo ruto za zavrata, družica pa je dala drugo srajco ter ruto, ki jo je ovila okoli njegovega klobuka.

K poroki so šli peš, le v slučaju zelo slabega vremena so se peljali. Svatov je imel ženin štiri pare in nevesta štiri pare. Godci so bili štirje, pri bogati nevesti pa šest. Igrali so na pihala (klarinet, bas, trobenta, flavta). Po poroki so šli v gostilne, kot še dandanes, po navadi v vse, da se ne bi komu zamerili. Zapili so po 4–7 goldinarjev. Plačeval je tovariš in ostali svatje.

Vino za svatbo je kupil nevestin oče okoli 200 ferkljev. Za svatbo so zaklali kravo ali telico, prašiča, včasih tudi kozliča in kure. Svatba je trajala dva do tri dni. Na svatbo so povabili vse sorodnike tako, da je bila polna hiša ljudi.

V času, ko so bili pri poroki, je domači oče nosil k bližnjim sosedom vino in »šajbesen«, t. j. ržen in koruzen kruh.

Poroka se je vršila ponavadi v ponedeljek ali v sredo s sv. mašo. V četrtek po poroki tistega tedna, ko se je vršila poroka, so pa šli vabit v gostije. Sedaj tega ni več. Če so se vozili k poroki in to oni iz daljnih vasi ali v slabem vremenu, so se peljali v koleseljnih, ki so bili spleteni iz vrbovih šibic.

Nevesta je nosila dolgo krilo, ki se je pritrjevalo s štiri prste širokim barvastim suknenim ali platnenim pasom, nad katerim je bil še kovinast pas iz srebra ali medí, ki so ga nazivali »sklepanec«. Na glavi je imela avbo. Oblečena je bila v dragocen, bel ošpetelj, ki je bil često iz svile. Nazivali so ga tudi »japa« ali »japca«. Nadalje je nosila črn predpasnik iz svile z lepimi širokimi zavezavkami od zadaj, spodaj je imel čipke. Vrat in nedra je pokrivala pisana ruta, ki je bila tudi iz svile.

Tovariš je imel na klobuku velike suhe rože. On in svatje so imeli kape s coflji ter klobuke s širokimi krajci. Starešina in svatje so bili v irhastih hlačah, ki so bile ob strani pisane, čevlje so imeli čez koleno, telovnik iz žameta, za gumbelike velike svetle kraguljčke. Telovnik je bil spodaj obšit s škrlatom.

Suknjiče so imeli iz padvana, t. j. iz grobega sukna. Ženske so pa za krila uporabljala tudi »mezlan«, t. j. tkanino, pri kateri je bila za osnovo preja, od znotraj pa volna.

Stara pesem poje:

Imam oblačilo iz domačega padvana,
ženica pa krilo iz prav'ga mezlana,
se svetí na lice, ko pirh moj škrlat
nje šapelj, jeglice, nje moderc je zlat.

Starešina je dobil na svatbi volneno ruto iz cvišna rdeče ali rumene barve. To mu je dala nevesta, preden so začeli zanjo pobirati v »jabolko«. Nевesta je ruto starešini sama ovila okoli vratu.

Ko so šli k poroki, so nevesta, tovarišica in svatovke metale šajbesen ljudem. Tovariš in ženina sta pa metala cigare. Ostali svatje so pa šli k bližnjim sosedom v vas in jim dajali piti. Če je bil ženina precej imovit ali pa nevesta, tedaj so dajali šajbesen vsem vaščanom, gruntarjem polič vina in dva kruha, kajžarjem pa masec vina in kos kruha.

Nevesto so morali v hišo ženina prenesti čez prag, v sobi pa trikrat okoli mize. To delo je opravil tovariš, to pa zato, da ne bi zaradi hudobnosti coprnice nevesta ob letu umrla.

Coprnice so devale pod hišni prag: ženske lase, jajca, jabolka, ki so bila smrtonosna, če si jih je nevesta dotaknila. Coprnice so tudi provzročale razne bolezni ženinu, nevesti in svatom.

Ženin pa si je moral priboriti vhod v hišo. Pri vežnih vratih so mu svatje zgradili z verigami. V rokah so imeli veliko knjigo ter kuhalnico in ženina vprašali: »Po kaj si prišel?« Ta jim je odgovoril; svatje so pa s kuhalnico pisali odgovor v črne bukve. Usmilila se je ženina končno nevesta, ki mu je v hiši odprla okno, skozi kojega je potem ušel v hišo. V »jabolko« so začeli pobirati, preden so začeli jesti juho.

Peti je začel godec v imenu neveste sledečo pesem:

Zdaj bomo nekaj sklenili
in vas za ceringo prosili,
ko se bo vam tako godilo,
se vam bo stokrat povrnilo.
Lej sem, lej sem, oče preljubi,
vas bom najprej prosila,
da bi mi kaj pomagali,
za ceringo skladali.

Če je pa oče že umrl, je godec zapel sledečo kitico:

Očeta bi prosila,
pa sem jih prezgodaj zgubila,
bom pa za njih molila,
da bi jim božja gnada bila.
Vas ne bom pozabila,
v goste bom k vam hodila
in vas spet nazaj vabila.
Lej sem, lej sem, mati mila,
vas bom za ceringo prosila,
da bi mi kaj pomagali
za ceringo skladali.

Če je mati umrla:

Mater bi prosila,
pa sem jih prezgodaj zgubila,
bom pa za njih molila,
da bi jim božja gnada bila.

Če je živa mati:

Vas ne bom pozabila,
v goste bom k vam hodila
in vas spet nazaj vabila.

Bratu je godec pel:

Lej sem, lej sem, brat preljubi,
tebe bi prosila tudi,
da bi mi kaj pomagal
in za ceringo mi skladal,
ko se bo teb' tako godilo,
se ti bo tavžentkrač povrnilo.
Lej sem, lej sem, sestra mila,
tudi tebe bi prosila
da bi mi kaj pomagala
in za ceringo skladala.

Med tem petjem godčevim je nevesta prav na glas jokala, dočim jo je ženin tolažil, češ, da se ji ne bo pri njem prav nič hudega godilo.

Na mizi je stal krožnik, pogrtnjen z rdečo ali belo ruto, kamor so metali v »jabolko«. Oče in mati neveste sta dala vsak po 2 gld, starešina tudi dva goldinarja ali pa »križavec«, t. j. tolar Marije Terezije. Ljudje so te tolarje hranili nalašč za svatbe.

Ostali svatje, kot tovariš in tovarišica so pa dajali po en goldinar. Le kdor se je hotel posebno sponesti, ter da ne bi ostajal za starešino, zlasti, če je bil premožen, je dal dva goldinarja v »jabolko«.

Ta denar je potem vzela »teta«, žena starešine in ga preštela. Medtem so pa svatje zapeli:

Godcu so tako djal'
da bi rajše kaj jemał'.

»Teta« je nato dala godcu darilo, po navadi en goldinar, ostali denar pa je izročila zavit v ruti nevesti. Nato so začeli jesti juho. Sedaj šele se je začela prava svatba (ohcet): ples, petje in muzika. Godci so bili svoje čase pravi mojstri v muziki. Morali so tako rekoč celo ohcet držati po koncu. In bili so tudi zares pravi strokovnjaki v šalah.

In zares je bilo nekaj lepega, predvsem: vabilo na ženitovanje, slovesen sprevod k poroki ter svatba (gostija) sama. Na svatbi sta bili najodličnejši osebi starešina in teta, kateri so rekli tudi »kloca«.

Velik okras je pa naredila na mizi ženitovanjska pogača. Bila je vsa v lepih rožah, često iz slovenskih trobojnic. Ženitovanjsko pogačo je prerezal starešina na toliko koscev, kolikor je bilo svatov, sebi pa je obdržal dva kosa, enega za sebe in enega za teto. V vsak kos ženitovanjske pogače so zasadili zastavico. Ta kos je imel svat pred seboj, dokler je trajala svatba.

Okoli mize so se razvrstili takole: Na sredi za mizo je sedel starešina. Na levi starešine je sedel »razmetalec«. Na desni starešine sta sedela ženin in nevesta, nato tovariš in tovarišica. Poleg tovarišice je pa sedela »teta«, nadalje okoli mize ostali svatje. Vse, kar je prišlo na mizo, je razrezal po svoji najboljši vesti in vednosti starešina, pa je razmetalec razdelil in razmetal po krožnikih ostalim svatom in ohcetniim. Ta je bil poleg starešine pri mizi druga odlična oseba. Razmetaval je tako, da je dal najprej nevesti, nato ženinu, tovarišu, tovarišici, teti ter ostalim svatom. Godcem niso dali nič, temveč so si morali iz krožnikov svatov ukrasti sami, pojedli so pa kar z roko.

Tovariš in svatovci so streljali s pištolami, ko so šli k poroki, in tudi na svatbi sami skozi okno. Pred hišo, kjer je bila svatba, je bilo celo noč in cel dan polno vaških radovednežev, ki jih ni toliko zanimala svatba, temveč so prežali, kdaj se jih kdo od svatov usmili, da jim ponudi kozarec vina in kos kruha. V tem so se zopet odlikovale že od nekdaj ženske. Ženske so bile svoje dni posebno lakomne. In tako se je pred štiridesetimi leti vršila svatba v Zagorici. Neka ženska je bila prav posebno tečna in sitna. Venomer je molila roko skozi okno z namenom, da kaj dobi. Neki svat je pomolil v šali pištolo. Ženska zagradi za njo misleč, da je klobasa. V tem hipu pa svat ustrelil in pri tem je ženo precej ranil in obstrelil.

Zvečer so fantje iz vasi šli novoporočenemu paru zapet podoknico:

Vse veselje je minulo,
kar ga ima ledig stan,
kar je mene veselilo
vsako uro noč in dan.
Ptičke so mi prepevale,
lepa štima je b'la ta,
večkrat so mi oznanjali,
nedolžnost svojega srcá.
Zbogom oče, zbogom mati,
zdaj pri vas jaz več ne bom
v goste bom še k vam hodila
in vas spet nazaj vabila.
Zdaj pa moram zapustiti
ta veseli ledig stan
in v zakonskega stopiti,
ki ga je zvolil Jezus sam.

Po odpetju te pesmi so se podali ženin in nevesta ter ostali svatje v hišo s fanti. S seboj so nesli par poličev vina ter kruha. Godec seveda jih je spremljal. Tam so zaplesali par polk in valčkov.

Denarja fantje od ženina niso zahtevali. Za plačilo jim je dal škaaf vina ter kruha (koruznega in rženega). Belega kruha tedaj ni bilo.

Dandanes so ženitve v splošnem vse enostavnejše ter cenejše.

Motivi današnjih porok so čisto drugi, ker odloča denar, lepa posestva, gozdovi, travniki, obrt, trgovina, torej eksistenca. Dober ženin je zlasti oni, če ima v hlevu lepe, rejene vole ali tudi konje.

Sparijo ljudi, torej zakonske pare starši, sorodniki ter tudi drugi mešetariji, ki so često najeti zato. Seveda sedaj po večini i ženini sami prostovoljno izberejo svoje neveste.

Zgodi se, da se dva tako hitro poročita, da ostali svet zato šele zve za časa oklicev v cerkvi.

Ko gredo na »oglede«, vzame istotako ženin še enega prijatelja ali sorodnika s seboj. Nevesta je že pripravljena na to, ter jih čaka lepo oblečena z belim predpasnikom doma. Tako oblečena gre tudi prašiče krmit, da dokaže ženinu, da je dobra gospodinja ter vajena vseh domačih del. Nevestini starši pripravijo tudi vina, potic, čaja ter cigar. Prvo vprašanje ženina je, kot nekoč po doti, bali ter ostalih nepremičninah, katere naj stari zapiše nevesti v lastnino kot doto. In če so v sporazumu z vsem, se prav gotovo ne morejo zediniti za »kot« starih, t. j. prevžitek. Kar stara dva zahtevata, to je ženinu mnogokrat preveč. Ravno glede »kota« se tu vrše žalostni prizori. Ženin noče dati prevžitka, češ da tega ni v pismu in pa da morata pomagati pri delu.

Če se torej zgovore, pčtem gredo sedaj običajno ob sredah delat pismo. Ženitovanjska pisma so precej draga. Plača ponavadi ženin, sicer se pa vedno poprej že pri snubitvi izgovore tudi o tem, kdo bo plačal stroške ženitovanjskega pisma, odnosno pogodbe. Vsak od obeh nupturijentov vzame s seboj eno ali dve priči, vedno bližnje sorodnike. Pred notarjem mešetarijo kot za debele voli. Često se razderejo za žabjo volno. Če pa se zgovore in pismo naredo, potem je veselje nepopisno. Likofu ni ne konca ne kraja. Nato dado na oklice ter gredo k izpraševanju. Potem se začne priprava za poroko. Naročijo balo, v Ljubljano pa gredo nakupovat obleko. Na dom pa naroče šiviljo, ki dela na nevestinem domu po cel teden in to često pozno v noč.

Pri manj premožnih se opaža, da gredo k poroki doma zjutraj in nato z vlakom odhajajo, zvečer pa pridejo domov, kjer jim prirede malo večerje in cele »ohceti« je konec.

Premožnejši pa napravijo ohcet doma. Oče neveste kupi okoli 100 do 150 litrov vina. Tri dni pred poroko pride v hišo kuharica, ki pripravlja vsakovrstne jedi: potice, klobase, pohanja, kolje kure in piščeta. Ker se največ porok izvrši pred pustom, zakoljejo tik pred poroko tudi prašiča.

Če se vrši poroka dopoldne, potem traja ženitovanje ves dan in vso noč. Včasih se vrši poroka popoldne, da stvar manj stane. Potem se skoro do desetih zvečer pomudijo v gostilnah, nato se pa odpeljejo proti domu, kjer ohcetujejo do 8 ali 9 ure zjutraj.

Ženin ima najčešče en par, nevesta en par ali pa samo pričo.

Starešina danes še eksistira, toda ne igra več one vloge kot nekdam. Tudi ne reže več ženitovanjske pogače ter ostalih jedil. Danes napravi vse to kuharica sama. Tudi »razmetalca« ni več, ta je izginil popolnoma.

Glavno vlogo na današnjih svatbah igra pač godec, ki je vedno en sam. Vso ohcet danes »dela« godec in morda tovariš ter kdo od svatov.

Moški so oblečeni v črne suknene obleke ter črne suknje s črnimi klobuki. Ves prejšnji sijaj je torej izgubil popolnoma.

K poroki se danes vedno vozijo v kočijah ali koleseljnih. Streljanje so opustili popolnoma. Fantje gredo še vedno zvečer zapet sledečo pesem:

Preljuba ženin in nevesta,
glejta, da si ostaneta vedno zvesta.
Poglej nevesta svojega ženina,
kak' lepo pri tebi sedi;
le glej, da mu boš vedno zvesta,
lep je, luštkan je, saj tvoj je!

Nato se napotijo ženin in nevesta z ostalimi svati ven z vinom, poticami ter pohanjem. Ženin vpraša vodjo fantov, koliko zahtevajo denarja? Če se ne morejo zediniti, potem začno »glihati«, pri čemer pomagajo tudi ostali svatje. Danes se suče ta svota od 200 do 800 Din. Nato gredo »ohcetni« s fanti v hišo, katero so zbrali za ta večer za veselico. Tu zapešejo par valčkov, posadijo na mizo fantom lep šarkel, okrašen z rožami, ter potice in ostalo pecivo. Fantje pijejo ter plešejo potem celo noč. Vina si kupijo že prej okoli 40 litrov. Povabijo tudi vaška dekleta ter tudi znane fante iz sosednjih vasi. Zgodi se pa često, da se koncem koncev med seboj spro ali pa tudi stepejo med seboj tako, da ima zopet sodišče zadnjo besedo. — Gorje pa potem ženinu, če se s fanti ni pogodil za plačilo. Pod oknom, kjer se vrši svatba, začnejo žgati stare cunje in škarpe. In če piha ugoden veter, potem gre več dim ravno v hišo, kjer se vrši svatba. Ker pa po navadi napravijo na domu neveste mlaje z zastavami, jih tedaj fantje podero. Poberejo od voz, s katerimi so se vozili svatje, kolesa, šteslce, lunke, tako da se ne morejo zjutraj odpeljati. In kadar odhajajo, tedaj fantje lajajo za ženinom, nevesto ter ostalimi svati.

Poroka se še danes često vrši dopoldne z mašo in to ob ponedeljkih ali sredah. Vabilo za ženitovanje se vrši par dni pred poroko. Vabit gresta ženin ali njegov oče od svoje strani, nevesta in mati pa svoje sorodnike, istotako par dni pred poroko.

Obleka, prejšnja moda, pa ne igra dandanes nobene vloge več. Navada je, da nosi nevesta in tovarišica na glavi venec bele barve. Vedno pa je še v navadi, da imajo na mizi tako zvano ženitovanjsko pogačo, t. j. potico lepo ovenčano s trakovi raznih barv. V »jabolko« danes tudi nič več ne pobirajo. Navada pa je še, da ženinu zagradijo pred vežna vrata tako, da mora često skozi okno v hišo, ki mu ga odpre nevesta.

Fantje torej pijejo in plešejo vso noč. Ko se začne daniti, tedaj, to je različno po letnih časih, se fantje zopet zberejo pod oknom, kjer se vrši svatba, da zapojejo tako zvani »beli dan«.

Zapojejo sledečo pesem:

Delaj se, delaj beli dan,
k vam bo prišel Jezus sam
s svojo preljubo materjo
z rožam' Marijo ovenčano!

Ptički po luftu letajo,
 ker se bel'ga dneva troštajo,
 delaj se, delaj beli dan
 k vam bo prišel Jezus sam,
 s svojo preljubo materjo
 z rožam' Marijo ovenčano.
 Ribce po vodi plavajo,
 ker se bel'ga dneva troštajo,
 delaj se, delaj beli dan,
 k vam bo prišel Jezus sam
 s svojo preljubo materjo
 z rožam' Marijo ovenčano.
 Zajčki po gozdu skačejo,
 ker se bel'ga dneva troštajo,
 delaj se, delaj beli dan,
 k vam bo prišel Jezus sam
 s svojo preljubo materjo
 z rožam' Marijo ovenčano.

Fantje se nato umaknejo zopet v svojo sobo v vasi, kjer so bili, ter nadaljujejo s plesom, petjem in pitjem. Ponavadi pa to še ni dovolj, zlasti, če se je ženin »fest« postavil in jim dal precej denarja. Potem nadaljujejo s pijačo še prihodnjo nedeljo. Če pa denarja zmanjka, namreč, da je bil »tolar« malenkosten, potem morajo sami zlagati skupaj, da dosežejo svoto, kolikor je stalo vino, ki ga vzamejo ponavadi na »upanje«.

Pri nesporazumu med fanti in ženinom radi tolarja začnejo fantje svatom nagajati, kot sem že omenil prej.

Beli dan pa gredo zapet, toda ne cno, ravnokar omenjeno pesem, temveč sledečo:

Ko psi zalajajo,
 po celi vas na glas,
 ljudem naznanjajo,
 da gremo fantje v vas.

Nato eden izmed fantov zažvižga na piščalko, ostali pa prično na ves glas ljati: hav, hav!

Jasno je, da je to v veliko sramoto ženinu in še bolj nevesti.

Če se fant oženi na svoj dom, torej, da nevesta pristopi, je ponavadi svatba pri ženinu, gostije pa so prihodnjo nedeljo pri nevesti. Imajo tudi godca s seboj. In ko se speljavajo skupaj, je vedno poleg godec. Potem pridejo fantje iz vasi, kjer je nevesta doma, ravno tako zapet, kot so oni iz vasi, kjer je ženin doma. Potem mora ženin tukaj fantom zopet škrti »tolar«, ki pa ne sme biti večji, kot oni, katerega je dal svojim vaškim fantom. Manjši pa tudi ne, ker bi to pomenilo za fante, odkoder je njegova nevesta in za nevesto samo sramoto.

Iz svatbe in iz gostije razpeljajo vse svate na njih domove z godcem, kot so jih zvozili skupaj, dajoč vsakemu »šajbesen« s seboj. Največ dobita seveda tovariš in tovarišica, saj sta prva od svatov.

Denar, katerega je treba šteti, dobita godec in kuharica, ki je danes v svojih poslih prava dedinja nekdanjega slavnega »starešine«. Prosta tega »davka« je edinole nevesta. Če je tovariš tudi šaljivec ter da ima še od ostalih svatov pravega partnerja, potem se nabere za godca in kuharico prav čedna svotica.

V zadnjem času izumljajo »kamelo«. To je, dva svata se upogneta, pogrnejo ju s plahtami, prednji pa drži na palici velik »svinjski« pisker. Potem začnejo peti in glihati kakor na semnju. In noben svat jim ne uide.

23. Mrlič.

Prej so polagali mrliče na visoke odre, sedaj pa je navada, da napravijo oder kar na postelji. Posteljo pogrnejo z belim pregrinjalom in položijo mrliča nanj. Položijo ga brez rakve in ga denejo v rakev šele pred pogrebom. Na koncu postelje postavijo polico, da postavijo na njo sveče, rože in kak kip ali Križanega. Zraven postavijo še en krožnik ali dva z blagoslovljeno vodo, v kateri je raztopljena sol.

Moškega položijo na oder v črni obleki, zraven mu dajo klobuk. Fantu dajo na prsa šopek rož. Dekle položijo v beli obleki in na glavo ji dajo venec. Ženo polože v črni obleki in rutí na oder. V roke dajo vsem sveti rožni venec in križ za umirajoče.

Može, žene in starčke pregrnejo s črnim naličjem; fante, dekleta in otroke pa z belim.

Rakve napravijo za može in žene ter starčke črne, za fante, dekleta in otroke pa bele.

Pogrebci so za može, žene in starčke moški, ki imajo na ramah črne, ozir. temnovijoličaste pajčolanaste trakove. Fantje nosijo fante in dekleta ter otroke, imajo pa belo okrašene trakove, ki jih puste na grobu.

Pesmi ob mrtvaškem odru ne pojejo, pač pa čujejo pri mrliču vse noči.

II. STRAHOVI.

1. Brdavsova ograja.

Brdavsova ograja je že marsikateremu napravila neizrečeno veliko strahu. Ta ograja leži ob cesti, ki vodi iz Ponikev proti postaji Dobrepolje in dalje proti Vidmu. Oddaljena je od vasi Ponikve dobrih 10 minut, od dobrepoljskega kolo-dvora pa 20 minut. Tu naj sledi nekaj slučajev.

I. Pred kakimi 80 leti je šel neki fant iz Ceste, Marijančev po imenu, mlatit v Ponikve, kjer je bila omožena njegova sestra. Da bi v jutro zgodaj začeli, se je zvečer bolj pozno odpravil od doma.

Ko pride do Brdavsove ograje, kjer stoji znamenje, ki mu pravijo ljudje »Oblakov Bogec«, vidi sredi ceste dva velikanska vola brez rogov. Stala sta si nasproti, kakor da bi se hotela bosti in oči so se jima svetile v neki čudni zelenkasti luči. Razen tega je bilo čuti močno pokanje z bičem, dasi ni bilo nikogar poleg.

Fant nekaj časa motri ta čudni prizor, lasje mu vstanejo po konci in silen strah ga navda. Urno se pokriža in se spusti v tek proti domu. Za njim se je

čulo pokanje z bičem tako, da je domov pritekel ves zasopel. Ponoči ni nikoli več šel mimo zloglasne Brdavsove ograje.

II. Bilo je leta 1834, ko se je omožila Županja Jerica iz Kompolj v Ponikve. Čez kak mesec je hotela iti obiskat svoje starše v Kompolje. Doma je po večerji imela še veliko dela in nato se je odpravila na pot. Mož jo je ustavljal, da naj ne hodi tako pozno ponoči na obisk domov. Toda ona je bila precej korajžna in reče možu: »Mesec sveti kot po dnevu, cesta je lepa, zjutraj bom pa že gledala, da bom prišla zarana domov, da ne bom nič zamudila.«

In se odpravi po cesti urnih korakov proti Vidmu. Ko pride do Brdavsove ograje, vidi nenavaden prizor. Sredi ceste je stala na nosilih črna mrtvaška krsta in poleg nje so klečali štirje pogrebci, kot je pri nas navada, da se pri določenem znamenju pogreb ustavi, od koder se vaški spremljevalci vrnejo domov, nosači pa dvignejo krsto in jo nosijo v spremstvu bližnjih sorodnikov na pokopališče.

Pogumna žena hoče kar mimo iti in jih ogovoriti. Toda ko hoče naprej, jo neka nevidna sila vrže nazaj. Obenem jo prešine taka groza, da jo kar urnih korakov ubere nazaj proti domu t. j. proti Vidmu. Potem seveda tudi ona ni več poskusila ponoči hoditi po tej cesti.

3. Nekoč je videl neki mož, ki se je peljal s konjema proti Ponikvam na tem mestu dolgo vrsto vozičkov, kakor pravijo pri nas »kripic«. To so dvo-kolnice, da vozijo z njimi v mlin. Ti vozički so stali v vrsti, kakor da bi bili vsi skupaj zvezani. Bilo jih je do 50 ali pa še več, tako je pravil ta mož.

Ko hoče pognati kar mimo naprej, se konja spneta po koncu in nočeta dalje iti. Ko ju le priganja z bičem, se konja obrneta na stran po grmovju in v loku nazaj na cesto v tisto smer, od koder sta prej prišla. Moža je postalo silno strah in je konja še priganjal, da sta dirjala nazaj v Zdensko vas.

Podobnih slučajev se je več dogodilo. Poedinci so videli velikanskega moža ali velikega kozla, ki je stal sredi ceste in ki se ni hotel umakniti. Dandanes se ničesar več ne čuje.

2. Velikan.

Glačev oče in Buckukav Jože sta kot dečka 12 let pasla koze. Tiste čase, t. j. pred kakimi 70 leti so imeli naši vaščanje veliko drobnice, koz in ovac. Pasla sta nekega popoldne vsak svojo četo koz na skupnem pašniku »Na Križiščih«. Pasla sta pozno v mrak, kurila in pekla krompir. Že je odzvonilo avemarijo in se še nista mogla ločiti od ognja in gnati koze domov. Tedaj pa zagledata stopiti iz goščave velikanskega moža z butaro praproti pod pazduho. Imel je poleg praproti veliko kamenja v naročju, ki ga je začel lučati v njiju.

Pastirja se silno prestrašita in jo v naglih skokih pobereta proti domu. Koze so seveda tudi takoj za njima udrle, tako da so ju že prehiteli in pustile zadaj. Velikan pa je vedno pastirjema za petami in brusi kamenje za njima, pa vendar ni, kakor sta pripovedovala, nobenega zadel.

Pritekla sta vsa razburjena domov in nista dolgo mogla priti do sape, samo z rokami sta krtila in dajala znake. Ko sta prišla k sapi, sta pripovedovala, kaj se je njima pripetilo. Nikdar več si nista upala tako dolgo ostati s kozami na paši.

Bili so pa še drugi primeri, da so videli večkrat tistega velikana, pa vedno z butaro pod pazduho in kamenjem v naročju, ki ga je vsakemu, ki se je pozno

vračal domov, neusmiljeno brusil v hrbet. Tudi noben odrasli človek se ni upal v tisti kraj potem, ko je odzvonilo avemarijo.

Ta strah je tudi zginil pred kakimi 50 leti. Še zdaj navadno starši strašijo neubogljive otroke z možem iz Križišč.

3. Mož iz Podkrajja.

V Ponikvah pomnijo starejši ljudje, da so slišali vsako noč in včasih tudi podnevi iz gozda Podkraj neki močan glas: »Hehej« ali »hophop« ali kot bi poganjal konje »hod-hod«. Pisec teh vrstic ga je v mladih letih tudi slišal in zato trdi, da je resnica.

Ta klic se je čul iz gozda, ki je oddaljen 2 do 3 km od vasi Ponikve, vendar se je slišal tako blizu, kot da bi bil oddaljen samo nekaj korakov. To se je ponavljalo, od kar stari ljudje pomnijo do leta 1888. Od tega leta dalje več ne vpije. A vpil je vsega skupaj v tem gozdu morda več kot sto let.

Posamezniki so ga tudi videli in so povedali, kakšen je bil. Leta 1870 so v tem gozdu žgali grmado. Delavci so morali tudi po noči neprenehoma kuriti v apnenici. Kar začujejo ti nočni kurilci neki glas v smeri proti vasi: »hop hop« in »hod hod«. Vendar temu glasu niso pripisovali posebne važnosti. Mislili so, da gre gospodar s konji drva skupaj vozit. Za nekaj časa se sliši zopet isti glas, a precej bližje. »Kmalu bo tukaj«, menijo delavci, namreč gospodar s konji. Zato se oglasio: »Le brž pridi, ker drv bo kmalu zmanjkalo«. Nato pa zavpije glas prav poleg njih zelo močno: »Hehej, hophop«. Takrat jo pa vsi uberejo v nasprotno smer in pustijo apnenico, da se sama kuha.

Opazili so neko belo postavo z razprostrtimi rokami, ki se je bližala apnenici. Proti dnevu se povrnejo k delu in obnovijo ogenj v apnenici. Ko pride gospodar s konji, vsi osupli pripovedujejo, kaj so doživeli. Gospodar Jurčkov Tonček jim reče, da je že tudi on videl tega moža. Prihodnje noči ni več prišel ta mož, tako da so srečno dokuhali tisto apnenico.

Drug primer. — Glačev Andrejec je bil tisti, ki je hodil po zimi za gospodarja na Hrvaško. Bil je po telesu orjak. Doživel je to-le:

Šel je neko soboto popoldne po zelenje v tisti gozd. Bilo je meseca maja. Pred kakimi 30 leti je bila splošna navada, da so hčdili po zelenje za krmo, ko je bukovje pogrnalo mlade vejice.

Tisti Andrejec je torej nalomil primernih vej tam za Globoščekom, kakor se pravi neki dolini v tem gozdu, ter jih vložil lepo na kupe in potem z močno gabrovo trto povezal. Končno zadene veliko butaro na rame in se odpravi z njo proti domu. Kar zasliši znani glas: »Hehej«. Mož je bil korajžen in se oglasi s svojim: »Hehej« in mirno koraka dalje. Ko pa pride na neki ovinek med senošetjo in gozdom, zagleda srednje veliko postavo v belem oblačilu in z razprostrtimi rokami, pa brez glave in čuje glas: »Hehej«. Prišla sta skupaj na dva koraka. Pripovedoval je, da je tam, kjer bi imela biti glava, videl samo z neko vrvičo zdrgnjeno srajco, glave pa nikjer.

Ko možak vidi to nenavadno prikazen, vrže butaro z rame, skoči čez plot na senošet in jo urnih krač pobere čez drn in strn proti domu. Domov je pritekkel ves zasopljen in opraskan od grmovja in ni mogel takoj povedati, kaj je vzrok tej njegovi razburjenosti. Ko je prišel k sapi, je domačim povedal, kaj je videl.

Ta gozdni mož ni storil nikomur nič žalega, pa vendar so se ga vsi zelo bali. Ko sem se kot mal deček od 6 do 8 let starosti kaj zamudil v mraku na domačem vrtu in slišal glas: »Hehej«, sem jo vselej urnih nog pobrisal v hišo na peč v kot in potem se tisti večer nisem upal več iti ven iz hiše. Še odraslih je bilo groza, ko so ta glas slišali.

(Iv. Dren.)

4. Veliki zajci.

Srškarjev oče, 94 letni starček z Velike Ilove gore, pripovedujejo svojemu nečaku Tiselnu iz Podgorice:

Zgodilo se je to nekoč na Sveti dan. Ko je šel oče k sv. maši, opazi v snegu zajčje sledove. Ker je bil strasten lovec, ga je takoj mikalo, da gre za zajcem. Toda na Sveti dan ne sme iti noben lovec na lov, da se mu kaj hudega ne zgodi. Vendar sklene, da pojde po sv. maši k g. župniku se informirat.

Tedanji kopianjski župnik je bil pa ravno tako hud lovec, kakor oče. Takoj mu da puško in municijo, da gre na zajca. Veselo jo maha oče proti tistemu kraju, kjer je videl sledove. Ko pride na sled, se mu malo čudni zde ti sledovi, ker so bili jako veliki. Naenkrat obstoji, ker je v bližini nekaj zašumelo. Kar skočijo trije zajci. Oče pomerijo in ustrelje najmanjšega. Ona dva druga sta pa bila tako velika, kakor dve teleti.

Silno so se ustrašili. Kajti ta dva zajca nista nič drugega, kakor dva hudiča. Prikazala sta se jim v podobi takih dveh velikih zajcev, ker so oče šli na Sveti dan na lov, ko ga mora posvečevati vsak kristjan. Srškarjev oče so poštenjak in se ne motijo in govore vedno le resnico. Od tačas dalje niso šli nikdar več na lov na Sveti dan.

5. Nočni lov.

Na Cesti je pred kakimi 30 leti umrla neka žena, po imenu Šopka, v visoki starosti. Bila je poznana po vsej župniji in še izven njenih meja. Skupovala je jajca po bližni in daljni okolici in jih potem vozila prodajat v Trst in v Ljubljano. Otroci in odrasli so jo radi poslušali, ko se je na svojih jajčnih pohodih rada ustavila pri vsaki hiši.

Nekoč je tole doživela. Ko je bila v najboljših letih, je imela hčerko bolno na nogah, da ni mogla hoditi. Hodila je okrog zdravnikov, pa nihče je ni mogel ozdraviti. Dr. Zalokar v Laščah ji je svetoval, da naj poskusi z bolnišnico. Takrat še ni bilo železnice. Tudi voznika ni mogla dobiti. Zato sklene, da jo sama pelje na vozičku v Ljubljano.

In res, nekega dne popoldne pripravi svoja kula, kakor pravijo tu malemu vozičku na dveh kolesih. V ta voziček položi svojo bolno hčerko in jo pelje preko Račne in Grosuplja proti Ljubljani. Cilj prvega popoldneva je bil Grosuplje. Tu je mislila prenočiti in potem zjutraj naprej odpotovati proti Ljubljani. Ko pripelje v mraku svojo hčerko na Grosuplje, jo ondi zapelje na dvorišče prve gostilne. Odnese hčerko v hlev in se ondi utabori v nekem kotu. Preden zaspita, naroči mati hlapcu, da naj ju pokliče, ko bo tri ura čez polnoč.

Hlapec je nakrmil in opravil živino in potem legel na svoje ležišče. Ob enajsti uri se hlapec zbudi. Misleč, da bo kmalu dan, zbudi še Šopko in hčer.

Mati takoj posadi deklico na svoj voziček in jo odpelje po cesti proti Šmarju. Voziček je peljala tako, da je lahko gledala hčeri v obraz. Ko tako pelje svoj voziček, se ji na polju nenadoma pridruži zelo velik in grozen pes in kmalu nato drugi iste velikosti. Psa sta molila iz gobca jezic in sta imela oči, kakor dva žareča in ognjena kamena, iz katerih je bliskalo kakor goreče strele. Psa sta korakala vstric nje in molela odprta gobca proti deklici na vozičku.

Seveda se je mati bala, da ne bi kateri teh psov ugriznil dekleta na vozu. Zato je začela bolj hitro voziti, toda psa sta bila vedno poleg nje. Na bližnjih hribih pa se je glasilo veliko pasje lajanje in velik vrišč, kot da bi bilo več ljudi zbranih in bi se med sabo prepirali. Žena je v silnem strahu svoj voz kar mogoče hitro naprej peljala, pa se ji je zdelo, kakor da je vedno na istem mestu.

Naposled se ji pridruži lovec s puško na rami. Najbolj čudno je bilo, da je ta mož imel od kolen doli vse goreče noge. Pri vsakem njegovem koraku so švigale iskre in plamen od njegovih nog.

Žena si ga seveda ni upala ogovoriti od strahu in onemelosti, pa tudi ta čudni lovec ni dal glasu od sebe. Korakal je poleg žene, katero je polival mrzel pot in je trepetala od silnega strahu. Kar naenkrat hoče prijeti vozičkovo ojesce, da bi se polastil dekleta. Mati takoj potegne ojesce od njega v drugo stran, tako da ni mogel prijeti zanj. To se je ponavljalo še velikokrat in vedno je žena pravočasno preprečila, da ni lovec prijel za ojesce. Potnica je bila groze in strahu tako prevzeta, da ni čutila nobenega uda več.

To nenavadno spremstvo je trajalo nad pol ure, kar se je ženski zdelo celo večnost. Končalo se je šele v bližini vasi Sap pri Šmarju. Ondi se je ta lovec s psoma odločil od nje in cdšel po poljskem potu med njivami proti gozdu, kjer se je še vedno čul velik pasji lajež in lovski hrup.

Ko pripelje žena svoj voziček do cerkve v Šmarju, je bila ura v šmarskem zvoniku ravno dvanajst. Torej je videla ta čudni nočni prizor ravno ob uri nočnih duhov od enajste do polnoči. Seveda je potem počakala do svita v Šmarju in šele potem odšla s hčerko na vozičku proti Ljubljani.

Radi prestanega strahu je bila zelo izčrpana in z veliko težavo je prišla proti večeru domov. Stvar je potem takoj po vseh vaseh na svojih pohodih pripovedovala na dolgo in široko. Vselej je dostavila: »Še zdaj me je strah, ko se spomnim tiste vožnje ob nočni uri.«

Pisec teh vrstic je slišal to zgodbo od nje same kot mal deček, ko jo je ta ženska pripovedovala njegovi materi, in ni nič dodal. Prav tako je povedal, kot je od nje čul.

(Iv. Dren.)

6. »Utatata«.

Enkrat se je pripetil tale slučaj pri terilni jami v Ponikvah.

Navadno je moral iti kak moški dve uri, preden so začele terice z delom. zakurit v sušilno jamo, da je napravil zadosti velik ogenj. Jama se je morala dovolj razgreti, da se je potem lan dobro posušil, ker bi se sicer ne moglo dobro tretti.

Ko so pri Markotovih imeli spročene terice, sta oče in sin že zvečer pripeljala drv in grčavih zglavnikov, da bi potem o polnoči zanetila ogenj v jami. Še malo pred polnočjo se napotita k terilni jami s petrolejsko svetiljko in suhimi trskami in poleni, da bi laglje zakurila. In res kmalu zanetita ogenj v jami, da

je lepo gorel. Potem še zavalita na ogenj par suhih panjev, da je ogenj trpežnejši. Nato še nekaj uravnavaata pri stebrih, kamor naj terice, ko pridejo, pritrdijo svoje trlice.

Kar naenkrat zaslišita tam nekje v Golem vrhu, ki je oddaljen od tega kraja pol ure, neki močan glas, ki je kar odmeval: Utata. Oče, ki je bil korajžen, se mu odzove tudi s svojim: Utata. Nato se sliši tisti nenavadni glas nekako v sredini med Golim vrhom in terilno jamo, a mnogo glasneje: Utatata.

Možakarja malo osupneta in čakata, kaj bo. Oba je že bilo malo groza. Vendar še malo počakata in eden od njiju se ohrabri ter zakliče v tisto smer, od koder je prihajal glas, svoj: Utatata. In v tistem hipu se oglasi prav v zraven ležeči ograjci zelo močan in kosti ter mozeg pretresujoči glas: Utatata.

V tem trenutku oče in sin ubereta urnih krač proti domu in v hišo za peč, kjer imamo pri nas za najbolj varno mesto, kamor ne pride noben strah.

Ko so potem ob dveh po polnoči prihajale posamezne terice, vsaka s svojo trlico pod pazduho, niso našle nobenega moškega pri jami in ogenj je že tudi jel pojemati v jami, ker ni bilo nikogar, da bi nanj nakladal. Šle so potem klicat moške v hišo in so ju potem zelo težko pripravile, da sta šla tericam lan sušit in kurit v jami.

7. Mora.

V Ponikvah živi še sedaj neki priletan čevljar, ki je zelo korajžen in je bil v mlajših letih zelo močan. Ta je doživel resnično dogodbo.

V vasi je imel bratranca, ki mu je pripovedoval, da ga hodi tlačit mora vsak večer, ko leži pri peči na klopi. »Le čakaj«, pravi čevljar, »nocoj bom pa jaz prišel spat in bom ležal na tvojem mestu na klopi pri peči«. »Dobro, le pridi, rad vidim«, mu reče bratranec, ki si že ni več upal doma spati radi more.

Rečeno, storjeno. Čevljar res pride po večerji v tisto hišo. Ko so domači legli k počitku, se tudi on vleže na golo klop pri peči. Ni hotel zaspati, ker je hotel pričakati preklicano moro. In res je kmalu čul, tako je potem sam velikokrat pripovedoval, da se je okno odprlo in da je nekaj skočilo z okna na klop za mizo in potem na tla in nato na klop pri peči in končno nanj. Ko je skočil tisti nestvor nanj, so mu takoj popolnoma čuječemu pošle vse moči, da se ni mogel ni ganiti. Tiščalo ga je najbolj na prsih in na gornjem delu trebuha. Tako se mu je zdelo, je pravil drugi dan, kakor da bi bil oklenil kakega odraslega in dobro rejenega človeka preko ledja na golem telesu. Poklical je domače: »Vstanite, napravite luč, da bom videl, kaj sem vjel.« Medtem je krčevito držal tisto stvar s sklenjenimi rokami. Ko so domači vstajali in iskali vžigalice, si je pa tisti nestvor prizadeval na vse načine, da bi se rešil trdnega objema. Fant je držal na vse pretege. Ko so domači končno naredili luč, se mu je tista stvar že izmuznila iz rok. Samo težko dihanje so še čuli nekje zunaj hiše, videli pa niso nič. Samo fant je bil ves iz sebe. »Zakaj pa niste takoj luč napravili, dokler mi ni ušla, da bi jo videl, kakšna da je bila?«

Od tistega časa ni bilo more nikoli več v tisto hišo.

8 »Narejeno« in »oddelano«.

Glačev oče so kupili kravo nekje v Struški dolini. Krava je imela vse znake, da bo dobra mlekarica. Vendar ko jo priženo domov, ni bilo niti kaplje mleka v golidi, ko so šli mati mlest.

»Kaj bo sedaj?« se vprašujejo očka. Mati pravijo: »Ti, dedec, ti ne poznaš prav nič krave.« »Jaz ne morem pomagati,« pravijo oče. »Tam ga je imela dosti, pri nas pa nič.« Nazadnje sta oba uganila: »To je narejeno.« Kaj pa sedaj? Zvečer se pogovorita in skleneta, da mora oče iti takoj drugi dan k tistemu možu v Trojane, ki zna »oddelati«.

In res jo oče drugi dan odmahajo z brašnom v roki v Trojane k vsevedžu. Doma so pred odhodom izpulili kravi nekaj dlake, ker nekaj se mora prinesiti, da laglje oddela.

Po dvodnevni hoji pridejo srečno na cilj potovanja k vsevedžu. Takoj mu povedo, kaj je vzrok njih daljnje poti in mu pomolijo izpuljeno kravjo dlako. Mož jih pelje v temno sobo in odpre neko veliko zamazano knjigo, natakne naočnike in dolgo buli vanjo. Potem prižge svečo in zažge tisto izpuljeno kravjo dlako, prestreže pepel na majhen krožnik in potem brska po pepelu in mrmra nekaj nerazumljivih besed. Končno sede na stol in reče: »Aha, že vem, kako je s to stvarjo«. Oče nato: »No, kaj?« »Veste kaj«, modruje dalje z resnim obrazom, »v vašem hlevu je nekaj zakopanega pod pragom«. »Ali se bo dalo kaj pomagati?« vprašajo oče na videz učenega modrijana. »Seveda se lahko,« odgovori dedec dalje. »Kako?« vprašajo oče. »Ko pridete domov, morate takoj prvo noč iti v hlev od 11. do 12. ure ponoči, s seboj vzemite blagoslovljeno vodo in nekaj velikonočnega kadila. Najprej morate krmo pokaditi s kadilom in potem poškopiti z blagoslovljeno vodo. S seboj morate vzeti kramp in lopato, da boste potem takoj začeli kopati pod pragom. Medtem, ko boste kopali, mora eden vedno kropiti po hlevu z blagoslovljeno vodo. Tako naredite«, reče končno, »pa bo gotovo pomagalo.« »Že dobro,« pravijo oče, »koliko sem sedaj vam dolžan za trud?« »Cvancgarico,« odgovori vsevedž. Oče mu plačajo in se poslove od njega.

Nato zopet uberejo pot pod noge in po dvodnevni mučni poti pridejo trudni domov. »Kako si opravil?« ga vprašajo mati. »Dobro,« odgovore oče, »boš že videla.« Pripravijo vse tiste reči, ki jih je naročil vsevedž in gredo po noči v hlev z lučjo. Mati so kropili, oče je pa s krampom čakal, kdaj bo opravljeno. Ko je videl, da je zadosti kajenja, je udaril s krampom pod prag in začel rušiti kamenje in trdo malto. Kar prikoplje na svetlo malega železnega konjička.

»Vidiš ga, ta le je bil zakopan, zato ni imela krava mleka,« reko oče. »Viš ga no, Janez, kakšen je,« vzklikne mati, »kaj boš pa z njim naredil?« »Kaj?« odgovori mož, stolkel ga bom na kose in vse skupaj nesel na konec vrta in vrgel v tisto jamo pod lesniko.«

Oče takoj na bližnjem kamnu stolčejo konjička s krampom v kepo in odneso takoj v jamo pod lesniko konec vrta. Nato gresta oba, oče in mati, potolažena k počitku. Drugo jutro pa gresta zopet oba v hlev, oče krmit živino, mati pa z golido mlest kravo. In glej čuda, namolzli so polno golido mleka.

»Ti,« so dejali mati, »tisti mož v Trojanah pa res vse ve.« »Baba neumna, kajpak, da ve,« se odrežejo oče, »zakaj pa misliš, da hodi toliko ljudi k njemu, če bi nič ne vedel.«

In potem je dajala krava vedno obilo mleka. Tako so meni pripovedovali Glačev oča, ko sem rad hodil k njim v vas.

9. »Oddelovanje.«

Pred kakimi 70 leti je živela mirna družina Somrakova v Ponikvah. Stela je sedem glav: oče, mati, dva sina in tri hčere. Hči Jera je bila v prvi mladosti zdrava kot drugi otroci njene starosti. Z desetim letom je pa nenadoma zbolela. Dobila je vročinsko bolezen. Po dvomesečnem trpljenju se ji je toliko zboljšalo, da je hodila in lahko uživala vsako hrano. Bila je na videz zdrava, toda bolezen je pustila posledice. Omračil se ji je um in postala je bebasta. Bila je silno hudobna in razposajena ter nagajala domačim in sosedom, kar je mogla. Nobena jed ji ni bila po volji. Kar so ji pripravili, je najrajši materi nazaj v glavo vrgla. Mimoidočim je pa vselej pokazala »osle« ter bila res pravi križ domačim in sosedom.

Oče je hodil okrog vseh zdravnikov in mazačev, pa ni vse nič pomagalo. Nekoč pride v hišo neka ciganka. Ko vidi, kako nadlogo imajo domači s hčerjo, jim reče: »Veste kaj, vaši hčeri je narejeno.« Starši, ki so bili itak nagnjeni k praznoverju, so takoj vse verjeli babi. »Pa bi se dalo kaj pomagati?« vpraša oče. »Oh, seveda, kaj bi se ne,« odgovori ciganka. »Kako?« vprašajo vsi hkrati. »Tako,« modruje sleparka dalje, »zvečer čeprav že nocoj, morate zapreti trdno vsa okna in vrata v hiši in nihče ne sme prestopiti praga do sedme ure zjutraj. Boste videli, da bo gotovo prišla tista cseba, ki je vaši hčerki to naredila, zjutraj trkat na vrata. Če jo dobite, pa bo vaši hčeri »oddelano« in bo zdrava. Tako boste spoznali osebo, ki je vam iz hudobnosti to naredila.«

Domači so strme poslušali babo in ji takoj vse verjeli. Nato so jo še bogato obdarovali in ciganka je šla prav zadovoljna iz hiše. »Kdaj hočemo to narediti?« vpraša oče. »Precej nocoj,« mu odgovore vsi hkrati. In res so potem tisti večer bolj zgodaj opravili živino in povečerjali. Potem so hišo zaklenili kot trdnjavo in šli spat.

Zjutraj, ko so bili pri sosedovih že vsi davno po koncu, je bilo okrog te hiše vse tiho. Tudi dima ni bilo nič, torej tudi kuhali niso nič. Živina je mukala v hlevu, ker ji ni nihče položil krme. Sosedje so takoj uganili, da »oddelujejo« in so gledali, kaj bo.

Malo pred sedmo uro pa pride neka soseda, ki o tem ni nič slutila, in misli iti kar v hišo, pa ne more, ker je bilo zaklenjeno. Nekaj časa mikasti kljuko pri vratih. Ker se ne odpre, gre k oknu in začne tam trkati na okno in klicati: »Mica, daj no, da mi boš posodila četr t hleba kruha, nimam kaj dati otrokom za v šolo.« Ker se nihče ne oglasi, ponovno kliče: »Kaj ste vsi pomrli kali, da ni nobenega glasu?« V hiši je še vedno tiho, kot da bi bilo vse mrtvo notri. Tista žena le še trka, rekoč: »Kaj ne boste danes vstali, vidite, kolikšen dan je že zunaj.«

Takrat se pa odpro vsa okna hkrati in pri vsakem oknu se pojavi eden domačih, kričeč: »Aha, ti si tista, ki je nam to »naredila«, ti bomo že pokazali, kaj se pravi, tako z ljudmi delati.« Potem so začeli leteti proti ženski zunaj razni predmeti, kakor: »zajec« za sezuvanje čevljev, lonci itd. Žena je bežala in za njo se je razlegalo kričanje in vpitje še dolgo časa.

Seveda vse to ni hčerki nič pomagalo. Vendar ni nihče mogel domačih prepričati, da ni tista ženska nič kriva. Dekle je ostala bebasta vse življenje. Imeli so z njo velike muke. To »oddelovanje« pa je naredilo neizmerno veliko sovraštvo med obema hišama, ki je potem trajalo nad petdeset let.

III. COPRNICE.

Nekdaj so verovali v coprnice. Kak star človek tuintam še danes to veruje. Če je človeka bolela glava, trebuh ali če je zbolela krava, konj ali prašič, tedaj so bile teh nesreč velikokrat krive coprnice. Če so videli luč nad Podgoro ali Podpečjo, so bile krive coprnice in splošno se je govorilo, da coprnice lete na Klek.

Verovali so, da se coprnice spreminjajo v mačke in pse. Največ coprnice je bilo na Ratikah. To je ves prostor na obeh straneh ceste proti mlinu. Tu je pred letom 1883, ko so bile Ratike razdeljene med posamezne kmete, rastle grmičevje, praprof in stelja. Tu so ljudje pasli živino iz Podpeči in Podgorice. Tu je bilo največ coprnice v podobi mačk. Nekoč je pastir udaril s šibo mačko. Nato je pa na mijavkanje te udarjene mačke prišlo toliko drugih mačk, da so morali vsi pastirji bežati proti Podpeči. Ušli so na neki kozolec, mačke pa za njimi. Te coprnice v podobi mačk so govorile tem pastirjem: »Nič vam nočemo storiti žalega, le na peteh vas bomo drle.« Pastirji so začeli moliti in mačke so izginile v temi.

Mnogo pa so vedeli povedati, da so coprnice zelo rade zbijale moškim klobuke z glave, ženskam pa odpasovale predpasnike in rute. Videli so tudi, kako je coprnica nesla klobuk na Klek.

Coprnice so si predstavljali kot stare grde ženske. Njih obraz je bil naguban, imele so skuštrane lase, v spodnji čeljusti samo en velik zob, ki je bil zelo oster, široka usta ter pol metra ali še več dolg jezik. Imele so zelo velike oči, gledale so z »belim« brez punčice, često so bile tudi škilaste. Njih obleka: ošpetelj in kiklja je bila zelo raztrgana in zamazana. Še dandanes pravijo starim in raztrganim ženskam: taka je kot coprnica. Po navadi so bile coprnice bose ali pa obute v copate ali pa v stare in pošvedrane čevlje. Imele so nadalje dolg in špičast nos, na koncu rdeč kot od starega šnopsarja. Imele so tudi dolge in ostre nohtove in gorje onemu, če so se spustile vanj. Vsega so opraskale po obrazu, da je bil krvav. Rute so imele na »štuc«.

Prebivale so po brlogih in luknjah v gozdovih, ljudem nedostopnih krajih. Podnevi jih sploh ni bilo na spregled. Le, kadar se je storila noč, tedaj so jo ubrale k ljudskim seliščem in vasem. Pojavile so se kar nenadoma iz kakega grma ali grmade. V rokah so nosile laherno. Delale so razne nesreče: nevihte, povodnji, točo, slabo letino, požare, pomolzle so tudi krave in mleko popile.

Ljudje so se jih branili z molitvijo in jih odganjali z blagoslovljeno vodo. Včasih so hodile; če pa je bila sila, so tudi letale po zraku. Njih glavno zbirališče je bilo na Kleku. Od tu so letale na vse strani. Videli so jih, kako so letale na brezovih metlah. Vedele so za vsak dogodljaj v družini in v deželi. Najbolj rade so se maščevale nad prevzetneži in ošabneži.

1. Vodile so ga.

Pred 35 leti je še obratovala parna žaga v Ponikvah. Poleg grajskih hlapcev so vozili razni zasebniki krcelje na žago. Vozil jih je tudi neki ugleden mož iz Roba.

Neko popoldne v deževnem času je zopet pripeljal voz krceljev na žago. Izpraznil je voz in se takoj vračal proti domu. Hitel je, ker se je že delal

mrak, da ne bi po noči hodil domov. V gostilni »Pri Jožku« izpije kar na vozu četrt vina in požene naprej. Ko privozi do tistega gozda onkraj Gačnikovega mlina, tako je sam pripovedoval, vidi na cesti stati velikanskega moža z razprostrtimi rokami. Konji se ustrašijo in skočijo v stran. Na obcestnem travniku obrnejo z vozom in jo uberejo nazaj po cesti. Voz se ni zvrnil in tudi voznik je še vedno sedel na svojem mestu.

Konja bežita na vse pretege nazaj proti parni žagi. Ko prideta do vhoda na parno žago, jo ubereta na stran proti Stoparjevemu mlinu. Pod mlinom je bil most, pa konja jo zavijeta pod most, kjer vaščani napajajo živino, naravnost v vodo, ki je tedaj vsled deževja zelo narastla. Mož je vedno sedel na vozu in držal povodce v rokah. Konja plavata po vodi, mož pa kriči na vse pretege na pomoč.

Konji so naprej jadrili po strugi, ki je po nekaterih mestih vsled skal zelo nevarna. Preplavali so že kakih 400 metrov po strugi. Voznik je sedel na prednjem delu voza na zganjenih konjskih plahtah in še vedno držal v eni roki bič, v drugi povodce. Vpil je na vso moč na pomoč. Bil je ves moker in prestrašen, saj se je nahajal v vodi okrog 6 ur. Okrog ene ponoči so slišali njegovo vpitje na pomoč fantje ponočnjaki, ki so prihiteli k vodi. Ukrenili so vse potrebno. Šli so na parno žago klicat ljudi in prinesli potrebne verige in vrvi in drugo orodje, da so osvobodili moža in konja z mučnega položaja.

Ljudje so rekli: »Coprnice so ga vodile, drugače to ne more biti«.

2. Bolezni in zdravila.

Pred kakimi 50 ali 60 leti so bile po naših krajih razširjene te bolezni: garje, kolera, črne koze, vročinska bolezen, griža, pljučnica. Garje so bile včasih bolj razširjene pri starih kot pri mladih ljudeh. Kolera je razsajala leta 1866 in 1880. Istotako so večkrat razsajale koze in vročinska bolezen.

Vzroki boleznim so bili: slaba voda, slaba hrana, nesnažna stanovanja. Snažnosti je bilo včasih veliko manj nego je je dandanes. Mila ljudje skoro niso poznali. Če ga je ženska kupila za malo svotico, kake 2 ali 3 krajcarje, ga je imela za ves mesec. Največ so ženske rabile za pranje pepel mesto mila.

Kot zdravila so rabili najrazličnejše cvetlice, kakor: komilice, tavžent rože, pelin, polaj, moška in ženska malisa, božje drevce, luštrik, podobe Srca Jezusovega, razni obliži (flajštri). Zdravnika sta bila dva, ki so ju ljudje klicali, t. j. dr. Bobek v Ribnici in dr. Zalokar v Velikih Laščah. Ljudje pa jih niso imenovali zdravnike, temveč »padarje«. Zalokar je bil zato zanimiv, ker se je vozil v stari napol podrti kočiji, ki je bila pletena iz vrbovih vej. Danes se zdravnik vozi v avtu.

Proti garjam so uporabljali mazilo, ki so ga skuhali iz tobaka, ščavja in soli ter potem s to zmesjo mazali garje. Ako je bolel trebuh, so opohali božje drevce in to privezali nanj. Proti pljučnici so imeli razne vrste žganja in smodnik, ki so ga dali bolniku na mleku piti. Nosili so tudi »vodo« kazat h konjederki v Ribnico in sedaj v Višnjo goro. Ta je potem povedala, kake rože mora rabiti pacient, da ozdravi. V Strugah je tudi neka ženska dajala neke vrste zrn, ki so jih devali v vodo. To so potem bolniki pili.

Flajštri so bili troje vrste: cingelflajšter, galbiflajšter in nunski flajšter. Za bolezen v pljučah in ušesih so rabili cingelflajšter, za bolna prsa in pas galbi-

flajšter, za vse ostale bolezni pa nunski flajšter. Če so se za flajštrom izpustili mehurčki, so dejali, da se je bolezen obrnila na boljše. Nato je začela voda teči iz teh mehurčkov.

Flajštre so delali iz raznih rož. Nosile so jih prodajat po hišah razne ženske.

Če so bili otroci notranjčni ali božjastni, so obesili na vrat listke, t. j. podobe Srca Jezusovega, ki so jih všili v škrlat in obesili otrokom na vrat. Če je pa bolezen postala hujša, so krstno srajčko nesli h kakemu studentu na kraj, kjer je studenc že odtekel v zemljo. Tu so srajčko pretrgali na dvoje, en del so vrgli na desno stran požiralca studenčevega, drugi pa na levo. In to je pomagalo. Bolnikom so jako radi stavili pijavke. Te so dobili v stari češki luži. Lovili so jih na ta način, da so postavili boso nogo v vodo, in pijavka se je prijela noge. Nato so jo spravili v steklenico in jo nesli domov k bolniku. Pijavko so devali bolnikom na roke ali na noge. Ko se je napila krvi, je sama odpadla ali pa so jo odvzeli drugi. Postavili so jo na mizo in potresli s soljo in pijavka je kri iz sebe vrgla. Če je vrgla iz sebe črno kri, so rekli, da bo bolnik kmalu zdrav; ako pa je vrgla iz sebe rdečo kri, so rekli, da ni več bolan. Če še to ni pomagalo, potem so šli po padarja Zalokarja, da je stavil »kuppe«. To je rano vzleklo skupaj in potem se je prepusnila, t. j. iztekel je gnoj.

Bolniki so bili vobče slabo negovani. Hiše so bile vlažne, nizke, neprezračene, rjuh večkrat niso imeli. Jedli so slaba jedila.

Ako je bil bolnik vročen, so vzeli skledo mrzle vode in nad bolnikovo glavo metali v vodo žrjavico. Če je žrjavica v vodi fino zacvrčala, so dejali: »Bolniku se stanje obrača na boljše«. Če se je bolniku nad obrvmi napravil »ječmen«, tedaj je žena iz vasi, ki je ta posel vedno vršila, ječmen požela. Vstopila se je pred dotičnika ter vrtila pred bolnikovimi očmi roke in izgovarjala: »Ječmen žanjem, ječmen žanjem«. Drugi dan je ječmen izginil.

Jako radi so puščali kri. Bile so za to nalašč izurjene ženske, katerim so rekli »padarce«. Ena takih padarc je bila v Podgori Primoževa, ki se je pisala Tiselj Francka. Hodili so k njej iz Dobropolj, Strug, Velikih Lašč in iz Krke. Imela je malo dletce in kladivce iz lesa, s katerim je udarila po dletu. Puščala je moškim in ženskam ali na roki, in sicer na gornjem delu, ali na nogi nad gležnjem. Kraj, na katerem je hotela puščati, je trdo prevezala zgoraj in spodaj, nato je puščala z dletcem. Roko je dobro premencala, da je steklo tem več krvi. Prilичno je izteklo po en četrt litra krvi, kakor je bil človek »krvan«. Računala ni ljudem nič, ker se je bala oblasti, vendar ji je sleherni dal po 10 ali vsaj 5 krajcarjev. Ko je izteklo dovolj krvi, je rano pomazala z nekim mazilom in jo nato prevezala. Dala je potem pacientu nalog, da mora izpiti vsak dan, in to 14 dni zaporedoma en četrt močnega vina, nadalje je moral dva dni ležati in počivati. Jesti je moral jajca, napravljena z maliso in kurjo juho ter kurje meso. Puščati so dajali kri zato, da se je slaba kri ocedila in ostala premaknila po vsem telesu. Po 70 let stare ženske so po puščanju krvi izjavile, da se čutijo pomlajene, kot bi bile stare 20 let. Ponavadi so si dali puščati kri po enkrat v letu, navadno spomladi. Ženske so si puščale na nogi, moški pa bolj na rokah. Trideset let nazaj je puščanje krvi prenehalo.

Sedaj nabirajo tele zdravilne rastline: komilce zoper prehlajenje, lapuh proti kašlju, arniko zoper rane, lan, če se napravi bula, pelin proti kašlju, kimmel, kadar koga trebuh boli, divji kostanj proti krču, tavžentrože proti jetiki,

hren za tek pri jedi, rman, čebula, česenj, trpotec, pljučnik, lipovo cvetje in bezgovo cvetje proti raznim boleznim.

Dandanes skoro v vsaki težji bolezni gredo po zdravnika v Lašče. Zdravstveno stanje je še povoljno, le jetika je še precej razširjena.

Verovali so včasih, da so uroki. Če je kdo koga drugega hudo pogledal, so rekli, da je bil drugi zato uročen. »Kar težka je postala glava«, pravijo, »ko ga je pogledal«. Verovali so tudi, da so bolezen napravile coprnice. Bolezni in rane so zagovarjali. Oni, ki je zagovarjal, ni hotel tistih besed povedati nikomur. Šele, ko je bil na smrtni postelji, jih je povedal sinu ali hčeri. So pa tudi zelo redki, ki so se s tem pečali.

V boleznih molijo k Bogu za ozdravljenje. Na pomoč kličejo razne svetnike, kakor sv. Polono za zobe, sv. Lucijo za oči, sv. Roka za noge, sv. Antona za zdravje pri družini in živini. Doma prižigajo pred sv. podobami luč za pomoč v bolezni. Zaobljubljajo se na božjo pot, ako ozdravijo.

IV. NOŠA.

1. Nekdaj.

Moška noša. Moški so se oblačili v kratke irhaste hlače. Nosili so po večini tudi škornje. Telovnik (lajbelc) je bil pisan s 13 velikimi posrebrenimi knofci in po vrhu so imeli kamižolo. Za vratom so bogatejši nosili židano ruto. Fišclc je nazaj zavihal čez ruto. Ko je zavezal spredaj, je imel »gobo«. Srajca za doma je bila iz hodničnega platna, za cerkev pa iz praznega. Za delavnik so imeli hlače iz črno barvanega hodničnega platna. Moški so nosili klobuke z velikimi krajci, tako da je bil človek ves pod streho.

Pred kakimi 70 leti še niso imeli dežnikov, pozneje so imeli najprej bele polimane marele, za temi so prišli v navado rdeči in pozneje plavi dežniki. Ogrodje dežnikov je bilo iz pušpanovih palic. Kadar so šli na pot, so vzeli poleg marele tudi rdečo culo, z vsem potrebnim provijantom, kot: črn, posušen kruh, posušene hruške, jabolka, često pa tudi kuhan suh fižol. Tako culo so nataknili na marelo, to pa na ramo in hajdi dalje.

Perilo je bilo iz platna. Nogavic niso poznali, temveč stare pohaste cunje »obujke« in slamnate »nahode«.

Pod klobuki so nosili čepice s cofi in to ob svatbi in ob velikih praznikih. Na ohceti je imel starešina čepico na glavi tudi pri jedi. Čepica ali kapa je bila pisana, cof je bil židan in debel. Moški so pozimi nosili polhovke ali kape iz polhove kože, ki so bile zelo razširjene.

Ko so moški prišli iz cerkve, so dali najprej kapo na glavo, potem klobuk, nato so prižgali fajfo. Tobak so imeli v mošnji, ki je bila narejena iz mačkine kože. Mačko je na meh odril in dal kožo ustrojiti. Ustrojena koža za tobak je imela cof in drat za trebljenje fajfe. Cof in igla sta mahala iz hlačnega žepa. Mošnja za tobak je bil tudi posušen svinjski mehur.

Škornje so nosili skoro vsi moški. Bili so več vrst, n. pr. »sokolci«, ki so bili nad stopalom lepo nabrani, kakor meh pri harmoniki. Ljudje pravijo, da je bilo lepo videti, kako se je pregibalo ko meh. Ponekod so tem škornjom rekli »meksikajnarji«. Drugi škornji so bili »borhani« ali z vlekom. Golenice so bile

iz tanke kože brez podloge. Pod kolenom si jih je privezal in nato potegnil čez koleno. Tu ljudje imenujejo škornje splošno čevlje. Za doma so pa nosili moški in ženske tako zvane usnjate copate, t. j. odrezane škornje, ki so jih tudi imenovali »pantofeljne«.

Ženska noša. Ženske so nosile obleko iz doma izdelanega platna, tako spodnje perilo kot i povrhno obleko. Ob nedeljah in praznikih so pa nosile obleko iz cajga, zvanega katun. Imele so ošpetlje z dolgimi rokavi, spodnje krilo so imenovali »interfat«, ki je bil iz platna, pozneje pa iz porhanta. Vrhnje krilo je bilo široko. Notri so imele všite obroče, da je lepo stalo. Ko je šla ženska naprej, se je to lepo gugalo sem in tja. Da se ni videlo, kje ima všite obroče v krilu, so dale našiti trakove ali »gelnere«. Okrog pasu so nosile panteljce, ki so bili zadaj lepo zavezani. Bolj bogate so nosile srebrne pasove ali iz kake druge kovine. Na glavi so nosile avbe, peče ali abtahe, ki so bili iz fine kotenine ali pa iz mišlina. Ob krajih so bile čipke. V ušesih so imele ringeljne ali uhane. Nosile so »murčke« ali tudi zlate uhane. Zlati so zopet bili koški, lopatice in obročki. Tudi vraže z murčki so imele. Rekli so, da zlato potegne vsako bolezen iz glave. Na nogah so nosile bele nogavice in šolne.

V delavnik je bila obleka jako preprosta. Krila so imela dolga do gležnjev. Vsaka ženska je imela spodréc, da se je ob blatu spodrecala, t. j. krilo nekoliko dvignila, da ga ni umazala. Imele so ošpetlje in »čez« jopo, imenovano špençar. Ako je bila jopa nekoliko dalja, so jo imenovali kočemajka. Ta je bila iz šifona, ki so jo imenovali »brkal«.

Ženske so imele za pozno jesen in za zimo težke rute ogrnjavke. Vsaka ruta je imela coflje ali franže.

Čevlji (čizmi) so bili iz govedine, preštepami z zelenim ali rdečim i vezalkami (šnicami) ter s svetlimi knofi iz medu.

2. Sedaj.

Sedanja moška noša. Tudi pri tej se kažejo vsi znaki moderne modne pridobitve. Veliko jih je, ki kupujejo kar storjeno obleko v Ljubljani, zlasti pred Veliko nočjo in za poroko. Njih obleka je iz ševijota, kamgarna, merina in iz finega angleškega ali češkega blaga, narejena je po najmodernejših vzorcih s svilenim robcem na levi strani suknjiča. Hlače nosijo vsi lepo zlikane. Vsakdo je v snažnem spodnjem perilu, v lepih srajcah z zlikanimi ovrtniki ter z dragoceno kravato v sredi z zaponko. Nosijo skoro vsi boksaste in polakirane nizke čevlje (šolne). Imajo tudi nogavice.

Pozimi imajo večinoma suknje z rokavicami, nekateri imajo pelerine. Njih pokrivala so dragi moderni klobuki najrazličnejše fazone.

Okrog vratu nosijo svetinje, nekatere nosijo tudi škapulirje. Moški in ženske nosijo tudi prstane, največ poročne; fantje in dekleta zaročna ali pa kar zaradi lepšega.

Sedanja ženska noša. Ob nedeljah in praznikih nosijo tukajšnja dekleta hlače in srajce iz šifona, nogavice iz svile in flora, moderčke iz šifona, šolne iz boksa in laka. Skoro vsi ženski čevlji so z visokimi petami. Visokih in zaprtih čevljev ni opaziti mnogo, niti pozimi ne.

Povrhna obleka je iz pralne svile, krepe de chine in ševijota. Ako nosi dekle nafavdano krilo, potem nosi po vrhu še svileno bluzo. Na glavi imajo svilene rute in šerpe.

Za delavnik pa nosijo obleke iz cefirja, kambrika in cajga. Obleke so po večini vse cele brez bluz (Glockenkleider). Kaže se torej pri ženski noši vpliv vseh modernih pridobitev ženske mode. Veliko žensk nosi ročne torbice, kamor spravljajo robce, mašno knjižico, denar in molek.

V. PRIPRAVA HRANE.

1. Ogenj, moka, lonci.

Ogenj zakurijo v peči z žveplenkami ali pa z užigalnikom na bencin. Nekatere hiše imajo kuhinjo, druge pa ne in jim služi veža za kuhinjo. Ponekod so štedilniki, pretežna večina pa uporablja peč za kuho in peko.

V času, ko še ni bilo užigalic, so ogenj ukresali s kresilnim kamenom in gobo. Tedaj so zelo pazili na ogenj. Po vsaki kuhi so žerjavico skrbno pokrili s pepelom, da je ostala živa in da so jo potem pri prihodnji kuhi zopet upihali, položivši med njo nekaj suhih trsak ali kos baklje. Na ta način so prihranili trud kresanja.

Ko še ni bilo petrolejk, so s trskami svetili tudi v sobah. V vsaki hiši so imeli na primernem stojalu čelešnik, ki je imel pero, da je držal trsko. Poleg je stal vedno škafor vode, da so vanj goreči ogorki padali in ugasnili, da se ni po sobi kadilo.

Pri kuhanju rabijo največ krompir in domačo moko, koruzno, proseno ali ječmenovo. Moka se zmelje v domačih mlinih.

Mlini so na kamen v našem okraju. Kamne kupujejo na Gorenjskem v Kranju, Medvodah in drugod. Mlini imajo zatvornice ob jezu na vsak kamen posebej in meljejo iz koruze navadno samo eno moko, iz pšenice pa napravijo dvojno moko, boljšo in slabšo, imenovano »malo moko«.

V mlinih so tudi stope za izdelovanje kaše in ješprenja. Pa tudi po hišah imajo stope, da sami delajo pšeno in ješprenj. Taka domača stopa je v les izvrtana, 12 do 15 cm široka luknja in na spodnjem koncu zabita in se dela pšeno tako, da se s primerno železno štango vanjo štoka in dvakrat preseje, da se očisti mekinj. Ponovno se strese v stopo, tako da se naredi iz prosa pšeno v 15 do 20 minutah. Iz ene stope ga je okrog dva litra.

Lonci so bili prej vsi lončeni ribniški in povezani z žico, da so dalj časa trajali. Sedaj prevladujejo železni lonci, posebno ondi, kjer imajo štedilnike. Od lončenih posod imajo še vedno v uporabi »koze« za peko kruha in potic in lončeni model za velikonočni kolač ter lončene latvice za mleko in sklede za jed.

2. Peka kruha.

Pri peki kruha so gospodinje za kvas pred kakimi 30 leti uporabljale vedno le domače droži, ki so jih same doma napravile. Pri vsaki hiši so imeli lepo gladko belo desko, na kateri so sušili pozimi v hiši, poleti pa na solcu droži. Ko je bila zaloga droži pri kraju, so iz poslednjih dveh ali treh hlebčkov, ki

so jih gospodinje umesile med moko napravile nove droži, tako da so iz te na novo umesene moke in pa starih droži napravile kupčke na desko, ki so se posušili in tako zopet za dalj časa poskrbeli za droži.

O vinštih so pa umesile gospodinje samo moko brez droži in je vendar zmes vzhajala, kakor da bi bil kvas notri. Tem drožem so rekli vinščne droži (droži Troštarja Sv. Duha).

Sedaj pa droži nikjer več ne delajo doma, temveč kupujejo kvas po trgovinah in ga imenujejo presgern.

Kruh so pekli pred 50 leti tudi ovsen ali pomešan z ječmenom. Koruza tedaj še ni tako rodila ko sedaj in so sejali le bolj oves, ječmen in proso. Sedaj pa peko le za domačo uporabo koruzni kruh in časih malo pomešan z belo pšenično moko. Tak kruh je posebno tečen in okusen. Pečejo tudi kruh iz ržene moke, ki je zelo tečen in podoben pšeničnemu. Nekateri ga imajo rajši ko iz pšenične moke. Kruh iz bele pšenične moke peko po vseh hišah, in sicer gotovo ob vseh glavnih praznikih v letu, črnega, t. j. iz koruzne, prosene, ječmenove ali mešane moke pa gotovo vsak teden po enkrat ali po dvakrat.

3. Jedila.

Glavna ljudska jed so žganci, ki so ali moknati ali krompirjevi. Žgance jedo z zabeljenim kropom ali zabeljene brez kropa, dalje mlečne in s prežgano župo. Za večerjo pa kuhajo po veliki večini močnik z mlekom, ki je ali topljeno, sladko ali kislo.

Če so delavci pri hiši, pa pridejo na vrsto boljša jedila: štruklji, žinkrofi, bleki in druga močnata jedila. Dalje je važna jed krompir, ki se kuha v kosih ali zmešan z zeljem ali repo, zvečer pa v oblicah s kislino. Kaša pride tudi dostikrat na mizo, ki je mlečna ali češpljeva ali pa se tudi kuha kaj od svinjine notri. Kašo kuhajo tudi skupaj z zeljem ali repo, kašnato zelje ali kašnata repa.

Kislino imenujemo zribano zelje ali repo v kadi. Kislina se kuha gotovo vsak dan, dokler ne poide zaloga. Zelje s fižolom ali krompirjem je izmed glavnih jedi. Ko je v jeseni zelje še v glavah, kuhajo tudi sladko zelje, imenujejo ga presno zelje. Ješprenj pride tudi dostikrat na vrsto, posebno ob nedeljah opoldne s svinjino. Poleg krompirja jedo tudi kolerabo ali kakor jo imenujejo kavle. Kolerabo jedo skuhamo skupaj s krompirjem ali fižolom. Vendar kole-raba ni tako v čišlih ko krompir. Korenje rabijo malo, in sicer kot prikuho k mesu ali par kosov v mesni juhi.

Solata jedo gotovo pri vsaki hiši v pomladnem in letnem času, posebno za malico je solata s fižolom ali krompirjem v vročih popoldnevih kaj prikladna jed in je veliko pojedjo pri vsaki hiši. Kjer imajo več sadja, ga posuše, zlasti hruške. Iz posušenih hrušk skuhamo potem hruškovec (kuhane hruške), ki ga navadno jedo s kruhom za malico.

V pozni jeseni koljejo skoro pri vsaki hiši po enega, pri nekaterih celo dva ali več prašičev. Slanino so nekdaj obešali v dimnik, a sedaj vse zrežejo in scvrto in potem s scvrto zabelo belijo jedila. Iz mesa pa delajo klobase, ki jih potem obesijo v dimnik in se potem lahko jedo surove ali kuhane. Te klobase zelo dolgo trajajo in so prikladne za na potovanje za v žep. Delajo pa tudi krvave in jetrne klobase, ki jih pa takoj pojedjo. Kar se mesa ne podela v klobase, se nasoli in potem posuši v dimniku. Ti deli so zlasti: plečeta, krače,

križna kost, gnjat, zajec in sinjak. Ti deli pridejo na vrsto ob raznih letnih godovih in praznikih. »Vsak udek ima svoj gudek (godek)«, velja splošna prislovica.

Jedila pridejo na mizo navadno po naslednjem redu: zjutraj močnati žganci, ki so mlečni ali pa zabeljeni s kropom ali brez njega. Brez kropa morajo biti posebno dobro zabeljeni. Če po takih žgancih človek izpije še skodelico kave, je dober do dvanajste ure. Po nekaterih hišah jedo zjutraj krompirjeve žgance z zeljem ali kislo repo. Kar jih ne snedo s kislino, jih polijejo s kropom in zabelijo. Pred nekaj leti je bila to navadna jed zjutraj. V novejšem času pa že v mnogih hišah prevladuje zjutraj kava s kruhom.

Opoldne pride na mizo krompir v kosih in s kropom ter zabeljen ali pa krompir s kislim zeljem ali repo ali pa tudi zelje s fižolom. Druga jed opoldne je pa kaša ali ješprenj ali pa tudi še žganci, semintja beli močnati ali knedelni.

Za večerjo je ponavadi krompir v oblicah s kislino in močnik z mlekom ali pa tudi kaša namesto močnika, po nekaterih hišah pa tudi kava s kruhom posebno v novejšem času. Za predjužnik in malico mora tudi nekaj biti, posebno v poletnem času, in to kruh s hruškovcem in v zadnjem času kruh in čaj.

Kadar so pa delavci pri hiši, n. pr. kosci, je pred kakimi 40 leti moralo biti za južino opoldne kar sedem riht, ki so bile po sledečem redu: 1. zelje in fižol, 2. krompir, 3. ješprenj, 4. beli močnik, 5. štruklji, 6. žinkrofi in 7. riž. Jedi je bilo toliko, da sta dve ženski opoldne komaj nesli na glavi v jerbasih v senožet. Seveda kosci niso vsega pojedli, bilo je to ženska bahavost, da je moralo biti opoldne kar 7 riht.

Sedaj imajo delavci opoldne govejo juho z mesom in prikuho. To je najcenejše. Za malco dajejo delavcem v poletnem času stročji fižol z oljem in jesihom. Po vsem tem pa mora biti še kaj žganja in belega kruha, kak liter vina ali pa čaj z rumom.

Potice peko samo o pustu, ki so dvojne: bele in močno zabeljene in kašnate, mešane s svinjsko juho in na drobno sesekanim mesom, ki jim pravijo štula. O pustu peko tudi pohanje in krofe.

Poprtnik peko na dan pred sv. Tremi kralji. Ves je pokrit s tičkami in venci. Kolač peko samo za veliko noč. Kolač je v svoji notranjščini potresen z rozinami in orehi, jajci itd. O Veliki noči peko tudi male kolačke za otroke, ki jih razdele s piruhi med otroke, sorodnike in tiste, ki so jim botrni.

O božiču pa dobe otroci golobice, t. j. iz testa narejene tičke. Kadar je dobra sadna letna, nasuše nekateri dosti krhljev, hrušk in češpelj, tako da pride med letom večkrat za žejo dobra, sladka hruškova voda.

4. Pijače.

V dobri sadni letini napravijo nekateri sto do dvesto ali tudi več litrov vina tolkovca, ki ga pijo zlasti v poletni vročini, če ga prej ne popijo.

Iz sadja, posebno iz hrušk skuhamo tudi veliko žganja, zlasti sedaj ko je žganjekuha prosta trošarine. Žganje ne hasne nič. Hitro poteče. Cukajo ga, dokler ga je kaj. Tako je dana prilika, da se ga polagoma privadijo.

Veliko bolj pametno je, da sadje suše. Krhlji in suhe hruške so skuhanе izvrstna hrana in s hruševno vodo se žeja prijetno ugasi.

Splošno pa je sadjereja v laškem okraju na nizki stopnji. Sadjá jako malo pridelajo za prodajo. Kar ga pridelajo, ga porabijo doma.

Po hišah, kjer so delavci, pijo vsi iz enega kozarca, ki gre od desne proti levi okrog mize. Pri važnejših prireditvah, kakor na ženitovanju, ali pa v gostilni, ima vsak svoj kozarec.

VI. VERSKO UDEJSTVOVANJE.

Versko se naši ljudje tudi še precej udeležujejo. Držijo se reka: »Z Bogom začni vsako delo, pa bo dober tek imelo.« Molijo vsak dan. Ko zjutraj vstanejo, molijo v postnem in adventnem času sv. rožni venec, sicer pa samo angelovo česčenje. Zjutraj ob 7. uri, opoldne in zvečer molijo istotako angelovo česčenje. Preden gredo spat, molijo rožni venec, ponekod tudi lavretanske litanije in molitev k presv. Srcu Jezusovemu, ker so družine posvečene presv. Srcu Jezusovemu. Mladi fantje se ponekod zvečer izmuznejo in odtegnejo molitvi in gredo ponočevat.

Tudi pred jedjo in po jedi molijo, in sicer očenaš. Po jedi ponekod pristavijo še en očenaš za duše v vicah. V stiskah se radi obračajo na Boga, tako tudi v boleznih in raznih uimah. Goreče časte tudi Mater božjo in do gotovih svetnikov imajo posebno zaupanje, n. pr. do sv. Antona Pad. Temu svetniku se priporočajo za srečo in zdravje pri živini in ljudeh. Zelo radi prinašajo k Sv. Antonu na Zdensko reber razne darove, zlasti krače, maslo itd., tudi kipce iz voska.

Ob nedeljah in praznikih gredo k sv. maši skoro vsi, ki so po verskih predpisih dolžni iti. Izjeme so zelo redke. V cerkvi gredo moški v moške sedeže in ženske v ženske. Vsi sedeži na listni strani so moški, vsi sedeži na evangelijski strani so ženski. Otroci gredo spredaj, dekleta ob strani na ženski strani, ako ne gredo v klcp, fantje pa ostanejo pod korom. Vsi se obnašajo lepo in primerno svetemu kraju. Le otroci se večkrat spozabijo, da so na svetem kraju, in šepetajo, in pa fantje pod korom. K sv. maši radi prihajajo, slabše je obiskana popoldanska služba božja. Ženske že še prihajajo, moški pa slabo prihajajo popoldne v cerkev.

K sv. zakramentom še precej pristopajo. Imajo razdeljeno po nedeljah, in sicer prvo nedeljo možje, drugo nedeljo fantje, tretjo žene, četrto dekleta. Sv. Rešnje Telo radi častijo, zlasti je lepo na dan celodnevnega česčenja, ko se kar kosajo, katera vas bo lepše prepevala sv. R. T. na čast. Za Veliko noč gredo vsi k spovedi in sv. obhajilu. Izjema je zelo redka. Kadar kdo zboli, hitro kličejo duhovnika, da ga previdi s sv. zakramenti. Kadar imajo kako željo kaj od Boga izprosi, kupijo sveče in jih dajo v farno cerkev k sv. Antonu ali k Srcu Jezusovemu ali k sv. Ani, da tamkaj izgore.

Procesij se prav radi udeležujejo, tako vsako prvo nedeljo v mesecu, ko se vrši rožnivenška procesija, dalje križev teden, o Veliki noči, o sv. R. T., kakor tudi, kadar je za dež, lepo vreme itd.

1. Devetdnevica Matere božje.

V letih 1860 do 1889 so v Ponikvah in drugih vaseh vsako leto pred božičem opravljali zelo slovesno devetdnevnicó v čast Materi božji. Imeli so iz

lesenega ogrodja in papirja narejen lep oltarček, ki je bil lahek za prenašanje od hiše do hiše.

V ta oltar so postavili kip Matere božje. Marija je bila opravljena v zelo lepo čipkasto obleko.

Deset dni pred sv. večerom so začeli devetdnevnicu. V določeni hiši so se zbrali stari in mladi in pred Marijinim kipom, ki je stal na oltarčku na mizi, molili sv. rožni venec, potem peli lavretanske litanije, in sicer vsi in zelo lepo.

Ko so opravili molitve, so Marijin kip prenesli v drugo hišo med prepevanjem svetih pesmi. Vsi odrasli so ga spremljali z gorečimi svečami v rokah. Ta sprevod je bil krasen, ker so tako lepo prepevali Marijine pesmi in so tako lepo lučke migljale Mariji v čast. Ko je prišel sprevod do tiste hiše, kjer so hoteli imeti pod svojo streho za en dan Mater božjo, se je ustavil. Eden domačih je pozdravil Mater božjo z običajnim pozdravom, ki je bil sestavljen v ta namen. Po pozdravu so potem odnesli Marijin oltar v sobo dotične hiše. Malo so še molili in zapeli par Marijinih pesmi in odšli vsak na svoj dom.

Drug večer so se zbrali zopet v tej hiši z istim sporedom, kakor prejšnji večer. Včasih je bilo tudi kaj zamere, ker organizatorji te svečanosti niso mogli vsem ljudem ustreči. Zakaj Marijo bi imel vsakdo rad za en dan na prenočišču, pa te sreče ni moglo biti deležnih več kakor devet hiš.

Tako so prenašali Mater božjo devet dni pred božičem iz ene hiše v drugo. Na sveti večer so jo prenesli v njeno trajno bivališče, kjer je ostala do svečnice. Tja so hodili vsak večer molit sv. rožni venec in pet lavretanske litanije.

Naj omenim, da so bili v tistih časih v Ponikvah izvrstni pevci in pevke, ki so vsak večer prepevali pred Marijinim kipom tako, kot mislim, da nikjer na deželi med preprostim ljudstvom.

Tukaj navajam nekaj odpevov, ki so jih peli v Ponikvah, ko so nosili Mater božjo ob času devetdnevnic. To so stare pesmi, ki se sedaj ne pojejo več.

I.

Angelci in vsi svetniki,
pristopite na zemljo,
pomagajte vsi častiti
Mater božjo usmiljeno.

II.

O Marija, naša ljubljena gospa
Jezusovega srca,
prosi, prosi, oj prosi za nas!
Ti nebeške ključke imaš,
kar te pros'mo, vse nam daš.
Prosi, prosi, oj prosi za nas!

III.

O Marija, rajski cvet,
tebe časti ves zvoljen svet,
O Marija majnika,
prosi za nas Boga.

IV.

O Marija, ti prosila
si za svoje vsaki čas.
Cvet prelep si vselej bila,
prosi, prosi še za nas!
Jezusa si nam rodila,
prosi, prosi še za na!

V.

K tebi smo priromali,
milo gledaš nas.
Usmili se čez nas!
Prosi Boga za nas!
Da b' b'le naše prošnje
pri tebi uslišane.

VI.

Sveta Mati božja, le pros' Boga za nas.
Hvaljen bodi, Jezus, zdaj in na večni čas.
Le prosi, le prosi, Marija, za nas!
Le prosi, le prosi, Marija, za nas!

VII.

Sveta Marija, sladko ime,
k tebi zdihuje naše srce,
roža duhovna, milosti polna,
prosi, Marija, za grešnike vse!

2. Romanja.

Ljudje v naših krajih so nekdanj zelo radi romali. Stari zapisniki nam pripovedujejo, da so romali v razne bližnje cerkve, pa tudi daleč, n. pr. na Šmarno goro, pa tudi še bolj daleč. Primož Trubar pripoveduje, da so romali v Cahen. Pred kakimi 50 leti so še jako radi romali, sedaj se romanje že precej opušča. Hodili so prej peš, pozneje so se vozili na vozeh, kasneje po vlaku in v zadnjem času naročajo že izletni avto, da se popeljejo na Brezje ali Bled.

Stari ljudje pripovedujejo, da so nekdanj hodili vsi romarji peš. Vsak romar je v prejšnjih časih vzel živež seboj za več dni, in sicer v culah, pozneje v cekarjih, v zadnjem času pa večinoma ne jemljejo hrane s seboj, temveč vse kupijo v gostilni, kar potrebujejo za prehrano. S seboj so jemali nekdanj rdeče marele. Cula je bila precej obilna, ker romanje je trajalo, n. pr. k Mariji Pomagaj 5 dni ali tudi več. Med potjo so prenočevali po že znanih štacijah, po gostilnah, ali tudi po dobrih hišah, moški tudi po kozolcih in skednjih. Ležali so v gostilnah kar po tleh. Izpili so polič vina, za prigrizek pa so imeli seboj. Med potjo so romarji bili dobro in versko-čuvstveno globoko razpoloženi. Celopot so z malimi presledki molili ter prepevali pobožne in romarske pesmi. Ob-

čutili niso ne gladu, ne žeje, ne utrujenosti. Globoka vernost je prevevala vse romarje.

Romali so po večini na te kraje: Brezje, Žalostna gora pri Mokronogu, Čatež pod Zaplazom, Sv. Rok pri Laščah, Nova štifta pri Ribnici, Sv. Ana nad Ribnico, Sv. Višarje, Kopanj, Prmskovo na Dolenjskem, Krka in Kurešček. Najrajši in najpogosteje so romali k Materi božji na Brezje. Lahko rečem, da ga ni bilo še Dobrépolčana in ga tudi še dandanes ni, ki bi ne bil na Brezjah na božji poti. Tja so najbolj romali na »črviv« petek, t. j. v petek po vnebohodu ali afertnu. Romali so v skupinah po 20 ali 30 ljudi. Bili so v ta namen postavljeni »vojvode«. Taki so bili Reberščak iz Zdenske vasi, dalje Gruden iz Podgore ter stari Krže iz Velikega Vidma.

Velika božja pot nekoč in še danes je Sv. Anton na Zdenski rebri. Stari ljudje vedo povedati, da je v prejšnjem stoletju bilo tu toliko ljudi, da se je vse trlo. Posebno veliko romarjev je bilo ob semanjih dnevih. Največji semenj je bil in je še na tihi ponedeljek. Ljudje priromajo iz Ribnice, Lašč, Čušperka, Turjaka, Škocijana in od drugod. Veliko darov v kračah in kuhanem maslu dobiva ta dan sv. Anton na Zdenski rebri. Sv. Anton jako rad pomaga, če prašiči zbole ali če zboli živina pa tudi če zbole ljudje. Nekateri darujejo tudi voščene prašičke ali kravice.

Radi so romali in še romajo na Krko, kjer časte sv. Kozma in Damjana, ki sta pripročnjika zoper rane in boleznj sploh. Prej so tudi radi hodili na Čatež. Semkaj so prihajali že v večjih skupinah in pod vodstvom vojvod. Zakonske žene, posebno če so pričakovale rojstvo, so rade romale k Sv. Ani pri Ribnici. Nekateri Dobrépoljci so bili že v Lurdu, Rimu in celo v Jeruzalemu.

Ljudje se ob raznih nesrečah in nezgodah zaobljubljajo na božja pota. Dano besedo potem tudi izvrše. Radi pomanjkanja denarja pa tudi radi verske mlačnosti romanje vedno bolj peša.



Star kmečki inventar iz 18. stoletja.

R. Andrejka — Ljubljana.

Na važnost starih inventarjev za našo kulturno zgodovino je opozoril že dr. Josip Mantuani, zahtevajoč obogatitev naše kulturne zgodovine in etnografije z arhivalnimi dognanji. Sam je priobčil v Carnioli (1910, str. 4—12) in Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo (1924—1925, str. 31—44) dvoje inventarjev, od katerih se tiče prvi (iz 16. stoletja) škofa Slatkonje, drugi pa (iz 18. stoletja) Volbenka Nikolaja grofa Auersperga, lastnika posestev Mokric in Čateža ob Savi.

Inventarjev kmečkih posestev doslej, kolikor je meni znano, še niti bilo priobčenih. Zato ne bo odveč, če posvetimo tudi v to še malo raziskano stran naše kulturne zgodovine.

Arhiv župnega urada v Selcih nad Škofjo Loko hrani v usnje vezano zbirko prepisov važnejših pisem in listin župnijskih podložnikov (Sammlung der Verbriefungsprotokolle der pfarrherrl. Selzacher Unterthanen) iz let 1695—1790. Med njimi je tudi inventar, ki se je sestavil l. 1723 o zapuščini Janeza Kalana, bivšega stirpniškega župana, umrlega okolu l. 1723.

Ta inventar razgrinja marsikatero, doslej še malo poznano plat o prejšnem gospodarskem življenju in kulturnem stanju kmečkega prebivalstva v Selški dolini, vsebuje pa tudi mnogo podatkov, ki so važni v etnografskem pogledu.

Preden priobčimo njega izvornik, ki je spisana v nemškem jeziku, naj navedemo še nekaj pojasnil krajevnega in rodopisnega značaja, ki se nam zde za lažje umevanje priobčenega gradiva potrebna.

Streljaj od kamenitega mostu čez Sevnico v vasi Selcih nad Škofjo Loko stoji, malo odmaknjena od ceste na levo, velika kmetska hiša »pri Kalanu«.

Hiša je danes, kakor vse hiše Selških celozemljanov, zidana in enonadstropna, z razdelitvijo v »spodnjo hišo« ali kratkomalo »hišo«, to je veliko družinsko sobo v pritličju in v »zgornjo hišo« v prvem nadstropju. Vsako izmed teh sob razsvetljujejo na

dveh plateh hiše po 3 okna, skupaj torej 6 oken, način zidave, ki ga nahajamo pri hišah gruntarjev, a tudi premožnejših podružnikov, po vsej selški in poljanski dolini. Poleg hiše je dokaj ozka »kamra«, ki ima le po eno okno na vsako plat. V zunanjem licu poslopja se kaže ta razdelitev na ta način, da je videti na ožji strani (»na koncu«) hiše po štiri okna; presledki med okni so enaki le med prvimi tremi okni, medtem ko je presledek med tretjim in četrtnim oknom večji, označujoč na zunaj ločilno steno med »hišo« in »kamro«. Ta podoba je značilna za slog vseh starejših zidanih hiš v selški dolini.

Kalanova »spodnja hiša« meri okolu 36 m². Tudi veža je večja ko pri drugih hišah. V isti smeri, kakor je postavljena hiša, to je sporedno s potokom Sevnico, so na južnem koncu hiše obsežno zidani hlevi in gospodarsko poslopje; od njih naprej sega Kalanov sadni vrt na eni strani do potoka, na drugi pa do njiv in travnikov »na ozarah«.

Obseg hiše kaže na to, da je bila hiša namenjena za več ljudi, kakor pa samo za gospodarja in njegovo rodbino. In res je bila tu že od l. 1630 naprej gostilna,¹ ki se je držala na hiši do l. 1865. Ta ugotovitev je važna, ker bo pojasnila marsikatero posebnost v naslednjih izvajanjih.

Hiša, ki smo jo opisali, seveda ni bila vedno taka. Zidana najbrž ni bila prej kakor v drugi polovici 18. stoletja, ker dotedaj so bila poslopja po vaseh na Gorenjskem po večini še iz lesa. Ta stavba je pogorela ob požaru, ki je upepelil 10. marca 1809 skoraj vsa Selca; v drugič pa je stavbo uničil požar dne 18. februarja 1849.² Sedanja hiša je torej stara kakih 85 let. Vendar je sklep upravičen, da so se vse nove zidave držale starih temeljev in da je razvrstitev prostorov v skladu s staro porazdelbo in obsegom hišnih prostorov.

V času, v katerem se je sestavil inventar, ki se v naslednjem priobčuje, je bila Kalanova hiša s slamo krita, lesena in najbrž tudi le pritlična. Poleg hiše, tam kjer stoji sedaj moderna stavba »Krekovega doma«, je stala stara žitnica »v Štoku«, ki se je bila

¹ Urbar loškega gospodstva v Loki iz l. 1630 jo izkazuje na četrtem mestu med selškimi gruntarji. Izvrševal je gostilno takratni lastnik Matevž Grošelj in plačeval zanjo 1 fl. 20 kr. krčmarine (Taferngelt).

² Po dnevniku Blaža Blaznika, župnika v Naklem, selškega domačina (roj. v Selcih na h. š. 48), priobčenem v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo, letnik VII./VIII. stran 42—43 in 46.

šele l. 1834 priredila za stanovanjske potrebe.³ Ta žitnica se že v inventarju, ki je predmet te razprave, izrečno omenja in sicer prav na koncu inventarja, ko se popisuje zaloga drv.

I.

Na opisani hiši v Selcih, ki nosi sedaj št. 64, je gospodaril od l. 1678 **Kalanov rod**, ki pa je izumrl že sredi 18. stoletja; vendar je ostal spomin nanj v prebivalstvu vasi tako močan, da je ime ohranjeno v domačem hišnem nazivu »pri Kalanu« prav do naših dni, čeprav so se rodovi hišnih gospodarjev, in sicer izključno po priženitvah, menjavali nič manj ko **petkrat**. (Do l. 1728 Kalan, od 1728—1744 Notar, od 1744—1773 Luznar, od 1773—1846 Rant, od 1846—1912 Semen, od 1912—1934 Bešter).

Tudi Kalanovi so se bili na ta grunt **priženili**. Prav stari **Janez Kalan**, po čigar testamentu iz l. 1720 se je vršila izčrpna inventarizacija te kmetske hiše, ki je v naslednjem priobčena, je pristopil k temu gruntu od drugod. Rojen je bil dne 31. oktobra 1655 na Bukovici kot sin gruntarja Andreja Kalana in žene Maruše. Poročil se je dne 31. januarja 1678 z **Lucijo Groselj**, rojeno Tuškovo, vdovo po prejšnem gospodarju grunta, Gašperju **Groselj-nu**, ki je bil dne 11. novembra 1677 umrl, star 36 let. Vdova Lucija, ki ji je bilo tedaj komaj 24 let, pa svojemu drugemu možu ni prepustila grunta, marveč ga je obdržala sama, dokler se ji ni iz novega zakona rodil dne 13. februarja 1679 njen prvorojenec **Valentin Kalan**,⁴ na katerega je grunt takoj prepisala. Nje 2. mož **Janez Kalan** pa je bil moral biti razborit in ugleden mož, saj je, čeprav ni bil lastnik grunta, vodil od l. 1702 do 1720 posle župana stirpniške županije.

Njegov prvorojenec **Valentin** se je, 24 let star, poročil dne 12. februarja 1703 z ženo **Helemo**, umrl pa je že čez 10 let dne 22. februarja 1713, zapustivši hčerko **Jer o**, rojeno dne 15. febru-

³ Prim. o tem dr. Rudolf Andrejka, Selški predniki dr. Janeza Ev. Kreka, Ljubljana 1932, str. 76. Na »štoku« so od l. 1850 bivali Franc in Helena Krek, ded in babica dr. Kreka. »Štok« so l. 1908 podrli in na njega mesto sezidali »Krekov dom«, kjer je nastanjen županski urad, hranilnica in posojilnica in ubožnica.

⁴ V urbarjih loškega gospodstva od 1636—1660 je vpisan kot urbar. lastnik grunta še **Matčevž Groselj**, od l. 1664—1674 **Gašper Groselj**, njegov sin; od l. 1679—1713 **Valentin Kalan**; po njegovi smrti pa (od l. 1714) njegov (nedoletni) sin **Valentin Kalan**.

arja 1712 in sina Valentina, ki pa je še pred 1719 l. umrl.⁵ Posestvo je vodil od smrti sina Valentina Janez Kalan kot skrbnik («Aufhalter») nedoletne vnukinje Jere. Toda tudi njega je pobrala leta 1723 smrt, ko je bilo Jeri še-le 11 let.

Živelo pa je tedaj na gruntu še nekaj Janezovih sinov, torej Jerinih stricev, namreč: Tomaž (34 let), Marija (30 let) in Gregor (27 let), ki še niso bili odpravljani. Po smrti Valentina so se javili zahtevki njegovih še neodpravljenih bratov po izplačilu deležev iz grunta. Zato je Janez Kalan dne 10. februarja 1720 napravil, 65 let star, testament, naslovljen na vnukinjo Jero (an sein Enenkl Jera, Valentin Khlalansche Urbars holdin lautend«), čigar besedilo pa ni ohranjeno.

Vse to in maloletnost Jere, naslednice v gruntu, je povzročilo, da se je rešitev teh pravnih razmer določila na pojezd sv. Mihaela,⁶ katerega je vodil sam tedanji glavar loškega gospostva Anton baron Egkher s Kapfinga in Liechteneka s svojim sodnim in protipisarjem Janezom Jakobom plem. Kosom v navzočnosti Luke Luznarja, Selškega župana in naslednih gruntarjev: Urbana Okorna (danes št. 51), Andreja Plaznika (št. 48), Matevža Kožuha (št. 62), Jurija Knefica (št. 61), Matevža Hajnriharja (št. 60) in Martina Marenka (št. 11). Od teh so bili Matevž Kožuh in Jurij Knefic Kalanovi sosedje. Na tem pojezdu, ki se je vršil dne 29. septembra 1723, se je sestavil na prošnjo Jerinih zastopnikov in varuhov: Gregorja Groslja, stirpniškega župana in njenega strica Antona Kalana izčrpen inventar Kalanove hiše.⁷ Zaradi svoje natančnosti je važen zgodovinski dokument, iz katerega je razvidno stanje kmetskega gospodarstva selške doline v začetku 18. stoletja, pa tudi vsa oprema gruntarske hiše v tej dobi. Zato je ta inven-

⁵ Rojstni, krstni in poročni podatki so črpani iz vzorno urejenega matičnega arhiva župnega urada v Selcih.

⁶ »Pojezd« so bili nekaki uradni dnevi loškega gospostva v selški in poljanski dolini, na katere je loški glavar pojezdil s številnim spremstvom v posamezne županije; tam je, v zboru uglednejših mož županije reševal razna pravna vprašanja, razsojeval prepire, kaznoval prestopke in pobiral davščine. Vršili so se trikrat na leto: na svečnico, o sv. Jurju (24. aprila) in o sv. Mihaelu (29. septembra).

⁷ Inventar, ki je tako natančen, da omenja še hišnega petelina in 5 kur, se pa tiče le pritiklin hiše; obleka, nakit in druga imovina posameznih članov rodbine niso omenjeni.

tar predvsem v etnografskem pogledu važen prispevek za poznavanje slovenske kmetijske hišne kulture pred 200 leti.

II.

1) Glede kmetijstva nam pojasnjuje inventar, da je v 18. stoletju prevladovalo pridelovanje rži daleč vsa druga žita. Tudi ajde, ki je bilo tedaj posejane 4 stare = 20 mernikov, je več ko drugih žit.

2) Živinoreja je bila močneje razvita ko danes. V Kalanovem hlevu je bilo tedaj 13 glav goveje živine; poleg tega pa je bila kozjereja, ki je danes malone izginila, zelo razvita: nič manj ko 24 koz je redil Kalanov grunt. To je bilo mogoče le zaradi tega, ker je bila paša še na skupnih pašnikih. Ti pašniki so bili v Selcih na desnem bregu Sore pod Zavrnikom in Babnikom, pa tudi po vsej zgornji dolini potoka Sevnice tja do Blat in Štefance.

Nasproti pa je bila v 18. stoletju v selški dolini prešičereja skoraj neznana. To se vidi iz inventarja, v katerem je naveden le en prešič. Prešiče so kmetje v selški dolini še tja do l. 1870. kupovali le od zunaj, ponajveč od Hrvatov, ki so jih prignali na jesen v dolino ali pa od domačinov, ki so šli ponje na Hrvaško.

Cena živini je bila, kakor razvidimo iz inventarja, razmeroma nizka. Kobilico v Kalanovem hlevu je komisija cenila na 20 fl., vola na 13 fl. 20 kr. V primeri z njimi pa so bili prešiči precej dragi; cena v inventarju 6 fl. za prešička je polovico tega, na kar so cenili vola.

3) Velik pomen, ki ga je imela že v 18. stoletju za kmetijsko gospodarstvo lanoreja in z njo zvezano pridelovanje prediva, se kaže v inventarju s 70 povesmimi lanovca,⁸ in 47 povesmimi »prešeka«,⁹ nadalje v 7 kolovratih (Spinnrädlen) in 2 motovilih (Haspeln) za predivo. Pri hiši so bile tudi že ene statve (»Weber-Stuell).

4) Kar se tiče ostale hišne oprave, vzbuja pozornost razmeroma veliko število (8) miz, kar je gotovo v zvezi s tem,

⁸ Lanovec je lan, ki se še ni prezal (Pleteršnik Slovensko-nemški slovar I, str. 499).

⁹ Prešek (besede ni v Pleteršnikovem slovarju) je morda lan, ki so ga že trli.

da je bila v hiši gostilna. Na gostilniški obrat kaže tudi precejšno število (8) dolgih klopi (lange Stuell), veliko število (36) krožnikov in dva vinska soda. Poznali so tudi že sveče, seveda samo lojeve (Inslet-Kerzen). Po inventarju jih je bilo pri hiši 41, kar je precejšnje število in kaže zopet na gostilno, ki jih je rabila več ko navadni kmetijski dom, kjer so se zadovoljili s trskami nad čelešnikom ali v tako zvani »levi«. Sveče so sami izdelovali; na to kažejo pločevinasti lij za vlivanje sveč (Plöcher-ner Drachter zum Kerzengiessen) in drugo tovrstno orodje (»Kübl zum Kerzen-Taugen«), ki ga omenja inventar.

V ostalem je oprava in orodje po številu in kakovosti taka, kakršno nahajamo še danes po kmetijskih hišah. Zanimiv pa je bakren lonec, ki je bil vzdan pri peči v spodnji hiši, klečalnik (bett-Stuell) in naslanjač (Lein-Stuell), kletka z žico (Vogelhäusel mit Drath), stara zarjavela puška in meč, zaponka (Schnaisen) z 11 koralami, (jagode za ožhi¹⁰ jih imenuje inventar celo v našem jeziku).

5) V narodopisnem pogledu so dalje zelo zanimive podobe (»Bilder«), ki so bile v hiši. Med njimi je na prvem mestu omenjen »Sveti Duha«, podobarsko delo (bildhauer arbeit), to je tisti golobček iz lesa, ki visi še danes v starih hišah s stropa nad jedilno mizo.¹¹ V hiši je bil lesen Marijin oltarček, ki ga je obdajalo 6 razsvetljenih (»illuminiert«) papirnih slik z zlatimi robci in 14 manjših pergamentnih podob, najbrž zaobljubnih slik iz različnih romarskih poti. Velika pobožnost in že razvit smisel za okrasitev doma se razodeva v ostalih številnih svetih podobah, tako Odrešenika na križu, Sv. Janeza Krstnika, (patrona Janeza Kalana), sv. Florjana, čuvarja hiše pred ognjem in dveh na lesu slikanih podob sv. Frančiška in sv. Antona Padovanskega. Še celo nek bakrotisk v črnem okvirju se omenja, le škoda, da ni povedano, kaj je predstavljal; morda je bila to kakšna posvetna slika.

¹⁰ V tej zaponi s koralami ali »jagodami za oči« se zrcali prastara, še iz poganske dobe naših dedov izvirajoča vraža, da vpliva nakitje gotove vrste na dober vid; še do nedavna je bila v Selcih vera, da so uhani, zlasti iz zlata, koristni za zdravje oči. Iz tega mišljenja se dajo razlagati tudi pričujoče »jagode za oči«.

¹¹ Ta golobček se je pozneje, ko je prenehalo leseno stropovje, preselil v zidan strop na istem mestu nad jedilno mizo, pomaknjeno k oknu; izoblikovali so ga iz mavca, tu pa tam celo iz stekla; okolu njega so bili, po veljavnosti in premožnosti hiš, že tudi ornamentni in krogi iz stuka. Golobčka nahajamo še tu pa tam po hribih; v dolini je žal, že skoro izginil.

6) Kar napravlja pričujoči inventar še posebno zanimivega, je to, da so nemškimi izrazi tu pa tam dodani tudi sovrstni slovenski izrazi; tako za: Feuerhund: kosa = koza; Höffen-Höber (= Topf-Heber): borklje = burklje; Weintrichter: lij; Pflug: ploh = plug; Haue: motika; Feldhaue: rovanza = rovnica; Schaufel: lopata; Rechen: grablie; Dreischlen (= Dreschfliegel): zhappi (danes cepi ali cepci); Traid-Raither (Getreidesieb): reshetu = rešeto; Schnitzmesser: resiunik = rezivnik (od reziniti = schnitzen), Saetkorb (Saatkorb): shejaunik = sejalknik; Dentl: ossounik = óselnik (pri kosi); omenja se tudi »Zimpin zum Holz ziehen«, to je cepin in »prešek« (Preschek), ki pomeni neko vrsto lanu ali prediva.

V naslednjem podamo vsebino inventarja po izvorniku, iz katerega so se izpuštile le nekatere nebistvene ugotovitve o terjatvah in dolgovih.

III.

Inventarium

der Weillandt Hannsen Khallian, gewessten Stierpnikher Suppan seel: hinterlassenen Verlassenschaft, welche seines Sohns Valentin Khallan, auch nunmehr seel., hinterlassenes Töchterl Jera Khallanin, in Selzacher Amt und Dorff daselbst Einer Huebsassin Erblich angefallen, Und an Heint zu Endgesetzten Dato, auf Anhalten Gregorn Grossel, Stierpnikher Suppan Und Antonien Khallan als Vertretern Und bestölte nothgerhaabern, obfermelt Valentin Khallanisch seel: hinterlassenen Töchterl Jera, durch den Von Ihro Gden, dem Wollgebohrnen Herrn, Herrn Antonius Egkher Freyherrn Von Kapfing Und Liechten Egkh, Herrn auf Khalling Sr. Churfürstl. Durchl. in Bayern Cämmerern, Und Hochfürstl. Freysing, gehaimben Rath, auch Hauptman der Herrschaft und Statt Laak; abgeordneten Herrn Johann Jacoben von Khossen Hochfürstl. Freysingp. Rhat, Und geschwornen Gericht- Und geschreibern der Herrschaft und Statt Laak, in gegewart Lucasen Lussner, Selzacher Suppan, Urban Okhoren, Andreen Plasnikh, Mattheusen Koshuch, Juryen Kneffiz, Mattheusen Heinricher Und Martin Marenikh Völlig übersehen, nachfolgender gestalten beschriben, annotiert und aufgericht worden:

Paargelt Und Silber geschmeid¹

ist Nichtes Vorhanden, woll aber ein Schnaisen² mit ayloff augen-Coralln. Jagode sa ozhi.

¹ geschmeid: okrasje, lepoticje, nakit

² Schnaisen = zaponka

Ligende Gründtstückh:

die in Selzacher ambt Und Dorff daselbst ligund Und der gdgen Herrschaft Laakh mit Robbaith, Zünß, Steur, Sterbrecht,³ 10- Und 20ten pfennig, Kaufrechtsstöllung und allen andern gehorsamb- und dienstbarkeiten Verpflicht- Und Unterworfenne Hueben.

folgt daß Getraidt

Waizen	1 Staar, ⁴	3 Helmb ⁵
Rogkhen	19 Staar,	1 Helmb
Gersten	3 Staar,	2 Helmb
Hiersch ⁶	2 Staar,	2 Helmb
Lainsaamen	1 Staar,	2½ Helmb
Feld-bonnen ⁷	2 Staar,	3 Helmb

folgt die Grundtansäeth.⁸

Von Hiersch ist etwaß mehrers als ein Helmb angesäether

Von Haiden aber Fünff Staar

Ein akher mit Ruebn besäeth und

Ein halber mit Merllen⁹

folgt daß rdo. Viech

ain rdo.¹⁰ Poldin¹¹ Kobiliza, so pr. 20 fl. L. W. geschätzt wordn

ain Oxen pr. 13. fl. 20 kr. L. W.

Siben rdo. Mellich-Khüe¹², darunter eine ganz kleine

drey einjährige Khälbizen

zwey heurige Stierllen

ain redo. Schweindl so 6 fl. L. W. werth

zwey Schaff

sechzehn redo. gais¹³ von grössern und

acht redo. gais von kleinern

Ain Hann¹⁴ und fünff Hennen

Schmalz, geselchtes Fleisch und Spekh

20 pfundt Schmalz

18 pfundt geselchtes Fleisch und

15 pfundt Spekh

³ Sterbrecht: umrlina, davščina, ki so jo morali dajati dediči gospodstvu ob smrti prejšnega posestnika

⁴ 1 star = 2 polovnjaka (vagana) = 4 mernike

⁵ Helmb = snop (žitna mera)

⁶ Hiersch = Hirse, proso

⁷ Feldbonnen = bob

⁸ Grundansäet = setev na polju

⁹ Merllen = korenje

¹⁰ rdo. = reverendo = sit venia verbo

¹¹ Poldin = Stute = kobila

¹² Mellich-Khuc = Milchkühe = krave mlekarice

¹³ Gais = Ziege = koza

¹⁴ Hann = Hahn = petelin

Inslet Kerzen¹⁵, Schmer, und Leeder

- 41 Inslet Kherzen
 5 pfundt Schmer
 1/2 ausgearbeite Khuehaut und
 1/2 wasser-schaff Käsmachet

Mans-Rüstung

- 1 alte Verroste flünt¹⁶
 1 alten Degen
 1 Satel sambt dem Zaum

Pöth-, Tisch,, und Leinwathgewanth

- 1 Feder-Polster
 2 dergleichen Haut Küsslen¹⁷
 1 Fleiben-Pöth¹⁸
 4 alte Költer, darunter einer mit einem mitl Plath von gedrukter Leinwath
 4 Paar rupfene Leylacher¹⁹
 1 Paar deto alte
 1 Tischduech²⁰
 2 rupfene²¹ getraidt-Säkh und
 1 deto alter
 6 Merll-Pälger, zway zu 2 helmb; zway zu ain: Und ain halbn Helmb; Einer zu ain helmb: Und der 6te ain halben Helmb haltend

folgt daß Spinhaar²²

- 70 Buschen Flax od Spinhaar Lenoviz²³
 2 Puschen haben gewogen 5 1/2 pfundt, zusamben aber 182 1/2 pfundt
 47 Puschen von Preschek²⁴, 2 Pusch haben gewogen 5 pfundt, zusamben aber 117 1/2 pfundt

Zün-,²⁵ Kupfer- und Kuchelgeschier²⁶

- 1 Viertl und 1 Halb haltende Zinene Flaschen
 1 Kufferner alter Sechtel Kößl,²⁷ so zway wasserschaff haltend. Mehr ain Kupferner Kößl,²⁸ so zu dem offen in d. Stuben eingemaurt ist

¹⁵ Inslet-Kerzen = Unschlitt-Kerzen = lojeve sveče

¹⁶ Flünt = puška

¹⁷ Haut Küsslen = vzglavje

¹⁸ Fleiben-Pöth = postelja s pernico (»tuhinjox«)

¹⁹ Leylacher = Leintücher = rjuhe

²⁰ Tischduech = namizni prt

²¹ rupfen = hodničen, iz raševine

²² Spinnhaar = predivo

²³ Lenovec ali lanovec je lan, ki se ne preza

²⁴ Preschek; pomen besede ni čisto jasen; morda je to lan, ki so ga že tri

²⁵ Zün = Zinn = kositer

²⁶ Kuchelgeschier = kuhinjske posode

²⁷ Sechtl-Kößl = kotel za žehnanje

²⁸ Kößl = Kessel = kotel

- 1 Eisene Pfann
 1 Feuer-Hund K o s a²⁹
 1 brat Spiß
 6 Höffen³⁰
 3 Höffen-Höber b o r k l e³¹
 10 Erdene³² Schisslen³³
 3 deto milch Schisslen
 36 Teller
 2 halbe Majoliken
 3 Paar Messer mit weissbainenen Höfften³⁴
 4 bainene Löfflen
 3 Leichter³⁵
 1 liecht-Puzer³⁶
 3 rib-Eisen³⁷ und
 2 Essig Krüeg

folgen die Bilder

- 1 Heiliger Geist Von bildhauer arbeit
 1 hilzenes Frauen artärl von bildhauer arbeit
 1 gemahlenes Ecce homo bild
 1 dergleichen St. Joannis Tauffer bild
 1 auf Leinwath gemallenes St. Floriani bild
 6 illuminierte Papierene bilder mit Vergolten Rämblen,³⁸ so bey dem arlärl
 befündlich
 2 bilden³⁹ S. Francisçi Und St. Antony de Padua auf Holz gemallen
 14 kleine Pergamener bilder, so sich umber dem altärl befinden
 10 Kuefer-stich⁴⁰ mit schwarze Rämblen

folgt der Hausrath⁴¹ Und bau-Rüstung

- 1 bett-Stuell⁴²
 4 Tisch von hartem und
 4 Tisch von waichen Holz
 1 Lein-Stuell⁴³

²⁹ Feuer-Hund = Feuerbock = koza, konj na ognjišču (gl. tudi Wolf-Cigale, Nemško-slovenski slovar I. str. 507)

³⁰ Höffen = Topf = pisker

³¹ Höffen-Höber borkle = Topfheber, Ofengabel = burkla

³² erden = prsten, lončen

³³ Schisslen = Schüssel = skleda

³⁴ mit weissbainenen Höfften = z belimi roženimi ročaji

³⁵ Leichter = Leuchter = svečnik

³⁶ Liecht-Puzer = usekavnik

³⁷ Rib-Eisen = Reibeisen = strgalo, (ribežen)

³⁸ Rämblen = Rähmlein = okvirčki

³⁹ Bildlen = podobice

⁴⁰ Kuefer-stich = bakrotiski

⁴¹ Hausrath = pohištvo

⁴² Bett-stuell = klečalnik

⁴³ Lein-stuell = Lehnstuhl = naslonjač

- 8 lange Stüell
 1 Allmärl⁴⁴ mit 6 Schublädten
 3 alte allmärlen
 4 Span Pöther⁴⁵
 1 Bach-Molter,⁴⁶ bach-Truch genant
 1 Kübl zum anhöfflen
 1 Kübl zum Kerzen-Taugen
 1 Plöchener Drachter⁴⁷ zum Kerzen giessn
 2 Streu-Zuber
 3 lääre Schmalz-Küblen
 2 Küblen vor daß Salz
 2 wasser-Schäfflen
 2 Helmb maaß
 1/2 Helmb Maaß
 1 Traidt-Schauffel
 4 Neue grosse Traidt-Trüchen⁴⁸
 1 deto kleinere
 12 Trüchen, darunter 2 guete befindlich
 6 Korb
 5 Stro Körblen, brot-Simperle genant
 1 Hammer
 1 Zangen
 1 Eisene Mausfallen
 1 Eisenes offen Thürl
 2 Eisene Palkhen
 1 Schäär⁴⁹
 1 Vogelhäusel⁵⁰ mit Drath
 1 hilzene Schaufel zum brot einschiessen
 7 kleine Mölterlen zum Getraid buzen
 7 Spinnrädlen sambt zuegehör
 2 Haspel⁵¹
 1 weeber-Stuell⁵²
 1 Fleisch-Süb
 1 Plöchene Lattern
 1 brochene Handsaag
 2 alte wein-fässer
 1 wein Maass mera genant
 1 hilzerner⁵³ wein-Trachter, Lij genant und

⁴⁴ Allmärl = omarica

⁴⁵ Span Pöther = postelje («špánpeti»)

⁴⁶ Bach-Molter (Bach-Truch = Bactrog) = ničke za peko kruha

⁴⁷ Plöchener Drachter = lij iz pločevine

⁴⁸ Traidt-Truchen (žitna) kašča (Traidt = Getreide, Truchen = skrinja)

⁴⁹ Schäär = Schere = škarje

⁵⁰ Vogelhäusel = kletka, tičnica

⁵¹ Haspel (für das Garn) = motovilo (za prejo)

⁵² Weeber-Stuell = statve

⁵³ hilzern = hölzern = lesen

- 1 Zechen⁵⁴ Viertl haltend Essig-Krueg
 1/2 Potting⁵⁵ Sauer-Kraut
 1 läärer Potting oder Poding
 3 mit Eisen beschlagene wägen, darunter ein ziemlich abgenuzter
 1 Egen od äden mit Eisenen Näglen
 1 pflug samt zurgehör ploh
 1 Eisener Zaun-Keill
 2 Eisene waagen-Kötten
 2 Eisene Klieb-Eisen⁵⁶ od Zwickel
 2 pferth-halffter⁵⁷ samt denen dazur gehorigen Kommeten⁵⁸
 7 Holz- und
 1 Fleisch Haken, Fleischbarten genant
 1 Eisene waag, so höbend 220 pfundt, Mehr aine, so höbend 150 pfundt: ferners
 aine so höbend 27 pfundt
 6 Hauen Matika
 2 Feldhauen rovanza genant
 4 redo. Mistgabeln
 1 Schaufel Lopata
 2 Heugabeln
 9 Rechen Grablie
 3 Drüschen⁵⁹ Zhappi
 3 Traid-Raitter resheten
 2 deto grössere, die amraitter
 5 lange Strikle
 4 bünd Saill
 3 Haar-Rüfflen mit Eisenen näglen
 1 Zim pin⁶⁰ zum Holz ziehen
 2 borrar
 2 Schnizmesser⁶¹ resiuunik
 1 Sätet Korb shejaunik
 2 Süböden
 2 Sensen sambt dem Dentl⁶² ossounik Und Zurgehör
 3 Sicheln

⁵⁴ zechen = zehn = deset

⁵⁵ Pottig = Bottich = kad

⁵⁶ Klieb-eisen = zaklinek

⁵⁷ Pferd-halfter = konjska uzda, konjski povodec

⁵⁸ Kommet = kummet = komat

⁵⁹ Drüschen = cepec. Izraz čap. (»zhapp«), ki ga priobčuje inventar, v Selcih ni več v rabi

⁶⁰ Beseda Zampin ali Zempin je prešla v dial. nemščino iz slovenščine. V književni nemščini je cepin: die Spitzhaue, der Karst

⁶¹ rezivnik je ostro, časih zapognjeno rezilo vdnelano v dva držaja. Z njim se na rezivnici, posebno za to prirejene klopi, rezini les, gladi in obrezuje. Nemški izraz Schnitzmesser, ki ga tu najdemo, je boljši in klenjejsi ko Pleteršnikove predstave (Slovar II, str. 424)

⁶² Dentl je lep in kratek nemški izraz za naš oselnik (v inventarju ossounik), ki sta ga prevedla Cigale v Schleifsteinhorn, Pleteršnik pa še nerodnije v Schleifsteinbehälter der Mäher.

folgt die Furagge. Futräsche

Graimmet⁶³ 6 Fueder;⁶⁴ Hey 17 Fueder und Klee 3 Fueder

folgt das Verhandene Holz

Vor dem Stall ist befindlich. 6 lög⁶⁵ Pex pyre⁶⁶ magnae.

In Stok⁶⁷ aber 2 Lög biß an den boden gelegter dann ist etwas hehiltz in dem Hoff befindlich Item ein Lög Pueden⁶⁸ bey dem Kastn biß zu dem obern Fenster befindlich.

*

Zu wahrem Urkunt dessn, haben sich ob Hochgedacht Ihro Gnaden Herr Herr Hauptman der Herrschaft Und State Laak, Von Grundtobrigkeit wegen Jedoch Ihro Gnadn, Und deroselben Erben ohne allen nachtheil Und schaden eigenhändig Unterschriben, Und dises Inventarium derun zway gleich-lautnde aufgericht vorden, geförtigt.

Geschehn dio. 29. 7-ber. 1723.

Anton Egkher Freyhr von Kapfing Hauptman.

⁶³ Graimmet = Grummet = otava

⁶⁴ Fuder, mera za seno = voz; Fueder Hey = voz sena.

⁶⁵ Lög = Lage = skladovnica

⁶⁶ pyrae magnae = velike pire. »Pira« ali »pila« je lokalni selški izraz za skladovnico drv in je v Selcih še danes v rabi

⁶⁷ In Stok = »v Štoku«; glej o njem I del, in pripombo 3.

⁶⁸ Pueden je morda istoveten s slovenskimi podi.

Résumé.

L'auteur publie, pour la première fois dans la littérature ethnologique slovène, un ancien inventaire d'une maison paysanne slovène au commencement du XVIIIème siècle, contenant un relevé assez complet de ses meubles, de ses ustensiles de ménage et de ses provisions. Ce qui rend intéressant cet inventaire, ce sont les anciens termes techniques slovènes pour plusieurs ustensiles de ménage, tandis que des pareils inventaires sont, ailleurs, dressés en allemand.

En outre, cet inventaire donne un aperçu important et nouveau sur la manière de vivre et l'état de la civilisation paysanne il y a 200 années, révélant un vif intérêt que les paysans slovènes avaient autrefois pour la décoration de leurs maisons, spécialement par des images saintes.

L'inventaire fut dressé à l'occasion d'un »pojezd« á Škofja Loka, en 1723, c. à d. d'un jour de séance de l'ancienne seigneurie de Freising.

Iz slovenačke toponomastike II¹⁾

Petar Skok, Zagreb

1. Prilog toponomastici ljubljanske okoline

Sa gledišta historije slovenskih naselja od osobitoga je interesa ispitivati toponomastiku ljubljanskoga Barja. U prvom redu zbog toga što je ovo močvaran teren koji je u pogledu osnivanja naselja mogao da pruži alpskim Slovenima mnogo analogija sa terenom nekadašnje slovenske pradomovine u Zakarpatskim zemljama.



Sl. I.

¹ Upor. *Etnograf*, II, str. 179—195.

S druge strane, važno je ovo ispitivanje naročito i zbog toga što je *Emona* (Col. Julia) bilo trgovačko i vojničko rimsko naselje², vezano rimskom cestom sa *Nauportus*, sa *Neviodunum*³ (Drnovo kod Krškoga), sa *Praetorium Latobicorum* (Trebnje) itd. Kako je ta cesta išla baš kroz ljubljansko Barje⁴, htjeli bi znati da li su se alpski Sloveni, kad su došli u ove krajeve, naseljivali uz ovu cestu, t. j. da li su nastojali iskoristiti u svoje kolonizatorne svrhe pogodnosti što ih može da pruža ovako odlično prometno sredstvo.

Ako ispitujemo najstarije kategorije slovenskih imena u Barju, onda opažamo ove dvije interesantne činjenice: 1. da slovenska naselja ne nastaju na rimskima, 2. da najstarije slovenske naseobine ignoriraju rimsku cestu.

Danas znamo pod izvjesno da je *Ljubljana* izvedenica na *-janinč*⁵ od adjektiva *lubč*⁶ ili *lubnč*⁷ (upor. za poslednji upravo *Ljubno* > *Leoben*, karakterističan topografski naziv alpskih Slovena): **L'ubljane*. Da je ovakov ethnicum kao ime mjesta zaista postojao, to tačno potvrđuje njem. naziv *Laibach*, koji je nastao iz lok. pl. **L'ublah*⁸. Današnji

² Upor. Walter Schmid *Emona*, Wien 1914, str. 63. God. 34 pr. I. dobiva rimsko građansko pravo, t. j. postaje jednaka ostalim italiskim varošima. To znači da je mjesto već tada bilo potpuno latinizirano. Upor. i Patsch, *PW*, V, 2504.

³ Važna keltska složenica koja lingvistički utvrđuje postojanje keltskih naselja u ovom kraju. Znači „Novi grad (utvrđenje)“.

⁴ Ispitivanje odnosa koji zacijelo postoji između rimskih cesta i naselja što nastadoše iza seoba naroda još je uvijek *pium desiderium* opće evropske toponomastike. Upor. za Francusku A. Rzehak, *Römerstrassen in Frankreich*, *ZfrPh*, XLIV, 5—49.

⁵ Izvedenice s ovim sufiksom potvrđene su na starohrv. teritoriji počevši od 11. stoljeća. Upor. *Rad*, 224, p. 108 § 18 sl. *Etnograf*, III, 183. Kako se ovakva imena mjesta nalaze kod svih slov. naroda, moramo ih suponorati i za slov. pradomovinu. Moramo, dakle, uzeti da su Sloveni donijeli iz zakarpatske domovine naviku (modu) da stvaraju ethnica u funkciji imena mjesta. Ta se navika (moda) nije razvila istom na Balkanu ili u alpskim krajevima. Zbog toga moramo smatrati seriju slovenskih mjesnih imena izvedenih s pomoću sufiksa *-janinč* od raznih slov. osnova da spada među najstarija slov. imena mjesta. Ova je moda izumrla vrlo rano. Danas više ne stvaramo ovako mjesna imena.

⁶ Za postojanje ovoga adjektiva na srp.-hrv. teritoriji neka služi kao primjer ime sela u Srijemu *Ljuba*, od čega je ethnicum *Ljübljanin* A. Rj, VI, 266, 296.

⁷ Koji je od ova dva adjektiva u osnovi, to se ne da utvrditi nikakvim dokumentima niti dialektičkim oblicima. Upor. Berneker, *SEW*, 756.

⁸ Njemački oblik prvi put se pominje g. 1144; pretpostavlja disimilatorno izpadanje drugoga *l*, pod uplivom valjda pučke etimologije, jer su Nijemci htjeli u početku vidjeti Bach. Upor. i ital. *Lubiana*. Starost ital. oblika nije poznata. Na njemačkom se oblika osniva srednjo-lat. *Labacum*. O imenu *Ljubljana* pisao je pokojni Pintar u *Ljubl. Zvonu*, XXVIII, 243, 310.

slovenački singulare tantum ima se pripisati zacijelo uplivu imena rijeke *Ljubljana* < **l'ublan* + *bn* + *ica*⁹ koja protječe Ljubljanom. Naknadno se osjećalo kao da je ime mjesta izvedeno od imena rijeke, a ne obratno.

Ovaj slovenski naziv nije ni u kakovoj vezi sa keltsko-latinском *Emona*¹⁰, koju su po svjedočanstvu Herodianovu *επιχώριον*

⁹ Mora se uzeti da je ovo ime rijeke supstantivirani adjektiv od **Ljublane*. Upor. za ovakav način nazivanja rijeka baš u ljubljanskoj okolici *Želimeljščica* (v. niže) i **Iščica* > *Išca* (v. niže). Dvostruko -*nn* < -*nbn*- steže se često u srp-hrv. toponomastici u *n*: *Vinopolje* Rad 224, § 172 str. 156 < *vinbno polje*, t. j. obraslo vinovom lozom; *Vina gora* < *vinbna gora*; *Vini vrh* < *vinbni vrh* i t. d. U adjektivima izvedenim sa sufiksom -*bn* od osnova na -*n* ovo je stezanje redovno: *nčvtn* od *vina*, *strān* od *strana* i t. d. Ovo pravilo vrijedi i za slovenački, upor. Ramovš, o. c., str. 93 § 56 Kako adjektivno ime rijeke može naknadno da izmijeni oblik imena mjesta, od kojega je samo ime rijeke izvedeno, to će se vidjeti baš u ljubljanskoj okolici niže kod *Ig*.

¹⁰ Posljednji put pominje se *Emona* g. 407/8, kada se na ovom mjestu utaborio Alarih na svom pohodu iz Noricuma za Epir. Attila je g. 452 spalio *Emonu* valjda zajedno sa *Aquilejom*. U drugoj polovini 6. stolj. nijesu, prema tome, Sloveni mogli da nađu ovdje na živo gradsko naselje italskoga tipa, nego samo na ruševine sa ostacima lat. stanovništva. Da je u ovim krajevima latinitet zaista živio u narodu, to dokazuje pored naziva *Mirje*, o čemu v. niže, i latinska izvedenica od imena carinske stanice *Atrans* g. *Atrandis*, koja je označivala „*fines Italiae et Norici*“. Od toga je morala postojati lat. izvedenica *Atrandiana* (sc. statio), kakove se nalaze i drugdje po romanskim zemljama. Ovaj lat. sufiks supstituirali su alpski Sloveni sa svojim -*janinč*, s pomoću kojega tvore ethnica kao imena mjesta. Tako nastade plurale tantum *Trojane*. Ta se je supstitucija u ovom slučaju tim lakše mogla dogoditi, što je kod balkanskih (pa možda i kod alpskih) Slovena postojala priča o caru *Trojanu* < lat. *Trajanus*, u kojoj nalazimo homonim imenu mjesta *Trojane*. Ne mislim da je -*janinč* došlo direktno na lat. *Atrand-*, kako veli Ramovš o. c. p. 264 § 153, zbog toga što takove izvedenice od pred-slovenskih imena mjesta nigdje nisu potvrđene kod nas kao imena mjesta. Isto tako ne mislim da je *nt* > *nd* ilirska pojava, jer je ne nalazimo potvrđenu u Dalmaciji. Gen. *Atrandis*, pored potvrđenoga *Atrante*, *Adrante*, vrlo je lako moguć zbog jednakosti nominativa, upor. *frons*, *frontis* i *frons frondis*. Kako je *tr* > *dr* potvrđeno, može se uzeti da je postojala i metateza dentala. Na postojanje latiniteta u ovim krajevima do u kasno vrijeme govori i naziv zemlje *Carniola* (sc. terra, a 738, prvi put kod Pavla Diakona, *Hist. Langobardorum* VI, 52), To je čisto latinski deminutiv izveden spomoću -*olus* od *Carnium* > *Kranj*. Deminutivni sufiks -*olus* u funkciji adjektiva i ethnicuma nalazi se n. pr. u ital. *romagnuolo* „iz Romagne, stanovnik ove zemlje“. Ko je stvorio *Carniola* i kako je došao u latinitet Pavla Diakona, to neznam. Vrlo je vjerovatno da je tako govorilo domaće latinsko stanovništvo. To bi bio jedini dosada meni poznati primjer lokalnoga latiniteta iz Kranjske. Nikako se ne može misliti da je *carniolus* učena Pavlova kreacija. Za ovu funkciju on bi stvorio zacijelo *carniensis*, koga nema.

(valjda prvotno keltski, a onda latinizirani Taurisci) zvali *Ēmān*¹¹ (*Ἐμᾶν*).

Da su Sloveni zatekli ruševine rimske vojničke naseobine, o tome svjedoči naziv ulice *Na Mirju*,¹² kojim se u Ljubljani označuju ruševine rimskoga castruma. Collectivumu *Mirje* odgovara tačno *Omirje* (Krk), *mîr*, *mirna*¹³, kojim se riječima u Dalmaciji označuju zidovi u opće i rimske ruševine napose. Kako je *mirje* kolektiv od *mir* < lat. *mûrus*, može se posve pouzdano iz ove toponomastičke činjenice zaključiti, da su Sloveni u drugoj polovini 6. stolj. ovdje zatekli romanizirane Kelte koji su latinski govorili.

Iz ove prve konstatacije slijedi, dalje, i druga. Kao što su Sloveni sačuvali *mûrus* > *mir* ne samo u Dalmaciji nego i u Alpama, znači, da su morali čuti i naziv *Ēmōna* od domorodaca od kojih su čuli i *mûrus*. Ipak nijesu sačuvali naziv *Emōna*. Ovu činjenicu možemo da objasnimo samo tako ako uzmemo da Ljubljana kao slovensko naselje nije nastala na terenu rimskoga naselja, nego na krajnjem rubu ljubljanskoga Barja pod brijegom na kojem je danas *Grad*.

Ovaj zaključak postaje potpuno izvjestan, ako ispitujuemo najstarija slovenska topografska imena ljubljanskoga Barja.

Iz toga nazivlja vidimo ponajprije da se Sloveni naseljuju na tvrđem terenu na rubu bara. Za što to čine, to možemo lako da objasnimo, dijelomice doduše, njihovim obrambenim sistemom. Bizantinski pisci javljaju da se Sloveni brane često puta na taj način

¹¹ Ovaj je domaći oblik vrlo važan za proučavanje ilirskih imena na *-ōna*. Na osnovu ovoga dočетка zaključuje Patsch l. c. da je ovo prvobitno ilirska naseobina. Moramo citirati cijelo mjesto iz Herodiana VIII, 1: *πρώτη Ἰταλίας πόλις ἦν καλοῦσιν Ἐμᾶν οἱ ἐπιχωριοί*. Odatle slijedi da je dočetak *-ōna* latinizacija domaćega izgovora *Ēmān*. To je jedini podatak što ga imamo o domaćem izgovoru ilirskih imena kao što su *Emona*, *Aenona*, *Albona*, *Scardona* i t. d. Slovenski se refleks *-yn* > *in* osniva na lat. *-ōna*, ne na *-ān*. To znači da je ilirskoga pučanstva u vrijeme dolaska Slovena na Balkan već nestalo, t. j. da se je latiniziralo.

¹² Gdje se danas u Ljubljani nalazi *Na Mirju*, to pokazuje tabla br. 2 u citiranom djelu W. Schmid. Rimski je castrum išao od ulice *Na Mirju* do Kongresnog Trga i Blajvajsove ceste prema Rožniku. Upor. Melik, Stanojevićeva *Narodna enciklopedija SHS*, II, 713. Topografija, dakle, dokazuje da kasnije gradsko naselje s druge strane Ljubljanice sa gradom na brdu i kućama uz rijeku ne stoje ni u kakvoj vezi s rimskim castrumom. Rimski castrum ne dolazi u obzir za slovensko naselje uz rub močvare.

¹³ Upor. *A. Rj.*, VI, 732, 3 *mîr*, str. 738, 2 *mirina*, str. 745 s. v. *mirje*, VIII, str. 920 *omirina* = *mirina*. Upor. *Rad*, 224, § 156. Pleteršnik, I, str. 584, 2 *mîr*.

što vole iznenada napadati neprijatelja, izbjegavajući otvoren sukob i sakrivajući se po šumama i močvarama.¹⁴

Ovakovu vrst naseljivanja zahtijeva u ostalom i mogućnost poljo-privrednog iskorišćavanja tla. Okrajci se bara najlakše obrađuju, dok sama bara traži tehničko isušivanje.

Sve ako i nemamo pisanih dokumenata iz kojih bi saznali najstarije potvrde za slov. naziv *Ljubljana*¹⁵, mi već iz analize današnjeg oblika imena možemo zaključiti da ovaj naziv mjesta ide u kategoriju najstarijih slovenskih imena na Jugu (upor. bilj. 5). Iz starih hrvatskih dokumenata saznajemo naime da su najstarija slov. imena mjesta ethnicumi na *-janin* od imena biljki ili riječi koja označuju teren (Geländenamen; tipovi: *Cerani*, *Hrašteni* u staroj hrv. državi i *Mokrani* u staroj srpskoj državi).

Drugi ethnicum za naselje na rubu Barja je *Uřbl'en'e*, na specijalnoj karti bivšeg austro-ugarskog generalštaba Zone 22/col. XI *Werblene* (Verbljene). Ja sam zabilježio izgovor u Igu.¹⁶ Ovo je jasna izvedenica s pomoću sufiksa *-janin* od *vrba*.

Na rubu Barja je i *Ig*, kao i *Vrbljene*, dosta daleko od rimske ceste. Vidi se i opet da Sloveni ne mare za pogodnosti koje bi im pružala rimska cesta. Za svoj način privrede i obrane oni drže zgodnijim rubove Barja.

Riječ *Ig*, u *Ig-Studenec* i *Gorenji Ig*, izgleda na prvi pogled vrlo tamna. Ako se ispituju izvedenice, onda postaje jasnija. Ethnicum od *Ig* glasi danas *Ižanci*, odatle je i adjektiv *Ižansko pùl'e*, *Ižanska cesta*. Lokativ je *na Igi*.

¹⁴ Upor. Niederle, *Slovenské starožitnosti*, dio III, sv. 2, str. 490. U ovom pogledu od važnosti je upozoriti i na način slovenskoga vojevanja g. 642 u južnoj Italiji kod Siponta, opisan kod Pavla Đakona (upor. Rački, *Documenta*, str. 276). Đakon Pavao naročito ističe kako su Sloveni oko svoga tabora kod Siponta iskopalili nevidljive jame, neku vrst streljačkih jaraka, da se izrazimo u govoru svjetskoga rata, odakle su napadali (Qui occultas foveas circa sua castra facientes). Prema tome ima se zaključiti da su Sloveni za svoja naselja odabirali manje pristupačan i močvaran teren koji je dozvoljavao građenje zemunica za odbranu. Na ovakve nevidljive jame iskopane iz zemlje za odbranu i navalu, mislim, da se odnose i naša imena mjesta tipa *zeml'bn* > *Zemun*, *Zemunik* i t. d. Upor. moju studiju u *Жужнослов. Филологу*, VI, 92 br. 61.

¹⁵ U Kоруškoj, prema izvještaju prof. dr. Arnejca, postoji još jedna *Ljubljana*, o kojoj bi rado imati potanjih vijesti. *Ljubljanica* je ime selu i zaseoku u Hrvatskoj, *A. Rj.* VI, 296.

¹⁶ Pored *-l'e-* čuje se i *-l'a-*: u *Uřbl'anvřh*.

Adjektiv od *Ig* glasi *Īška*. On se upotrebljava ponajprije u imenu sela *Īška lōka*, njem. *Igglak*. Ovo je naselje blizu Iga-Studenec odmah do župnije u Barju¹⁷, ali na čvršćem terenu i još uvijek dosta daleko od rimske ceste. Isti se adjektiv nalazi zatim u nazivu potoka koji ponire i onda opet izvire. Dok teče u Vingarju zove se *Īška*, kad opet izađe ispod brda, onda se zove u supstantiviranom obliku *Īšca*. Gore spomenuta specijalna karta i sve ljubljanske novine krivo prenose ovaj izgovor u književni jezik kao *Ižica*. Pravo bi se morala zvati u književnom slovenačkom *Iščica*. *Išca* se izliva u *Lublāncu* kod *Haupmānce* i u *Līpah*. „*Ab brēgi*“ oko Iščice nalazimo ova imena položaja (Flurnamen): *Mastišča*, *Za nārṭi*, *Na velkem pl'ē^asi*¹⁸.

Adjektiv *Iška* dolazi još u *Īška ūās*, njem. *Iggdorf*, na potoku *lški*. Pri *lški* je i *Māla ūās*.

Šta je *Īg*? Pomišljalo se na različite latinske riječi kao *jugum*, *vicus*, što sve ne pristaje i što je sve nepotrebno zbog toga što je ovo čisto slovensko naselje izvan svake veze sa rimskom cestom. Ispravnije je tražiti slovenačku riječ koja sasvim pristaje nazivu ovakvih naselja na rubu bara. To je *iva* „*salix caprea*“. Za ovu riječ postoji i dialektički oblik *iga*. Potvrđuje ga Pleteršnik I, str. 290 iz Medvedova rukopisa o imenima biljaka. Nijesam, na žalost, upućen gdje se ovako govori. Koliko sam se mogao obavijestiti, ni *iva* ni *iga* ne postoje ni u okolini Iga ni u njemu samome. Ni Ramovš, Hist. gramatika slov. jezika, p. 160 ne zna gdje se govori i, izgleda, čak sumnja o egzistenciji ovoga izgovora. Ali ispravno pretpostavlja **iua* kao posredovni oblik, ako je postojao. U istinu danas se govori bilabialno *u* za labiodentalno *v* u Igu. Ova okolnost govori u prilog tvrdnji da je Medvedova *iga* za *iva* ovdje mogla postojati.

Za što je dočetno *-a* ispalo, to je vrlo lako protumačiti.

Ramovš o. c. § 189 str. 299 dokazao je da je *š* u *Iška vas* nastalo od grupe *žsk*. Za to govori Trubarovo pisanje *v ti Igiški fari*. Adjektiv *ižski* jednako je moguć od masculinuma kao i od femininuma, upor. *trški* od *trg* i *Vrbsko jezero* od *vrba*. Od adjektiva *ižski* rekonstruiran je primitivum masculini generis *Ig*.

Moguć je dakako i njemački upliv na slovenački naziv. Nijemci, naime redovno pretvaraju slovenačka feminina u neutra: *lōka* > *lak*. Od **Iga* nastade kod njih pravilno *Igg*¹⁹.

¹⁷ U Igu-Studenec *Barjē* je sve što je oko ljubljanske ceste, oko Črne Vasi.

¹⁸ Ova riječ postoji i u Prekmurju u značenju „njava“.

¹⁹ Prema *Dravus* > kor. njem. *Trōg* moguće bi bilo da je *Iua* dalo njem. *Igg*, ali za takovo mišljenje nemam potvrda iz na njemačku obrnutih slov. riječi.

Ovaj je oblik mogao veoma lako djelovati na slovenački. Pod uplivom njem. oblika mogli su Slovenci smatrati *Iga* kao genitiv singulara, za koji su otvorili novi nominativ *Ig*. Da je i *Ig* bio potvrđen njemačkim feudalcima, to se vidi po gradu iznad Iga i po starijim imenima lokaliteta (Flurnamen) unutar teritorije Iga, kao što su *Pün-gart*, šumica kod Iga²⁰, « sr. vis. nj. *Boumgarte*, *Vingar*²¹ « sr. v. njem. *Wingarte*(?). Naći će se pri detaljnijem ispitivanju i više takovih primjera.

Između *Vrbljena* i *Iške vasi* nalazi se i treće naselje na rubu bare. To je *Strāhamer* u izgovoru Ižanaca, na spec. karti *Strahomer*. Ime je očiti kompositum od dva elementa kao *Radomir*²². Kao ime posjednika može da dođe i bez ikakova sufiksa u imenima mjesta, upor. *Radomir*, *Jaroslav*, *Radom* i t. d. kao slovenska imena mjesta²³. Drugi elemenat *-mer* mjesto *-mir* upućuje na veliku starost. Za *Strahomer* nemam doduše starih potvrda. Srp.-hrv. *Strahimir* je valjda moderno. Upor. *Strahinja* u srp.-hrv. narodnim pjesmama.

Kao četvrto ime naselja na rubu *Barja*, koje nosi na sebi tragove velike starosti, treba spomenuti *Tamišle*, (*y*) *Tamišlēm. a* stoji za *o*. Cijeli *Ig* provodi naime t. zv. *akanie*²⁴. Ali se čuje i *Tomišle*. U Igu se govori ovo ime mjesta uvijek u neutru. Specialna karta piše ga u masculinumu: *Tomišelj*. Ime je očita adjektivna izvedenica od staroga slov. imena *Ľutomysl*, koje dolazi u Trpimirovoj donaciji iz g. 852²⁵. *l'u* je prešao u *i* kao i u *Ibl'ana*, *ibl'ánska* (baš u Igu), upor. Ramovš, *o. c.* § 38, str. 62 i otpao kao u *blana* za Ljubljana, Ramovš str. 78. Moguće je međutim i drugojačije tumačenje, upor. Ramovš *o. c.* § 194 str. 304.

Kao peto naselje na iškom rubu *Barja* treba spomenuti *Brest*, koje po svojoj tvorbi i denominaciji odgovara posvema nazivu *Ig < iva*.

Ako promotrimo pravac kojim je rimska cesta išla od Emone prema Neviodunumu, onda vidimo da je prolazila kroz *Rudnik*, *Babnu*

²⁰ Pod gradščinom (Schloss Sonneg na spec. karti) preko ceste. U dialektu iškom gradščina se izgovara *greišina*.

²¹ Kroza nj teče Iška.

²² Upor. *Dragomer* kod Brezovice na sjevernom rubu ljubljanskoga *Barja*.

²³ Upor. *Ljutomer*, ime kraja, kao čisto ime posjednika (Beitzername) bez ikakova sufiksa za izvođenje. U ovom pogledu moram da popravim svoju tvrdnju izraženu u *Etnologu* III 187. Za čista lična imena kao mjesna imena na srp.-hrv. teritoriji upor. sada Franck, *Studien zur skr. Ortsnamenkunde*, str. 28.

²⁴ Upor. *kazûc „kozolec“*, *Pod garîco*, *karûza*, *Marâst*, *garî*, *Babna garîca* i t. d.

²⁵ Rački, *Doc.*, 5. u adnominalnom dativu: manu *Lutimuslo*. K tome još *ibidem*, str. 328 kod Einharda: ad *Liudemuhslum avunculum Bornaе*.

goricu, Pijavu goricu²⁶, Sarsko, Kladu i t. d.²⁷, t. j. da je ostavila posve po strani naselja sa starim slovenskim imenima što smo ih gore opisali.

Kao Ljubljana što ne nastavlja rimsko, tako se isto može reći za rimsko trgovačko naselje *Nauportus* da ga Sloveni nijesu nastavili. *Nauportus* (τὸν Ταυρολόων οὖσα κατοικία) je hibridan grčko-latinski naziv koji je sasvim u skladu sa pričom o Argonautima koji su došli i u *Nauportus*²⁸. *Portus* je latinska riječ i znači „luka“, dok je prvi elemenat grčka riječ i znači „lađa“. *Nauportus* leži na izvoru *Ljubljance*, koju su Sloveni zacijelo zvali u prvom početku samo *rěka*. Da je ova riječ postojala i kod alpskih Slovena, za to imade toponomastičkih dokaza. Jedan od dokaza je upravo *Iška* (sc. *rěka*), gde se femininum daje protumačiti samo na osnovu ovoga appellativa, što se ima podrazumjeti. Sloveni imaju svoj način nazivanja naselja kad leže na izvoru rijeka. To je kompositum od *vrh* i ime same rijeke. Takovo je naselje na staroj hrvatskoj teritoriji *Verhreka* (t. j. izvor Cetine), disimilirano danas u *Vrlika*²⁹. Ovaj kompositum imamo i ovdje. Samo je ovdje disimilacija *r—r* dala drugojačiji rezultat nego u Dalmaciji gdje smo vidjeli disimilacioni produkt *l—r*. Ovdje imademo disimilacioni produkt *r—n* koji Ramovš o. c. ne pominje u § 47, ali je sasvim lako moguć. *Vrhreka* je dala sasvim pravilno *Vrhnka* odatle ethnicum *Vrhnčani*. Čak i *i < ě* je moguć u nenaglašenom slogu prema fonetskim zakonima. Ali mi izgleda vjerovatnije da je *i* samo historijska grafija za poluglas *ə*, kao u familijskim imenima *Kastèlic*, *Levstik*, *Šubic*, *Sajovic*, *Lajovic*³⁰ i t. d. mjesto *Ko(a)stèyc*, *Leustak*³¹, *Šubac*, *Sajec*, *Lajec*. Kao što danas Slovenci izgovaraju ovu grafiju u

²⁶ Glede značenje upor. *Pijavica*, *Rad*, 224, str. 138 § 111. Time se označuje zemlja koja upija vodu.

²⁷ Upor. table u Schmidovom djelu o Emoni.

²⁸ Upor. Schmid, o. c. Prema latinskoj redukciji *-avi-* > *au* u *naucella* pored *navicella* *Nauportus* može da bude i čista latinska složenica. Upor. i lat. složenice *Navisalvia*, *navifragus*.

²⁹ *Rad*, 224, § 119 str. 140.

³⁰ Primjera za grafiju *i* njemačkoga porijekla u ličnim slovenačkim imenima ima sijaset. *Vidic* zacijelo je deminutiv od *Vid*. *Lipitz* je štajerski Nijemac. *Kastèyc* ili *Kostèyc* je ethnicum od *Kostel*. Upor. srp.-hrv. prezime *Kostelac*, *A. Rj.* V, 373 i odatle *Kostelčevo selo*, ime mjesta. Drugi su primjeri *Modic*, pored *Modec* (Zagreb), *Grablovic*. Ova je grafija imala kadikad nemškutarsku tendenciju. Otac seljak pisao se *Leskovec*, sin kad je postao oficir izmijenio grafiju u *Leskowitz* (saopćenja dir. dr. Lokara). *Šivic* (= krojač) se izgovara u lškoj *Šičc*.

³¹ U Karlovcu ima familija *Leustek*.

ličnim imenima, tako je izgovaraju i u *Vrhnika*. Srbi i Hrvati ne izgovaraju danas nikako drugojačije nego *Vrhnika* ili čak *Vrhnička* uprkos svim fonetskim pravilima.

Njemački feudalni naziv *Ober-Laibach* za *Vrhnika* tačno predviđa naš naziv. *Laibach* označuje naime Ljubljanicu. Očito su njemački feudalski držali *-bach* u *Laibach* identičnim sa imenicom *Bach*, a ne slov. lokativom plurala. Radi toga prenijeli su ime mjesta na ime rijeke. Sa *Ober-* označuje se i inače okoliš izvora (*Quellgebiet*) neke rijeke.

U neposrednoj okolini Ljubljane imademo još dva naziva koja daju povoda primjedbama. To je najprije naziv malog gorskog masiva iznad Štefanje vasi *Golovec* na čijem krajnjem vršku je *Grad* koji je dao povoda te se staro slovensko močvarno naselje na podnožju njegovom nazvano **Lubljanec* razvilo u varoš alpskoga tipa. Njemački feudalski shvatili su *Golovec*³² kao izvedenicu od adjektiva *golъ*. *Kahlenberg* tačno odgovara ovakovom shvaćanju, ali se ono ne slaže sa podacima koje crpimo iz južnoslovenske toponomastike. Prvo i prvo, onome pojmu koji označuje njemački toponomasticum *Kahlenberg* odgovara u našoj staroj toponomastici posvuda *Plešivica*. Ovaj se naziv nalazi i u ljubljanskom Barju, upor. gore spomenutu specijalnu kartu Zone 21/kol. XI (*Pleschiuza*). Toponomastički složeni sufiks *-ovec* nikada ne supstantivira adjektive kako je Pintar dobro opazio³³ zabacujući Scheinigovu etimologiju *celovъcb* od *celъ* za Celovac³⁴.

Golъ kao toponomastički osnovni adjektiv dolazi ili sam za sebe (tip *Goli* ili *Golo* za neobrasla ostrva³⁵ u Dalmaciji) ili u vezi sa toponomastičkom imenicom u slaganju ili u kompositumu (tipovi: *Gōli vrh*, veoma čest srp.-hrv. naziv, ili *Golovrh* g. 1390, *A. Rj.*, III, 255, 259). Ovaj se adjektiv može dakako i supstantivirati sa sufiksom *-jak*, n. pr. *Goljak*, dio Zagreba, *-ik*: *Golik*, ime sela u Hrv., *-iña*: *Golinja*, *A. Rj.*, III, 254 sl., 263. Nigdje nema potvrde za supstantiviranje s pomoću *ovъcb*. *Gōlōv* „Habenichts“ kod Vuka izvedenica je s pomoću madž. sufiksa *-ó* koji kod nas ima pejorativno značenje. Od ove psovke potječe prezime *Golović*.

³² O ovom imenu dobro je pisao Pintar *Ljubljanski Zvon*, 1912, str. 51; 1915, str. 132–5.

³³ *AfslPh*, XXXI, 387–390.

³⁴ *AfslPh*, XXVII, 146–154.

³⁵ *Rad*, 224, str. 116 § 40.

Pleteršnik pozna doduše slovenačku izvedenicu koja se slaže sa njem. prevodom *Golovec* = *Kahlenberg*. To je *gōlovac* „kahler Hügel oder Berg“ iz rječnika M. Cigale i Janežiča. Nijesam mogao dobiti pučkih potvrda za ovu riječ i vrlo je lako moguće da oba leksikografa daju zapravo ljubljanski toponomasticum u njemačkom prijevodu kao appellativum.

Vjerovatnije mi izgleda da je *Golovec* supstantivirani adjektiv od stcsl. *golb* „grana“, koja je sačuvana i u slovenačkim dialektima: *gōt*, gen. *golī* (Pleteršnik I, str. 226, Berneker, *SEW*, 326). Upor. collectivum od ove imenice *golōvje* „abgeästetes, noch ungespaltenes, berindetes Naturholz“ (Pleteršnik, l. c.), č. *holovi* „viele Stangen“, adj. *holový*, holovina „Leiterstange“.

Rosenbach, *Rosenbichl*, *Roseneck* kod Tivolija jasni su feudalni njemački nazivi koji odgovaraju posvema feudalnom tipu naziva *Rosenberg*, slov. *Ružomberok*, madž. prevedeno u *Roszahegy* u Slovačkoj. Recentni su nazivi. Od interesa su samo u toliko što vidimo da se i oni prevode. *Rōžnik* je zacijelo prijevod, za koji nemam potvrda iz starijeg vremena.

2. Sufiks -*ę* gen. -*ęte* u slovenačkim prezimenima i imenima mjesta.

Veliki procenat današnjih slovenačkih prezimena svršuje se na -*ę* gen. *ęta*³⁶. Među ovim imenima lako se može otkriti trag starim slovenskim imenima od dva elementa. Prvi je njihov elemenat uzet kao hypocoristicum sa spomenutim sufiksom.

Tako imamo od *Črnomir* danas veoma rašireno prezime *Č(e)rnę*, gen. *Črņęta*³⁷ (Gorenjsko, Primorsko, Dolenjsko, Koruška, Mletačka); od *Boljeslav*: *Bolę*³⁸ (N, P, pisano u Zagrebu *Bollę*, upor. sr.-hrv. *Boęeta*

³⁶ Prezimena ovoga tipa karakteristična su za slovenački dio jugoslovenskoga naroda baš kao i ona koja se svršuju na -*šek* i -*nik*, a izvedena su od imena lokaliteta (tipovi *Gabršček* „čovjek koji potječe iz sela *Gaberje*, *Sotošek* „čovjek koji potječe sa *Sutle*“ i t. d.; *Gradnik* „čovjek koji potječe iz *Grada*“, *Čremošnik* „čovjek koji potječe iz sela *Čremoha*“, upor. ime biljke *čremha* i t. d.)

³⁷ Upor. i slov. prezime *Črnetič*, sela *Crnetiči* i *Crneti* u Hercegovini, *Črneti* iz 16. stolj. *A. Rj.*, I, 841.

³⁸ Uza sve što su prezimena na -*ę* gen. *ęta* danas općeno slovenačka, ipak je dobro znati gdje se nalaze. Da bi i tome udovoljio, dodajem uza svako ime kratice, koje znače D = Dolenjsko, G = Gorenjsko, N = Notranjsko, P = Primorsko, K = Koroško, Š = Štajersko. Ostali slovenački krajevi, kao Ogrsko, Bela Krajina, Beneško potpuno su ispisani. Ovi navodi ne pretenduju na potpunu tačnost, nego označuju aproksimativno današnju raširenost. Pitanje širenja ovih prezimena ostaje otvoreno, isto tako i njihov izvor.

14 stolj. i ime mjesta *Boletin*); od *Běloslav*: *Bělè*; od *Bratislav*³⁹: *Bratè* (Ljubljana); od *Čedomir*: *Čedè*; od *Dobroslav*: *Dobrè*; *Gode* od *Gode-slav*; *Gostè* (Ljubljana) od *Gostimir*; od *Želimir*: *Želè*⁴⁰ (Št. Peter); od *Hvalimir*: *Falè* (Štajerska), *Hvalè* (G) pisano i *Quallè* (G); od *Krěsimir*: *Kresè* (D); od *Radomir*: *Radè* (D); *Stanimir*: *Stânè*; *Voje* (D) od *Vojislav*; od *Zorislav*: *Zorè*; od *Zlatimir*: *Zlatè* (Kamnik). Izgleda da se je i drugi elemenat komposituma ovako hipokoristički izražavao. Odatle je nastalo prezime *Mislè*, gen. *-ěta* > *Lutomyslè*. Ovo ime naziva se u ljubljanskom Barju kao ime mjesta *Tomišel* (v. gore).

Kako od ovih prezimena nemamo starih istoriskih potvrda, lako je moguće da se i varamo kad velimo da su nastala od ovih i ovih dvosložnih starih slovenskih imena. Da su ona, međutim, ipak veoma stara i da zaista dolaze od dvosložnih starih slovenskih imena, u tom nas uvjerenju utvrđuju adjektivna imena mjesta koja od njih potječu, a karakteristična su naročito za alpske Slovence i Prekmurje. Na srpsko-hrvatskoj ih teritoriji gotovo ne nalazimo.

Ovamo idu: 1. *Radeče*⁴¹ (Ramovš, *Hist. slov. gram.*, str. 251); 2. *Rateče*⁴² pri Planini od *Ratimir*; 3. *Gostèče* od *Gostimir* (Ramovš l. c.). Za ova mjesna imena nemam historijskih potvrda.

Jedino za *Želèče* kod Bledskog jezera imademo dosta historiskih potvrda: a. 1050—65: *Cilintun*, a. 1070—80 *Zilinta*, a. 1075—90 *Zilecca* (upor. Ramovš, o. c., str. 268 § 156). Iz ovih potvrda jasno izlazi da naglašeno *e* potječe iz palatalnoga nasala *ę* i *č* iz *t'* > *k'*. Time je etimologija **želęt'e* (t. j. adjektiv sr. r. izven pomoću sufiksa *-jb* od osnove *želęt-*) utvrđena.

Ovo je posljednje ime mjesta važno i u drugom pogledu. Pored hypokoristika *Želè* gen. *Želęte*, koji se kao prezime daje i danas potvrditi (v. gore), postojao je i drugi u kojem dolazi još i prvi konsonant drugoga elementa: *m*. To je *Želim*⁴³. Ovaj se hypokoristik

³⁹ Upor. Ramovš o. c. str. 252 *Braslovče* < *Bratislaviči*. *Bratislav* ili *Bratoslav* je potvrđeno od 13 stolj. *A. Rj.* I, 604, 606.

⁴⁰ Ljubljanski je naglasak ovoga prezimena *Želè*, gen. *-ěta*. Sva ova prezimena pokazuju danas tendenciju oksitoniranja.

⁴¹ Pintar, *Ljubljanski Zvon*, XXV (1905), str. 688 se vara kad radi današnjega plurala *v Radečah* postulira **Radečane*. Sva današnja slovenačka imena koja se svršuju na *-e* mogu tvoriti plural po analogiji.

⁴² Starih potvrda nema nažalost.

⁴³ Za ovakovo skraćivanje slov. imena od dva elementa upor. moj članak o Črnomlju, *Časopis za slov. jezik* i t. d. V, str. 1—8. Ovamo još naziv polja kod Smedereva *Godomīn (ń)*, *A. Rj.* III, str. 241 od *Godomir*. Kraćenje na *-m* ne da se potvrditi dokumentima, nego samo imenima mjesta. Iz ove činjenice valja zaključiti da

nalazi u imenu mjesta u rukavu ljubljanskoga Barja: *Želímlje*⁴⁴, koje leži u dolini kojom protječe *Želímeljsčica*⁴⁵. U ovom Barju našli smo još i drugih veoma starih slovenskih imena. Kako smo gore vidjeli, u Št. Petru na Krasu postoji još i danas porodično ime *Žéle*. Ovako se akcentuje u Št. Petru, dok se u Ljubljani prilagođuje ostalim imenima ovoga tipa koja su od reda oksytona.

Iz ovoga slijedi da slovenačka mjesna imena na *-eče* idu u kategoriju adjektivnih imena posjednika (adjektivische Besitzernamen) u srednjem rodu. Ona označuju stara slovenska veliko-familijska naselja nazvana po imenu glavara. Od interesa je, stoga, promatrati kako ih germaniziraju bavarski feudanci.

Iz gornjih potvrda smo vidjeli, da do konca 11. stoljeća oni grafički germanizuju izgovor alpskih Slovena. U stoljećima što slijede oni ih na pola prevode na taj način što dodavaju imenu slovenskoga naselja kategoriju u koju ide. Kao za Radovljicu što stvoríše kompositum *Radmannsdorf*⁴⁶, tako i ovdje za *Želéče* staviše u njemački kompositum kategoriju *-dorf*. Slovenski adjektiv sr. roda stvoren s pomoću sufiksa *-jv* od *Želę*, *-ęte* preobrníše na osnovu izgovora *t' > k'* u *Schalk* što znači u starom visokom njemačkom „sluga, rob“. Tako nastade njemački naziv *Schalkendorf* za *Želeče*.

Prekmurje⁴⁷, koje vezuje alpske slovenske dialekte sa nekadašnjim panonskim, poznaje također ovakov tip imena mjesta. Dok su slovenačka u sr. rodu, jer se ima podrazumjeti *selo* (upor. *Blagšęęe selo* malo niže), tri prekmurska su u ž. rodu. Mora se, dakle, podrazumjeti *vbsv > vas*. To su 1. *Boreča*. Madžari su preveli ovo ime, slično kao Nijemci *Želéče*, u *Borháza* „kuća, naselje porodice *Bor*“; *Boreča* je izvedenica od **Bore* g. **Boreta* (upor. *Boretić*, 15. stolj., *A. Rj.*, I, str. 552), hipokoristika od *Borislav*. Ovamo ide: 2. *Gornja*

je moda pravljenja hypokoristica ovoga tipa vrlo rano iščezla. Da je postojala, recimo, barem do 13. stolj., našlo bi se za nju zacijelo historiskih potvrda. I ovo razmatranje je važno za kronologiju imena tipa *Želímlje*. Ovaj tip spada također u sloj najstarijih naših imena mjesta.

⁴⁴ U Igu se govori: *švm blā u Želíml'ém. Klādà je nad Želíml'ém*. Ethnicum je *Želíml'áni*. O ovom imenu mjesta pisao je Pintar u *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 1908, str. 66—71.

⁴⁵ U Igu se izgovara *Želíml'šca*.

⁴⁶ Upor. *Časopis za slov. jezik i t. d.*, IV, str. 45.

⁴⁷ Tri prekmurska imena vadim iz *Seznam občin v abecednem redu, razvrščenih po sodnih okrajih z navedbo raznovrsnih podatkov*, u izdanju Okrajnog glavarstva u Murskoj Soboti g. 1921. Taj popis revidirao je dir. dr. Lokar.

i *Dolnja Slaveča*, od *Slave* g. -*eta*, upor. ime sela *Slävetiči* kod Jastrebarskoga, od *Slavomir*. Zacijelo treba ovamo pribrojiti i 3. *Vaneča*. Madžarizacija je ovdje postavila novo ime: *Vaslak* „željezo mjesto“. *Vaneča* dolazi zacijelo od kršćanskoga hipokoristika **Ivane*, g. -*eta*⁴⁸. Upor. glede gubitka početnoga *i*- *Vanča vas* u Prekmurju i *Tomišelj* < *Lutomysl* + *jb* u ljubljanskom Barju.

Značajno je što se nigdje ne nalaze mjesni nazivi ovoga tipa u m. rodu. Muški rod konstatirao sam samo u imenu položaja (Flurname) *Raděči lāz* kod Črnomlja⁴⁹.

Od imena mjesta ovoga tipa, koja sadrže generalni apelativ, koji se obično podrazumijeva, valja, pored *Raděči lāz*, spomenuti ponajprije *Bušěča vas*, koju u Žumberku znaju bez generalnoga apelativa: *Bušěće*. Ovo je ime mjesta u toliko interesantno što lično ime **Buše*, gen. -*eta* sadrži zacijelo nadimak. U Žumberku u selu Kupčini ima nadimak *Būša*, čime se hoće posprdnno da označi čovjek koji kao smeten juri bez obzira. Stoji zacijelo u vezi sa slovenačkim i srpsko-hrvatskim onomatopoejskim glagolom *bušiti* (Pleteršnik, I, str. 72, *A. Rj.*, I, str. 747), koji mora da je vrlo star, jer su ga od balkanskih Slovena posudili i Dakorumuni: *buš*, *bušalā*, *buši*, *bušiturā* (upor. Tiktin, str. 245). Glede etimologije upor. Berneker, *SEW*, str. 97. U Žumberku postoji još i apelativ *būša* za oznaku male vrste rogate marve. Pleteršnik pozna samo *hrvatske buše*, koje prevodi krivo „eine Art kleiner Kühe“. Zacijelo je nadimak i *Mrše*, koje spominjem malo niže. U sudbenom srezu Raka imademo odatle ime sela *Mršěča vas*. *Vollständiges Ortschaften-Verzeichnis* iz g. 1892, str. 138 piše ga *Mršěča vas* a *Imenik krajev* iz g. 1874 *Meršěčnja vas*.

Njemački nazivi za ova dva mjesta *Buschendorf* i *Merschetschen-dorf* bez naročito su interesa.

U vezi sa *Bušěča* i *Mršěča vas* valja promotriti veoma brojnu kategoriju slovenačkih prezimena na -*ě*, g. -*ěta* koja su nesumnjivo nadimci⁵⁰. Nadimci se na južnoslov. teritoriji dadu potvrditi od 11. stoljeća⁵¹. Ovamo idu: *Bravče* (Š), *Brancě* (Š, K, upor. prezime *Branec*);

⁴⁸ Upor. prezime *Ivanětič* kod Metlike.

⁴⁹ Saopćenje direktora dr. Lokara rodom iz Črnomlja.

⁵⁰ Liste što slijede sastavio sam na osnovu saopćenja što mi ih je velikom ljubaznošću stavio na raspoloženje prof. dr. Koštial. Dopunio sam ih na osnovu saopćenja koja sam dobio od dir. dr. Lokara i na osnovu ličnoga raspitkivanja. I ako sam išao za potpunost, nijesam je ipak mogao postići. Etimologijsko tumačenje ima se uzeti samo kao provizorno. Ovdje je potrebno lokalno istraživanje na licu mjesta.

⁵¹ Upor. moj članak u *Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku*, L, str. 134.

Drobnè (Š, valjda od *droben*, *dröbän*, Žumberak „sitan“), *Galè* (D, K, valjda od *galz* „crn“, Berneker, o. c., str. 293); *Gole* (D, upor. žumberačko unijatsko prezime *Gôleš*); *Goršè* (Toplice kraj Novoga Mesta, upor. u Hrv. *Goršić* i *Goršeti* selo, A. Rj. III, 293), *H(e)rlè* (Savinjska dolina); *Hlepce* (Š), *Hlade*, *Hudè* (D, Mirna peč); *Kerhè* (Š); *Kernè* (D); *Kodrè* (D, Š, „kudrav“); *Korenè* (Ljubljana); *Kozolè* (D, Š); *Kure* (ne znam gdje je); *Lobè*⁵² (D, K, označuje zacijelo čovjeka koji boluje od *lōba* = *lūba*, Žumberak); *Malè* (K, P, od *mal* „malen“); *Maslè* (N); *Meke* (Š, D); *M(e)rše* (G, D, K „mršav“); *Medè*; *Modrè* (K); *Molè* (N, „bogomoljac“, upor. Pleteršnik); *Možè* (M, P, Š, upor. i slov. prezime *Možetič*); *Mravljè*⁵³ (Brezovica); *Nosè* (D, upor. lat. *Naso*); *Ostrè* (G); *Perlè* (D, od glagola *prliti*, rum. *pîrli* „opaliti“); *P(e)rnè* (G, Š, upor. i prezime *Pernüs* iz okoline Kranja i Ziljske doline, u vezi možda sa *prña*, *prñav*); *Pomladè* (ne zna se gdje), *Pora(o)vnè* (G, „čovjek koji ide samo po ravnici“); *Rodè* (G, Š); *Sajè* (D, upor. i prezime *Sajovic*, „čovjek pun čađa“); *Skubè* (G); *S(š)ka(o)b(e)rnè* (upor. kod Pleteršnika *skobrñjak* „gesprenkelter Marmor“); *Slabè* (D, N); *Smolè*⁵⁴ (D, G, N, Š), *Starè* (D, G, upor. prezime *Starin*); *St(e)rlè* (N, D, Lož kod Cirknice) i *Stèlè* (G, Tunjica kod Kamnika) odnose se valjda kao *držela* > *dežela* (nadimak stvoren valjda za čovjeka koji rado upotrebljava za kletvu riječ *strela* i t. d.); *Srebrè* (Š, Brežice, možda od *srebro*); *Srnè* (D, upor. u Bosni ime sela *Srnetica*); *Stražè* (Š); *Svetè* (N); *Súre* (Postojna); *Šare* (ne znam odakle je); *Šukljè* (Belokranjsko, G, u Beloj Krajini izgovara se *Ščukljè*; nadimak čovjeku koji izgleda kao štuka, naglasuje se i *Šuklje*); *Tajne* (D); *Tepè* (Š, upor. kajkavsko *tepec*, *tepsti* se „skitati se“); *Tihle* (D, „tih čovjek“); *Udè*⁵⁵ (D, upor. prezime *Vodopivec*) = *Vodè* (D); *Županè* (G).

Dok je ova serija današnjih prezimena više manje lako shvatljiva, ima ih još golemo mnoštvo koje ne razumijem. Trebaće još mnogo lokalnoga i folklornog istraživanja da se objasne. Kao i gornju kategoriju, tako i ovu sastavljam prema pomagalima što mi ih staviše na raspoloženje g. prof. dr. Koštial i dr. Lokar. *Abè* (G), *Apè* (D,

⁵¹ Ima i *Lubè*.

⁵³ Ima i *Mrovlje* pored *Mrevlje*. Radi toga nije izvesno da li je u vezi sa *mrav*.

⁵⁴ Jedan od današnjih *Smoleta* (iz Novoga mesta) zvao se prvobitno *Smola*. Kako ova riječ ima pejorativno značenje, promijenio je nositelj imena dočetak. Time se može dokazati, da današnja slovenačka jezična svijest ne osjeća više u ovim prezimenima nikakvih nadimaka. Upor. i starohrv. nadimak *Smolbc* iz 13. stolj.

⁵⁵ Upor. ovakovu fonetsku pojavu u *Údmat* za *Vódmat* kraj Ljublanice. Tu ima slapova. Dolazi od *vodomQt* > *Admont*.

K), *Arcè* (Ljubljana), *Ažbè* (G, Š), *Aržè* (Š), *Barlè* (N, G, Š, Bela Krajina); *Bajdè* (G), *Bedenè*⁵⁶ (D), *B(e)rnè* (N), *Berkè* (Ogersko), *Bendè* (D, Š); *B(e)rcè* (G, D, u Št. Janžu, P), *Blagnè* (G), *Blase* (?), *Š*), *Bohtè* (D), *Bojtè* (Ljubljanska okolina), *Boltè* (D, G, K), *Bone* (N, P), *Borsè* (D), *Brencè*⁵⁷ (G, N, Š), *Buže* (K), *Cene* (Š, G), *Cigale* (N), *Ceme* (G), *Cengle* (G), *Cèhte* (Š), *Cigule* (G), *Cvahte* (Š), *Čare* (K), *Čerče* (Š), *Čepè* (Š), *Čmajne* (Š), *Činkole* (D), *Čope* (K), *Dramè* (Š), *Drolè* (G, P); *Duffè* (Ljubljana); *Ercè* (G), *Erštè* (D), *Fendè* (G), *Fortè* (G, D), *Frecè* (Š), *Frle* (D), *Flerè* (G), *Flurè* (Š), *Florè* (Ljubljana), *Fukè* (D), *Gande* (G, Š), *Gamè* (D), *Gomze* (Š), *Govžè* (D), *Grozdè* (D), *Gunze* (Š), *Habè* (N), *Hacè* (G), *Hapè* (K), *Hledè* (P), *Jeranče* (P), *Jenkole* (G), *Jene* (D), *Jesse* (K), *Jerše* (G), *Ješè* (Kranj, Ljubljana), *Joše* (K), *Jove* (P), *Kame* (D), *Karče* (P), *Kavrè* (P), *Kaple* (ne zna se gdje), *Karhne* ili *Kahnè* (N), *Karpè* (Ljubljana), *Kebe* (N), *Keše* (D), *Ketè*⁵⁸ (N, D), *Kline* (? Š), *Knè* (G), *Kobole* (Š), *Koce* (Belokranjsko), *Kobale* (Š), *Kokole* (G), *Korčè* (D, N), *Koržè* (Š), *Korpe* (ne zna se gdje), *Kovče* (G), *Kreže* (Š), *Križe* (G, N, pisano njemački *Crische* G), *Krohnje* (P), *Kržè* (D, N), *Kurče* (G), *Lampe* (N), *Lebe* (Š), *Lekše* (Š, D, K), *Lenče* (D), *Linče* (K), *Lipe*, *Lovše*⁵⁹ (Litija), (K), *Mahnè* (D, N, P), *Mahovne* (G). *Majcè* (Ljubljana), *Marsè* (Mletačka), *Matiše* (Ljubljanska okolina), *Medlè* (Š), *Mehlè* (D, G), *Mehale* (G), *Melè* (N), *Merle* (D), *Merne* (Ljubljana), *Mezè* (Ljubljana), *Miše* (ne zna se gdje), *Mokole* (P), *Motore* (Š), *Mote* (G, N, K), *Mrgolè* (D), *Mračè* (Š), *Mule* (Š), *Mure* (G), *Nagodè* (D, N), *Obersnè* (Š), *Pahulje* (D), *Pangre* (D, G), *Parule* (G), *Pate* (D), *Peklè* (N, G), *Peče* (D), *Permè* (D), *P(e)ršè* (D, N), *Plese*, *Pleše* (D), *Pograje* (? D), *Poje* (G, D, P), *Polše* (D), *Povše* (D, G, Š), *Pouhè*, *Ponge* (? Š), *Putze* (Š), *Ra(n)čè* (P), *Rahnè* (D, G, Š), *Rahlè* (Š, P), *Rakle* (P), *Rampre* (Š), *Rapè* (P), *Repè* (G, K), *Remše*, *Rogale* (G), *Rolè* (P), *Romè* (G, D, N), *Rosè* (Š), *Rože* (P), *Rukulè* (G), *Rupe* (D, G), *Samide* pored *Zamide* (D), *Seme* (G, Š), *Skalè* (Š), *Skebe* (D), *Skobè* (D), *Smrkè* (D), *Sovrè* (Krško), *Stante* (Š), *Stabe* (G), *Stirmolè* (D), *Šavle*⁶⁰ (P), *Šemè* (D), *Šemoljè* (P),

⁵⁶ Upor. *Sveti Bedenik* za *Benedikt* u Žumberku kod katolika.

⁵⁷ Upor. Ramovš, o. c. 108 gdje se dovodi u vezu sa *brénčat*.

⁵⁸ Upor. ime književnika *Kette*. Ovako se zvala i jedna familija u Karlovcu.

⁵⁹ Možda je ispalo prvo *s*, upor. niže *Tanča gora*. Ako je tako, onda ide zajedno sa prezimenom *Slovša* iz Vrzdencu. Upor. i *Lovšin* iz istoga mjesta (Ribnica). Upor. staro-hrv. ime *Slovinja*, danas prezime *Slovinic* (Budva).

⁶⁰ Upor. Ramovš, o. c., str. 251. Možda ishodi od *ščav*, *ščavje*, *ščavlja* „Sauerampfer, Spülicht, gekochtes Schweinefutter“ *Pleteršnik* o. c. II, 618. Upor. *Ščukl'è* i *Šuklje* glede glasova.

Šerè (D), *Šme* (G), *Špendè* (Š, Savinjska dolina), *Štante* (G), *Tancè* pored *Tencè* (P), *Tihole* (Š), *Trabe* (K), *Tramte* (ne zna se gdje), *Trupe* (K), *Ulè* (N), *Vajde* (G), *Valte* (Š), *Vasle* (Š), *V(e)rcè* (D), *V(e)rbole* (Š), *Venè* (D), *Vernè*⁶¹ (Vrhnika), *Vute* (ljubljska okolica, u K pisano Wutte), *Zagodè* (K, Š, upor. kajkavsko-hrv. prezime *Zägoda*), *Zavbe* (K), *Zipe* (G), *Zupè* (Š), *Žebrè* (G, upor. ime austrijskoga generala *Scheure* u Zagrebu, koji je bio slovenačkoga porijekla), *Žaže* (K), *Žlè* (G), *Žovnè* (Š).

Kao posebnu kategoriju ovih prezimena valja spomenuti kršćanska imena, koja su zastupana u toponomastici samo sa *Vaneča*, ako je ispravna gornja analiza. Ovu kategoriju sačinjavaju ova slovenačka prezimena: *Anžè* od Hans, *Benčè* (Ogersko, upor. *Bencetić*, hrv. prezime 16. stolj. i ime sela *Bencetići* kod Karlovca, slov. hipokoristik od *Benedictus*), *Blažè* (Š, od *Blaž* < *Blasius*), *Danè* (G, možda od *Daniel*) *Francè*⁶² (kao prezime u Š, inače općenit hipokoristik od *Franc*; mlađa je tvorba zbog toga što ne pokazuju palatalizacije), *Franke* (D, P, možda od *Franko*, upor. *Franković*), *Ile* (G, možda od *Ilija*), *Ive* (G, možda od *Ivan*, upor. ital. prezime *Ive*, srp.-hrv. *Īveta*, *Īvetić*, selo *Ivetiči*, *A, Rj.*, IV, str. 104), *Jôže* (općenito lično ime srp.-hrv., katoličko i slovenačko), *Jûre*, *Janžè* (G, K, od *Janez* < *Johannes*), *Janče* (K, možda od *Janko*), *Jerè* (D, možda od *Jeronim*), *Jernejče* (G, od *Jernej*), *Kobè* (Dolenjsko, Belokranjsko, možda od *Jakob*), *Lavrè* (K, Š, upor. i prezime *Lavrič*, od *Laurentius*), *Lojze* (ljubljska okolina), *Matè*, *Mâte* (D), *Matevže* (K), *Nâce* od *Ignac*, *Štefe* (G, P), *Tomè* (G, Medvode, Ljubljana).

Opaža se da je kategorija prezimena ovoga tipa srazmjerno malobrojna i da zaostaje za kategorijom nadimaka.

Kršćanska imena počinju prevladavati na teritoriji alpskih Slovena po prilici u isto doba kada i kod Hrvata, t. j. od 12. stoljeća dalje. Prema tome, ima se uzeti da je ovaj sufiks bio produktivan od najstarijih vremena sve do danas.

U pučkom govoru ima pejorativno značenje: *poscanè* od *scati* „koji vodu pušta“ (Pleteršnik), *posranè* „posranec“, *prdè* „Farzer“ (Pleteršnik). Ovamo ide i primjer koji mi saopćuje g. Ramovš: *Micè* pejorativ od *Mica* (Marija).

⁶¹ Priča se da od ove slovenačke porodice potječe i pisac franc. fantastičnih romana Jules Verne.

⁶² Upor. za napuštanje palatalizacije kod ovoga sufiksa srp.-hrv. prezime *Luketić* i ime katol. sela *GĀgetiči* u Žumberku. Na srpsko-hrv. teritoriji hipokoristika s ovim sufiksom dobijaju još -a. Tako nastadoše prezimena kao *Goreta* (upor. slov. *Goršè*), *Šimeta* (Kaštel Stari).

U ovoj se posljednjoj funkciji upotrebljava u Žumberku kod katolika konglutinat *-če*, gen. *-četa*: *tepče* pored *Jošče*, *Pèrče*, *Karlinče*, *Mârče*, *Bârče*, *Katúnče*, *Milče*, *Ânče*, *Jivče*, i t. d. Sve žumberačke izvedenice s ovim sufiksom uvredljivi su pejorativi od ličnih imena što se dobivaju na krstu. Nikakove uvredljivosti ne pokazuje ovaj sufiks n. pr. u Južnoj Srbiji: *Jovanče*, *Skopljanče* i u Srbiji uopće gdje ima deminutivnu vrijednost: *sânduče* (Beograd) „mali sanduk“.

Arhaički adjektiv na *-jb* od prezimena ovoga tipa nije ni danas posve mrtav u slovenačkim dialektima. Sačuvao se ne samo u imenima mjesta, kako smo gore vidjeli, nego i u oznaci žene koja pripada mužu ovoga prezimena, u familijskoj mociji.

Kod Srba je još i danas živ običaj da žena nosi prezime svoga muža u posesivnom adjektivu: *Draga Jovanovičeva*. Kod zapadnih Jugoslovena, Hrvata i Slovenaca, danas je valjda pod uplivom Nijemaca i Italijana, ovaj običaj napušten. Jedino ga dialekti znaju, ali samo uz lično ime: *Mila Mârkova* (Žumberak). U starije doba postojao je isti običaj i kod Slovenaca kao i kod Srba. Ramovš o. c. str. 251 zabilježio je iz Trubara (g. 1558) *Katerina Šavleča*⁶³ „žena imenom *Katerina* koja pripada mužu prezimena *Šavlè*“. Danas bi se reklo samo *Kat. Šavlè*. Iz Borovnice imamo *Melèča mat* „mati osobe koja ima prezime *Melè*, gen. *-èta* (v. gore). Bilo bi od interesa saznati gdje su još mogući ovakovi adjektivi.

Inače se opaža da je i u ovoj funkciji ovako stvoren adjektiv danas postao neproduktivan. To se vidi odatle što se osjeća potreba da se prvotni adjektivni sufiks ž. r. *-èča* još supstantivira sa *-ka*: *Mislèčka* „žena koja pripada mužu prezime *Mislè*, g. *-èta*“, *Súrečka* „žena muža *Súre*, *-eta* (Postojna), *Maslèška* od *Maslè* (v. gore), *Medèška* od *Medè* (v. gore), *Mezèška* od *Mezè* (v. gore), *Škabrnèška* od *Škabrnè* (v. gore).

Iz toponomastike saznajemo još i to da su ovakvi adjektivi nekada bili mogući i od hipokoristika na *-ša*. Tako imamo *Blagšèča sela* od *Blagšè Blag(u)šè*⁶⁴ Ramovš, o. c., str. 251) od *Blagomir* (upor. *Blagoje*, prezime *Blagojević*, ime mjesta *Blagojevina*, *A. Rj.*, I. str. 409, *Blaguša*, ime sela u Hrv. 13. stolj. *A. Rj.*, I, str. 423).

Kolika se u gornjim listama spomenuta prezimena na *-šè* imaju ovako tumačiti, to će trebati istom utvrditi na osnovu cjelokupnog materijala prostudirano prema folkloru i mjestima. Ovamo idu

⁶³ „bludnica koi biše ime Katarina Šavleča“.

⁶⁴ Upor. bunjevačko prezime *Gregša* od *Gregor* i t. d.

zacijelo prezime *L'ūbše* (Savinjska dolina, pr *L'ūbšet* „kod *Lubšeta*“) i *Tomšę* (G, upor. hrv. prezime *Tômšić*), od *Ljubomir*, odnosno od *Toma*.

Da je bilo uz ovakove adjektive u toponomastici i drugih generalnih naziva, sjem *laz*, *selo*, *vas*, što smo ih pobrojali, to možemo zaključiti iz naziva *Tānča gora*, njem. *Tanzberg*. Vrlo je lako moguće da je *Tanča* nastalo prema mišljenju dir. dr. Lokara od *Stāne*, *-eta*⁶⁵. *S-* je mogao lako ispasti u izrazima s prijedlogom *iz* > s c. g. „od“: **s Stanče gore*.

Da li ovamo treba uzeti i *Belči vrh* kod Vinice ne može se znati, jer je moguće ne samo **Beleči* od *Beļę* (v. gore), nego i od prezimena *Belec*, koje se piše i *Beuc*, *Bevc* (upor. i *bēlec* „pijesak“ i „čovjek iz mjesta koje se zove *Bela* kod *Bleda*“).

3. Sufiks *-ijā*

u srpskohrvatskim i slovenačkim imena mjesta

Ovaj sufiks nastao je, kako se zna, iz grčkoga *-ia*. Kršćanstvo ga je proširilo po čitavoj Evropi. Kod nas može da ima i kolektivno značenje, upor. n. pr. u Žumberku kod ikavaca katolika *kolijā* kolektiv od *kola*.

Kolektiv označuje *-ija* i u ethnicumu *Srbādija* i *Šokadija*. Ovaj isti konglutinat nalazimo i u *Šumādija* u Srbiji, u nazivu koji se općeno izvodi od *šuma*.

Da i na srp.-hrv. teritoriji uključuje ideju lokaliteta, to se vidi u izvedenici *provālija* „abyssus“.

U slovenačkom ovaj sufiks ima također kolektivno značenje lokaliteta. Tako n. pr. slovenačka riječ *kmetijā* znači pored „ukupnost kmetova“ i „kmetovsko naselje“.

Nije, dakle, čudo što se ovaj sufiks nalazi i u imenima mjesta.

Nalazimo ga u imenu muslimanskog sela kod Banje Luke: *Novosēlija*. Sasvim je jasno šta *-ijā* u ovoj izvedenici znači. Hoće se da označi zemljište dano novim naseljenicima. „Čovjek koji se skoro, nedavno, gdje naselio“ zove se prema jednoj potvrđi *novosel*, *A. Rj.* VIII, 252. Naziv mora da je vrlo star jer već Dušanov zakonik pozna selo i zaselak *Novoselb*. Ista složenica postoji i u daljoj izvedenici istoga značenja: *novoselac*. Vrlo je često prezime *Novosel* u hrvatskom dijelu jugoslov. naroda, u Žumberku *Naosěl* (katolici, župa Oštrc). *Novoseli* i *Novoselci* čest je toponomasticum, upor. *A. Rj.*, VIII, 253 i Ma-

⁶⁵ U današnjem se književnom slov. govoru opaža tendencija da se prezimena na *-ę* oksitoniraju. Ova tendencija ne vrijedi za sve dialekte i za sve slučajeve.

žuranić, *Prinosi*, str. 757, gdje se prezime prevodi ispravno „novus colonus“, upor. bos. prezime *Novokmet*. Ime mjesta *Novoselija* sg. f. u značenju naselja „novoselaca = novi coloni“ potječe, prema tome, iz bosanskog predislamskog feudalnog doba⁶⁶.

U feudalno doba Hrvatske oko Zagreba, izgleda, da se je češće upotrebljavao za oznaku zemljišta koje pripada nekoj časti. Tako imamo u neposrednoj blizini Zagreba dva sela koja se zovu *Knežija*⁶⁷ i *Kustošija*⁶⁸.

Prvo je ime očita izvedenica od imena stare zagrebačke gradske časti *knez*.⁶⁹ Prema tome *knežija* znači ili zemljište koje pripada gradskom knezu ili selo koje mu plaća neki porez. Naselje koje je nastalo na tom zemljištu zadržalo je stari apelativ.

Sufiks *-ija* u *Knežija*, prema tome, znači isto što i složeni sufiks *-ščica* u *Fratersščica*: „zemljište odnosno naselje koje pripada fratrima“. Nalazi se u blizini *Kustošije*⁷⁰.

Kustošija označuje zemljište ili naselje koje pripada ili plaća bir *kustošu*. *Custos* je srednjo-latinska riječ koja u mađarskom i hrvatskom latinitetu označuje kanonika čuvara crkvenog dobra⁷¹.

⁶⁶ *Novo selo* je veoma čest toponomasticum. Na koji se feudalni pojam odnosi, to će trebati istom ustanoviti.

⁶⁷ Upor. apelativ *knežija* kod Mažuranića, *Prinosi*, str. 516 i *A Rj*, V, 115 sl., gdje se navode i druga mjesta ovako nazvana. Zagrebačka *Knežija* potvrđena je prvi put 1535: pratum publicum ad *Knesyam*, Laszowsky, *Mon. hist. lib. civ. Zagrabiae*, XII, 131.

⁶⁸ *A. Rj.*, V, 828 bez naglaska i bez starijih potvrda

⁶⁹ God. 1389 pominju se dominus Luka, Dragozlaus, Anthonius Jursich et Gyurgek Blanchich kao „knesy illo tempore super quadam terra“, Tkalčić, *Mon. Zagrabiae*, IV, 295. Ne znam da li Mažuranić, *Prinosi* str. 516 dobro interpretira značenje ove stare zagrebačke titule sa „općinski prisežnik, određen da s jednim drugom svojim ubire daću knežiju“. Pored *knežija*, o kojem gradskom porezu donosi obilnih potvrda Tkalčić, o. c. II, 494 a. 1494: comitatum nostrum vulgo *knesya* dictum; IV, 308: *knesiam* solvere; VIII, 233 a. 1524, IX 60 a. 1392, 172 a. 1429: et sui cuncti heredes de eadem vinea sextam partem vini ad comitatum nostrum vulgo *knesya* dictum conducere teneantur, morao je postojati u Zagrebu i naziv *knežina*, kako se vidi iz imena mjesta *Knežinsščica* u bilj. 70, ali se ne zna, da li je taj oblik imao isto značenje koje i *knežija*.

⁷⁰ Starih potvrda nema. Glede sufiksa *-ščica* upor. naziv sjenokosa pratum, (foenile) blizu Save kod Zagreba *Knežinsščica*, pisano *Knesynschycza* a. 1514, 1535, Tkalčić o. c. XI, 96, XII, 130.

⁷¹ Bartal, *Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariae*, 192 ima *custos canonicus, capitularis*. Ista značenja potvrđuje i Tkalčić o. c. I, 233 a. 1364 *custos ecclesiae zagrabensis*, III 42, 43 a. 1505 *custos ecclesiae cathedralis* i t. d. s iz srednjovjekovnog latiniteta izgovara se u kajkavskoj Hrvatskoj općenito š: *jűš* (Žumberak) „pravo“ samo u frazi *nímaš jűša, fiškuš* (Hrv. Zagorje) i t. d.

Na slovenačkoj teritoriji mislim, prema upozorenju dir. dr. Lokara, da ovamo ide naziv mjesta *Kàndija*. Dvije su *Kàndije*. Jedna je preko mosta rijeke Krke kod Novoga Mesta a druga malo seoce (frakcija sela) koje pripada općini *Gabrje*⁷².

Obje ove *Kandije* imaju danas kratki naglasak na *a*. Ali taj naglasak može da bude sekundaran. Nije isključeno da je prvotni naglasak bio isti kao i u *kmetija*. Ako je to istina, onda možemo smatrati naziv *Kandija* kao izvedenicu od porodičnog imena *Konda*⁷³. U tom slučaju imali bi u nazivu *Kandija* istu fonetsku pojavu „akanie“ kao i u nazivu ptice *pandîrek*⁷⁴, to jest prelaz nenaglašenoga *on* u *an*⁷⁵.

Porodice *Konda* nalaze se danas u Beloj Krajini u Semičkoj župi⁷⁶. Ovamo su došli *Konde* za vrijeme velikih seoba *Uskoka* negdje sa Balkana.

Porodično ime *Kōnda* ili *Kónnda* dosta je rašireno na hrvatsko-srpskoj teritoriji, upor. *A. Rj.*, V, str. 263, 3. i patronimičku izvedenicu odatle *Kōndić* (Bosna). Pored toga ima i ime naselja *Kondovo*. Kod Rumunja imamo također prezime *Coandă*.

Može se misliti da je ovo prezime grčkoga porijekla; u novogrčkom imamo naime riječ *κοντός* ili *ζόντος* koja znači „kratak, βραχύς“, upor. *Sophocles, Greek Lexicon*, str. 680 i *Franck, Studien zur skr. Ortsnamenkunde*, str. 205. Ali može da bude i srp.-hrv. hipokoristik od *Konstandin* prema novogrčkom izgovoru, upor. i *Kostadin*.

Ovakvih će balkanskih prezimena biti kod *Uskočkih* prebjeglica više. Tako u *Žumberku* imamo unijatsko prezime *Kordići*, koje je dalo i ime naselju, izvedeno od lat. *chorda*, rum. *coardă* „žica, struna, motka itd.“⁷⁷ *Korda* se još nalazi u imenu šume *Kordina Gora* (u blizini *Kordića* blizu *Sošica*). *Kordića* ima danas i na slovenačkoj strani

⁷² Župa Brusnice. Prema saopćenju prof. dr. Koštiala niko se u ovom selu danas ne sjeća da bi ikad bio koji *Konda* ovdje.

⁷³ Prvi *Konda* došao je doduše u *Kandiju* pri Novem Mestu iz *Semiča* istom u početku 20. stoljeća, kako mi saopćuje prof. Koštial. Ali ovaj podatak ne može da kaže ništa za 16 stoljeće kad se na *Dolenjskom* pojavljuju prebjeglice sa Balkana.

⁷⁴ Upor. *Pleteršnik ponîrek, pondîrek* „podiceps, minor, cristatus“. I *Pleteršnik* pozna *pandîrek*, kako se govori u Novom Mestu. Upor. *Ramovš o. c.* str. 221.

⁷⁵ Ostali primjeri „akanija“ u Novom Mestu prema saopćenju prof. dr. Koštiala su ovi: *gaspúd, damú* „kući“.

⁷⁶ Kako mi g. dr. Koštial javlja, na *Dolenjskom* ima i prezime *Konde*.

⁷⁷ Upor. za rumunska prezimena ovakova značenja na srpsko-hrvat. teritoriji bos. prezime (katoličko) *Mačuga* < rum. *măcjuță* „motka“, *ZfrPh*, XXXVIII, 549 n° 23. Ima i prezime *Mačuka*, ali ne znam odakle je. Upor. još bug. *măcka* = *măcuk* *Berneker, SEW*, II, 1.

u Šmihelu. Ovo ime valja razlikovati od slovenačkog nadimka *Kodrič* „kudrav“. *Kôrdiċa* ima u Hrv. Krajini, na Rabu i u Dubrovniku, katolika, pravoslavniĥ i unijata. U travniĥkom okrugu ima i selo Kordići⁷⁸.

Drugo slovenaĥko ime mjesta koje bi moglo da ide ovamo jeste *Litija*⁷⁹, njemaĥki *Littai*. To je moŹda izvedenica od part. pass. *lit*⁸⁰. Nazivom *Litija* oznaĥivao bi se prema znaĥenju ovoga participa teren koji je izvrŹen poplavama Save. Litija se zaista nalazi na takovom terenu.

Ali nije posve izvjesno da li se u nazivu Litija zaista nalazi sufix *-ija* jer se njemaĥki oblik *Littai* dade potvrditi veĥ od 12. vijeka: c. 1140 villa *Littae*, a. 1145 *Lite* in parte Czernuch sitam, v. *KUB*, I, 92, n° 86 i 99 n° 97, za tim a. 1304 daz *Lutey* bei den Vischern, v. *AH*, 267 n° 87, a u ovo bi doba oĥekivali *-ĥe*.

4. Recimo joŹ koju o Celovac-Klagenfurt⁸¹

Od vremena kada je pokojni Baudouin de Courtenay napisao u Jagićevu Archivu⁸² biljeŹku, da *Celovec* radi dialektićkoga oblika *Cvalôvc* koji se govori u Tolminu moŹe da potjeĥe od *Cviloviĥi*, a ovo da je prijevod njem. *Klagenfurt*, uŹlo je ispitivanje ove interesantne toponomastiĥke dublete u sferu modernoga lingvistiĥkoga ispitivanja, koje operiŹe sa glasovnim zakonima kompetentnih dialekata.

Do tada bio je samo njemaĥki naziv, koji se pojavljuje veoma kasno, istom na koncu 12. stoljeĥa neŹto prije poĥetka vladanja vojvode Bernharda⁸³ (1202—1256), u današnjem obliku *Chlagenuurt*⁸⁴ predmet lingvistiĥke intuicije. Prevod koji potjeĥe od opata Ivana iz Viktringa jasno kaŹe kako je njemaĥki jeziĥni osjeĥaj onoga vremena interpretirao ovu sloŹenicu. Opat je prevodi u quaerimoniae vadum (14. stoljeĥe).

⁷⁸ Upor. *A. Rj*, V, 321.

⁷⁹ Ovako se piŹe knjiŹevno-slovenaĥki. U mjestu se izgovara *LŹija*, *LŹĥija*.

⁸⁰ Upor. kod PleterŹnika *litje* „Guss“, *litina* „Gussware“, *lit* gen. *-i* „Saft von Obst, Most“. Njemaĥki oblik, izgleda mi, govori protiv moguĥnosti identificiranja imena mjesta sa *litŹja* „Eibisch“ < *althaea*. Upor. glede sufixa *rsnija* „lijek“ (kod Dolenaca; rijeĥ je poznata i Źumberĥanima kad imituju slovenaĥki govor, *arcnija* u Ljubljani < sr. vis. njem. *arzenie*, danas njem. *Arznei*. PleterŹnik nije zabiljeŹio ovu tuĥicu za *zdravilo* (u Źumberku i Ljutomeru *vraŹtvo*).

⁸¹ Literaturu po ovom zakuĥastom pitanju pominje RamovŹ, o. c. str. 138.

⁸² XXVI, str. 160.

⁸³ Jaksch, *Monumenta historica ducatus Carinthiae*, sv. IV, 1, str. 483 a. 1256: Hic princeps oppidum quod Querimonie vadus alio nomine Chlagenfurt dicitur initiavit.

⁸⁴ A. 1193—1199: muta in foro Chlagenuurt, Jaksch, o. c., III, str. 541, n° 1412. Od g. 1268 stalno se pominje Chlagenfurt kao forum et castrum.



Sl. II.

Kako Celovec leži u močvarnom kraju kojim protječe *Glan*⁸⁵ (kor.-slov. *Huānā* sa istim naglaskom kao i *suānā* „Reif“, njem. *Glan*), držali su drugi učenici ljudi, kao Megiser (1592), Valvasor, jezuita Hansizius, da je Klagenfurt nastalo korupcijom iz *Glanfurt*.

Protiv ovoga učenja ustali su jednoglasno svi dosadašnji ispitivači njemačkoga imena: Müller, Scheinigg, Pintar i Lessiak.

Istina je da se *Glanfurt* ne da potvrditi u starim listinama za Klagenfurt i da se tako zove danas naravni otičak iz Vrbskoga jezera, zabilježen na specijalnoj karti bivšeg austro-ugarskog generalštaba, a za koji Jaksch⁸⁶ i Scheinigg tvrde da se je u srednjem vijeku zvao *Languart*⁸⁷. Ovakove se složenice pominju a. 979 *Glanadorf*, danas *Glandorf*, i to baš „in pago Chrouuat sita“, o čemu malo niže, a. 1065—1077 *Glanahovun* danas *Glanhofen*; *Glanegg*, *Klamm-bach* (pritoka Glane kod sela Pernegg).

Kad bi kod imena mjesta odlučivala historijska fonetika, onda se zacijelo iz današnjega korusko-njem. izgovora *Kchlōgnfurt* nikako ne bi moglo zaključiti na postojanje prvotnog oblika *Glanfurt*, koji

⁸⁵ Najstarija potvrda imena rijeke potječe iz g. 983 flumen *Glane*. Izgleda da je ovo predindoevropska riječ jer imamo u Francuskoj u Ardenes flumen Glanis a. 667, u Hispaniji *Glānus* i u Engleskoj flumen *Gleni* (Baeda), danas the *Glen*, upor. Holder, *Altceltischer Sprachschatz*, I, str. 202—3.

⁸⁶ *Mon. hist. ducatus Carinthiae*, IV, 2 (stvarno kazalo s. v.).

⁸⁷ Prvi put se pojavljuje ovo ime a. 1171, a. 1198, Jaksch, *o. c.*, V, str. 61.

nije ni potvrđen u starim dokumentima. Čak nam je opat Ivan u svome prevodu rekao kakovo je značenje davao njemački jezični osjećaj njegovog doba ovoj složenici i da od 14. stolj. dalje niko, sjem učenih ljudi, nije ni pomišljao na Glanu.

Ali kod tumačenja imena mjesta ne odlučuje samo historijska fonetika. Iz imena kao što su *Kočevje*, *Smoković*, *Raštevici*⁸⁸ mi znamo da grafija jezika većega prestiža može da izmjeni oblik koji domoroci daju imenu mjesta. Po slovenačkoj i srpsko-hrvatskoj fonetici mi bi mjesto *Kočevje* očekivali *Hočevje*, mjesto *Smoković* samo *Smokovik*, mjesto *Raštevici* samo (*H*)*raštevik*. Ipak je tuđa grafija uspjela da izmjeni oblik samih domorodaca. To je zbog toga što se u jezičnoj svijesti kod imena ne misli nikako na značenje imena mjesta, pa grafija učenijih ljudi može lako da prodre u izgovor prostoga naroda. Ova se pojava ne opaža samo kod nas nego i drugdje u svijetu.

Čudno je što nijedan dosadašnji ispitivač njemačkoga imena nije vodio računa o ove dvije istine što slijede. Ime Klagenfurt, kako je već Scheinigg dobro istakao⁸⁹, nije starije od 12. stoljeća. Ovo je kasna feudalna njemačka kreacija, kao što je i *Sicherberg*⁹⁰ (a. 1274) od čega nastade *Žumberak*, koje je najjužnije njemačko feudalno ime na našoj jugoslovenskoj teritoriji.

Njemačka feudalna toponomastika drži se na našoj teritoriji, u glavnom, triju principa. Ona ili 1. daje svoju denominaciju sasvim neovisno od naše (tip *Rudolfswörth* za *Novo mesto*, u dialektu samo *Mesto*) ili 2. daje više manje uspjele prevode naših imena (tip *Radkersburg* za *Radgona*) ili 3. adaptira naše oblike u danim padežima njemačkim izgovornim navikama (tip *Laibach* za *Ljubljana*).

Da bi se moglo odgovoriti, kojoj od ove tri kategorije pripada *Klagenfurt*, treba, prije svega, biti na čistu o tome koje je ime starije, da li *Klagenfurt* ili *Celovec*. Baudouin je bio mišljenja, sve ako ga i nije izričito naglasio, da je njemački naziv primaran, a slovenački da je sekundaran, t. j. prevod.

Prof. Ramovš, koji je kao zadnji naučnik uzeo učešća u svoj učenoj raspravi⁹¹, opet misli da je slovenački oblik vrlo star, ali da je iste starosti i *Klagenfurt*. On za oba oblika pretpostavlja keltsku

⁸⁸ Upor. *Časopis za slov. jezik*, i t. d., V, str. 11—14, *Лужносл. Фил.*, VI, 77 br. 44.

⁸⁹ *AfslPh*, XXVII, 146 sl.

⁹⁰ *Vijenac*, XII, str. 685. Druge su potvrde: *Sicherberk*, i disimilacije: a) *r—r > l—r*: *Sichelburg*, b) *r—r > m—r*: *Syhembergh*.

⁹¹ *Hist. gram. slov. jezika*, str. 138.

osnovicu **Aquilava*⁹², za koju nema nigdje nikakovih potvrda. Iz ove osnovice, veli on, razvili su se slovenački i njemački oblik neovisno jedan od drugoga. Ovaj nazor je nemoguć jer je posve izvjesno da *Klagenfurt* ne može biti starije od 12. stoljeća, od dobe utemeljenja grada po vojvodi Bernhardu.

Kako ni na slovenačkoj ni na srp.-hrv. teritoriji nije poznat slučaj prevođenja njemačkoga feudalnoga imena mjesta⁹³, nego samo adaptacije fonetskim zakonima (tip *Žumberak*, koje je nastalo iz *Sicherberg* preko disimilacije *Syhemberg*), nema druge nego uzeti da je ime *Celovec*, ma da je potvrđeno u pisanim dokumentima istom u 18. stoljeću⁹⁴, mnogo starije od *Klagenfurta*.

To potvrđuju i dialektički oblici za književno slovenačko *Celovec*. Ti oblici vele da današnji slovenački književni oblik nije iskonski, nego sekundaran, koji se razvio iz starijega **C(e, i)b(e, i)l'ovъcъ*. U ziljskoj se dolini, najbližoj samome mjestu, veli *C̣aḅalōȳac*⁹⁵ ili *C̣ablōȳc*. Konsonant *b* mogao je u ovoj riječi mijenjati svoj položaj upravo kao u **ḅč̣ela* > slov. *čebēla*, *čbēla*, srp.-hrv. *pčela*, *čela*⁹⁶. Iz *C̣aḅalōȳc* nastalo je sasvim pravilno **Ḅac̣alōȳc* > *C̣alōȳc*, kako se govori u rožanskom i kranjskom dialektu. Odatle nastade i današnje književno slovenačko pisanje *Celovec* i srp.-hrv. *Celovac*. Međutim je od dva poluglasa prvi mogao ispasti, pa je onda mogla nastati ista asimilacija *cb* > *cv* kao u srp.-hrv. *čvan* za *čban* > *džban*, *žban*, *žbanja*⁹⁷. Rezijski, gorenjski i koroško-slovenački oblici, opet, govore imperativno da je *l* u ovom nazivu bio palatalan konsonant. Rezijsko *Cij̣ūvac* sa *j* za *l* ovu pretpostavku naročito potvrđuje, dok ostala dva dialekta time što *l* nije prešlo u *u* kao u *telo* > *tāu*⁹⁸. Pintarova je greška što o ovoj činjenici nikako nije vodio računa.

⁹² Prema *Ovilava* (Colonia Aurelia Antoniniana) u Norikumu, danas Wels an der Traun u Gornjoj Austriji, upor. Holder, o. c.

⁹³ Izuzevši gore slučaj *Rožnik* = *Rosenbach*, koji je posebne prirode.

⁹⁴ Upor. Scheinigg, *AfslPh*, XXVI, 146: a. 1780 v' *Zelouzi*, a. 1789 *Zelovez*, *Zelouzhan* (ethnicum).

⁹⁵ Ovaj oblik „lento“ za ziljsku dolinu saopćuje mi prof. dr. Arnejc. Upotrebljava se promiscue sa drugim, koji bilježi i Ramovš o. c.

⁹⁶ Berneker, *SEW*, 116.

⁹⁷ *AfslPh*, XXXV, str. 338 n° 2. Ali *cv* < *cb* ni ne treba da bude produkt asimilacije. Vjerovatnije je da ovdje imademo t. zv. umgekehrte Sprechweise ili franc. fausse régression kao u *Velikovec* za *Blakoȳc*. Kako u nekim koroškim dialektima postoji pravilo *v* > *b*, događa se da okolni dialekti krivo prenose međusobne oblike. Ramovš, o. c. 158 sl.

⁹⁸ Ramovš, o. c.,

Isključena je, prema tome, misao da bi *Celovec* mogao biti prevod od *Klagenfurt*. Moglo bi biti samo to, kako uzimlje i Lessiak, da je njemački naziv *Klagenfurt* prevod sa slovenačkoga u onom smislu, kako je opat Ivan tumačio njemačko ime⁹⁹. Lessiak je zapravo Ivanovu prevodu dodao samo preciziju modernoga folkloriste i fonetičara. On kaže da se u prvom dijelu nalazi *Klaga* „duh ili utvara koja cvili na blatnim mjestima ili kod mostova“. Ovo sasvim vjerovatno i lako razumljivo tumačenje njemačke riječi prenio je Lessiak i na slovenački naziv koji izvodi od *cvilavъъ* od *cvil'a* „žena koja cvili“.

Već je Ramovš dobro rekao da *-l'a-* ne može da daje *-l'o-*. Ali valja dodati da nema primjera u ziljskom dialektu ni za umetanje poluglasova *ə* u grupi *cvə- cvi-* > *cvbь*. Ako se, prema tome, i mora kazati da je Lessiakovo tumačenje njemačkoga oblika moguće, njegovo se prenošenje značenja dobivenog iz njem. oblika na slovenački mora svakako zbaciti.

Valja reći, nadalje, i to da pored njegova tumačenja njemačkog oblika može da postoji i ono Megiserovo i ostalih. Kako je složenica *Klagenfurt* kreacija njemačkoga feudalnoga jezika, sasvim je lako moguće da su učeni sastavljači naziva za Bernhardovu gradsku kreaciju postupili na ovaj način. Oni su mogli znati da se u koruško-njemačkom jeziku govori *khlān* < **khlain* za st. v. njem. *kleini*, sr. v. nj. *klein*. Da bi stvorili razliku prema nazivu za naravnu otoku iz Vrbskoga jezera, koja se zvala *Glanfurt*¹⁰⁰, oni su ime feudalnoga naselja sagrađenog na čvrstom temelju na podnožju brda pisali učeno *Chlagenuurt* držeći se gorenjsko-koruškoga izgovora *i* = njem. *ge*¹⁰¹ (= *j*) u domaćim riječima i posuđenicama: kao što su *noje* = *noge*, *Jera*, *Jedrt* < *Gertruda*, *Marjeta* < *Margeta*, *jerob* = *gerob* < sr. v. nj. *gêrhabe*, *Ilj* = njem. *Gilg* < *Aegidius* (cf. starofranc. *Gilles*) i t. d. Na ovakovu učenu grafiju moglo ih je navesti i pisanje toponomasticuma *Hagen* = *Hain*, upor. i dialektičko *Hambutte* za *Hainbutte*, *Hagebute*.

Da su ovako mogli postupiti može se zaključiti iz ovoga podatka. Rijeku do koje leži Celovac zovu danas koruški Slovenci

⁹⁹ *AfslPh*, XXVII, 414—416.

¹⁰⁰ Prema obavijesti koju dobivam od prof. dr. Arnejca, kor.-slovenački se zove ova otoka *Jezerŋca* ili *Vānkr(a)ta*. Poslednji naziv dolazi i u srednjem vijeku (v. bilj. 87). Dolazi od njem. *Langwarte Lendkanal*, na kome je Celovac, sagrađen je u 16. stolj. i zove se i slov. *Lont* (od *landen* „pristati“) ili *Breg*. Upor. *Lendorf*, slov. *Dəhòrše*.

¹⁰¹ Upor. o ovoj specifičkoj gorenjsko-koruškoj palatalizaciji Ramovš, *Hist. gram. slov. jezika*, II, § 137 sl.

Huānā. Vokal *a* u ovome nazivu odgovara tačno njemačkome nazivu *Glan*, potvrđenom iz 10. stoljeća (v. bilj. 85). Vrlo je lako moguće da u ovom slučaju imademo pojavu koja naliči na *Kočevje* za *Hočevje*, to jest izjednačenje domaćega naziva tuđemu, jer Slovenci i Nijemci žive uz ovu rijeku u simbiozi. Rijeka se slovenački zove danas i *Glina*¹⁰². Ovako je pišu danas neki pisci. Potanjih potvrda iz naroda samoga nemam o ovom obliku. Isto osciliranje vokala vidi se i u imenu potoka kod Ljubljane *Glinščica* pored *Glanščica*¹⁰³. *Glina* je dalo po bavarskoj diftongaciji **Glein*. Ovaj se je oblik zaradi simbioze Nijemaca i Slovenaca miješao sa starim *Glan*¹⁰⁴.

Stvaralac naziva Klagenfurt iz 12. stolj. mogao je, prema tome, čisto lako napraviti hiperkorektan naziv **Glajn furt*, koji je opet pisao hiperkorektno *Klagenfurt*. Njemački stanovnici, tačnije podložnici feudalnoga *Klagenfurta*, izgovarali su u svojem dijalektu ovu hiperkorektnu ortografiju upravo onako kako se i danas u Francuskoj često izgovara ortografija u imenima ličnim i mjesnim: upor. a) za lična imena *Nepveu*¹⁰⁵ mjesto *Neveu*, *Lefébure* (b radi lat. faber) mjesto *Lefèvre*, b) za imena mjesta *Roubaix*, *Auxerre*, gdje je *x* samo stara ortografija, koja bi se danas morala izgovarati samo *s*. Malo niže ćemo vidjeti da isto ovo pravilo vrijedi i za slovenački jezik. Danas se izgovara ortografija u ličnim imenima *Kastelic* mjesto *Kasteuc* i t. d.

Da *Klagenfurt* nije ništa drugo nego hiperkorektno pisanje, na to upućuje još jedna okolnost. Imade naime i drugo hiperkorektno pisanje, rjeđe doduše i kasnije, *Kladen* a. 1550, 1578 u Kozmografiji Seb. Münstera (v. Pintar, *Archiv für slav. Phil.*, XXXI, 383 sl.). Uporedi s ovom grafijom i pseudoučene nazive *Claudii porta*, *forum*, *furtum*. Ovdje je jedan učen čovjek pisao *-den-* mjesto *-gen-*. Pintar *l. c.* je nesumnjivo pogriješio što je pokušao dati novu etimologiju za njemačko ime mjesta poklonivši važnost ovoj grafiji. Upor. Lessiak, *Archiv*, XXXII, 187.

¹⁰² Ovako se danas piše književno-slovenački, upor. Potočnik, *Vojvodina Koroška*, I, str. 90. Pomenuti treba, da južno od Celovca kod Borovlja postoji selo *Glīñē* ili *Glīñani*, njemački *Glainach*, gdje se jasno vidi bavarska diftongacija slov. dugoga *i*, a. 1220–4 *Glinach*, Jaksch, o. c.

¹⁰³ Selo se zove *Glince*. Potok protječe tim selom. Saopćenje dir. dr. Lokara.

¹⁰⁴ Da je do ovoga miješanja zaista došlo, to dokazuju potvrde za *Glein* s^o *Wolfsberg*, za koje mjesto čitamo kod *Jakscha o. c. Glan, Glana ms.* a. 1193–1220. Slovenačko *Glina* za *Glana*, ako se ne osniva na pretсловenskome *Glēna*, supstitucija je slovenske riječi za neslovensku. *Glina* je i onako čest slov. toponomastikum. Upor. *A. Rj*, III, 197 a 1209 *Fluvius Glina, Glina* (< *glinbna*) *Gora* i t. d.

¹⁰⁵ Pravo ime francuskoga književnika Luc Durtain-a, kako mi je sam saopćio. *p* se izgovara protiv svakoga pravila. Pisanje *p* je latinizacija prema *nepotem > neveu*.

Očito je na osnovu svega ovoga da su se germanizatori dali zavesti na grafiju *-gen* (odnosno *-den*) za *n* (t. j. na *Kladen-*, *Klagen-* za *Glan-*) i njemačkim izgovorom dentalnoga nasela *n* koji u njemačkim alpskim zemljama može biti i rezultat redukcije konsonantskih grupa *dn* i *gn* (upor. Pirchegger, *Die slavischen Ortsnamen im Mürzgebiet* § 17, str. 135 sl., dok kod Lessiaka, *Die Mundart von Pernegg in Kärnten*, Paul-Braune Beiträge XXVIII, str. 31 nema ove asimilacije). Upor. primjere pučkoga njemačkoga izgovora: *Flänts* = *Fladnitz* (str. 221), *Flō npōx* = *Fladenbach* (str. 28 § 105), k tome u Koruškoj *Breinitz* (današnja službena njemačka ortografija za a. 1202 *Pregnitz*, *Stur, Die slav. Sprachelemente zwischen Donau und Drau*, str. 68).

Pitajmo se sada, ima li kakov osobiti momenat koji nam dopušta da se opredijelimo ili za etimologiju Megiserovu ili za etimologiju Ivanovu, koju u modernom izdanju opetuje Lessiak?

Ako se postavimo na jedino ispravno gledište da je naziv *Klagenfurt* recentan i da je nastao ne u pučkim njemačkim krugovima nego u feudalnim, da nije star ni koliko *Ueride* (a. 891) za *Maria-Wörth* (slov. Otok), onda nema sumnje, za koju se etimologiju moramo odlučiti. Feudalac naime nikada ne zove svoje kreacije po bićima iz folkloru, nego ili prema svojim grbovima, ili prema položaju mjesta, ili u metaforama, koje odgovaraju feudalnim idealima. Tako nastadoše na srp.-hrv. teritoriji nazivi *Sicherberg* > *Žumberak* i *Drachenstein* > *Trakošćan*, dva sasvim razumljiva feudalna naziva. Ako se držimo ovoga principa, onda je jasno da moramo dati pravo Megiserovu a ne Ivanovu tumačenju.

Pitajmo se sada može li *Klagenfurt* biti prevod slov. naziva. Ovo mišljenje nastalo je kod modernih filologa na osnovu goričkih slovenačkih oblika *Cvəłōyc*¹⁰⁶ u Tolminu ili *Cvilouyc* u Bači (na Goriškem), za koje su današnji lingviste držali da su prvotni, što nije ničim dokazano. Oblik koji je bliži samome mjestu, a govori se u ziljskoj dolini, *Cəbəlōyc*, nije se mogao nikako shvatiti kao izvedenica od *cviliti*. Vidjeli smo da je iz ovoga oblika nastao pravilno *Celovec* < **Bəcəl'ōyc*. Deformacija *cəbəl-* od *cviliti* nije ni za koji slov. dialekat potvrđena. *v* mjesto *b* u *Cvəłōyc* i t. d. i onako ne treba da bude primarno, nego sekundarno, t. j. upravo onako kao *v* za *b* u *Velikovec* za *Bləkōyc*. Prvotni je oblik vjerovatno baš onaj koji se govori u dialektu najbližem samom gradu. Upor. bilj. 97.

Na rubovima jezične teritorije često se, doduše, znaju sačuvati arhaistički oblici jezični, kako se u romanistici često imalo prilike

¹⁰⁶ Kako mi saopćuje prof. dr. Arnejc, izgovor *Cvəłōyc*, čuje se i u Slovenjgradu.

utvrditi. Ali ovo pravilo ne vrijedi apsolutno i bez izuzetka. Gore smo opet vidjeli da se je iz *Cabalòyc* mogao razviti pravilno *Cvalòyc* *Cvilòyc* u goričkim krajevima na osnovu t. zv. umgekehrte Sprechweise ili fausse régression.

Ako obratimo pažnju slovenačkom obliku, nakon što smo obračunali sa njemačkim, onda moramo u jednu ruku Pintaru pravo dati. Izvodeći *Celovec* iz imena biljke, Pintar je metodički imao bez sumnje pravo, kad je polagao važnost na analizu sufiksa *-ovec*. Ovaj složeni sufiks može da pretpostavlja bez sumnje adjektiv na *-ovc* od imena neke biljke. To pravilo vrijedi za čitavu slovenačku i srpsko-hrvatsku toponomastiku. Ali je pokojni Pintar zaboravio da ovaj isti sufiksalni konglutinat služi u našoj toponomastici i za izvođenje imena mjesta od ličnih imena. U tom su slučaju imena mjesta t. zv. mjesna imena posjednika (*Besitzernamen*) i tada su *singularia tantum*.

Međutim, ni ovo toponomastičko pravilo nema isključive vrijednosti. Ovakva imena mogu biti i u pluralu. Kad su *pluralia tantum*, onda označuju naselja familija, zadruga i t. d. (tip *Dragoševci* u Žumberku). U ovom su slučaju imena mjesta t. zv. *Sippennamen*, imena veliko-familijskih naselja.

Međutim, ni ovim se ne iscrpljuje toponomastička funkcija ovoga sufiksa. I kao *singularia tantum* i kao *pluralia tantum*, ovako izvedeno ime mjesta može da označuje i naselje uz crkvu. *Križevci* (njem. *Kreutz*, madž. *Kőrös*) označuje danas gradsko naselje nastalo oko crkve *Sanctae Crucis*. *Vinkovci* je gradsko naselje nastalo uz crkvu sv. Vinka (*Vincentius*); *Dimitrovci*, danas Mitrovica u Srijemu, isto tako gradsko naselje uz prastaru crkvu sv. Dimitrije.

Pored *Križevci* govori se danas i *Križevac*. Ovdje je danas *singularia tantum* nastao sekundarno baš kao i imena veliko-familijskih naselja *Krašić*, *Draganić* što nastadoše iz starijega, a dijelom i današnjega *Krašiči*, *Draganići*.

Međutim, za bos. ime mjesta *Petrovac* nema potvrde za *pluralia tantum*. Ovakvo nazvano naselje nastalo je od crkve *Sancti Petri*.

Kako, po općem mišljenju, otpada mogućnost tumačenja slovenačkoga imena iz osnove kojeg imena biljke, obratimo pažnju na tumačenje iz kojeg imena lica. Prema sufiksu sudeći, *Celovec* bi zaista mogao biti ime posjednika (*Besitzernamen*) kao *singularia tantum*. Odgovarao bi posvema, prema sufiksu barem, drugom koruško-slovenačkom imenu *Blakòyc*, danas pisano *Velikovec*. *Lessiak*¹⁰⁷ je ispravno

¹⁰⁷ *AfsIph*, XXVII, 422 sl. Ramovš o. c. str. 159 se vara ako ga drži izvedenicom od njem. ličnog imena *Volcho*. Slučaj je isti kao i u *Radkersburg*. Slovensko lično

protumačio ovo ime mjesta kao izvedenicu iz *Boļkovъcъ* od hipokoristika **Boļko*, ovo opet od punijega imena *Boļeslav*. Gore smo vidjeli da je ovaj onomastički kompositum ostavio traga i u slovenačkom prezimenu *Boļè, g. Boļèta*. Njemački feudalni jezik stvorio je od ovoga našega imena *Völke(r)markt*¹⁰⁸, nadomjestivši slovenski hipokoristikum, kao i u imenu mjesta *Radkersburg* < *Radigojna* > *Radgona*¹⁰⁹, sa najbližim njem. imenom *Volko*, gen. *Volkin*.

Prije nego što pokušamo rješenje u ovom pravcu, treba da objasnimo jednu fonetsku teškoću koju čini *Celovec*.

Sasvijem je izvjesno, da se današnje *l* osniva na palatalnom *l*. Kad je tako, zašto ne stoji *-evéc* > *èuc* mjesto *-ovec* > *òuc*, upor. lično ime *Pirjevec*. Koji se god etimon postavio, mora se pretpostaviti da se je u imenu *Celovec* dogodilo analogično prenošenje sufiksa.

Da objasnimo to prenošenje, valja da ispitamo slovenačku toponomastiku celovačke okoline. Zaista mi nalazimo u ovoj okolini imena na *-ova, -ovje* koji su mogli dati impuls za prenošenja sufiksa *-ovec* i na palatalne osnove. To je ponajprije kolektivni mjesni naziv *Skovôujje*, naziv gore koja se danas zove u njemačkom prevodu *Falkenberg*¹¹⁰. Jedan dio ove gore je *Kreutzberg* = *Kalvarija*. Na podnožju ovog posljednjeg brda leži Celovac. Ovamo ide, nadalje, njem. naziv šume u blizini *Zigguln*, koji je nastao od **Sokolova*¹¹¹.

Koje se osnovno lično slovensko ime sakriva u *Celovec*, to je zbog toga teško odrediti što ne znamo sasvijem pouzdano koji se konsonant sakriva u ziljskome *b* u *Cëbalòuc, Cəblòuc*. To može biti etimologičko *b* kao u *Blàkòuc*, ali može biti i zamjena za prvotno *v*, ako uzmemo da se je prvotni oblik sačuvao u goričkom kraju. Svi moderni ispitivači ovoga imena mjesta su mišljenja da je *b* sekundarno a ne primarno; ali tako ne mora da bude.

U ovom pravcu ne možemo da dademo drugo nego nagađanja. Lessiak drži da je to žensko ime *Cvil'a* „Klageweib“. Međutim, osnove na *-a* ne prave ni u slovenačkome posesivne adjektive na *-ovč* nego na *-inč* kao i srpsko-hrvatske. Mora se, doduše, dopustiti mogućnost analogičnoga prenošenja toponomastičnoga sufiksa i u ovom slučaju, uza sve što je teško zamisliti za što bi bio *-inec* zamijenjen sa *-ovec*.

ime supstituirali su njemački feudali sa najbližim njemačkim. Upor. *Boljkovac, Boljkovci* na srpsko-hrv. teritoriji, *A. Rj*, I, 546. Sl. *Völker-* mjesto *Völken-* je dakako njemačka pučka etimologija.

¹⁰⁸ Potvrđen je prvi put a. 1252 *Voelkenmarcte*, Jaksch, o. c. IV, 1, str. 408

¹⁰⁹ Upor. *Časopis za slov jezik*, IV, str. 44.

¹¹⁰ Čuo od prof. Arnejca

¹¹¹ Saopćenje prof. Arnejca.

Mora se, nadalje, dopustiti i postojanje nadimka *cvil'o* „čovjek koji cvili, jadikuje, bijednik“. Ovaj se nadimak dade potvrditi u srpsko-hrvatskim prezimenima *Cvilić*, *Cvilićević* (Dalmacija, Korčula). Ova pretpostavka vrijedi za slučaj ako je *v* prvotni konsonant. Tako bi osnovica bila *Cvil'ovъcbъ*. Ne treba posebice isticati da je ovo kombinacija iste vrijednosti kao i Lessiakov **Cvil'avъcbъ* ili **Cvil'evъcbъ*.

U ovom se pravcu otvara i druga mogućnost. Mjesto *Celovec* nalazi se u t. zv. pagus *Crouuati* desetoga vijeka¹¹². Na ovoj teritoriji nailazimo na jedno vrlo interesantno mjestno ime, koje ide u istu kategoriju kao i *Celovec*, t. j. u klasu mjesnih imena posjednika (*Besitzernamen*). Ovaj put je ime plurale tantum koje glasi književno-slovenački *Mohliče*, u podjunskom dialektu *Mühļče*¹¹³, njemački *Möchling*, na Dravi. Ovo se ime potpuno poklapa sa imenom sela *Mohličići*¹¹⁴ u Lici. Danas ovako nazvano selo ne postoji više. Pominje se u dokumentima iz 15. stolj. Ovo je selo zapadalo zapravo u teritoriju mjesta Bužani, jer se veli „Matej *Svilić* z Bužan s sela ko se zove Mohličić“. Ovo očito ime veliko-familijskoga naselja već u ovom stoljeću služi kao ime sela, a ne više kao familijsko prezime. Tako se Petar, sin nekoga Franca (nom. Franac = slov. *Franc*) zove „Petr Franač sin z Mohličić“. Kao ime familijskoga naselja okarakterisano je pluralom „v Mohličićih“.

Ovo je jedino ime sa one Konstantinove teritorije, koja je potpadala pod bana, te se može sa nekom vjerovatnošću upoređivati (sa Šišićem) sa neslovenskim, možda avarskim, imenima petero braće što dovedoše po carevu pričanju Hrvate sa sjevera na jug. Jedan od braće zvao se *Μουχλώ*. Ovo se ime zaista, izuzevši vokal *u*, poklapa sa *Mohličići*. Lički se Mohličići, opet, posvema poklapaju sa dravskim *Mohliče*. To poklapanje ide još i dalje. Dočetak *-iči* može da označuje veliko-familijsku grupaciju koju Nijemci zovu Sippe. Njemačka se „Sippennamen“ kao imena mjesta svršavaju na *-ing*¹¹⁵. Ako je germanizator

¹¹² Upor. Ludmil Hauptmann, *Politische Umwälzungen unter den Slovenen vom Ende des sechsten bis zur Mitte des neunten*. Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung, XXXVI, 239, 257, 260. K tome još Stur, *Die slav. Sprachelemente in den Ortsnamen der deutsch-österreichischen Alpenländer zwischen Donau und Drau*, str. 71, n° 30 i 72 n° 31.

¹¹³ Saopćenje prof. Arnejca.

¹¹⁴ *A. Rj.*, VI, 900 i moj članak u *Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku*, L, str. 130. Kelemina, *Nekaj o Dulebih na Slovenskem*. Časopis za zgodovino in narodopisje, XX, str. 150.

¹¹⁵ Supstitucija njemačkoga sufiksa *-ing* za slov. *-iče* dogodila se iz istoga razloga iz kojega i *Schalkenburg* za *Želeče* (v. gore), t. j. radi fonetskoga razvoja *t'e > k'e > njem. -k. -ik* je bilo zamijenjeno sa *-ink* (pisano *-ing*).

pretvorio dravske *Mohliče* u *Möchling*¹¹⁶, postupao je, makar i nehotice, vanredno tačno.

Na teritoriji alpskih Slovena utvrđena su i druga neslovenska, valjda avarska, imena kao nazivi za slovenska naselja. Ovamo ide *Koseze* prevedeno od germanizatora u *Edling*¹¹⁷. Kasezi se i opet nalaze na konstantinovoj banskoj teritoriji¹¹⁸, na kojoj se pretpostavlja i drugih avarskih imena u topografskom nazivlju.

Moglo bi se pretpostaviti i za *Çablòyc* takovo avarsko lično ime, koje bi odgovaralo ličkome *Kegałgrad*, odakle su grofovi *Kegle-ovići*¹¹⁹. Koruško ime, uzevši, da je *b* primarno a ne *v*, moglo je glasiiti prema drugoj palatalizaciji *Cebel*, koje je u avarskom možda

¹¹⁶ Potvrde vidi kod Jakscha o. c. i kod Kelemine u članku citiranom u bilj. 114.

¹¹⁷ Upor. Lessiak, *Edling-Kazaze*. Carinthia, I, 163 sl. Upor. također L. Hauptmann, *Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung*, XXXVI, 259—266. U ljubljanskom polju postoje također *Kosezi*.

¹¹⁸ Upor. moj članak u pomenutom *Vjesniku*, str. 129.

¹¹⁹ Ovamo računam *Kegałgrad* na Zrmanji. *Kegał* gen. *Kegł* lično je ime koje se pojavljuje u Lici g. 1358 kad se piše *Keglij*, *Keglen*, *Keglyn*, upor. *Klaić*, *Acta Keglevichiana annorum 1322—1527* (Monumenta his. Slav. m. vol. XLII), str. XVII sl. U toponomastici je dobro potvrđeno. Kod Križevaca postoji selo *Kegļevac A. Rj.*, IV 932, sasvim običan tip našega substantiviranoga adjektiva od imena posjednika (Besitzername). Prezimena *Kegļević*, *Kegał*, *Kegļen* navodi *Klaić l. c. Kegał* ili *Kegļen* naliči na avarsko *k(h)agan* ili *chegen*. Isti dočetak kao *Kegał*, *Kegł* pruža sa iste teritorije i drugo neslovensko ime starohrvatske porodice: *Perkal*, pl. genus *Parkly*, generatio *Perkly*, iste dobe kao i *Kegał*. Upor. *Klaić*, *l. c.* Imade ime sela *Prkļi* u Zrmanji. Na kakvo avarsko ime ovo naliči, ne znam. Izvjesno je da nije slovensko. Imena na *-ol*, *-il*, *-el* često su i kod Protobugara, upor. *Avitoγολε*, *Ukilε*, *Vokilε*, *Tervelb*. Veoma je vjerovatno da sadrži avarsko lično ime i adj. *Cetin* u *Cetingrad* blizu Slunja, potvrđen u 16. vijeku *Cetin*, *A. Rj.*, I, 775. Ovo bi se adjektivno ime posjednika moglo naime upoređivati sa *Sotin* u Slavoniji koje se izvodi od staromadž. imena *Sata*. U ovu kategoriju imena moglo bi ići i ime naselja *Mrkopał*, gen. *-pł* (Modruš-Rijeka) i *Mrkoplje* (Požega), *A. Rj.*, VII, 67. Ime je očito posesivni adjektiv izveden s pomoću *-jō*; ali osnova ne pokazuje ništa što bi naličilo na kakvo slov. lično ime. Da baš u Lici i u graničnim krajevima imademo pravo tražiti avarska imena, za to nam daje povoda car Konstantin. Prema njegovim navodima samo ovaj dio stare Hrvatske potpadao je pod avarsku čast *βο(ε)ύνογ* = *bojan* < mong.-tur. *bajan*, upor. moju studiju *Ortsnamenstudien zu De administrando imperio* (Zeitschrift für Ortsnamenforschung, IV, 227, 243 i kartu k tome članku) Ovom prilikom valja zabilježiti i to da car grecizira najstariji naš oblik *bojan* za *bân* (*oja* > *a* kao u r. *barin* < *bojarin*ε, srp.-hrv. *pojas* > *pas*) u *βο(ε)ύνογ*, upor. *Starohrv. Prosvjeta*, n. s. I, 168 § 14. Ne piše dakle *βαϊανός* kako pišu u Vizantu ime avarskoga vladara. Prema tome, ima da ispane zvjezdica za *bojan* kod Bernekera, I, 42. Imena petero braće vjerovatno su također avarskoga porijekla.

glasilo *Kebeł* ili sa drugim vokalima prema zakonu vokalne harmonije turskih jezika *Kubul, Kibil*¹²⁰.

Pri ispitivanju imena mjesta tipa *Klagenfurt* i *Celovac* valja imati u vidu još i ovaj problem. Ova se imena nalaze na mješovitom jezičnom području i prvi problem koji se postavlja jeste u tome kako se odnosi jedno ime spram drugoga.

Tri se mogućnosti postavljaju same od sebe: 1. jedno je ime prevod drugoga, 2. oba su imena neodvisna jedno od drugoga, 3. oba imena, neodvisno jedno od drugoga, potječu iz zajedničkoga pred-slovenskoga odnosno predgermanskoga vrela.

Sve ove tri mogućnosti bile su aplicirane pri ispitivanju ovih dvaju imena. Pintar, Scheinig i ostali stoje na gledištu da oba ova imena nemaju ništa zajedničkog. Baudouin de Courtenay, Lessiak i drugi drže jedno ime preved od drugoga. Jedini je Ramovš medju dosadanjim ispitivačima pretpostavio zajedničko keltsko vrelo: **Aquilava*. To bi imala da bude izvedenica spomoću keltskoga sufiksa *-ava*¹²¹ od imena rijeka *Aquilis* ili *Aquila*¹²², naziva koji možda suvise kao deminutivne izvedenice od lat. *aqua* „voda“.

Takove su izvedenice doduše moguće, kako dokazuje (*civitas*) *patava*, danas *Padova*. Patava je naime vjerovatno venetska izvedenica od imena rijeke *Padus*, danas Po. Medjutim, mi nemamo nikakvih dokaza zato da se je rijeka *Glana* u starini zvala *Aquila*. Nadalje nemamo nikakvih dokaza ni zato da se je na teritoriji današnjega Celovca nalazila kakva keltsko-rimska naseobina, koju bi naslijedio Celovac odnosno *Klagenfurt*.

Ne treba posebice isticati da se Celovac odnosno *Klagenfurt* mogu dovesti u vezu sa *Aquilava* samo na osnovu jakih lingvističkih suposicija, za koje nema nikakvih dokaza. Celovac bi imao biti ime stanovnika izvedeno s pomoću sufiksa *-c* od keltsko-rimskoga *Aquilava*, koje je izgubilo početno *a* kao *Atrande* > *Trojane*. Prvi element u *Klagenfurt* razvio se prema Ramovšu fonetski pravilno iz *Aquilava* i dobio dočetak *-furt* upravo onako kao što je primjerice u Bavarškoj *Augusta (Vindelicorum)* dobio toponomasticum *-burg* kao drugi element: *Augsburg*.

¹²⁰ Za ovakvo avarsko ime nemam potvrda. Upor. bilj. 119. Glede dočetka *-el'* u ličnom imenu **Cebel'* upor. ime moravskoga kneza *Kocel, Kocelj*, zaselak u Srbiji, prezime u Dubrovniku i *Koceljevo* ili *-a* kod Šapca, *A. Rj.*, V, 139.

¹²¹ Upor. moj članak u *Festschrift Kretschmer* o arnautskom imenu mjesta *Puka* < **Epicadava* i Holder, *Alteltischer Sprachschatz*, I, 305 i *Nachträge*, III, 766.

¹²² Upor. Holder, *Alteltischer Sprachschatz*, I, 167 i *Nachträge*, III, 646.

Ali smo gore utvrdili da Celovac i Klagenfurt ne stoje u prevodnom odnošaju, nego da su to dva etnološki i hronološki različita imena mjesta. Pita se sada kako da se shvati ova činjenica sa topografskog gledišta.

Primjer *Dubravnik = Ragusa*¹²³ pokazuje nam kako dva mjesta osnovana od dva različita naroda, ako se u toku vremena spoje u jedno mjesto, mogu da zadrže svoja dva lingvistički i etnički različna naziva.

Vrlo je lako moguće da imamo i u nazivima Celovac = Klagenfurt isti slučaj kao i u Dubrovnik = Ragusa.

Za Klagenfurt XII. stoljeća mi znamo kakva mu je bila topografska pozicija. To je čvrst pećinast teren oko današnje crkve na Alter Markt.

Veoma je vjerovatno, dapače gotovo sigurno da je Celovac starije ime od Klagenfurt i da je postojao daleko prije XII stoljeća. O svemu tome mi nažalost nemamo nikakvih direktnih historijskih potvrda. S toga ne možemo ništa izvjesna znati ni o najstarijoj topografiji slovenskoga naselja nazvanog Celovac. Mi znamo tek toliko da su se stari Sloveni već u pradomovini rado naseljavali oko močvarnih krajeva. Takove su močvarne naseobine postojale zacijelo i kod alpskih Slovena, kako dokazuje toponomastičko ispitivanje Ljubljanskog i Celovačkog polja. U obim tim poljima možemo da konstatujemo najstarije tipove slovenskih topografskih naziva. U celovačkom su polju takovi nazivi: 1. *Otoče*, koje je nastalo od *Otočane*. Njemački je naziv za to naselje kasnijega datuma i nema nikakove veze sa slovenačkim¹²⁴; *Vaidmansdorf*. 2. *Blače*, koje je nastalo od *Blačane*, kako jasno dokazuje njemački naziv *Flatschach*¹²⁵. Ovi nazivi iz Celovačkog polja jasno upućuju na postojanje starih slovenskih naselja močvarastoga tipa baš kao i kod Slovenaca oko Ljubljane. Vrlo je lako moguće da je u blizini njemačkoga feudalnoga naselja iz XII stoljeća nazvanog Klagenfurt postajalo otprije slovensko alpsko močvarasto naselje zvano Celovac. Širenjem njem. naselja Klagenfurta i isušivanjem Celovačkog polja spojila su se oba naselja i nastalo je tako jedinstveno mjesto koje Slovenci nastaviše zvati svojim starijim imenom Celovac, a Nijemci Klagenfurt.

Ovo što sam iznio može zasada da važi samo kao hipoteza. Ona će postati istina ili neistina istom onda kad se provedu detaljnije topografske studije.

¹²³ Upor. moj članak *Les Origines de Raguse, Slavia*, X, str. 469 sl.

¹²⁴ Prema Jaksch, *Monumenta ducatus Carinthiae*. I, 264, n° 354 i II, 253 a. 1192 zvalo se *Witansdorf*.

¹²⁵ Upor. Ramovš, *o. c.*, str. 276. O ovom starom našem toponomastikumu upor. moju studiju u *Radu*, knj. 224, str. 104 § 7.

Résumé

La présente contribution à l'étude de la toponymie slovène s'occupe de quatre problèmes.

Le premier, c'est le rapport entre les noms de lieu slovènes du type slave ancien et la route romaine, section *Nauportus* — *Emona* — *Neviodunum*, d'un côté, et, de l'autre, la question de savoir si les agglomérations préslaves *Nauportus* et *Emona* sont continuées ou non dans les dénominations actuelles *Vrhnika* et *Ljubljana*. Le marais dénommé *Barje* qui constitue aujourd'hui une grande partie de la plaine de Ljubljana ne présente, à en juger d'après l'ancienne nomenclature géographique slave qui s'y est conservée, aucun établissement ancien slave sur la route romaine traversant cette plaine. Ce ne sont que les bords du marais qui ont été colonisés par les Slaves au premier temps de leur arrivée dans ces contrées alpines. Ce fait qui résulte indubitablement de l'examen toponomastique du marais de Ljubljana s'explique, d'un côté, par la manière d'exploitation agricole en usage chez les anciens Slaves et, de l'autre, par leur système de défense militaire. L'autre fait également important qui se dégage de l'étude, c'est que le premier établissement des Slaves dans les contrées alpines, d'ailleurs de même que dans les contrées du littoral dalmate, ne prend pas pour sa base les villes romaines *Nauportus* et *Emona*. L'ancien nom illyrique *Emān*, latinisé en *Emona*, fut supplanté par *Ljubljana*, altération du plus ancien **Ljubljane* (nom. pluriel) due au dérivé *Ljubljanica* (nom du cours d'eau traversant la ville). La forme allemande *Laibach*, d'où *Labacum* du latin médiéval de ces contrées, nous fait voir l'ancien locatif pluriel slave **Lublah*, dérivé, au moyen du suffixe *-janin* formant des ethniques, de l'adjectif *lub* ou *lubn* très répandu dans la toponymie slave des pays alpins. Cet adjectif, au sens de „bon pour la culture agricole, cher, agréable etc.“ se rapportant sans doute à une portion du terrain marécageux cultivable, n'a rien à faire avec *Emona*, nom de la colonie romaine de caractère militaire et commercial dont le site se trouvait du côté opposé à **Lubljane*. Ce n'est que le lieu dit *Na Mirju*, ce qui veut dire „sur les murailles“, qui a conservé jusqu'à nos jours le souvenir de l'ancienne cité jouissant du droit italique. Quant à *Nauportus*, dont le nom à deux termes (lat. *navis* ou grec *νάος* et lat. *portus*) correspond exactement aux Argonautes de l'antiquité, aucun fait toponomastique ne nous en atteste la présence au premier temps de l'arrivée des Slaves. Son site les Slaves l'ont simplement appelé *Vrhnika*, de *vrh* *rēka*, „source de

la Ljubljana". Les anciens types slaves toponomastiques du marais Barje sont représentés de la façon suivante: a) noms ethniques en fonction des noms de lieu: *Ljubljana* de **Ljubljane*, „habitants qui se sont établis sur une portion de terrain bonne pour la culture agricole“, *Vrbljene* de *Vrba* „saule“; b) noms de plantes en fonction des toponymes: *Ig* de *iga* < *iva*, „saule“ *Vrba*, *Brest* „orme“; c) des adjectifs substantivés tirés de noms de plantes: *Golovec* de *gol*, -*i* „perche, fûtaie“, *Išca* „cours d'eau traversant *Iška vas*“, *Želimeljščica* „cours d'eau traversant le village *Želimlje*“, d) des adjectifs purs munis ou non de noms de sens général: a) des adjectifs tirés d'anciens noms de personne: *Tamišl'e*, adj. neutre formé au moyen du suffixe -*jb* de *L'utomysl'o*, β) *Iška vas*, de *Ig* < **Iga* < *Iva*; e) d'anciens noms de personne sans dérivation: *Strahamer*. La toponymie féodale allemande de cette contrée est représentée, par contre, par les types suivants: a) l'adaptation allemande d'un cas de la déclinaison slave: loc. pl. *L'ubl'ah* > *Laibach*, b) traduction allemande libre: *Ober-Laibach* pour *Vrhnika* „sources de la Ljubljana“; c) traduction allemande fautive: *Kahlenberg* pour *Golovec*, d) créations allemandes indépendantes du slovène: *Rosenbach*, -*bichl*, -*eck*, traduites à leur tour en slovène par *Rožnik*, e) créations allemandes conservées en slovène sous leur forme indigène: *Pungart*, *Vingar*.

Le second problème que l'auteur examine dans la présente étude c'est le suffixe hypocoristique -*e* -*ete* très caractéristique pour l'anthroponymie slovène. A côté de -*šek* (type *Gabršček* „originaire du village nommé *Gaberje*“) et de -*nik* (type *Čremošnik* „originaire de **Čremoha*, cf. le nom de plante *čremha* „prunus padus“), c'est la terminaison -*ě*, gén. -*ěta* qui caractérise aujourd'hui le plus les noms de famille slovènes. En prenant la toponomastique, à l'appui des conclusions l'auteur arrive à distinguer ces trois types: a) le plus ancien c'est celui qui prend pour la base de la dérivation le premier élément des noms de personnes slaves à deux termes, ainsi *Černě*, *Černěta* de *Črnomir'o*, représenté dans la toponymie actuelle dans *Črneči laz*; b) d'anciens sobriquets, ainsi *Mršě*, gén. *Mršěta*, dans la toponymie *Mršěča vas*; c) d'anciens noms chrétiens: ainsi *Janče* de *Janko* < *Johannes*, dans la toponymie *Vaneča* (sc. *vas* „le village de *Ivane* < *Johannes*). Ce qui est curieux c'est que le troisième type est assez rare, tandis que le premier est moins nombreux que le second, il est vrai, mais en tout cas de beaucoup plus nombreux que le troisième. Cette circonstance s'explique par le fait que la nomenclature chrétienne commence à évincer ici complètement la slave en même temps que

dans le reste de la Pannonie, c'est-à-dire à partir du XII^e siècle environ. Les deux premiers types sont, par conséquent, plus anciens que le troisième.

Le troisième problème que l'auteur aborde ici, c'est la question du suffixe d'origine grecque chrétienne au sens collectif *-ija* dans la toponymie yougoslave. En pays slovène, son emploi est illustré 1. par *Kandija* „emplacement de la famille dénommée *Konda* d'origine slave balkanique“, 2. par *Litija* de *lit* „pays exposé aux inondations“. En dehors de ces contrées, le même suffixe se trouve 1. dans *Novosèlja* „emplacement des paysans sujets à la corvée dits *novoseli*, pluriel de *novosel* „novus colonus“, 2. dans *Knežija* „portion de terrain appartenant à *knez*“, 3. dans *Kustošija* „portion de terrain appartenant à *custos*“ (dignité ecclésiastique). En outre, le même suffixe affuble de nouveau le suffixe collectif slave *-ad* dans le nom de pays *Šumadija*, *Špinadija* et dans l'ethnique *Srbadija*, *Šokadija*.

Le quatrième problème, c'est la reprise de la controverse très débattue qu'a suscitée le doublet toponomastique *Klagenfurt-Celovec*. La vue de l'auteur se résume ainsi qu'il suit. a) *Klagenfurt* est une récente dénomination féodale allemande dont le sens est sans aucun rapport avec la forme slovène qui est de beaucoup plus ancienne que celle-là. C'est parce qu'on sait très exactement quand elle est née et qui a fondée la ville ainsi dénommée. C'était le duc (herzog) de Carinthie du nom Bernhard (1202—1256). Quant au sens de *Klagenfurt*, traduit en 1256 par le moine Jean de l'abbaye de Viktring „quaerimonie vadus“, il ne faut pas être dupe de la graphie à première vue très claire. A côté de *Klagenfurt*, on trouve, rarement il est vrai et chez les savants, bien entendu, aussi *Kladen* et *Claudii forum*, *furtum*. Bien que le regretté Pintar ait essayé de donner une étymologie en se basant sur cette dernière graphie, il faut convenir que celle-ci est aussi trompeuse que celle-là. C'est parce qu'il faut donner raison à Megiser et à d'autres qui expliquaient le sens du nom de la capitale de la Carinthie par „le passage sur le fleuve du *Glan* qui arrose la plaine de *Klagenfurt*“. Les raisons linguistiques justifient pleinement cette manière de voir. C'est que les graphies *Klagen-* et *Kladen-* rendent de la façon savante la prononciation locale, dialectale et semidialectale, du nom de fleuve *Khlān* (cf. *Klamm-bach*) ou *Khlājn* (cf. *Glein* a. 1193 *Glana*), *j* signifiant dans le dialecte slovène de ces contrées *ge* dans les noms de personnes allemandes, ex. *Jera* = Gertrud, cf. aussi *noje* = *noge* et le groupe allemand *dn* ou bien *gn* se prononçant dans le dialecte allemand

de quelques contrées alpins comme n. b) Le problème de la forme slave, c'est au fond la question de savoir quelle est la forme primitive, de *Cəbəlouəc*, forme du dialecte de la vallée de *Zilja* qui est de beaucoup plus proche à la ville même ou bien de *Cvəloyc*, forme du dialecte de Tolmin qui est de beaucoup plus éloigné de la ville en question. En se basant sur la forme slovène actuelle *C(ə)-loyc* qui s'explique très facilement par la métathèse **Bəcəloūəc* survenue dans la forme primitive *Cəbəlouəc* et sur l'autre fait également important pour notre question, c'est que la consonne *b* de ces contrées est représentée par *v* dans d'autres dialectes, fait dû à la fausse régression (ex. *Bləkoyc* > *Velikovec*), l'auteur croit que la forme primitive était **Cəbelovec*, adjectif substantivé d'un nom de personne avare, le nom de lieu se trouvant dans le „pagus Crouuati“ (a. 954, 961, 965—979) où les noms de personne d'origine avare sont attestés par *Mohliče* = *Mohliči* de Lika < *Movχλώ* de l'empereur Constantin.

Dodaci

Str. 51. — Kako st. v. njem. *iga* f., *igo* m. znači „taxus baccata“, ne može se misliti da je sloven. *iga* > *Ig* stara posudenica odatle, upor. L. Bückmann u *Zeitschrift f. ON forschung*, X, 33 sl.

Str. 68. — Složeni sufiks kolektivnoga značenja *-adija* nalazi se i u nazivu arnautskoga sela iz doba cara Dušana *Spinadija ot Arbanasb*, odatle ethnicum *Špinadinci*. Naziv postoji i danas kod Prizrena, ali je tumačenje vrlo nejasno; upor. Jokl, *Indogerm. Forschungen*, XXXIII, 424.

Str. 75. — Upor. i stare njem. grafije *Gigat* a. 1013 za *Igath* mons a. 1000, *Geni*, najstarije pisanje za *Jena*, *Zeitschrift f. ON forschung*, 32, 97.

Izvor in ime Antov.

Predavanje na III. Internacionalnem bizantinološkem kongresu v Atenah, dne 14. oktobra 1930. Mesto: Zborna dvorana Akademije znanosti.

N. Županić — Ljubljana.

Po Jordanisu in Prokopiosu so Anti pomenili vzhodne Slovane, ki so izza življenja teh dveh historikov živeli v glavnem med velikima sarmatskima rekama Dnjestrom in Dněprom. Ali vže prej, v IV. stoletju po Kr. r., so morali Anti tu nekje živeti, ker so se v letu prehoda Hunov preko Dona (375) borili na življenje in smrt z vzhodnogotskim kraljem Venetarijem. Na kraju so Anti podlegli in pri ti katastrofi je pal v ujetništvo njihov kralj Boz s sedemdesetimi prvaki naroda, ki so morali vsi umreti na vislicah. Hunski poglavar Belamber, verjetno ljubosumen in razdražen zaradi zmage svojega gotskega vazala, napade s svojo bojno silo in podprt z alanskimi pomožnimi četami vzhodnogotskega kralja in ga potolče do noge na reki Erak (376 po Kr. r.), to je na Tiligulu¹, ki preseka pontsko stepo med Dnjestrom in Dněprom in se izliva v Črno morje. Po razbitju hunske velesile in po odhodu Vzhodnih Gotov iz Dacije v Panonijo so dosegli valovi slovenskega in antskega preseljevanja tudi dolnji Dunav.

Tako so prišli i Sloveni i Anti v dodir z bizantsko državo, od katere jih je ločila samo vodna črta Dunava in tudi na vidik bizantinskim zgodovinarjem.

Prvikrat se omenja v zgodovini Slověne (Slovane) pod imenom *Σκλαυηνοι* in sicer na dolnjem Dunavu leta 525. ko piše Pseudo-Caesarus Nazianzenus v svojih bogoslovskih vprašanjih in odgovorih, c. 110 (Ducacaeus, Bibliotheca veterum patrum, I, 614)²: *Πως δὲ οἱ ἐν Βαβυλωνί, ὅποι δ' ἂν γίνωνται, τῇ μαιγμαίᾳ τῶν ὀμαιοῶν παροινῶσι; πως δ' ἐν ἑτέρῳ τμήματι ὄντες οἱ Σκλαυηνοὶ καὶ Φυσῶνται, οἱ καὶ Λανοῦβιοι προσγορευόμενοι, . . .* Slovene in Fizonite imenuje Podunavce in pripoveduje o njih neverjetno čudne stvari, kar znači da se jih še ne pozna,

¹ N. Županić, Reka Erak. Prilog istoriji borbi narodâ za prevlast nad južnom Rusijom u drugoj polovini IV. stoleća posle Kr. („Etnolog“ IV, 113—121). Ljubljana 1930.

² Navedeno v delu: *Fran Kos*, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, I, 8. Ljubljana 1902.

da je samo čul o njih, ker so nemara še le pred kratkim dosegli levi breg Dunava.

Ne dolgo zatem, to je kmalu po nastopu vladanja carja Justinijana (527—565) pišejo Bizantinci tudi o Antih, ki so prišli k njim plenit. Leta 558. piše namreč Prokopios, da so Huni, Slovani in Anti od nastopa vladanja Justinijana skoraj vsako leto plenili Ilirijo, Tracijo, Helado, Herzenez in sploh ozemlje od Jonskega zaliva do predmest Carigrada. Pri teh vpadih in pustošenjih da je bilo preko 200.000 Bizantincev ubitih ali pa odvlečenih v sužnost, tako da so te zemlje postale podobne scitski puščavi³. Ta pustošenja, ki so se jih pridno udeleževali tudi Anti, so trajala od leta 527—558, to je 31 let. Da so Bizantinci imeli tudi drugače dosti opraviti z Anti je razvidno tudi iz tega, da so carji Justin I (518—527), Justinijan I (527—565) in Justin II (565—578) nosili pridevek *Ἀντικός*.

Med Anti in Slovani ni bilo pravega in trajnega soglasja, da, še celo vojskovali so se med seboj, bilo da so poravnavali medsebojne račune, bilo v službi Bizanca, ki je umel pridobiti bolj bojaželjne in bolj izvežbane Ante in jih pošiljati proti bratom da jih tako ovira pri prehodu čez mokro dunavsko mejo. Kakor Huni in Slovani služili so tudi Anti v bizantinskih vojskah kot konjeniki in so bili poslani posebno v Italijo proti Gotom.

Ojačanju, urejenju ter razširjenju Antske države so okolu leta 558. stopili na pot Obri, konjeniški narod, ki se je pomikal od severnoga obrežja Hvalinskega morja proti zapadu in se ustavil ob Azovskem morju (Maeotis). Njihovemu nadaljnjemu napredovanju proti zapadu so bili na poti Anti, ki so stanovali proti vshodu nekako do linije Dněpra in tako je prišlo do borbe izmed obeh sil. V tej nevarnosti so si Anti izbrali za svojega poslanika energičnega Mezamira, ki je imel pri Obrih odkupiti ujetnike svojega rodu. Ker je govoril z Obrimi samozavestno in ošabno in ker so ti spoznali v njem sposobnega in nevarnega organizatorja in voditelja Antov v bodočnosti, so ga ubili, če-

³ PROCOP.I HISTORIA ARCANA, cap. 18: *Ἰλλυρίων δὲ καὶ Θράκην ἑλλην, εἴη, δ' ἄν ἐκ κόλπον του Ἰονίου μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίων προάστεια, ἐν τοῖς Ἑλλάς τε καὶ Χερσονησιῶν ἢ χώρα ἐστίν, Ὀἰννοὶ τε καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται σχεδόν τι ἀνὰ πᾶν καταθέοντες ἔτος ἕξ ὃν Ἰουστινιανός παρέλαβε τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, ἀνήκεστα ἔργα εἰργάσαντο τοὺς ταύτη ἀνθρώπους. Πλέον γὰρ ἐν ἑκάστη ἐμβολῇ οἶμαι ἢ κατὰ μυριάδας εἴκοσιν, εἶναι τῶν τε ἀνηρημένων καὶ ἠρδραποδισμένων ἐνταῦθα Ῥωμαίων ὥστε τὴν Σκωθῶν ἐρημίαν ταύτης πανταχόσε τῆς γῆς ξυμβαίνειν.*

tudi je bil zaščiten po mednarodnem običaju tudi teh divjih rodov. Od tedaj so Obri češče upadali v zemljo Antov, jo pustošili in niso nehali od tam goniti ljudi v sužnost⁴.

Po odhodu Obrov v Panonijo (568) so si Anti oddahnili in so navezali prijateljske stike z Bizancom izza carovanja Mavrikija (578 do 602). Kot bizantinski zavezniki so se morali seveda sedaj s Slovani sedaj z Obri vojskovati. Leta 602. je oberski hagan poslal na Ante veliko vojno silo pod zapovedništvom poveljnika Apsiha (Ἀψίχ), da bi jih kaznoval za izvršene napade v službi Bizantincev. (Theophylacti Simocattae Historiae lib. VIII, c. 5: *ἂτὰρ τὰς Ῥωμαίων ἐφόδους ὁ Χαράνος μεμαθηκώς τὸν Ἀψίχ μετὰ στρατοπέδων ἐξέπεμπεν, ὅπως τῶν Ἀντων διολέσειεν ἔθνος, ὃ σέμμαχον Ῥωμαίοις ἐτυγχάνεν ὄν.*

Tedaj ali pa kmalu po tem je antska državna organizacija verjetno doživela velik potres in izgube, ker so Anti po letu 602, posebno pa po vstanovljenju bolgarske države na Balkanskem polotoku izginili iz obzorja bizantinskih historikov in kronistov. Ne omenja jih več ni Teofan, ni Leo Gramatik, ni Zonaras, ni Dukas ni Glykas. Najbrž so se poedina plemena, ki so jih vezale sponne državne — četudi bolj jednostavne — antske organizacije, umaknila sosedstvu Obrov na vse strani, najbolj pa na zapad. Deloma so jih v smeri, k Polabju in Podonavju dirigovali tudi Obri na svojih vojnih pohodih, ki so rabili slovanska plemena kot pomočne čete in kot delavno

⁴ MENANDRI PROTECTORIS fragmenta, c 6 (Historici graeci minores ed. Dindorf, II, p. 5, 6): "Οτι ἐπεὶ οἱ ἄρχοντες Ἀντων ἀθλιῶς διετίθησαν καὶ παρὰ τὴν σφῶν αὐτῶν ἐλπίδα ἐπεπτώχεσαν, ἀπτικά οἱ Ἄβαροι ἔχειρόν τε τὴν γῆν καὶ ἐληίζοντο τὴν χώραν. πιεζόμενοι δ' ὄν ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς ὡς οἶόν τε ἐπροσβένσαντο αὐτούς, Μεζάμηρον τὸν Ἰδαριζιον, Κελαγαστοῦ ἀδελφόν, ἐπὶ τὴν προσβείαν χειροτονήσαντες, ἐδέοντό τε πρῆσθαι τῶν τινας τοῦ οἰκείου φύλον δοριαλώτων. καὶ τοίνυν Μεζάμηρος ὁ προσβενητής, στωμύλος τε ὢν ὑπαγῶρας, ὡς Ἀβάρους ἀπικόμενος ἀπέριψε ρήματα ἐπιρήσανά τε καὶ θρασυτέρά πως. ταῦτά τοι ὁ Κοτρίγουρος ἐκείνος, ὁ τοῖς Ἀβάροις ἐπιτήδειος, ὁ κατὰ Ἀντων τὰ ἔχθιστα βονλευσάμενος, ἐπεὶ ὁ Μεζάμηρος ὑψηλότερον ἢ κατὰ προσβενητὴν διελέγετο, εἶπεν ὡς τὸν Χαράνον „οὗτος ὁ ἀνήρ μεγίστην ἐσὸτι περιβέβληται δύναμιν ἐν Ἀνταις οἷός τε πέφυκε κατὰ τῶν ὀπωσοῦν αὐτῶ πολεμίων ἀντιτάττεσθαι. δεῖ τοιγαροῦν ἀποκτανθῆναι τοῦτον καὶ τὸ λοιπὸν ἀδεῶς ἐπιδραμεῖσθαι τὴν ἀλλοτρίαν,“ τοῦτω πισθέντες οἱ Ἄβαροι, παρωσάμενοι τὴν τῶν πρέσβων αἰδῶ ἐν οὐδενί τε λόγῳ θέμενοι τὴν δίκην, ἀναιροῦσι τὸν Μεζάμηρον. ἐξ ἐκείνου πλέον ἢ πρότερον ἔειμενον τὴν γῆν τῶν Ἀντων, καὶ οὐκ ἀνίσταν ἀνδραποδιζόμενοι καὶ ἄγοντές τε καὶ φέροντες“.

ljudstvo za izhrano. Morda se je to v izvesni meri dogodilo tudi vže prej, ko so Obri po smrti carja Justinijana I napadali frankovsko državo in izvojevali lepo zmago na Labi.

Izvor Antov. Če se hoče izvedeti pokoljenje kakega naroda, treba je najprej vprašati zgodovino, kedaj in kje se dotični narod prvič imenuje. Češki paleo-etnolog Lubor Niederle je mišljenja, da se Ante prvič omenja v longobardski tradiciji, kar bi veljalo za časovno razdobje III do IV stoletja po Kr.⁵

Po longobardanskem predanju zapisanem po Pavlu Diakonu (I, 13) bi imeli Longobardi na njihovem preseljevanju priti v dotiko z deželo Anthab (Anthab), kar naj bi po P. J. Šafariku značilo Antarum pagus. Jasnejše je latinski pisano poročilo historiografa Jordana o krvavih spopadih med Anti in Vzhodnimi Goti pod njihovim kraljem Venetarijem v južnozpadni Rusiji, ki so se vršili leta 376. po Kr.: „in Antorum fines movit procinctum, eosque dum aggreditur, prima congressione superatus, deinde fortiter egit, regemque eorum Boz nomine cum filiis suis et LXX primatibus in exemplum terroris adfixit.“ (JORDANIS Getica, 246). Stvar pa ne stoji tako, ker so bili Anti po našem mišljenju vže nekaj stoletij prej omenjeni od antičnih avtorjev. Ti historijografi pa nakazujejo Antom njihova prvobitna bivališča bolj daleč na vzhodu, kjer takrat še ni bilo Slovanov in težko tudi drugih Indoevropljanov (Arijcev) ne. Cissianti namreč, ki jih omenjata POMPONIOUS MELA in C. PLINIUS SECUNDUS v prvem stoletju po Kr., ne značijo *en sam narod*, ampak se krijeta v tem imenu dva naroda: *Cisi* (Kisi) in *Anti*. Pomponius Mela navaja⁶ Cisiante kot sosede Kimerijcev, Ahajcev, Georgijcev in Kerketov (Čerkezov), tako da bi imela njihova bivališča ležati iznad Amaconk. Tedaj nam je iskati prvobitna selišča Antov v področju Kavkaza, kamor jih postavlja tudi C. Plinius⁷, pri čemur on zopet gori navedene Kimerijce, Georgijce in Amaconke omenja kot sosede Cisiantov.

Da ime Cissianti ne pomeni samo en narod ali pleme, ampak da se v njem krijeta dva, da toraj predstavlja ligaturo od *Cisi* + *Anti*, je razvidno iz tega, ker poznejša izdanja in zemljevidi zaznamujejo

⁵ L. Niederle, Slovanské starožitnosti, oddil I, sv. 4: Původ a počatki Slovanů vychodnich, pag. 72. Praga 1924.

⁶ POMPONII MELAE, Chorographia, I, 13: super Amazonas et Hyperboreos Cimmerici Cissianti, Achaei, Georgii, Cercetae . . .

⁷ C. PLINIUS S., Naturalis historia, VI, 35 (Editio Detlefsen 1904): Ultra eos plane iam Scythae, Cimmerici, Cissianti, Georgi, et Amazonum gens . . .

Kise ločeno od Antov. Vže poslednje izdanje C. Plinija S., izdanje Mayhoff-a, je raztrgalo ime *Cisianti*, tako da se sedaj dotično mesto v Pliniju glasi: *Ultra eos plane iam Scythae, Cimmerii, Cissi, Anti, Georgi et Amazonum gens, haec usque ad Caspium et Hyrcanium mare.*

Kisi (Cissi) so najverjetnejše identični s Kizi (Cizi, Chisi), ki jih C. Plinius S. (VI, 19) omenja in katerim je W. Tomaschek⁸ dodelil kavkaško stran Azovskega primorja, kakor tudi z narodom *Chizoe* na Tubula Pentingeriana v bližini Aspurgijanov med Psakani in Nerdanci (Vardanci) na Lacus Salinarum. Vse okolnosti pokazujejo, da Kisi v etnološkem smislu predstavljajo jedno od čerkeskih plemen in to v današnji Kabardi ali pa ne daleč od tam. V bližini tega predela omenjajo antični pisatelji tudi *Ziche* (Zinchi, Zinthe, Zygi, Zilchi) na gornjem Kubanu, ki jih zopet J. Marquart⁹ identifikuje s Kisi (Szizi, Zici, *Ζιχοι*, Cizi). Marquart ima morda prav, ni pa tudi izključeno da označujete ti dve imenski varijanti dve betvi istega plemena.

Ker so tedaj Anti po Pomponiju Meli in C. Pliniju S. živeli v bližini Kisov, Kerketov (Čerkezov), Amaconk, in Hirkanskega ali Kaspijskega morja, to zgodovina ne more postaviti njihovih bivališč za I. stoletje po Kr. r. na ozemlje med Dněprom in Dněprom v Evropski Sarmaciji, ampak le na vzhod od Azovskega morja (*Μαύρις*), v Kavkaz, v Azijsko Sarmacijo. Takrat so se pa naselja Slovanov v smeri proti vshodu razprostirala komaj do srednjega Dněpra in zaradi tega lahko trdimo, da Anti tedanjega časa sploh niso bili Slovani. Okolščine govorijo bolj zato, da so bili prvobitni Anti eno od mnogoštevilnih kavkaških plemen iz alarodijske (jafetitske) rodbine, ki so se enkrat kesneje skupno z drugimi isto alarodiskimi plemeni kakor: Srbi¹⁰, Hrvati¹¹ (*Χοροβάθως*), Kisi (Kiachi¹² ~ Čechi ali Čachi?), Zilchi (Zličane?), Vali (Volinjane?) i. t. d. podali čez Don na zapad, dokler niso dospeli kot sarmatski konjeniki zemljo Slovanov, s katerimi so začeli skupno življenje in se nazadnje stopili v etnološke enote.

Ker pa še danes živijo v Kavkaziji mnogoštevilna plemena aborigenov, poskusimo ugotoviti, če se bi dali med njimi najti kaki bližnji sorodniki Antov.

⁸ *Pauly-Wyssowa*, Real-Encyklopaedie, III, 2624, 2309.

⁹ *J. Marquart*, Osteuropäische und Ostasiatische Streifzüge, pag. 55. Leipzig 1903.

¹⁰ *N. Županić*, Srbi Plinija i Ptolemeja. Pitanje prve pojave Srba na svetskoj pozornici sa historijskog, geografskog i etnološkog stanovišta. Beograd 1924.

¹¹ *N. Županić*, Prvobitni Hrvati. Zagreb 1925.

¹² Dolnji Čerkezi posebej ali pa tudi Čerkezi v obče (*Adzyge*, *Adyge*) se imenujejo tudi *Kjachi*.

Prvo je treba vedeti, da se kavkaški aborigeni t. j. alarodijski Kavkazci, katerih sta leta 1895. Zagurski in Slidlitz¹³ naštela okroglo 2,226.000, delijo v tri glavne jezikovne skupine in to: I v vzhodno ali *lezgijsko*, II v zapadno ali *čerkesko* in III v južno ali *gruzinsko* (georgijsko) skupino. Kot postranska veja vzhodne se smatrajo Čečenci na reki Tereku (243,000 duš) in z Čerkezi se navadno imenujejo tudi Abhazi.

Pustimo za sedaj prvi dve skupini ob strani in posvetimo svojo pozornost tretji, lezgijski (okroglo 600.000 duš) in njenemu sestavu. Ona ima 4 glavne veje: *Kürinci* na jugovzhodu (226.000), *Dargua* na severovzhodu (124.000), *Laki* v sredini (48.000) ter *avarsko-andijsko-didojska* veja (200.000). Pri *Andih* (Andijci) samih (26.000) pa se zapažajo sledeče dijalektične vejice: Andi v ožjem smislu (7575 duš), Botlihi (1383), Idi ali Tindali (3762), Hihatli ali Camalali (3889) Karatajci (7217), Godoberi (887), Kuanada ali Bogulal (1474).

Iz navedenega se jasno spozna in vidi, da naši Anti še danes živijo v svojih Andih (Änti, Andalal) v področju Kavkaza in sicer v porečju gornjega Koisu, ki se izliva v Kaspijsko morje, to znači tam kjer jih antični pisatelj omenja v I. stoletju po Kr. r. Andi, ki mejijo na severu na Čečence, na jugu in na vzhodu na Avare, govorijo, kakor rečeno, lezgijski dijalekt. Lezgijske¹⁴ same pa omenjata vže Herodot kot *Ατρυες* in Strabo kot *Ατρυαι* v jugozapadnem primorju Kaspijskega morja, med Albanci in Amaconkami.

Lingvisti, v prvi vrsti R. Erckert, ki so proučavali andi-dijalekte, trdijo, da zavzemajo ti govori posebno mesto v okvirju lezgijskega jezika in sicer v tem da se kaže v leksikalnem oziru ozka sorodnost z dijalektoma Avarov in Dido-jcev. Ta sorodnost se izraža v posebno forsiranem izgovoru šumečih glasov in guturalov kakor tudi v različno niansiranem *thl* — glasu. Andijski idijom (*Qua*: nab mici) razlikuje po A. Dirru¹⁵ 4 razrede: 1. razumna moška bitja, 2. razumna ženska bitja, 3. vse živali in mnoge mrtve stvari, 4. vse ostalo.

Razredni elementi so:

	Sing.	Plur.	(za primer deblo -č'oxa velik)
1. razred	v (w)	v	v-o-č'oxa v-o-č'ox-ol
2. razred	i		j-e-č'oxa j-e-č'oxol

¹³ R. von Erckert, Die Sprachen des kaukasischen Stammes, II, pag. IV, Wien 1905.

¹⁴ Lezgijski Kürinci imenujejo sami sebe *lezgi*, pl. *lezgiar*, kar najbrže stoji v zvezi z besedo *lek* (läk) „človek“.

¹⁵ Adolf Dirr, Einführung in das Studium der kaukasischen Sprachen, pag. 183. Leipzig 1925.

	Sing.	Plur.	(za primer deblo -č'oxa velik)
3. razred a } b }	b	i b	{ b-e-č'oxa j-e-č'ox-ol b-e-č'ox-ol
4. razred	r	r	r-e-č'oxa r-e-č'ox-ol

Deklinacijske končnice se pristavljajo le v redkih slučajih na neizpremenjen nominativ, pač pa navadno na deblo drugih padežev, ki se razlikuje od nominativa po pristopajočem vokalu odnosno konzonantom ali po celem zlogu. — Plural se končuje vedno na *-l*, odnosno na *-al*, *-ol*, *-ul*, koje končnice se pristavljajo deloma neposredno singularni obliki, deloma s pomočjo vezujočega *-d* odnosno *-b* ali pa celega zloga. Končni vokal nom. sing. pri tem izpada pri mnogih besedah ali se pa izpreminja. Na primer plural na *-l*: a \dot{c} i ognjišče akil, boc'o volk boc'ol, anzi sneg anzol, berča kača berčol, boši kokoš bošol, unso vol an'sodul, l'ins \dot{o} reka l'insodul, guži kočnik gužibol; plural z vezujočim *-d*, *-b*: miskara pajek miskardul, ak'uara vrabec ak'ardul, alk'uci petelin alk'ucobil, anžidi sekira anžidobil, yiži holm yižadol; besede na konzonante brez veznih elementov: ark'uom žlica ark'uomil, besun nož besumol, čiron jeklo čiomil, bazar bazardul, belir jelen belirdul, zar led zardul, bil brdo bilodul, hon vas honadul, šub grob šubidol.

V srednjem veku so imenovali orijentalški kakor tudi evropejski pisatelji Ante — Allan ali Lan, katero ime pa Klaproth in Dubois vežeta za Osete. Temu pa ugovarja K. Koch¹⁶ misleč da ne postoji sorodnost med antičnimi in srednjevekovnimi Alani.

Kavkaški aborigeni, katerim se prištevajo seveda tudi Lezgijci skupno z Anti (Ānti) ne predstavljajo po bistvu svojega jezika ni Indoevropece, ni Semite, ni Uralo-altajce, ni Mongole, ampak jezikovno rodbino sui generis. Med danes živečimi narodi je smatrati Baske v Pirenejih za njihove sorodnike. Verigo navodov in plemen namreč, ki je nekdanj vezala te kavkaške aborigene (jafetite) in Baske, so pretrgali udarci od severa prihajajočih Arijev, in jo pokrili z novimi jezikovno-etničnimi sloji. Kot vmesne vezajoče člane te pretrgane jezikovne verige je imenovati vže tudi izginole narode kakor n. pr. maloazijske in kavkaške Amaconke, Kaspijce (Kosejce), Kapadočane, Sumerce, Lidijce, Karce, Mizijce, Pelazge, Rete, Ligure, Etruščane e. c. To so bili narodi alarodskega ali jafetitskega rodu, kateremu so pripadali tudi naši Anti v svoji prvobitnosti.

*

¹⁶ K. Koch, Reise in Grusien, am Kaspischen Meere nnd im Kaukasus, pag. 352. Weimar 1847.

Ime. Najprej bomo naveli nekoliko varijant antskega imena¹⁷, ki so jih zapisali razni bizantinski pisatelji ali pa drugi viri: Menander I, 3: "Αντες, Prokopios B. g. III, 14 in Theofylaktos VIII, 5, 13: "Ανται, Agathias III, 21: "Αντης ἄνης, Jordanis R. 388, Get. 34, 247: *Anti, Antae, Antes*; A. Pogodin je našel ime Antov kot osebno ime v več napisih na kamnih in sicer v enem grškem napisu iz Kerča: "Αντας in na treh latinskih iz Ogerskega: *Antus, Ont, Onthus*.

Ohranjena stara osebna imena Antov se glase pri historikih: Jordanis, Getica 246: *Boz [Booz]*, Menander frag. 6: Μεζάμηρος Ἰδαριζίου Mezamir sin Idaričev in njegov brat Κελαγαστός, Agathias III, 21: Δαβράγεζας Ἀντης ἄνης, Prokopios B. G. III, c. 14: Χιλβούδιος. Kako so se ta imena prav za prav natančno glasila, so-li slovanska ali ne, težko je povedati. Po Šafariku zaznamuje Μεζάμηρος Nezamir-ja, čemur pa oporeka Janoš Melich ki zastopa obliko Mežemer. Po tem lingvistu je ime sestavljeno iz rus. *meža* meja, granica in slovan. *mer*, toraj bi ime značilo toliko kot mejaš ali graničar. J. Melich smatra ime za rusko in Ante za prednike Rusov¹⁸. Kaj pa ako ime v obče ni slovansko, ampak tuje, recimo kavkaško? Beseda *meze*, mezy se nahaja pri čerkeskih Abadzechih, pri Šapsugih *mezi*, pri Buduchih *meša*¹⁹ i t. d. z značenjem gozd, šuma. Pri kavkaških Svanetih pa znači druga zloženka *mare* „mož, homme“. V tem slučaju bi ime Mezamir ali Mezamar značilo gozdni človek, mož iz gozdnatih predelov ali kakor pravijo Belokranjci „loznjak“. Loza znači namreč tam hosto ali šumo. Ali za trdno je težko kaj reči.

Sedaj pa poskusimo razložiti in razjasniti pomen antskega imena. F. Rački ga je razkladal iz slovanskega *ątin* „vir gigas“, Vocel iz nemškega *enz* in iz anglosaksonskega *enf* „Riese“; Sachmatov se je izrazil da ni ime sploh slovanskega izvora in da bi se ga dalo dovesti v zvezo k večjemu s keltščino. Po mišljenju K. Oštir-ja se je glasila prvobitna paleo-evropska oblika: *Venet — Vanet* kar je dalo v slovanskih ustih *Vent* in po izpadu prefiksa *w-* *Ot* iz tega grško "Αντες²⁰. Anglosasko *ent* „Riese“ (novo visokonemški *enz*) pa da je

¹⁷ Cf. L. Niederle, Slovanské starožitnosti. Oddil I, sv. 4. Původ a počátky Slovanu východních, pag. 72. Praga 1924.

¹⁸ J. Melich, Über zwei Eigennamen. Šišičev Zbornik (Mélanges S.). Zbornik naučnih radova F. Šišiću povodom šesdesetgodišnjice života, pag. 107—112. Zagreb 1929.

¹⁹ N. Županić Značenje nekih starih geografskih i etničkih imena na balkanskom poluostrvu. („Etnolog“ V—VI, str. 99). Ljubljana 1933.

²⁰ K. Oštir, Veneti in Anti Alarodski *w-* prefiks. („Etnolog“ II, 46—73). Ljubljana 1928.

izposojeno iz slovanskega *Ant* (*Ot*). Da li je Vjatiči v zvezi z Vent, bi bilo možno ali ne baš sigurno. Po našem mišljenju pa se ima iskati razlaga antskega imena iz govorov alarodskih aborigenov ker se je pokazal Kavkaz kot prvobitna postojbina Antov. Predno pa se napotimo k rešenju problema, bilo bi dobro vedeti, kako Andi (*Ānti*, *Andalal*) sami sebe doma imenujejo in kaka imena so jim dali sosedi. Podajmo se tedaj v zapadni Daghestan na srednjem toku andijskega Koisu, kjer živi jafetitska (alarodska) ando-didojska skupina. Kakor poroča najboljši poznavalec kavkaških jezikov, Adolf Dirr²¹, imenujejo pristni Andijci sami sebe *quannaw* plur. *quannal*, njihov aul (vas) *quanni* ali *quannar hon* (kuansko selo) in njih jezik *Qqa: nab mi: ci* (quannab mici). Po A. Dirru — izgleda, da ime *Andi* ne izvira od Antov samih ampak od avarskih sosedov: *anndisen* „Andijci“ plur. *Andi* „Andi“. Pri Lakih se imenujejo: *andimi* „Andijsko“, *andiricu* „Andijec“; pri Arčincih: *Andi*, *andisow* „Andijci“; pri Bagulal *andil hekua* „človek iz Andov“; pri Tindijcih *anditla hekua*; pri Chwaršincih *andiries hikua*; pri Didojcih: *'andizi*, pl. *andizibi*; pri Kapučincih: *andibzo* suko „andijski človek“. A. Dirr sam ni niti poskusil ime *Andi* (*Ānti*) etimološko raztolmačiti, ampak se je zadovoljil z naštevanjem imenovanja Andov doma in pri sosedih. C. von Hahn²², ki se je bavil z razlago kavkaških geografskih imen, izvaja ime *And* iz tatarske besede *and* „prisega“, po čemur bi ime *And* pomenilo ime kraja na katerem se je izvršila važna prisega (zakletva). To pa že na prvi pogled kaže malo verjetnosti.

Pri pregledovanju besednega zaklada kavkaških jafetitskih plemen se bomo ustavili pri kabardinsko-čerkeski besedi *and* „natio“, kajti imena narodov po navadi ne pomenijo nič drugega kot „ljudje“ ali „narod“. Čerkeski koren *and* je vsakako soroden s hetitskim *antuš* „človek“. Tako bi bil kavkaški izvor prvobitnih nosilcev imena *Ant* dokazan ne samo historično geografski ampak tudi etimološki. Če torej zgodovinarji trdijo da bi bili *Anti* in njih ime zginili raz svetske pozornice v toku VII. stoletja po Kr. r., to ni istinito, ker živijo v svoji prvobitnosti še danes kot alarodijski *Anti* (*Ānti*, *Andalal*) v porečju Andijskega Koisu v vzhodnem Kavkazu tam, kjer so živeli pred okroglo 2000 leti. Iz tega se vidi, da je ničeven prepir v tem, so-li bili *Anti* predniki specijalno Malo-Rusov ali Veliko-Rusov

²¹ A. Dirr, Die heutigen Namen der kaukasischen Völker. Petermanns Mitteilungen, 54, Bd. IX, 204—212. Gotha 1908.

²² C. von Hahn, Erster Versuch einer Erklärung geographischer Namen, pag. 4. Stuttgart 1910.

ali pa Rusov (Vzhodnih Slovanov) v obče, ker je njihov izvor tuj in so v slovanskem svetu imeli važno vojaško in politično vlogo, dočim so bili v etnološkem oziru malega pomena. Kakor je vže zgoraj omenjeno so Anti, verjetno kot zavezniki sorodnih kavkaških plemen, po prehodu čez reki Don in Dněpr, po svoji priliki podčinili tedanje Slovane med zadnje imenovano reko ter Dněstrom in ustvarili neke vrste državno organizacijo, ki je bila v času vpada Hunov (375 po Kr. r.) tako trdna da si je mogla na bojnem polju meriti z vojske navajenimi Ostrogoti. Po izvesnem razdobju časa sožitja Slovanov s kavkaškimi premagovalci, so zadnji morali izgubiti svojo etnično individualnost, posebno pa jezik. Obdržalo se je le ime zmagovalcev in državna (nacijolna) ideja in zato je mogel Prokopios (De bello Gothico, cap. 14) v sredi VI. stoletja po Kr. r. pisati, da Sloveni in Anti govore isti jezik: *ἔστι δὲ καὶ μὴ ἐκατέρως φωνή . . .*

Vsebina tega predavanja, spoštovani, gospodje kolegi, je morda pokazala, da bi bilo potrebno marsikatero pojedinost iz dobe preseljevanja narodov razjasniti, da se pa važne stvari, o katerih nam poročajo bizantinski historiki v kaosu narodov vzhodne Evrope in Podonavlja, ne dajo razložiti s pomočjo grškega, latinskega, germanškega ali slovanskega jezika. Bolj in bolj stopa v ospredje potreba po znanju orijentalških jezikov, posebno kavkaških, ugrofinskih in uraloaltajskih govorov, da bi se prineslo svetlosti v temno zgodovinsko etnologijo dobe velikega Preseljevanja Narodov na kraju antičnega veka.

Vrlo dobro bi bilo boljše poznati odnose med rodovi Preseljevanja Narodov, njihov izvor in primitivno civilizacijo, ker iz tedanjega kaosa je postal moderni svet na razvalinah antike in na temelju krščanstva.

L'origine et le nom des Antes.

Conférence au III^e Congrès International des Byzantinologues à Athènes, le 14 Octobre 1930. Lieu: Salle des Assemblées de l'Académie des Sciences.

(Résumé.)

D'après Jordanis et Procopius les Antes signifiaient les Slaves orientaux qui, au temps de ces deux historiens, vécurent principalement entre les deux grands fleuves sarmatiques, le Dniestr et le Dniepr. Mais déjà avant, au IV^e siècle après J. -C., les Antes ont du habiter quelque part de ce côté, car en l'année du passage des Huns par le Don (375), ils menèrent une lutte acharnée contre Vénétiarius, roi des Goths orientaux. Les Antes ont été vaincus et à l'occasion de cette catastrophe leur roi Boz avec soixante-dix chefs

ont été fait prisonniers et pendus. Le chef des Huns, Belamber, jaloux et furieux à cause de la victoire de son vassal gothique, l'attaque en compagnie des troupes alanes du roi des Goths Orientaux et le bat complètement, en 376 après J. -C., au fleuve Erak, (probablement Tiligul) qui divise la steppe du Ponthus entre le Dniestr et le Dniepr et se jette dans la Mer Noire. Après l'annéantissement de la grande puissance des Huns et le départ des Goths Orientaux de la Dacie en Pannonie, les vagues des migrations des Slaves et des Antes arrivèrent jusqu'au Danube Inférieur.

Ainsi les Slaves et les Antes vinrent en contact avec l'Etat byzantin, dont ils étaient partagés seulement par les eaux du Danube, et en vue des historiens byzantins.

Pour la première fois dans l'histoire les Slaves sont mentionnés sous le nom de *Σκλαυηνοί* en 525, au Danube Inférieur par Pseudo-Caesarius-Nazianzenus, dans ses questions et réponses théologiques, c. 110 (Ducaeus, *Bibliotheca veterum patrum*, I, 614): *Πὼς δὲ οἱ ἐν Βαβυλῶνι, ὅποιοι δ' ἂν γίνονται, τῇ μαιγματῇ τῶν ὁμαίων παρανοδοῖ; πὼς δ' ἐν ἑτέρῳ τμήματι ὄντες οἱ Σκλαυηνοὶ καὶ Φυζωνται, οἱ καὶ Δανοῦβιοι προσαγορευόμενοι.* Il appelle les Slovènes et les Phyzonites Danubiens et raconte d'eux des choses incroyablement drôles, ce qui signifie qu'il ne les connaît pas, qu'il a seulement entendu parler d'eux, car ils ont peut-être seulement avant peu atteint la rive gauche du Danube.

Pas beaucoup plus tard, c'est-à-dire bientôt après l'arrivée au trône de l'empereur Justinien (527—567), les Byzantins mentionnent les Antes qui sont venus chez eux piller. En 558 Procopius écrit que, depuis l'arrivée au trône de l'empereur Justinien, les Huns, les Slaves et les Antes, presque chaque année vinrent piller l'Illyrie, la Thrace l'Hellade, le Chersonèse, bref tout le territoire de la Mer Ionienne jusqu'aux faubourgs de Constantinople. Au temps de ces attaques et de ces pillages plus de 200.000 Byzantins étaient tués ou fait prisonniers, ainsi que ce territoire est devenu comme le désert Scythique. Ces pillages, auxquels aussi les Antes participaient, duraient de l'année 527 jusqu'en 558, c'est-à-dire trente-et-un ans. Comme les empereurs byzantins Justin le 1^{er} (518—527). Justinien le 1^{er} (527—565) et Justin II (565—578) portèrent l'attribut *Ἀντικὸς*, il en résulte que les Byzantins avaient bien des démêlées avec les Antes.

Entre les Antes et les Slaves il n'y avait pas d'accord durable, ils ont même fait la guerre les uns aux autres, pour régler leurs comptes mutuels. Byzance savait bien se servir des Antes qui étaient

des meilleurs guerriers et les envoyer contre leurs frères, pour les empêcher de passer par la frontière du Danube. Comme les Huns et les Slaves aussi les Antes servirent dans les armées byzantines comme cavaliers. On les dirigeait surtout en Italie, contre les Goths.

Vers 558 les Avars, dans leur migration vers l'ouest, commencèrent à attaquer les Antes et à piller leur territoire. Après le départ des Avars en Pannonie, les Antes nouèrent des relations amicales avec Byzance et, comme ses alliés, ils durent combattre tantôt les Slovènes (Slaves), tantôt les Avars. Dans ces guerres, l'organisation de l'Etat des Antes a du lentement se disloquer car, après l'année 602, surtout après la fondation de l'Etat bulgare à la péninsule Balkanique, les Antes ont disparus de l'horizon des chroniqueurs et historiens byzantins.

L'origine des Antes.

Lubor Niederle dit qu'on mentionne les Antes pour la première fois dans la tradition langobarde, c'est-à-dire au temps du III^e au IV^e siècle après J. -C. Mais déjà Pomponius Mela et C. Plinius Secundus mentionnent les „Cissianti“ au premier siècle après J. -C. Ce nom ne signifie pas un peuple, mais deux: „Cissi“ et „Anti“. Il faut fixer leurs habitations près du Caucase. A ce temps-là il n'y avait pas de Slaves dans ces parages, alors c'est clair que les Antes ne peuvent être qu'un peuple alarode (japhétite). Seulement plus tard ils sont partis avec des autres peuples caucases, les Serbes, les Croates, les Kisi (Kiachi, ~ Čechi, Čachi) vers l'ouest sur le territoire des Slaves avec lesquels ils ont commencé une vie commune et qui se sont vite slavisés, à cause de leur petit nombre.

Aujourd'hui encore on trouve le peuple des „Andes“ dans le Caucase. Ce groupe ethnique ne compte que 26.000 âmes et appartient à la famille Lesgienne. C'est un groupe qui parle une langue sui generis. Il faut considérer les Basques comme leurs parents éloignés, comme aussi des autres peuples disparus, comme par exemple les Etrusques les Pélasgues.

Le nom.

Chez les Byzantins le nom des Antes a des différentes formes qui se ressemblent. Les Antes d'aujourd'hui s'appellent „qannaw“ et ils ont été appelés „Andi“ par leurs voisins. Le mot kabardinotcherkesse „and“ signifie „nation“. On voit qu'il faudrait bien avoir une connaissance approfondie des langues orientales, pour éclaircir les mystères des migrations des peuples, car la connaissance des langues indo-européennes seule ne suffit pas.

Црногорске анегдоте о Хрватима.

Мићун М. Павићевић.

Загреб.

Краљеви-свечевеи.

Повели Црногорци разговор у »Биљарди« о српским свечевима-владарима. Потпретседник Сената, војвода Петар Вукотић, запита своје другове у чуду:

— Ма, људи, тако ви (вам) тешкога аманата Божијега, кажите ми једну работу!

— Што је то, војводо? — упита га Станко Радоњић, министар Иностраних Дјела, једини школовани Црногорац тога доба, међу њима.

— Не могу, Станко, никако да се авизам (досјетим), како су готово сви Немањићи постали светитељи, а ето у неким пјесмарицама, што ми их читају ђеца, стоји, да су један другоме очи копали и руке и ноге пребијали око власти и господства.

— Војводо, њих је наша православна црква, као народне мученике признала за свечеве.

— Добро Станко, а зар и Рвати нијесу имали својијех банова и краљева, па ја нијесам чуја, да је и један од њих постао светац? А ови наши скоро до ђавољи (до посљедњега).

— Имали су, војводо, имали, али не мученика, као ми кнеза Лазара.

— Јесу, Станко, задајем ти из обадвије руке Божију вјеру, ништа мањих од цара Лазара.

— А који су то, војводо?

— Прича' ми је Стеван, отац ми, а он добро жнаваше историју, као да је из књиге читаше, да су Рвати имали још давно Краља Тома, па Краља Мата Грубца, који се одметнуо био од Аустрије и дигао велику буну противу њене госпоштине. Уватила га силна војска, па му натакла на главу капу од врелога гвожђа и тако је

у највећим мукама умро. А до њега су на вјешалима скапавали сељаци, који су га помагали. Зар он није био, Станко, виши мученик но наш Лазар, којему је целат одједном одрубио главу; а ето, он није светац као Лазар?



Мићун М. Павићевић.

— Није то био, војвода, Мато Грубац, но Матеја Грубац, којег је заиста Аустрија погубила, чим је подигао сељачку буну против њене управе. Али Рвати признају папу, а ми патријарха.

— Ето, виђи ђавола, како и ове цркве не раде једнако, а камоли ми у ове крше и зановетнице! — заврши војвода Петар своју причу.

Бан Мажуранић на Његушима.

Браћао се Бан Мажуранић са Цетиња од Владике Рада, пошто му је прочитао у рукопису своје класично дјело »Смрт Смаил-аге Ченгијића«, при повратку свратио у кућу Оташа Петрова на Његушима, која је била одмах покрај пута. Чим је бан ушао, Оташ, видећи га онако угледна, хитро скочи на ноге и понуди му троножну столицу, рекавши:

— Добро доња' и сједи, брате!

Бан сједе и упита га:

— А одакле знаш, да смо браћа?

— Па мени је брат сваки добар човјек, а ти си ми и по два пута брат, јер ето говориш нашки, исто као и ја. Но окле би ти, Господине, Бога ти, а опрости што те питам, река' бих, да сам те неђе гледа' или жива, или у лентро (на слици).

— Ја сам из Хрватске, Бан Мажуранић.

Оташ подиже капу у вис и рече:

— Нијеси ти, Господине из Хрватске, но из Братске, но ве (вас) удави она крвница (Аустрија) у оне равнице. Ево, не да ни нама божјега мира у ове главице и литице, ће нема никога до вука и хајдука. И хвала ти Бане — и баш си Бан људи, кад си свратио у ову моју сиромашну појату, у којој су се и прије, Бога ми, људи окупљали. Милије ми је то но да ми је ко донио стотину цекина у злату...

Бан, да би прекинуо даљи диван, а и чуо, што један прости црногорски сељак мисли о његовом дјелу, упита га:

— Знаш ли ти, ко је Новица Церовић?

— Ка' не знам, — Господине Бане, забоба? То је они, те се зарека' био Владици, да ће убити чувенога Смаил-агу Ченгића, и није преварио — убио га.

— Ја имам једну пјесму о томе догађају, хоћеш ли, да је чујеш?

— Опрости, Бане, немам гусала.

— Не, не, то се може и без њих.

И Бан поче да му чита поједине дијелове из свога спјева, па га упита, како му се допада.

— Добро, Господине Бане, само ми се чини, да та твоја пјесма-рица није за гусле, а ријечи су нашке и сваку добро разумијем.

— А како би ти то желело? — упита га Бан.

— Ево овако, — и развезе Оташ и без гусала, што га грло служи:

Зарече се Церовићу Бане
 У Биљарду своме господару,
 Да ће убит' агу, Смаил-агу,
 Ослободит' рају од Турака.
 Што је река', није преварио:
 Донио му на Цетинје главу.

— Добро и ти пјеваш, Црногорче, — рече Бан, поглади га руком по рамену и крену да иде.

— Не ћеш, Господине Бане, јутрос из моје појате, та ми од огња не изгорјела, док нешто челебрчнемо.

И Оташ на брзу руку припреми ручак. Послије ручка, Бан се поздрави с Оташем и продужи пут у Котор. Овај га испрати до на саму границу Аустрије и при посљедњем растанку пољуби га у прса, опали малу пушку иза појаса и узвикне, што га грло носи:

— Срећан ти пут био, људски Бане! Да Бог да, ми те опет интурија (срећа) нанијела у ону моју појату, кад те могао љепше и боље дочекати! Јер прољеће долази и у цара. Сиротиња смо и опрости ми!

Кога је најбоље Бранко опјевао.

Повео се разговор између Краља Николе и попа Јована Сундечића: које је племе Бранко Радичевић у »Бачком растанку« најбоље уздигао.

— Па најбоље вас Црногорце — рече поп Јован.

— Није, није, но ми реци право.

— Наједит ћеш се.

— Нећу, бора ми.

— Па најбоље Хрвате, Господару; јер им је рекао »Хрваћане, не од лане, одувек си ти без мане«. А мука је бити без мане, јер их и ти имаш — заврши поп Јован.

Двоглави орао аустријски.

Сашао Владика Раде у госте код Лазара Мамуле, тадашњег гувернера Далмације. Улазећи у салон, Владика се загледа у аустријски грб, који је висио више врата. Мамула га запита:

— Што гледате, Високопреосвештени Владико, толико круну наше моћне Царевине?

— Разгледам ову врону и размишљам, колико је позобала јадних мојих пилића, — одговори Владика.

Црногорац и Хрват.

Случили се на служби заједнички у Бару један Хрват, официр, као представник војне власти и Црногорац И. Б., као представник управне власти.

На дан прославе Уједињења Југославије обојица су држали ватрену говор. Послије свечаности упита Хрват Црногорца:

— Ама, брате, вјерујеш ли ти у ово, што смо јутрос говорили?

— Вјерујем, Бог ти и Божија вјера.

— Па добро, брате, објасни ми и докажи, да су Срби, Хрвати и Словенци један народ.

Црногорац се промисли, па рече:

— Вјерујеш ли ти у Бога?

— Вјерујем, — одговори Хрват.

— Вјерујеш ли, да је један Бог, а три лица Божја и да ова три лица сачињавају свету Тројицу, или једнога нераздјеливога Бога?

— Вјерујем, јер ми се тако у школи предавало.

Тада Црногорац весело прихвати:

— Ето, брате, тебе (теби) је онда лако доказати, да Срби, Хрвати и Словенци, као три лица, чине један народ — једну нераздјеливу државу Срба, Хрвата и Словенаца или Југославију.

— Тако је, добро си река', — одговори Хрват.

Њихов разговор.

Послије злочина Пунише Рачића, састали се Иван Вулев и Вељо Пунишин:

— Ах нашега црнога образа, ће убисмо онакве људе.

— Није то, Бога ми, само црни образ, но се бојим, да се из тога не излеже велики ђаво.

— Ма, Бога ти, Иване, ка' си ти велики памтиша и познајеш у прсте свакога, знаш ли, окле су ови несрећни Рачићи по поријеклу?

— Са Косова, окле и ми сви. Само сам чујао, да има код њих и једна капља крви Арнаутске. Јер су ми говорили, да је мајка некојему од Пунишиних предака Шаљанка. А ти знаш, да траг сјеме води.

— А јесу ли јунаци, Иване?

— Ма јесу, Бог ти и божја вјера, ка по једни у бригади. Само су и велики отровници. Ето, чујао сам, да се неколицина, због неческих свађа и работа налазе у тамници у Босни.

— То ће бити у ону чувену тамницу, у Зеницу, је ли?

— Незнам, је ли у Зеницу, само јест у невиђелицу.

— Ма како то, Иване, јунаци, па да убијају распасане и голо-руке људе?

— Јади га његови не знали! Ја сам не могу да разумијем, како се то све могло случити. То несретно момче оцрни нам образ. Ми људе позовемо на мегдан, па се јуначки једнакијем оружјем са њима разрачунамо, а не овако. Страх ме је и бојим се љуто.

— И мене, Иване, али се надам у Бога, да ко и та велика несрећа некако прегрми преко наших глава.

Андрија у Загребу.

Андрија Богданов, из Теклића, у Црној Гори, дошао у Загреб да посјети свога сина, који се ту налазио на школовању. Наишао на Јелачићев трг, па уочио споменик бана Јелачића, пришао му и разгледава га са свију страна. Један млад Хрват видио га, гдје се у народној ношњи окреће око споменика, па га радознало упита:

— Допада ли ти се, чича, овај господин на коњу?

— Допада, ваистину, наочит је, лијец, бркат и плећат, само му нешто фали.

— А што? — припита га онај још радозналији.

— Не видим му за пас ништа, ни леденика, ни леденица, ни ханџара.

— Чича, ово је Бан Јелачић у походној (нападној) униформи.

— Незнам ја, брате, што ти је то. Само знам, да наши банови нијесу носили овакво одјело, а чиста ти и Божја вјера, мислим, на пушку и нож, нијесу ништа грђи били од овога, те га гледам, — заврши Црногорац.

Новица Церовић и Бан Мажуранић.

Приликом последње научне препирке о спјеву »Смрт Смаил-аге Ченгића«, да ли је творац тога дјела владика Раде или Бан Мажуранић, дошла су два нарочита поклисара у Тушину, село у Црној Гори, да чују Новицу Церовића, убицу Смаил-аге, главног јунака ове књиге и владичина тјелохранитеља и тајника, који је много година уз владикау живио и на чијим је рукама Владика доцније и издахнуо.

Новица им је том приликом испричао ово:

— Једнога дана дошао је у »Биљарду« код Владике неки странац, за којег су ми доцније рекли, да се зове Мажуранић, Бан

Хрватски. Он је с Владиком у његовој соби нешто дуго читао, а ја сам стајао пред вратима од себе. Послије неколико времена Владика ме позове унутра и рече:

— Новица, овај те је човјек опјевао у једној пјесми, — и показа руком на Маџуранића.

Ја му, као у шали рекох:

— Хвала му, имао је и кога.

Владика додаде:

— Јест, али те он потурчио у тој пјесми и дао ти турско име.

Ја се ухватих за нож и рекох:

— А је ли ми то ружно, Господару?

— Не, — ваистину, пошто је рекао у пјесми, да си велики јунак . . .

— Е, па кад је тако, не мари ништа; сваки зна, да ја нијесам Турчин.

Да пише Шиловићу.

Нешку Борикину, по његову мишљењу, капетан Јанко Бошковић, криво пресудио некакву давију. Жалио се сенату, па и тамо изгубио:

— Чујеш ли дијете, помози ми рећ, како се зваше они велики научењак и правосудија у Загребу, што му је презиме некако слично на сврда?

Мисли, мисли, син му, који је студирао право у Загребу, па ће:

— Да није Шиловић?

— Е јест, чоче, Шиловић, Шиловић.

— А шта би ти он?

— Хоћу да му овога часа напишеш карту, о овој мојој давији, па ако рече да сам крив и не боли ме.

— Па није он, јадан не био судија, но професор права, а и да је, зар ти нијесу ближе ови наши правници?

— Не, нијесу, пошто су ампације а он је, чујао сам, не само паметна глава, но и много прав човјек, па ће рећи истину, пошто ми не познаје ни оца ни ђеда.

— А што ти је боље и да рече да си прав, кад ти не може пресуду промјенити.

— Мучи, грдове, како није боље. То што он рече, остат ће, да се прича за вазда, а ово што сам пресуђен, заборавит ће се колико је сјутра.

Migracije na Kočevskem v luči priimkov.

Ivan Simonič.

Mešanost kočevskega prebivalstva se nam poleg raznovrstnih drugih faktov osvetljuje tudi v rodbinskih imenih. Imena, ki sem jih proučil iz kočevskega urbarja iz leta 1574., za šest kočevskih naselij iz poljanskega urbarja¹ iz leta 1576., nam kažejo pester mozaik kočevskega prebivalstva, ki je bilo že od nekdaj mešano.

V vsem kočevskem gospodstvu, ki je bilo mnogo obširnejše od sedanjega jezikovnega otoka, ki pa na JJV in SV ni obsegalo vseh sedanjih kočevskih naselij — na S tudi Kukovega ne — na JZ in Z pa več slovenskih in hrvatskih krajev, (od katerih pa se vsi niti ne omenjajo)², je imelo 1574. leta 136, odnosno 138 naselij, ker se na dveh mestih po dva kraja Verderb-Verdreng in Mlaka-Breg imenujeta kot skupno naselje, radi česar tudi ni razvidno, koliko posestnikov je spadalo v en in drugi kraj. Sedanja kočevska naselja, ki se nahajajo vzhodno od Črmošnjiško-Poljanske doline in so mladega datuma^{2a}, so spadala v mehovsko gospodstvo, Kukovo v čušperško gospodstvo, kočevski jugojugovzhodni sektor šestih naselij pa v poljansko gospodstvo. Tako obsega proučevanje priimkov v tem pregledu 142 (144) naselij, od katerih pa jih je z Bilpo vred — ki je sedaj po jeziku čisto slovenska — stalo na sedanjem kočevskem jezikovnem otoku le 131 (133). Ker sem pri tem proučevanju rodbinskih imen naletel na mnogoštevilne urbarske družine, ki so navedene zgolj s krstnim, odnosno krstnim imenom očeta, pri katerih je često ugotovitev njih izvora nemogoča, sem se v glavnem oziral le na priimke.

V posameznih naseljih je bila mešanost in razmerje med Nemci in Slovenci sledeča:

Nove Ložine: le 2 Nosche-ta.	Torej 100% Slovencev.
Thomas Bartten pri Polomu: le Plesche.	100% Slovencev.
Žibenj: le Melz.	100% Slovencev.
Pleš pri Borovcu: Plesche; brez priimka: des Simon Sun.	100% Slovencev.
Grintovec (nad Kolpo): le Sagar.	100% Slovencev.
Padova: 2 Slovenca: Mihitsch in Krulicz.	100% Slovencev.
Bezgovica: le Malner.	100% Slovencev.

Osilnica:

slov. priimki: Sagar — Darsei (= Držaj) und Sagar — Panitsch — Markhouitsch — Clementschitsch — Steffan und Ossmackh — Thomecz;

nem.: —

brez priimka: des Peter Sun.

Vsota 10.

100% Slovencev.

Navedenih osem naselij, od katerih so prva štiri — Thomas Bartten je že davno razseljen — na kočevskem jezikovnem otoku, je imelo zgolj slovensko prebivalstvo.

Spodnje Ložine:

slov.: Urban Pericz, Steffan und Paul Greynner, Michel Nuesche.

Vsota 4.

Nem.: Mathes Tschingl.

„ 1.

Slovencev 80%, Nemcev 20%.

Knežja Lipa:

slov.: Markho — Mathe und Niel Schuesteritsch — Lucas Sterbenz — Andre und Blass Sterbenz — Barthlme Laureitsch — Iuan Neisitsch und Neusitsch Erben — Peter Laureitsch — Gregorg Vidasch — Lucas Laureitsch — Thomas Laureitsch, Lucas, Thomas und Steffan Laureitsch — Schuesteritsch — Sterbenicz.

Vsota 18.

Nem.: Hanns Wolf — Michl Schmid — Ulrich Verderber — Hanns Osterman und Paul Waldauf — Jacob Thettman — Barthlme Rams Erben — Hanns Fleckh — Pechar.

Vsota 9.

Slovencev 66,7%, Nemcev 33,3%.

Gor. Mačkovec:

slov.: Cosar, Crisse.

Vsota 2.

Nem.: Khestner.

„ 1.

Slovenskih 66,7%, nemških 33,3%.

Römergrund:

slov.: 2 Khaps-a, Starüienicz.

Vsota 3.

Nem.: Fleckh, Rötl.

„ 2.

Slovenskih 60%, nemških 40%.

Ponikve:

slov.: Luschar, Luser, Lisa.

Vsota 3.

Nem.: Wrinsskholi, Strüczl.

„ 2.

Slovenskih 60%, nemških 40%.

Čačič:

slov.: Mihitsch, Malneritsch.

Vsota 2.

Nem.: Khossler.³

„ 1.

Slovenskih 66,7%, nemških 33,3%.

Ribjek:

slov.: Tomecz, Melchoritsch.

Vsota 2.

Nem.: Ulle.

„ 1.

Slovencev 66,7%, Nemcev 33,3%.

Bosljiva Loka:

slov.: Thomecz, Wukhouitsch, Michitsch.	Vsota 3.
Nem.: Schiller.	„ 1.
Ital.: Regoli.	„ 1.
Slovenskih 60%, nemških 20%, italijanskih 20%.	

Lahinja:

slov.: Mille, Stanitsch, Sterbencz, Roschitsch.	Vsota 4.
Nem.: Herbst, Piczl, Schmuczkh.	„ 3.
Slovencev 57'4%, Nemcev 42'6%.	

Preže:

slov.: 2 Mouerin, Tscherne, Plesche.	Vsota 4.
Nem.: Peidtlar, Wietrich.	„ 2.
Negotova: 2 des Michln Sun.	„ 2.
Slovenskih 50%, nemških 25%, negotovih 25%.	

Gorenja Nemška Loka:

slov.: Agnitsch, Jackhlitsch.	Vsota 2.
Nem.: Thetman.	„ 1.
Negotov: Paull des Merthen Sun.	„ 1.
Slovenskih 50%, nemških 25%, negotovih 25%.	

Travnik:

slov.: Persche, Stanitsch.	Vsota 2.
Nem.: Wittinger.	„ 1.
Negotova: Urban des Jure Sun, Barthlme des Paulln Sun.	„ 2.
Slovenskih 40%, nemških 20%, negotovih 40%.	

Trava:

slov.: 2 Schwarsching-a, Achacz.	Vsota 3.
Nem.: Kramer, Benkhof.	„ 2.
Negotov: Schneider ⁴ des Steffan Sun.	„ 1.
Slovenskih 50%, nemških 33'32%, negotovih 16'66%.	

V navedenih 13 naseljih, od katerih se jih deset nahaja na sedanjem kočevskem jezikovnem otoku, so imeli — upoštevajoč le priimke — pretežno večino Slovenci.

Srednja vas pri Travi:

slov.: Wogrin, Wagrln.	Vsota 2.
Nem.: Knauss, Widerwoll.	„ 2.
Slovencev 50%, Nemcev 50%.	

Klamaw:

Slovenec: Melchoritsch.	Vsota 1.
Nemec: Schaffer.	„ 1.

Rigelj:

Slovenec: Samide.	Vsota 1.
Nemec: Jakhe.	„ 1.

Luža:

Slovenec: Cosar. Vsota 1.
Nemec: Herbst. „ 1.

Prežulje:

slov.: Khrabat. Vsota 1.
Nem.: Schmid. „ 1.
Negotov: des Mathe Sun. „ 1.
Slov.: 33'3%, nem.: 33'3%, negot.: 33'3%.

Srednja Bukova gora:

slov.: 2 Gerle-ta, Wogrin. Vsota 3.
Nem.: 2 Khump-a, Thetman. „ 3.
Slovencev 50%, Nemcev 50%.

Ribnik:

slov.: Jurman Stanitsch. Vsota 2.
Nem.: Ramb, Striczl. „ 2.
Slovencev 50%, Nemcev 50%.

Dolenja Topla Reber:

slov.: Ramor, Mische, Pericz. Vsota 3.
Nem.: Strauss, Herbst, Ramb. „ 3.
Slovencev 50%, Nemcev 50%.

Mačkova vas:

slov.: 2 Cosar-ja, Chrise, Schilschackh (= Selščak po dr. Brezniku), Kra-
kher. Vsota 5.
Nem.: 3 Khestner-ji, Stimpfl, Herbst. „ 5.
Slovencev 50%, Nemcev 50%.

Planina pri Travi:

slov.: Poye. Vsota 1.
Nem.: Osswald. „ 1.
Negot.: des Cristan Sun. „ 1.
Slovenskih 33'3%, nemških 33'3%, negotovih 33'3%.

Belica:

slov.: Louatsch, Krulitsch, Papes, Martintetsch, Janschicz, Schagar. Vsota 6.
Nem.: 2 Reinschall-a, Wolf, Sirge, Schmidt, Scherzer. „ 6.
Slovenskih 50%, nemških 50%.

V navedenih enajstih naseljih, ki spadajo razen Belice, Planine in Klamawa, ki več ne obstoja, v kočevski jezikovni otok, so bili po priimkih Slovenci in Nemci v ravnotežju.

Črmošnjice:

nem.: 3 Henigman-i, 2 Ramb-a, 2 Lackhner-ja, Vienkh, Henneckhman, Oster-
man Zakh, Zolpe, Barthlme Per Tänz, Spreicz, Plis, Wolf, 2 Petschauer-ja. Vsota 17.
Slov.: Khaps, Stanitsch, Stancz, Jellan. „ 4.
Nemških 80'92%, slovenskih 19'04%.

Koprivnik:

nem.: 5 Grabner-jev, 4 Schuesster-ji, 3 Mülle-ti, 3 Stelzer-ji, 2 Herbst-a, Taberman, Krumsmaul, Gsell, Khreen, Khirein, Jakhe, Miesl, Wrinskeli, Oberman, Schneider, Kalteisen. Vsota 28.

Slov.: Gellan, Jellan, Jellen, Gregor, Mrincz, Stanitsch, Stancz, Stanss, 2 Krakher-ja. Vsota 10.

Nemških 73·7%, slovenskih 26·3%.

Podstenje:

nem.: Stelczer, Fühl, Huetter. Vsota 3.

Slov.: Jellan, Meichin. „ 2.

Nemških 60%, slovenskih 40%.

Topli vrh:

nem.: 3 Petschauer-ji, 2 Gerger-ja, Schauer, Wobmer. Vsota 7.

Slov.: Khlabausser (= Klobasar). „ 1.

Nemških 87·5%, slovenskih 12·5%.

Resa:

nem.: Striczl, Pradtgesell. Vsota 2.

Slov.: Stanitsch. „ 1.

Nemških 66·7%, slovenskih 33·3%.

Gorenja Bukova gora:

nem.: Schmuckh, Oberman, Herbst. Vsota 3.

Slov.: Medecz, Jellen. „ 2.

Nemških 60%, slovenskih 40%.

Štalcarji:

nem.: 2 Jagaus-a, 2 Schmid-a, 2 Wuetrich-a, Prachler, Huetter. Vsota 8.

Slov.: 3 Plesche-ti, 2 Tscherne-ta, Suppan. „ 6.

Nemških 57·16%, slovenskih 42·84%.

Gotenice:

nem.: 4 Sirge-ti, 3 Speckh-i, 2 Grensch-a, 2 Lackhner-ja, 2 Paar-a, 2 Gris-a, Khramer, Khraus, Sackhe, Egkher, Kramer, Huetter, Schmid, Weber, Khnauss, des Ambmans Sun. Vsota 25.

Slov.: 7 Michitsch-ev, Schwarsching, Widmer, Turgg. „ 10.

Negotova: 2 des Mathe Sun. „ 2.

Nemških 67·6%, slovenskih 27%, negotovih 5·4%.

Borovec:

nem.: 4 Stampfl-i, Reinschall, Rauch, Schneider, Kramer. Vsota 8.

Slov.: Lasar Suppan, Tscherne, Krabat, Kristanitsch, Jafer. „ 5.

Negotov: des Barthlme Sun. „ 1.

Nemških 57·12%, slovenskih 35·70%, negot. 7·14%.

Morava:

nem.: 2 Lencz-a, Witine, Lux, Schwaiger, Huetter, Wittine. Vsota 7.

Slov.: 2 Plesche-ta, Tscherne, Tschne, Lippe. „ 5.

Negotova: des Leonhardts Sun, des Petern Sun, Peter Sun, des Merthen Sun, Mathe des Mathe Sun. Vsota 5.

Nemških 41·16%, slovenskih 29·40%, negotovih 29·40%.

- Zgornja Briga:**
 nem.: Stamphl, Püczl, Sturmb, Egkher. Vsota 4.
 Slov.: Therne. „ 1.
 Negot.: des Mathe Sun. „ 1.
 Nemških 66'7%, slovenskih 16'66%, negot. 16'66%.
- Handlarji:**
 nem.: 3 Schwaiger-ji, Widmair, Rinser. Vsota 5.
 Slov.: 3 Gede-ti. „ 3.
 Negotovi: 3 des Gregor(e)n Sun, 2 des Hannssen Sun, 2 des Steffan Sun,
 2 des Andre Sun. Vsota 9.
 Nemških 29'40%, slovenskih 17'64%, negotovih 52'92%.
- Grčarice:**
 nem.: 2 Stampfl-a, Stampfer, Khreen, Paar, Dulczer, Sackhl. Vsota 7.
 Slov.: 3 Lusar-ji. „ 3.
 Negotovi: des Barthlme Sun, des Ambrossen Sun, des Jacoben Sun, des
 Gregors Sun. Vsota 4.
 Nemških 50%, slov. 21'5%, negotovih 28'5%.
- Polom:**
 nem.: 4 Khramer-ji, Peer, Sigmund. Vsota 6.
 Slov.: 3 Petsche-ti, Pericz, Melcz. „ 5.
 Nemških 54'54%, slovenskih 45'45%.
- Novi Breg:**
 nem.: 2 Wietrich-a, Nickh, Strauss. Vsota 4.
 Slov.: 2 Samide-ta in Melcz. „ 3.
 Nemških 57'16%, slovenskih 42'84%.
- Onek:**
 nem.: Tödtnan, Jeisenzapf, Hofer, Khestner, Herbst, 3 Khingauf-i,
 3 Stimpfl-l, 2 K(h)öfler-ja, Nickh, Thetman. Vsota 15.
 Slov.: 6 Mulcz-ev. „ 6.
 Negot.: Urban des Andre Sun, Paul des Cristans Sun. „ 2.
 Nemških 65'10%, slovenskih 26'04%, negot. 8'68%.
- Rogati hrib:**
 nem.: 3 Hanssk(h)e-ti, 2 Lampertter-ja, 2 Schmalczl-a, 2 Schmäczl-a,
 Khatman, Singeli, Walch. Vsota 12.
 Slov.: 3 Plesche-ti, Pragsche, Gorenicz. „ 5.
 Negot.: Peter des Casparn Sun, Peter des Michls Sun. „ 2.
 Nemških 63'12%, slovenskih 26'30%, negot. 10'52%.
- Moss bei Kherndorf (obstojal med Kočevjem in Mlako):**
 nem.: Rothesl, Verderber. Vsota 2.
 Slov.: Khotnikh. „ 1.
 Nemških 66'7%, slovenskih 33'3%.
- Črni potok:**
 nem.: 3 Sibrer-ji, 2 Gensch-a, 2 Weiz-a, Köstner, Vicz, Stimpfl, May,
 Pradtgesell, Springer, Kramer. Vsota 14.
 Slov.: 2 Trampusch-a, Meichin, Pleschë, Welicz, Marintschitsch.
 Vsota 6

Negot.: Walle des Jacob Sun, Georg des Marco Sun, Peter des Marckho Sun. Vsota 3.

Nemških 60'76%, slovenskih 26'04%, negot. 13'02%.

Livold:

nem.: 4 Hannsskhe-ti, 2 Soller-ja, 2 Singeli-ja, Khaterl, Sattler, Eppich, Rotte, Sargheli, Dietrich, Kame, Hegler, Saler, Schwaiger, Tschinkhl, Dulle, Grill, Khuenczl, Oppi, Gätterl. Vsota 24.

Slov.: 3 Garsche-ti, 3 Plesche-ti, Turkh, Therne, Cosar. „ 9.

Negot.: Peter des Lucas Sun, Gregor des Paulln Sun. „ 2.

Nemških 68'40%, slovenskih 25'65%, negot. 5'70%.

Dolga vas:

nem.: 3 Wolf-i, 2 Khump-a, Payr, Zeckhe, Eiban, Aibein, Muess, Erkher, Rottl, Röttl, Müllner, Gump. Vsota 15.

Slov.: 2 Schweticz-a, 2 Krakher-ja, Gregor, Viteschikh (grofov oskrbnik), Pressnigkh, Medecz. Vsota 8.

Negot.: Anndre des Peter Sun, Lucas des Steffan Sun, Pangracz des Steffan Sun, Lucas des Jure Sun. Vsota 4.

Nemških 55'5%, slovenskih 29'6%, negotovih 14'8%.

Verderb Verdreng:

nem.: Schmid, Kump, Sprejzer, Herbst, 2 Knesspler-ja. Vsota 6.

Slov.: Praiditsch, Persche, Petsche, Sterbenz. „ 4.

Negot.: Georg des Parthe Sun, Mathe des Gori Sun. „ 2.

Nemških 50%, slovenskih 33'33%, negotovih 16'66%.

Škrilj:

nem.: Schneperger, Schmid, 2 Lampert(t)er-ja. Vsota 4.

Slov.: 3 Persche-ti. „ 3.

Nemških 57'16%, slovenskih 42'84%.

Nemška Loka:

nem.: 2 Scheberli-ja, Jestl, Osswald, Schöberlin, 2 Magrin-a. Vsota 7.

Slov.: 2 Agnitsch-a, Lawretitsch, Plese. „ 4.

Negot.: Bastian und Andre des Lucas Sun, Anndre des Lucas Sun, Jure des Steffan Sun. Vsota 4.

Nemških 46'62%, slovenskih 26'64%, negotovih 26'64%.

Trnovec:

nem.: 2 Weber-a, Khreen, Rankheli. Vsota 4.

Slov.: 2 Melcz-a, Pericz. „ 3.

Nemških 57'16%, slovenskih 42'84%.

Koblarji:

nem.: 3 Eppich-i, 2 Sturmb-a, 2 Vienkh-a, Tschinckhl, Schaber, Pfeiffer, Schober, Ostermann. Vsota 12.

Slov.: 2 Romar-ja, Orecha, Greynner, Nosche, Jurman. „ 6.

Negot.: Mathe des Gregorn Sun. „ 1.

Nemških 63'12%, slovenskih 31'56%, negot. 5'26%.

Mahovnik:

nem.: 4 Haberli-ji, 4 Khropf-i, 2 Schleiner-ja, Ziglfist, 2 Pirstl-a, Wecz, Dürnpacher, Plassman, Strauss, Verdeber, Walle Michls, Fuxs. Vsota 20.

- Slov.: grof Blagajski (Graue zu Blagey) Francz Urschin, 3 Plesche-ti,
2 Migutsch-a, Magutsch, Breyditsch, Thalian. Vsota 9.
Negot.: Michl des Hansen Sun, Gregor des Cristan Sun, Ursa des Cle-
menten Wittib. Vsota 3.
Nemških 62'40%, slovenskih 28'08%, negotovih 9'36%.
- Prerigelj:
nem.: 5 Ramb-ov, 2 Manntl-a, Puchsche, Springer, Tedtman. Vsota 10.
Slov.: 3 Wogrin-i, Hullan. „ 4.
Nemških 71'44%, slovenskih 28'56%.
- Brezovica:
nem.: Schüester, Spitznagl, Osterman. Vsota 3.
Slov.: 2 Maurin-a. „ 2.
Nemških 60%, slovenskih 40%.
- Koče:
nem.: 4 Wolf-i, 4 Annderkholl-i, Schwaiger, Sirger, Meisl, Huetter. Vsota 12.
Slov.: 3 Schwarsching-i, Neukhan. „ 4.
Negot.: 2 Veitls Sun. „ 2.
Nemških 66'60%, slovenskih 22'20%, negotovih 11'10%.
- Gornji Vecenbah:
nem.: 2 Schwaiger-ja, Maye Steffan. Vsota 3.
Slov.: Plesche. „ 1.
Negot.: Veitl des Paulln Sun. „ 1.
Nemških 60%, slovenskih 20%, negot. 20%.
- Kočevska Reka:
nem.: 3 Rauch-i, 3 Schuesster-ji, 3 Khos(s)ler-ji, 2 Lux-a, 2 Schneider-ja,
2 Speckh-a, 2 Peit(t)ler-ja, Walthe, Haberin, Zape Amtman, Weber, Khoseli,
Kacherli, Schwaiger, Hass, Ploy. Vsota 26.
Slov.: 3 Laser-ji, 2 Tschine-ta, Augustin, Jurman, Plesche, Loi.⁵ „ 9.
Negot.: des Veitls Sun, des Paulln Sun. „ 2.
Nemških 70'2%, slovenskih 24'3%, negotovih 5'4%.
- Mlaka:
nem.: Paar, 2 Pradtgesell-a, 3 Khacze-ti, Tunckhe, Wobmer. Vsota 8.
Slov.: Mihitsch, Neickhan. „ 2.
Negot.: 2 des Ambross Sun, des Clementen Sun. „ 3.
Nemških 61'52%, slovenskih 15'38%, negot. 23'07%.
- Novi Lazi:
nem.: 3 Wecz-i, 2 Pürstl-a, 2 Wüetrich-a, 2 Meisl-a, 2 Zegoli-ja, Kheseli,
Durrer, Hofer, Tschinkhl, Schmid, Huetter, Wietrich. Vsota 18.
Slov.: 2 Khain-a, Tschiene, Lasar, Laser, Neuckhan, Plesche. „ 7.
Negot.: des Casparn Sun, des Gregorn Sun, des Paulln Sun, des Mathe
Sun. Vsota 4.
Nemških 61'92%, slovenskih 24'08%, negotovih 13'76%.
- Spodnja Briga:
nem.: 3 Osterman(n)-i, Rauch, Huetter, Meisl, Stampfl, Schuesster,
Khuennz. Vsota 9.

- Slov.: Tscherne, Werle, Plesche. Vsota 3.
 Negot.: des Hannse Sun, des Maie Sun. „ 2.
 Nemških 64'26%, slovenskih 21'42%, negot. 14'28%.
- Ravne:
 nem.: Zopeis Wittib, Schwaiger, Meisl, Peitler, Kuencz. Vsota 5.
 Slov.: Kroat. „ 1.
 Negot.: des Simons Sun. „ 1.
 Nemških 71'44%, slovenskih 14'28%, negot. 14'28%.
- Spodnji Log:
 nem.: 5 Spiznagl-ov, 3 Veber-i, 2 Wolfa, Leonhardt May Wolf Sun, Staudacher, Spreützer, Rüssel, Ruppe. Vsota 15.
 Slov.: Schusteritsch, Gorenz, Khabsch, Janckha, Wüsche, 2 La-
 skho-ta. „ 7.
 Nemških 68'22%, slovenskih 31'78%.
- Rajhenau:
 nem.: 3 K(h)nes(s)pler-ji, 3 Khump-i, 2 Khestner-ja, 2 Grabner-ja, 2 Füxl-a, 2 Fricz-a, Khöstner, Poss, Mathe Khusaldt und Mathe des Caspar Kusaltds Sun, Khrome, Ramb, Pfeiffer, Schneider, Zingkhl, Hess, Wrinsskheli, Stimpfl. Vsota 26.
 Slov.: Nitschiemer, Nitschemer, Augustin, Jellan, Krackher. „ 5.
 Negot.: Thoman und Jacob des Ambrosen Sun, Augustin des Mathes sein Wittib, Leonhardt Veitls Sun, Urban des Mathe Sun. Vsota 5.
 Nemških 72'02%, slovenskih 13'85%, negotovih 13'85%.
- Hrib:
 nem.: 7Fleckh-ov, 2 Lackhner-ja, 2 Teitschman-a, 2 Müesl-a, 2 Schuesster-ja, 2 Oberman-a, Glienkher, Gsell, Blass, Herbst, Schmuckh. Vsota 22.
 Slov.: 3 Rabuse-ji, Medecz. „ 4.
 Nemških 84'48%, slovenskih 15'36%.
- Dolenja Bukova gora:
 nem.: 3 K(h)ump-i, May, Göstl. Vsota 5.
 Slov.: Ognicz. „ 1.
 Nemških 83'30%, slovenskih 16'70%.
- Svetli potok:
 nem.: 6 Ramb-ov, 3 Schuesster-ji, 3 Flackh-i, Fleckher, Schmuckh, Waiss, Wolf. Vsota 16.
 Slov.: Marthin. „ 1.
 Negotov: Michl des Anndre Sun. „ 1.
 Nemških 88'80%, slovenskih 5'55%, negot. 5'55%.
- Planina:
 nem.: 2 Spraiczer-ja, Spreicz, 2 Fricze-ta, 2 Stelczer-ja, Ramb. Vsota 8.
 Slov.: Khrackher. „ 1.
 Nemških 88'89%, slovenskih 11'11%.

- Blatnik:
 nem.: 2 Troye-ta, 2 Dille-ta, Dulter, Ramb, Speckh, Par, Schneider,
 Panhardt, Spreitzer. Vsota 11.
 Slov.: Luschar. „ 1.
 Nemških 91'63%, slovenskih 8'33%.
- Brezje:
 nem.: 3 Ramb-i, 2 Lampe-ta, 2 Fricz-a, Stelczer, Griss, Schneider, Puczl,
 Schmid, Pleye, Pedtschauer. Vsota 14.
 Slov.: 2 Chrise-ta. „ 2.
 Nemških 77'50%, slovenskih 12'50%.
- Srednja vas:
 nem.: 2 Püczl-a, Maczeli, Petschauer, Spreitzer, Stanngl. Vsota 6.
 Slov.: 2 Schgedel-a. „ 2.
 Nemških 75%, slovenskih 25%.
- Kleč:
 nem.: 2 Stelczer-ja, Hass, Spreitzer. Vsota 4
 Slov.: Schgedl, Tscherne. „ 2.
 Nemških 66'7%, slovenskih 33'3%.
- Golobinjek:
 nem.: Stelczer, Khreen, Striczl, Kalt Eisen. Vsota 4.
 Slov.: Romar. „ 1.
 Nemških 80%, slovenskih 20%.
- Občice:
 nem.: 2 Wuchse-ta, Wobmer, Pachinger. Vsota 4.
 Slov.: Medecz. „ 1.
 Nemških 80%, slovenskih 20%.
- Mali Rigelj:
 nem.: 2 Dille-ta, Wrinsskheli, Erkher, Friczl, Khacze. Vsota 6.
 Slov.: Luschar, Gregor. „ 2.
 Nemških 75%, slovenskih 25%.
- Zdihovo:
 nem.: 2 Witine-ta, Huetter. Vsota 3.
 Slov.: Vidmeritsch. „ 1.
 Nemških 75%, Slovenskih 25%.
- Zgornje Ložine:
 nem.: Heurafll, Eppich, Barthlme, Nodler, Prenner. Vsota 5.
 Slov.: Pericz, Steffan (Wittib). „ 2.
 Negot.: Petter des Steffan Sun. „ 1.
 Nemških 62'5%, slovenskih 25%, negot. 12'5%.
- Slovenska vas:
 nem.: 7 Prenner-jev, 2 Erkher-ja, 2 Wurczer-ja, 2 Schuester-ja, 2 Schnei-
 der-ja, 2 Träxl-a, 3 Stän(n)gl-i, Anndre vom Rigl, Stengl, Khreen, Khünig, Zegoli,
 Sakher. Vsota 26.
 Slov.: 3 Greulani, 2 Suppan-a, Tschechher, Kraulan, Pericz, Urban Jacob
 (Wittib). Vsota 9.

- Negot.: Mert des Barthlme Sun, Gergl Urbans Sun, Ambross des Jacoben Sun. Vsota 3.
Nemških 68'38%, slovenskih 23'58%, negotovih 7'89%.
- Stara Cerkev:
nem.: 2 Strauss-a, Osterman, Sakher, Stänngl, Rathose, Laboser, Zäpe, Heferli. Vsota 9.
Slov.: Delec, Khodnickh, Nepuch. „ 3.
Nemških 74'95%, slovenskih 25'05%.
- Konca:
nem.: 2 Eppich-a, Wobmer, Khreen, Schneller, Wuetrich, Heferli, Ziglfist. Vsota 8.
Slov.: Pericz. „ 1.
Nemških 88'89%, slovenskih 11'11%.
- Gorenje:
nem.: 2 Frölich-a, Schneider, Khreen, Schuester, Wieterich, Panczer, Khropf. Vsota 8.
Slov.: Tscherne. „ 1.
- Negot.: Ambross des Friczn Sun, Mathe des Pauln Sun, Jacob der Wittib Sun, Paul des Simon Sun. Vsota 4.
Nemških 61'52%, slovenskih 7'69%, negotovih 31'76%.
- Mlaka in Breg:
nem.: 3 Schues(s)ter-ji, 2 Wobmer-ja, 2 Khropf-a, Hiris, Osterman, Verderber, Heferl, Wolfin, Jakher. Vsota 13.
Slov.: Gregor, Pericz. „ 2.
Nemških 86'68%, slovenskih 13'32%.
- Željne:
nem.: 3 Hiris-i, 2 Frölich-a, 2 Peschli-ja, 2 Sturb-a, 2 Grill-a, 3 Jaisenzapf-i, Sakher, Tschingl, Huetter, Peer, Herman, Praune, Kolman. Vsota 21.
Slov.: Schelaun und Hanns sein Sun, Schlaun, Pericz. „ 4.
Nemških 84%, slovenskih 16%.
- Klinja vas:
nem.: 4 Rankheli-ji, 3 Pe(e)r-i, 2 Gedrer-ja, Schleimer, Gresse, Hiris, Vankhle, Tschingl, Jaisenzapf, Hohenstainer. Vsota 16.
Slov.: 2 Melcz-a, Pericz, Schwarsching. „ 4.
Negot.: Gori des Pauln Sun. „ 1.
Nemških 76'16%, slovenskih 19'04%, negot. 4'76%.
- Kleče:
nem.: 3 Cramer-ji, Valckhner, Mauser, Eppich, Lobe, Vokhe, Schneider, Falckhner. Vsota 10.
Slov.: Petsche. „ 1.
Nemških 90'91%, slovenskih 9'09%.
- Mala Gora:
nem.: 3 Henigman-i, 2 Eppich-a, 2 Khreen-a, 2 Cramer-ja, Colman, Valkhner, Hage, Kramer. Vsota 13.

- Slov.: 2 Malchar-ja. Vsota 2.
 Negot.: Thomas des Petern Sun, Hanns des Paul Sun „ 2.
 Nemških 76'44%, slovenskih 11'76%, negot. 11'76%.
- Stari Log:
 nem.: 4 Schmid-i, 2 Gögl-a, 2 Lobe-ta, 2 Marscher-ja, 2 Röse-ta, 2 Schober-ja, Texisch, Khögl, Pogner, Falckhner, Valckhner, Khropf, Labi, Sturm, Wachter Osterman. Vsota 23.
 Slov.: Strach, Mische, Windisch. „ 3.
 Negot.: Casper des Mathesen Sun, Mathe des Mathe Sun. „ 2.
 Nemških 82'41%, slovenskih 10'71%, negotovih 7'14%.
- Novi Log:
 nem.: 3 Lampertter-ji, Vinckh, Smid, Gump. Vsota 6.
 Slov.: Mische, Thalian.⁶ „ 2.
 Negot.: Paul des Mathe Sun. „ 1.
 Nemških 66'7%, slovenskih 22'2%, negot. 11'1%.
- Cesta:
 nem.: 2 König-a, Wolf. Vsota 3.
 Slov.: Samide. „ 1.
 Nemških 75%, slovenskih 25%.
- Komuc:
 nem.: 2 Gerger-ja, Herbst, Mausser, Hofer, Strauss, Prenner. Vsota 7.
 Slov.: Khosar. „ 1.
 Nemških 87'5%, slovenskih 12'5%.
- Seč:
 nem.: Waldin, Geselle, Schneider, Wietrich, Pfeiffer. Vsota 5.
 Slov.: Skhopiczer. „ 1.
 Nemških 83'4%, slovenskih 16'6%.
- Šalka vas:
 nem.: 6 Hegler-jev, 5 Sturm-ov, 4 Schleiner-ji, 3 Weber-i, 3 Eppich-i, 2 Praue-ta, Jurscheli, Gusaltdt, Stängl, Praune, Huetter, Peer, Khingau, Nikh, Khnoflach. Vsota 32.
 Slov.: Glibe.⁷ „ 1.
 Nemških 96'97%, slovenskih 3'03%.
- Cvišlarji:
 nem.: 3 Schleiner-ji, 2 Erkher-ja, 2 Erger-ja, 2 Stänngl-a, 2 Vicz-a, Payr, Knoblach, Wurcer. Vsota 14.
 Slov.: Maichin, Talian, Zekhel.⁸ „ 3.
 Negot.: Hanns des Jacob Sun, Thoman des Mathe Sun, Jörgl Veitls Sun. Vsota 3.
 Nemških 70%, slovenskih 15%, negotovih 15%.
- Zajčja vas:
 nem.: 2 Lampertter-ja, 2 Schuesster-ja, 2 Hegler-ja, 2 Khestner-ja, Game, Kame, Katman, Manntl. Vsota 12.
 Slov.: Tscherne, Jankhe. „ 2.

Negot.: Barthlme des Michls Sun, Leonhardt des Lucasen Sun, Georgl des Marco Sun, Blass des Jacoben Sun. Vsota 4.

Nemških 66'60%, slovenskih 11'10%, negotovih 22'20%.

Mozelj:

nem.: 4 Springer-ji, 2 Greusch-a, 2 Grensch-a, 2 Herbst-a, 2 Khestner-ja, 2 Schmid-a, Kramer, Osterman, Wälsche, Walsche, Heferli, Wachter, Kalt Eisen, Schauer, Vinckh. Vsota 23.

Slov.: Sterbenz, Khaps, Trampus, Schwarsching, Jannkhe. „ 5.

Nemških 82'41%, slovenskih 17'59%.

Suhi potok:

nem.: 2 Schneeperger-ja, 2 Schauer-ja, Veitl, Fricz, Schuesster, Mayerli. Vsota 8.

Slov.: Meichin, Khrakher. „ 2.

Negot.: Clement des Michls Sun, Lucas Veidl Sun, Thomas des Blasen Sun. Vsota 3.

Nemških 61'52%, slovenskih 11'76%, negotovih 17'64%.

Kačji potok:

nem.: 3 Khump-i, Puttrer, Buttrer, Springer, Hannsskho, Schneeperger, Fleckh, Spraiczer, Jaisenzapf. Vsota 11.

Slov.: Maichin, Khrabat. „ 2.

Negot.: Ambross Mertten Sun, Thomas des Michl Sun. „ 2.

Nemških 73'26%, slovenskih 13'32%, negotovih 13'32%.

Staro Brezje:

nem.: 4 Stelczer-ji, 2 Jöstl-a, Jobstl, Khestner, Schuester, Ramb, Tödman. Vsota 11.

Slov.: 3 Zose-ti.⁹ „ 3.

Nemških 78'54%, slovenskih 21'46%.

Rajntal:

nem.: 4 Springer-ji, 6 Putrer-jev, 2 Schues(s)ter-ja, 2 Kump-a, 2 Rötl-a, Gumpe, Osterman, Knäpfl, Mantl, Lennz, Mathe. Vsota 22.

Slov.: Trampusch, Preiditsch, 3 Persche-ti. „ 5.

Nemških 81'4%, slovenskih 18'6%.

Muhova vas:

nem.: 3 Müllner-ji, Gump, Wittene, Wurzzer, Knesspler, Dräxler, Schneider. Vsota 9.

Slov.: Sterbenz. „ 1.

Nemških 90%, slovenskih 10%.

Turkova Draga:

nem.: Lampertter, Röttl. Vsota 2.

Slov.: Petsch. „ 1.

Negot.: Georg des Larencz Sun, Georg des Gori Sun. „ 2.

Nemških 40%, slovenskih 20%, negotovih 40%.

Kočevje:

nem.: 7 Plassmanov, 6 Khramer-jev, po 5 Khropf-ov in Graf-ov, 6 Schmid(t)-ov, po 4 Peer-i, Fux-i in Schwaiger-ji, po 3 Khes(s)tner-ji, Tschinkhl-i, Stä(a)ngl-i, Grueber-ji in Schneller-ji, po 2 Blasmann-a, Aiben-a, Sturb-a, Pangra(ä)cz-a,

Erkher-ja, Strauss-a, Sibrer-ja, Hage-ta in Ziglfist-a, po 1 Pfersich, Khumpf, Hiris, Fuks, Dueller, Walich, Schillerin, Schwärzl, Hannssl, Khump, Khrssner, Kalt Eisen, Kame, Lagerwin, Sprenger, Renner, Steyrer, Khlaubenschalkh, Aidner, Andricolle, Fillensackh, Schwarcz, Schletrer, Schleterer, Jagerpacher, Schusster, Rankheli, Eiben, Khumpe, Träxl, Ränkhelin, Zankhe, Kröpfin, Schlesinger, Schmuckh, Zappe, Kamer, Crisollin, Ramer, Wald, Maurer, Haczl, Rambl, Ramb, Vinkh, Sosse, Soller, Spreitzer, Prainperger, Maniczl, Pramperger, Praunperger, Kreen, Saller, Jerkher, Huetter, Kastner, Newkat, Veitl, Lamperter, Wietrich, Püxenmaister in 2 Tuncke-ja. Vsota 138.

Slov.: 3 Plesche-ti, po 2 Paternoster-ja, Posar-ja, Vidmer-ja, Lauretitsch-a, Schelschakh-a in Jauckh-a,¹⁰ po 1 K(h)lin, Golcze, Janckh, Janckho, Jankhe, Ramor, Marintschitz, Loye, Sterbenz, Persche, Sagar, Krabat in Thalian.

Vsota 28.

Nemških 83'2%, slovenskih 16'8%.

Mlini ob Divjem potoku in (1) ob Rinži:

nem.: 5 Henigman-nov, 4 Petschauer-ji, 3 Püczl-i, 3 Wuchse-ti, Lackhner, Stangl, Playe, Ramb, Lampe, Pliss, Wobmer, Mauser, Vienckh. Vsota 24.

Slov.: Lusar, Khaps, Schgedl, Sager. „ 4.

Negat.: Ambross des Jacoben Sun (ob Rinži). „ 1.

Nemških 82'56%, slovenskih 13'76%, negot. 3'44%.

V navedenih 76 naseljih in v mlinih na Divjem potoku v Črmošnjiški dolini so imeli Nemci večino.

Zgolj nemško prebivalstvo — 100% Nemcev — je imelo sledečih 34 naselij:

Stari Breg: 2 Sameri-ja, Strauss, Zekhe, Dietrich, Grill, Peer, Jaisenzapf, Nikh. Vsota 9.

Grintovec: 2 Hageta, 2 Kühnig-a, Schneider, Kramer. „ 6.

Kunče: Mauser, Kühnig. „ 2.

Vrbovec: 3 Henigmann-i, 2 Pfeiffer-ja, Cusaldt, Wolf, Ambros Mathe Wittib, Hans. Vsota 9.

Puglarji (Pugled): Kramer, Kühnig, Sonde. „ 3.

Le s krst. imenom: Leonhardt des Steffan Sun. „ 1.

Beli Kamen: Khumpe, Schober, Schneider, Vinkh, Blass. „ 5.

Le s krst. imenom: Veitl des Gore Sun. „ 1.

Rdeči Kamen: 2 Lux-a, Melchior, Mauser. „ 4.

Kočarji: 10 Springer-jev, 4 Köfler-ji, 2 Waische-ja, 2 Walsch-a, Kalt Eisen, Schuesster, Schauer. Vsota 21.

Kuhlarji: Merth Kuche. „ 1.

Le s krst. imenom: Wolf des Mathe Sun. „ 1.

Studeno: Schuesster, Ramb. „ 2.

Kumersdorf: 5 Ramb-ov, 4 Stelczer-ji, Schneider. „ 10.

Laze pri Koprivniku: 3 Stelczer-ji, 2 Ramb-a, Khasstner. „ 6.

Tanče gorice: 3 Ramb-i, Schmid. „ 4.

Divji potok: Henigman. „ 1.

Starološki Grič: Schneider, Wolf, Ramb, Steürer. „ 4.

Komarna vas: Geger, Maczeli, Schäfler, Ramb, Khumb, Wogner. „ 6.

Stara Žaga: 2 Wuchse-ta.	Vsota	2.
Štale: 4 Gergerji.	„	4.
Gričice: Kumpe, Püczl, Hofer, Gasse.	„	4.
Mirna gora: 2 Spreiczler-ja, Kesstner, Scheberlin.	„	4.
Pogorelec: Weber oder Ramb, Steyrer.	„	3.
Smrečnik: Khump, Gerger, Mathel.	„	3.
Poljane: 3 Henigman-i, Spiler, Struczl, Fackh, Plass, Falckh, Striczl.		
	Vsota	9.
Mrzli potok: Gastl.	„	1.
Le s krst. imenom: des Ambrossen Sun.	„	1.
Jelenja vas: Maurer, Meisl.	„	2.
Grčarske Ravne: Fricz.	„	1.
Le s krst. imenom: des Hannsen Sun.	„	1.
Inlauf: Kheseli, Goseli, Rauch, Meisl, Michl, Schweiger, Stampfel.	„	7.
Le s krst. imenom: des Leonhardt Sun, des Anndre Sun.	„	2.
Črni potok: Sirger.	„	1.
Ograja: Wittine, Huetter.	„	2.
Le s krst. imenom: Jacoben Sun.	„	1.
Spodnji Vecenbah: Schuesster, Kacherli, Meisl, Khramer.	„	4.
Le s krst. imenom: des Thoman Sun.	„	1.
Spodnji Pokštajn: Staudacher und Venne.	„	2.
Zadec: Clement Mathe Zaisers Sun, Urban und Ambross Erben.	„	3.
Le s krst. imenom: Marco Miels Sun.	„	1.
Nove Laze (ali Lapinje): 2 Kump-a, Retl.	„	3.
Bilpa: Khüsoll.	„	1.

Kakor omenjeno — sem pri tej razpodelbi rodbinskih imen polagal glavno težišče le na priimke in ne toliko na mnogoštevilne urbarske družine, ki so navedene zgolj s krstnim imenom (očeta), s katerimi pa je prav gotovo zaznamovan tudi znaten del Slovencev, — čeprav piše Obergföll¹¹, da so bili vsi taki posestniki koroško-tirolskega izvora. Takih družin, ki so v urbarju označene le s (svojim) krstnim, (odnosno) imenom svojega očeta, je bilo v kočevskem gospostvu leta 1574. — ne vštevši dediče — 114 in ne 104, kot piše Obergföll,¹² in sicer v sledečih 52 naseljih: v Handlarjih (9), v Moravi (5), v Rajhenauu (5), v Grčaricah (4), v Dolgi vasi (4), v Nemški Loki (4), v Novih Lazih (4), v Gorenju (4), v Zajčji vasi (4), v Črnem potoku (3), v Mahovniku (3), v Mlaki (3), v Slovenski vasi (3), v Cvišlarjih (3), v Suhem potoku (3), v Travniku (2), v Prežah (2), v Gotenicah (2), v Oneku (2), v Rogatem hribu (2), v Livoldu (2), v Verderb Verdrengu (2), v Kočah (2), v Kočevski Reki (2), v Spodnji Brigi (2), v Mali Gori (2), v Starem Logu (2), v Kačjem potoku (2), v Turkovi Dragi (2), v Inlaufu (2), v Plešu (1), v Gorenji Nemški Loki (1), v Travi (1),

**Priimki v kočevskem gospostvu l. 1574.
(v poljanskem l. 1576.)**



- 100 % Slovencev
 - ⊙ 75-99% " "
 - ⊕ 50-75% " "
 - ⊕⊙ 25-50% " "
 - ⊙⊕ 1-25% " "
 - 100 % Nemceev
- meja kočevskega gospostva

Mertilo 1 : 345.000

v Prežuljah (1), v Borovcu (1), v Zgornji Brigi (1), v Koblarjih (1), v Zgornjem Vecenbahu (1), v Ravnah (1), v Svetlem potoku (1), v Zgornjih Ložinah (1), v Klinji vasi (1), v Novem Logu (1), v Puglarjih (1), v Belem Kamnu (1), v Kuhlarjih (1), v Mrzlem potoku (1), v Grčarskih Ravnah (1), v Ograji (1), v Spodnjem Vecenbahu (1), v Planini pri Travi (1), v Osilnici (1) ter ob Rinži (1). Tudi v kočevski otok spadajočem Zadercu iz poljanskega gospostva je bila ena družina brez priimka.

Iz tega vidimo, da niti še v drugi polovici 16. stoletja precej podložnikov v kočevskem, nekaj tudi v poljanskem gospostvu, priimkov, o katerih pravi prof. Ivan Koštiál¹³, da so postali stalni (t. j. vsem članom iste rodbine skupni in dedni) v 14. stoletju, še ni imelo.

Radi tega nereda v priimkih se kočevski urbar tako-le pri-
tožuje: »Ker se je v novih priročnih urbarjih našlo, da se podložniki niso vpisavali z lastnim imenom, ampak z imenom staršev, kot očeta, zakonov in prazakonov, ne da bi se zraven imenovale hube, in ker je radi tega v povpraševanju po starih imenih nastala zmeda, se je, da bi se ohranila potrebna pravilnost in red, zakupniku zapovedalo, da mora od tedaj imenovati hube vselej, kadar se je izvršila sprememba, bodisi po smrti podložnikov, bodisi po prodaji ali kako drugače, po starih posestvih, novega posestnika pa vpisati zraven v nove priročne urbarje z njegovim lastnim imenom.«¹⁴

Iz prikazane mešanosti prebivalstva v kočevskem jezikovnem otoku vidimo, da so veliko večino naselij v kočevski notranjosti ustanovili Nemci skupno s Slovenci, čeprav je bilo Slovencev med njimi le malo. Radi manjšine, mešanja in križanja so Slovenci kmalu izgubili i svojo svojstvenost, jezik i gospodarsko vodstvo. Radi nemške okolice so se morali med Nemci naseljeni Slovenci v teku časa ponemčiti slično kot Nemška vas pri Ribnici med Slovenci posloveniti. Vendar so pustili za seboj sledove v kočevskem dialektu (kače, racle, gojsle, grmade, kolače, kozice, biče in buče, line, gerčen, kotel, žeap, stuol, grič, koazel = kozolec in kozlati, župan, roklate = rogljati, golat = gol, görc = korec, martinsle = martinček, umal = omela, kruln, muken, joken itd.)¹⁵, narodnih pesmih, noši in običajih. Slovenski vpliv v kočevskem narečju se kaže poleg čisto slovenskih besedi tudi v tem, da so Kočevarji za mnogo nemških besedi prevzeli od Slovencev ž, ki

ga nemška abeceda ne pozna, na pr. glaž, žehtar, žagen, žugen (sagen, sugen), žaide (saide = žida), žloife (Schleife)¹⁶ itd. Tudi poreklo izgovora l kot l ali u pri nekaterih nemških besedah je iskati vsaj za nekatere izraze v slovenskem vplivu, na pr. gauge, gałge, žaube itd.

V naseljih kočevskega gospostva so se 1574 nahajali sledeči slovenski primki: 26 Plesche-tov,¹⁷ po 11 Tscherne-tov in Mihitsch-ev, 10 Lauretitsch-ev, po 9 Sterbenz-ev, Persche-tov in Pericz-ev, po 8 Luschar-jev in Schwarsching-ov,¹⁸ 7 Krakher-jev, po 6 Jellen-ov, Cosar-jev (Khos[s]ar), Melcz-ev, Petsche-tov (Petsch), Mulcz-ev, Wogrin-ov, Stanitsch-ev, Laser-jev in Sagar-jev, po 5 Maichin-ov, Krabatov, po 4 Noscheti, Thalian-i, Samide-ti, Chrise ali Crisse-ji, Medecz-i, Agnitsch-i, Trampusch (Trampus)-i, K(h)aps-i in Schgedl-i,¹⁹ po 3 Romar-ji, Greynner-ji, Jurman-i, Suppan-i, Rabuse-ji, Gregor-ji, Breyditsch-i, Schelschackh-i (Schelsackh), Vidmer-ji, Garsche-ti, Schu(e)steritsch-i, Gode-ti, Neukhan-i, Thomecz-i, Tshi(e)ne-ti, Jan(n)khe-ti, po 2 Jauckh-a, Ramor-ja, Khodnickh-a, Khain-a, Krulitsch-a Melchoritsch-a Migutsch-a, Mische-ta Augustin-a, Neisitsch-a, Nitschiemer-ja, Paternoster-a, Posar-ja Schelaun-a,²⁰ Stancz-a, Sweticz-a (Schweticz), Turkh-a (Turgg),²¹ Gerle-ta, 2 Mouerin, 2 Malchar-ja, po 3 Zose-ti in Greulan-i, 2 Steffan-a, po 1 Jacob, Zekhel, Achacz, grof Blagajski Francz Urschin, Clementschitsch, Darsei, Delec, Gellan, Golcze, Gorenicz, Hullan, Jackhlitsch, Janckho, Janckh, Janschicz, Loi, Loye, Khlin, Khlabausser, Kristanitsch, Louatsch, Lisa, Lippe, Magutsch, Marthin, Martintetsch, Markhouitsch, Malner, Mille, Mrincz, Nepuch, Orecha, Ossmackh, Panitsch, Papes, Perlicz, Poye, Pragsche, Pressnighk, Roschitsch, Skhopitzer, Staruienicz, Stans, Strach, Tschechher, Tschne, Vidasch, Viteschickh, Vidmeritsch, Welicz, Werle, Windisch, Wukhouitsch, Glibe, Markho, dalje v Brezovici 2 Maurina in v Spodnjem Logu Schusteritsch, Gorenz, Khabsch, Janckha, Wüschel in 2 Laskho-ta.

Od nemških priimkov so najpogostejši sledeči: 39 krat Ramb, 30 krat Schuster, 28 krat Kump, 25 krat Kramer (Cramer), 23 krat Schmid, po 21 krat Springer in Stelczer, po 19 krat K(h)estner in Henigman, po 18 krat Schneider in Wolf, 15 krat Schweiger, 14 krat Flekh, po 13 krat Spreicz, Fux (Fuchs, Wuchse 5, Füxl 3), Sta(ä)nngl (Stengl, Stangl) in Eppich, po 12 krat Herbst, Sturmb, Kropf in Hutter, po 11 krat Weber, Wietrich, Peer, Erker, Meisl, Stampfl in Püczl, po 8 krat Wälsche (Walsch, Wal[-i]ch), Strauss, Jaisenzapf in Put(t)rer, po 7 krat König, Wobner, Lackhner, Hannsskhe, Grabner, Vienkh, Röttl, The(ö)tman, po 6 krat Hiris, Wecz, Rauch, Knes(s)pler, Rankeli, Stimpfl, Spitznagel, Köfler, Strüczl (Striczl) in Wittine (Wittene), po 5 krat Mauser, Paar, Valkhner (Falkhner), May-e, Schmuczkh, Sibrer, Sirge, Kalteisen, Schauer, Pfeifer, Lux itd. Sedaj pogosten priimek Schneeberger je zabeležen v koč. urbarju le 4 krat.

Glede geografske razporeditve priimkov vidimo, da so imeli svoje središče Rambi (6 v Svetlem potoku, po 5 v Kumersdorfu in Preriglju, po 3 v Tančih goricah (in Brezju itd.), Stelczer-ji, ki so ustanovili Štalcarje (po 4 v Starem Brezju in Kumersdorfu, po 3 v Koprivniku in Lazih itd.), Flekh-i (7 na Hribu, 4 v Svetlem potoku itd.) in Grabner-ji (5 v Koprivniku) v sedanji koprivniški občini, Schma(ä)lczl-i v Rogatem hribu (4), Prenner-ji v Slovenski vasi (7),

Spitznagl-i v Spodnjem Logu (5), v spodnjeloški župniji tudi sedaj v Poljanski dolini zelo pogostni Staudacher-ji (po 1 v Spodnjem Logu in Spodnjem Pokštajnu), Khingauf-i in Stimpfl-i v Oneku (po 3), Sirge-ji (4) in Speckh-i (3) v Gotenicah, Hannsskhe-ti v Livoldu (4) in Rogatem hribu (3), Puttrer-ji v Rajntalu (6), Anderkholl-i v Kočah (4), Plassman-i (7 Plassman-ov, 2 Blasmann-a), Graf-i (5), Kropf-i (4), Schmid-i (6) v Kočevju, Sibrer-ji v Črnem potoku (3), Müllner-ji v Muhovi vasi (3), Hegler-ji (6) in Sturm-b-i (5) v Šalki vasi, Schleiner-ji v Šalki vasi (4) in v Cvišlarjih (3), Springer-ji v Kočarjih (10), Mozlju (4) in Rajntalu (4), Henigmann-i v Črmošnjiško-Poljanski dolini (v Poljanah 3, ob Divjem potoku 5, v Črmošnjicah 4) in v sektorju »Za Malo Goro« (po 3 v Mali Gori in Vrbovcu), Haberli-ji v Mahovniku (4), Rankheli-ji (4) v Klinji vasi, Köfler-ji v Kočarjih (4 in 2 v Oneku), Hiris-i in Jaisenzapf-i v Željnah (po 3), v sev. delu Kočevskega polja so bili pogostni Kropfi, Eppichi (po 3 v Koblarjih in Šalki vasi, 2 v Konci), Peeri (3 v Klinji vasi, 5 v Kočevju) in Jaisenzapfi, v planinski župniji Spreiczler-ji (3 v Planini, 2 na Mirni gori, 1 v Kleču), Strüczl-i (v Poljanah), Gerger-ji (4 v Štalah) in Petschauer-ji (4 ob Divjem potoku, 3 v Toplem vrhu, 2 v Črmošnjicah) so številni v sedanji črmošnjiški občini, Troye-ti (2) so doma iz Blatnika, Scheberli v Nemški Loki (3), Kühnig-i in Lobe-ti so doma v starološki župniji, Weczi (3 v Novih Lazih), Schwaiger-ji (3 v Handlarjih, 2 v Zgornjem Vecenbahu), Rauch-i (3 v Kočevski Reki) v Kočevskoreški dolini, Wittine-ti (2 v Zdihovem) in Schneeperger-ji (2 v Suhem potoku) na jugu, Lampert-ji v Novem Logu (3), v Zajčji vasi (2), v Rogatem hribu (2) in Škrilju (2), Khossler-ji v Kočevski Reki (3).

Od slovenskih priimkov, ki so precej sporadični, so značilni Mihitschi (7) v Gotenicah, Plesche-ti v Kočevskoreški dolini (po 3 v Štalcarjih, Rogatem hribu, dalje v Livoldu, 2 v Moravi), Schwarsching-i v Kočah (3) in Travi (2), Laser-ji v Kočevski Reki (3), Mulcz-i v Oneku (6), Luser-ji v Grčaricah (3) in Ponikvah (2), Gode-ti v Handlarjih (3), Garsche-ti v Livoldu (3), Persche-ti v Škrilju (3), Petsche-ti v Polomu (3), Schgedl-i (2 v Srednji vasi) v Črmošnjiški dolini, Jellen-i (2 + 1 Gellan) v Koprivniku, Lauretitsch-i (7) in Sterbenz-i (4) v Knežji lipi, Vogrini v Preriglju (3), Mourin v Brezovici (2) in Prežah (2 Mouerin), Tschine-ti v Kočevskoreški dolini (2 v Koč. Reki), Zose-ti v Starem Brezju (3).

H koncu pogledjmo še, odkod so vse, z ozirom na rodbinska imena, čeprav rodbinsko ime samo po sebi v vsakem primeru ne more biti odločilno za izvor, oziroma priseljenost, prišli na Kočevsko kolonisti. Nemški pisci, predvsem Obergföll, ki se drži Schröer-ja, Hauffen in Elze si glede izvora kočevskih nemških kolonistov, ker se poleg rodbinskih in krajevnih imen opirajo posebno na nemške dialekte, ki še niso dovolj raziskani, zelo nasprotujejo. Uvrščanje posameznih priimkov, krajevnih in ledinskih imen v posamezna nemška narečja k posameznim nemškim plemenom pa itak, ker se ista večji del nahajajo v več nemških narečjih, nikakor ne more biti zanesljivo in precizno. Tako trdi Schröer²², da so Kočevjarji v celoti Markomani (Bavarci) s primesjo Švabov in Frankov, Hauffen²³, da so v glavnem Bavarci,

na kar kaže narečje in pretežna večina rodbinskih imen, Obergföll²⁴, da je čez polovico nemških naseljencev iz bavarskoavstrijskih in nordgauskih pokrajin, precej manj pa iz švabsko-alemanskih in frankovsko-srednje-(nižje-) nemških pokrajin, Elze²⁵ pa po Hrenovi notici o 300 frankovsko-turinških družinah²⁶, da so frankovsko-henneberškega porekla. Elze namreč, medtem ko gledajo drugi nemški raziskovalci kočevskega porekla na Hrenovo notico o prihodu 300-ih družin iz Frankovske in Turinške, ki jo je po Wolseggerjevem mnenju²⁷ prepisal iz škofjeloškega arhiva od frejzinškega škofa Pavla, ki je živel v sredi 14. stoletja (1360. je bil v Ljubljani), z večjim ali manjšim pomislekom glede njene verodostojnosti, to sporočilo v celoti sprejme, trdeč, da nima pomena, da bi škof tu pripovedoval kako pripovedko.²⁸

Elze²⁹ zavrača navedene trditve Hauffena, Schröerja in Obergfölla poudarjajoč, da so frankovsko-sredjenemški elementi v kočevščini v veliko večji meri zastopani kot pa avstrijsko-bavarski in švabsko-alemanski. Isti trdi, da so imena na pomanjševalnice -le in -el frankovska³⁰, a Obergföll, da so imena na -le švabska, na -erl, -el in -l pa bavarska.³¹ To pač kaže, da so imenovane imenske značilnosti v vseh imenovanih treh pokrajinah. Dalje ima Elze³² priimke, končujoče se na -ke, -le, -ll in -r za frankovsko-henneberške, med tem ko ga deloma zopet zavrača Obergföll s trditvijo,³³ da so imena na -ke in -le (Brunnskole, Mazelle itd.) (srednje-) nižjenemška, na -le tudi alemansko-švabska, na -ll in -er večji del bavarska, imena na -li in -i alemanska, na -lin pa švabska in alemanska. Iz tega nasprotovanja se vidi, da prehajajo ta ali ona imena bolj ali manj iz ene pokrajine v druge sosednje, s čimer je poudarjeno to, da so nemški naseljenci prišli lahko iz več pokrajin.

Ako pogledamo sedaj nemške priimke, končujoče se na -lin, -li in -i, ki so značilnost alemanskošvabske zemlje, nahajamo na Kočevskem sledeče: na -lin: 2 Schöberlin-a (po 1 v Nemški Loki in v Mirni gori Scheberlin), 2 Magrin-a (v Nemški Loki), Waldin (v Seči), Lagerwin (v Kočevju), Ränkhelin (v Kočevju), Crisollin (v Kočevju);

vsota: 8 —

na -li: 5 Rankheli-jev (4 v Klinji vasi, 1 v Trnovcu), 5 Haberli-jev (4 v Mahovniku, 1 v Koč. Reki), 4 Wrinsskholi-ji (1 v Ponikvah, 1 v Koprivniku, 1 v Rajhenauu, 1 v Malem Riglju), 3 Zegoli-ji (2 v Novih Lazih, 1 v Slovenski vasi), 3 Singeli-ji (2 v Livoldu, 1 v Rogatem hribu), 3 Heferli-ji (v Stari Cerkvi, Konci in Mozlju po 1), 2 Scheberli-ja (v Nemški Loki), 2 Kacherli-ja (1 v Koč. Reki in Spod. Vecenbahu), 2 Kheseli-ja (1 v Novih Lazih in Inlaufu), 2 Peschli-ja (v Željnah), 2 Maczeli-ja (1 v Srednji in Komarni vasi), po 1 Jurscheli (v Šalki

vasi), Mayerli (v Kačjem potoku), Khoseli (v Koč. Reki), Goseli (v Inlaufu) in Sargheli (v Livoldu); vsota: 38 —

na -i: 2 Sameri-ja (v Starem Bregu), po 1 Oppi (v Livoldu) in Labi (v Starem Logu). Vsota: 4.

Torej je vsota vseh nemških priimkov na Kočevskem, končujočih se na -lin, -li in -i 50.

Ker je bilo v obravnavanih 142 naseljih vseh priimkov šteto z družinami, ki so navedene zgolj s krstnim imenom očeta, vsega skupaj 1683, nam to pove, da odpadejo na navedene alemansko-švabske priimke komaj 3% (točneje 2'9700%). Ako vzamemo zgolj čisto nemške priimke (to je brez slovenskih in omenjenih družin), ki jih je vsega skupaj 1187, pa je tvoril alemansko-švabski element med kočevskimi Nemci 4'2%. Ako pa vzamemo le današnji jezikovni otok z Bilpo vred, odpade 12 nemških priimkov, radi česar pripade alemansko-švabskim priimkom 4'25%.

Nemških priimkov, končujočih se na -k(h)e, imamo 17, in sicer te-le: 3 Tunckhe-te (2 v Kočevju, 1 v Mlaki), 7 Hannsskhe-tov (4 v Livoldu, 3 v Rogatem hribu), 2 Jakhe-ta (v Koprivniku in Riglju), 2 Zeckhe-ta (v Dolgi vasi in Starem Bregu), Sackhe-ta (1 v Gotenicah), Zancckhe-ta (v Kočevju) in Vockhe-ta (v Klečah).

Nemških priimkov na -le imamo 14, in sicer: 4 Dille-te (po 2 v Blatniku in Malem Riglju), 3 Mülle-te (v Koprivniku), 2 Valle-ta (v Črnem potoku in Mahovniku), Vankhle-ta (v Klinji vasi), Geselle-ta (v Seči), Dulle-ta (v Livoldu), Ulle-ja (v Ribjeku) in Andricolle-a (v Kočevju).

Ako prištejemo teh 31 priimkov na -khe in -le, ki so po Elzeju frankovsko-heneberški in po Obergföllu (srednje-) nižjenemški, Frankom, odpade nanje, ako gledamo kot njihovo značilnost le navedene priimke, in ako vzamemo v poštev vsa rodbinska imena (v 142 naseljih in v mlinih 1683), le 1'8352%. Ako vzamemo le nemške priimke (1187) brez gori omenjenih družin (115) pa 2'6102%.

Nemških priimkov na -ll, ki jih ima Elze za frankovsko-heneberške, a Obergföll za večjidel bavarske, imamo na obravnavanem ozemlju 19, in sicer te-le: po 4 Anderkholl-e (4 v Kočah), Pradtgesell-e (2 v Mlaki, 1 v Resi, 1 v Črnem potoku) in Grill-e (2 v Željnah, po 1 v Livoldu in Starem Bregu), 3 Reinschall-e (2 v Beliči, 1 v Borovcu), 2 Gsell-a (1 v Koprivniku in na Hribu), Widerwoll-a (1 v Travi), Khüsoll-a (v Bilpi).

Nanje odpade, ako vzamemo le nemške priimke (1187) na obravnavanem ozemlju, 1'5998%.

Priimkov s končnico -l, ki jih ima Obergföll za bavarske, imamo 131, in sicer te-le (nemške): 13 Stänngl-ov (4 v Slovenski vasi, 3 v Kočevju, 2 v Cvišlarjih, po 1 v Srednji vasi, Stari Cerkvi, v Šalki vasi, ob Divjem potoku), 10 Tschinckhel-ov (Tschingl, Zingl) (3 v Kočevju, po 1 v Spodnjih Ložinah, Livoldu, Koblarjih, Novih Lazih, Rajhenau-u, Željnah in Klinji vasi), 9 Stampfl-ov (4 v Borovcu, 2 v Grčaricah, po 1 v Zgornji Brigi, Spodnji Brigi in Inlaufu), 8 Meisl-ov (2 v Novih Lazih, po 1 v Kočah, v Spodnji Brigi, v Ravnah, v Jelenji vasi, v Inlaufu in Spodnjem Vecenbahu), 9 Püezl-ov (3 ob Divjem potoku, 2 v

Srednji vasi, po 1 v Zgornji Brigi, na Brezju, v Gričicah in Lahinji), 6 Strüczl-ov (2 v Poljanah, po 1 v Ponikvah, Ribniku, Resi, Golobinjku), 7 RötI-ov (RetI, RotI; po 2 v Dolgi vasi in Rajntalu, po 1 v Römergrundu, Turkovi Dragi, Novih Lazeh ali Lapinjah), 6 Stimpfl-ov (3 v Oneku, po 1 v Mačkovi vasi, Črnem potoku in Rajhenau), 6 Spitznagl-ov (v Spodnjem Logu 5, v Brezovici 1), 6 Veitl-ov (2 v Kočevski Reki, po eden v Kočah, Suhem potoku, Gornjem Vecenbahu in Kočevju), 4 Manntl-i (2 v Preriglju, po 1 v Zajčji vasi in Rajntalu), 4 Pirstl-i (2 v Mahovniku, 2 v Novih Lazih), 4 Schma(ä)lczl-i (v Rogatem hribu 4), 3 Füxl-i (2 v Rajhenau, 1 v Podstenju), 3 Träxl-i (2 v Slovenski vasi, 1 v Kočevju), 3 Jöstl-i (2 v Starem Brezju, 1 v Nemški Loki [Jestl]), 3 Gögl-i (Khögl v Starem Logu), 2 Müesl (2 na Hribu), po eden Rambl (v Kočevju), Hannsl (v Kočevju), Schwärzcl (v Kočevju), Knäpfl (v Rajntalu), Haczl (v Kočevju), Maniczl (v Kočevju), Heferl (v Mlaki in Bregu), HeurafI (v Zg. Ložinah), Mathel (v Smrečniku), Jobstl (v Starem Brezju), Göstl (v Dolenji Bukovi gori), Gastl (v Mrzlem potoku), Wolfl (v Svetlem potoku), Benkhol (v Travi), Per Tänczl (v Črmošnjicah), Krumbsmaul (v Koprivniku), Friczl (v Malem Riglju), Zaxhl (v Črmošnjicah), Miesl (v Koprivniku), Sackhl (v Grčaricah), Gätterl (v Livodu), Michl (v Inlaufu), Rüssel (v Spodnjem Logu), Khuenczl (v Livodu) in Rothesl (v Mocs bei Kherndorf = pri Mlaki).

Ako upoštevamo le nemške priimke (1187), pripada priimkom s končnim -l 11'0302%.

Na končni -r imamo sledečih 451 nemških priimkov: 25 Kramer-jev (6 v Kočevju, 4 v Polomu, 3 v Klečah, 3 v Mali Gori, 2 v Gotenicah, po eden v Travi, Borovcu, Črnem potoku, Mozlju, Grintovcu, Puglarjih in Spod. Vecenbahu), 21 Springer-jev (10 v Kočarjih, po 4 v Mozlju in Rajntalu, po 1 v Preriglju, v Črnem in Kačjem potoku), 30 Schuesster-jev (4 v Koprivniku, po 3 v Kočevski Reki, v Svetlem potoku ter v Mlaki-Bregu, po 2 v Slovenski vasi, v Zajčji vasi, v Rajntalu in na Hribu, po 1 v Brezovici, Spodnji Brigi, Gorenju, Spodnjem Vecenbahu, v Suhem potoku, Starem Brezju, Studenem, Kočarjih in v Kočevju), 21 Stelczer-jev (po 4 v Starem Brezju in Kumersdorfu, po 3 v Lazih in Koprivniku, po 2 na Planini in Kleču, po 1 v Podstenju, Brezju in Golobinjku), 19 K(h)es(s)tner-jev (po 3 v Kočevju, Rajhenau in Mačkovi vasi, po 2 v Mozlju in Zajčji vasi, po 1 v Starem Brezju, Lazih, Mirni gori, Gor. Mačkovcu, Oneku in Črnem potoku), 17 Schneider-jev (po 2 v Kočevski Reki in Slovenski vasi, po 1 v Koprivniku, Borovcu, Blatniku, Brezju, Gorenju, Grintovcu, Belem Kamnu, Klečah, Kumersdorfu, Muhovi vasi, Rajhenau, Seči, Starološkem Griču [in v Travi]), 15 Schwaiger-jev (4 v Kočevju, 3 v Handlarjih, 2 v Zgor. Vecenbahu, po 1 v Inlaufu, Kočah, Livodu, Moravi, Ravneh in v Kočevski Reki), 13 Spreiczler-jev (3 v Planini, 2 na Mirni gori, po 1 v Črmošnjicah, Verderb Verdrengu, Blatniku, Kleču, Kočevju, Kačjem potoku, v Spod. Logu in Srednji vasi), po 12 Huetter-jev (po 1 v Štalcarjih, v Gotenicah, Moravi, Kočah, Novih Lazih, Kočevju, Ograji, v Podstenju, v Spodnji Brigi, v Šalki vasi, v Zdihovem in v Zeljnah) in Peer-ov (5 v Kočevju, 3 v Klinji vasi, po 1 v Starem Bregu, v Polomu, v Šalki vasi in v Žejnah), po 11 Lampertter-jev (3 v Novem Logu, po 2 v Rogatem hribu, Škrilju in Zajčji vasi, po 1 v Kočevju in Turkovi Dragi), Petschauer-jev (3 v Toplem vrhu, 2 v Črmošnjicah, 4 ob Divjem potoku, po 1 v Brezju in Srednji vasi), Erker-jev (4 v Cvišlarjih [2 Erger], 3 v Kočevju [1 Jerkher], 2 v Slovenski vasi, po 1 v Dolgi vasi in Malem Riglju) in Weber-ov (po

3 v Spodnjem Logu in Šalki vasi, 2 v Trnovcu, po 1 v Kočevski Reki, Gotenicah in Pogorelcu), po 10 Gerger-jev (4 v Štalah, po 2 v Toplem vrhu in Komucu, po 1 v Komarni vasi in Smrečniku) in Schleiner-jev (4 v Šalki vasi, 3 v Cvišlarjih, 2 v Mahovniku in eden v Klinji vasi [Schleimer]), po 9 Hegler-jev (6 v Šalki vasi, 2 v Zajčji vasi, 1 v Livoldu) in Prenner-jev (7 v Slovenski vasi, po 1 v Komucu in Zgornjih Ložinah), 8 Puttrrer-jev (6 v Rajntalu, 2 v Kačjem potoku), po 7 Lackhner-jev (2 v Črmošnjicah, 2 v Gotenicah, 2 na Hribu in eden ob Divjem potoku), Grabner-jev (5 v Koprivniku, 2 v Rajhenauu) in Wobner-jev (2 v Mlaki-Bregu, po 1 v Konci, v Mlaki, v Občicah, ob Divjem potoku in v Toplem vrhu), po 6 Khöfler-jev (4 v Kočarjih, 2 v Oneku) in Khnesspler-jev (3 v Rajhenauu, 2 v Verderb Verdrengu, 1 v Muhovi vasi), po 5 Mauser-jev (po 1 ob Divjem potoku, v Rdečem Kamnu, v Klečah, v Komucu in Kunčah), Paar-ov (2 v Gotenicah, po 1 v Blatniku, v Grčaricah in v Mlaki), Pfeiffer-jev (2 v Vrbovcu, po 1 v Koblarjih, Rajhenauu in Seči), Schauer-jev (2 v Suhem potoku, po 1 v Kočarjih, v Mozlju in Toplem vrhu), Sibrer-jev (3 v Črnem potoku, 2 v Kočevju) in Valkhner-jev (po 2 v Klečah in Starem Logu, eden v Mali Gori), po 4 Hofer-ji (po 1 v Gričicah, Komucu, Novih Lazih in Oneku), Müllner-ji (3 v Muhovi vasi, 1 v Dolgi vasi), Khossler-ji (3 v Kočevski Reki, 1 v Čačiču), Peidtlter-ji (2 v Kočevski Reki, po 1 v Prežah in Ravneh), Schnellert-ji (3 v Kočevju, 1 v Konci), Schneeberger-ji (2 v Suhem potoku, po 1 v Kačjem potoku in v Škrilju), Schober-i (2 v Starem Logu, po 1 v Belem Kamnu in Koblarjih), Verderber-ji (po 1 v Knežji Lipi, v Mahovniku, v Mlaki-Bregu in v »Moss bei Kherndorf«) in Wurzer-ji (2 v Slovenski vasi, po 1 v Cvišlarjih in v Muhovi vasi), po 3 Gruber-ji (3 v Kočevju), Sakher-ji (po 1 v Stari Cerkvi, v Slovenski vasi in v Zeljnah), Soller-ji (2 v Livoldu, 1 v Kočevju) in Steyrer-ji (Steurer; po 1 v Staro-loškem Griču, v Kočevju in v Pogorelcu), po 2 Egkher-ja (1 v Zgor. Brigi, 1 v Gotenicah), Gedrer-ja (2 v Klinji vasi), Marscher-ja (2 v Starem Logu), Maurer-ja (po 1 v Jelenji vasi in Kcčevju), Payr-a (po 1 v Cvišlarjih in Dolgi vasi), Saler-ja (po 1 v Kočevju in Livoldu), Schiller-ja (po 1 v Bosljivi Loki in Kočevju [Schillerin]), Schlet(e)rer-ja (2 v Kočevju), Sirger-ja (po 1 v Kočah in Črnem potoku), Staudacher-ja (po 1 v Spodnjem Logu in Spodnjem Pokštajnu) in Wachter-ja (po 1 v Starem Logu in Mozlju), po eden Aidner (v Kočevju), Dräxler (v Muhovi vasi), Dueller (v Kočevju), Dulter (v Blatniku), Dürnpacher (v Mahovniku), Durrer (v Novih Lazih), Dulzer (v Grčaricah), Fleckher (v Svetlem potoku), Glienker (na Hribu), Hohenstainer (v Klinji vasi), Jagenpacher (v Kočevju), Jakher (v Mlaki-Bregu), Kamer (v Kočevju), Kastner (v Kočevju), Khirssner (v Kočevju), Laboser (v Stari Cerkvi), Melchior (v Rdečem Kamnu), Nodler (v Zgornjih Ložinah), Pachinger (v Občicah), Panczer (v Gorenju), Pechar (v Knežji Lipi), Pogner (v Starem Logu), Prachler (v Štalcarjih), Prainperger (v Kočevju), Pramperger (v Kočevju), Praunperger (v Kočevju), Püxenmaister (v Kočevju), Ramer (v Kočevju), Renner (v Kočevju), Rinser (v Handlarjih), Schaber (v Koblarjih), Schaffer (v Klamawu), Schäfler (v Komarni vasi), Sattler (v Livoldu), Scherzer (v Belici), Schlesinger (v Kočevju), Spiler (v Poljanah), Sprenger (v Kočevju), Stampfer (v Grčaricah), Widmair (v Handlarjih), Wittinger (v Travniku), Wogner (v Komarni vasi) in Zaiser (v Zadercu).

Ako vzamemo v cbzir le nemške priimke (1187), odpade na navedene celih 37,97%. Izključno jih ne moremo prištevati nobeni nemški pokrajini, kakor tudi

sledečih 76, končujočih se na -e, ne, in to: 7 Wuchse-tcv (3 ob Divjem potoku, po 2 v Občicah in Stari Žagi), 6 Wittine-tov (Wittene; po 2 v Moravi in Zdihovem, po 1 v Muhovi vasi in Ograji), po 5 Sirge-tov (4 v Gotenicah, 1 v Belici), in Hage-tov (2 v Grintovcu, 1 v Mali Gori, 2 v Kočevju), Khacze-ti (3 v Mlaki, 1 v Malem Riglju), Khumpe-ti (Gumpe; po 1 v Gričicah, v Belem Kamnu, v Kočevju in v Rajntalu) in Wa(ä)lsche-ti (po 2 v Mozlju in Kočarjih), po 3 Kame-ti (po 1 v Kočevju, Livoldu in Zajčji vasi), Lampe-ti (2 v Brezju, 1 ob Divjem potoku), Lobe-ti (2 v Starem Logu, 1 v Klečah) in Zap(p)e-ti (po 1 v Stari Cerkvi, v Kočevju in v Kočevski Reki), po 2 Fricze-ta (2 v Pianini), Pleyeta (Playe; 1 v Brezju, 1 ob Divjem potoku), Praue-ta (2 v Šalki vasi), Praune-ta (po 1 v Šalki vasi in Željnah), Röse-ta (2 v Starem Logu), Mathe-ta (po 1 v Rajntalu in Vrbovcu) in Trove-ta (2 v Blatniku), po eden Barthlme (v Zgornjih Ložinah), Game (v Zajčji vasi), Gasse (v Gričicah), Gresse (v Klinji vasi), Kuche (v Kuhlarjih), Khrume (v Rajhenau), Puchsche (v Preriglju), Rathose (v Stari Cerkvi), Rotte (v Livoldu), Ruppe (v Spodnjem Logu), Sonde (v Puglarjih), Sosse (v Kočevju), Walthe (v Kočevski Reki), Wenne (v Spodnjem Pokštajnu) in Zolpe (v Črmošnjicah).

Na te odpade od celokupnih nemških priimkov (1187) 6'39%. Na vse ostale nemške priimke pa odpade, ako vzamemo le vse nemške priimke (1187) brez gori označenih družin 36'21%.

V proučevanih 142 naseljih je bilo vsega skupaj 1683 rodbinskih imen, od katerih jih odpade na nemške priimke 1187, na slovenske 380, eden na italijanske (Regoli v Bosljivi Loki) in 115 na družine, ki so označene zgolj s krstnim imenom očeta in ponekod tudi s svojim. Tako tvori 1187 nemških priimkov z ozirom na vsa rodbinska imena 70'5078%, z ozirom na same priimke (1568) pa 75'6119%. Ako pa vzamemo samo priimke na jezikovnem otoku z Bilpo vred brez onih 113 rodbin, ki so bile brez priimkov na kočevskem jezikovnem otoku — odpade namreč 11 naselij (Osilnica, Belica, Planina pri Travi, Klamaw, Bosljiva Loka, Ribjek, Čačič, Padova, Bezgovica, Grintovec in Črni potok) s 43 rodbinskimi imeni (28 slov. priim., 12 nem., 1 ital., 2 druž. le s krstnim imenom) — dobimo 1527 priimkov, od katerih jih pripada nemškim 1175, to je 76'8450%. Z ozirom na vsa rodbinska imena (1683) jih odpade na 380 slovenskih priimkov 22'5720%, z ozirom na same priimke (1568) pa 24'2060%. Ako pa vzamemo samo priimke na kočevskem jezikovnem otoku z Bilpo vred (1527), jih pripada slovenskim 352, to je 23'0208%. Z ozirom na vsa rodbinska imena (1683) jih pripade na omenjenih 115 družin (strank) 6'8310%, na Regolija 0'0594%, pri upoštevu vseh rodbinskih imen le na kočevskem jezikovnem otoku (1640) — odpade

jih 43 — pa jih pripade na še preostalih 113 strank, ki so na jez. otoku omenjene le s krstnim imenom, 6'8817%.

Omenjam še, da so priimki, končujoči se na -e (Perše, Pleše, Černe, Gode, Verle, Križe, Samide, Garše itd.), ki jih Obergföll³⁴ in Elze³⁵ prištevata k nemškim, v kočevskem urbarju, kakor sem navedel — v zelo veliki meri popolnoma slovenski. Nekateri kočevski priimki pa so se — kakor pravi Elze³⁶ — poslovenili, tako da se je pridala na nemško osnovo slovenska končnica, na pr. Schuster-ič, Kunz-čič, Jakl-ič, Tom-ič.

Nemški priimki nam povedo, da je prišlo na Kočevsko precej Bavarcev, kar nihče ne osporava. Prišli so kot prvi nemški kolonisti na Kočevsko iz Ortenburških posestev v Gornji Koroški in vzhodni Tirolski. Glede tega pravi Jonke³⁷, da tvorijo najstarejšo plast nemških naseljencev v vsakem primeru Bavarci. Ravno priimki s končnico -er, ki zavzemajo na Kočevskem najvidnejše mesto, je po Obergföllu³⁸ pripisovati — čeprav se v veliki meri nahajajo po vseh germanskih pokrajinah — večji del kot bavarski značilnosti.

O kočevskih priimkih Braun-e, Thaler, Lobisser, Bachmaier,³⁹ Schober, Scherzer, Staudacher, Lobe, Sturm, Weiss, Schneider, Wolf, Weber, Knaus in Lackner pravi Steska⁴⁰, da so enaki in sorodni s koroškimi.

Da so prišli kolonisti tudi neposredno iz Bavarske, kaže pogostno vulgarno ime Bayrisch,⁴¹ v kočevskem urbarju zabeleženo nemško ime za sedanje Ponikve Payers Eben in dvakrat zabeleženi priimek Payr v Cvišlarjih (1) in Dolgi vasi (1).

Po poedinih in osamljenih priimkih Sosse (= Sachse) in Schlesinger v Kočevju je sklepati, da je prišel poedinec ali kaka družina tudi iz Saške in Šlezije, a ne tako, kot piše Obergföll,⁴² ki takoj misli na večje ali manjše skupine. Ker so imeli Ortenburžani v Gornji Palatinski v Nordgau ob Naabu več posestev, so lahko privedli koloniste tudi odondod⁴³. Poleg prej označenih švabskih priimkov, končujočih se na -lin -li, -i, lahko sklepamo, da so prišli na Kočevsko kolonisti iz Švabske, tudi po tem, ker je bila žena Friderika Ortenburškega vojvodinja Marjeta von Teck, s katero je prišel na Kočevsko v Memmingenu na Švabskem rojeni pisar Zeng (Zink), sedaj Tschinkel. Priimek Schwab pa se na Kočevskem ne nahaja.

Glede Frankovske in Turinške pravi isti marljivi, a diletantski raziskovalec (Obergföll) kočevskega porekla, da je zato moglo priti največ kolonistov odondod — po priimkih se tega ne more dokazati — ker je v letih 1348.—1350. »črna smrt« še najbolj prizanesla Frankovski in Češki.⁴⁴ Vendar na Češko ni misliti, čeprav trdi to Obergföll po priimkih Petschauer, Kaps in Rabuse⁴⁵, ker njih poreklo in pravilna razlaga⁴⁶ nima nikake zveze s Češko. Priimek Tchechher (v Slovenski vasi) pa po Brezniku označa slovenskega svinjskega pastirja.

Dalje pravi Obergföll⁴⁷, da se priimek Franke še sedaj rabi kot hišno in vulgarno ime v Mahovniku in v bivši občini Stara Cerkev. Brez posebnega in zadostnega dokaza pa trdi,⁴⁸ da so se Franki in Turingi zadnji ali vsaj pozneje doselili kot ostali kolonisti. Wolsegger⁴⁹ pa pravi, da so Frankom in Turingom sledili na Kočevsko še Švabi, kar se da sklepati po Zinkovi kroniki⁵⁰. 1574. nimamo v kočevskih naseljih nobenega priimka Frankh, pač pa enega med vinogradniki, podložnimi kočevskemu gospostvu, v Sodinji gori (Schöpfenberg — sedaj se imenuje imenovana gora Gorenjce) pri Semiču. 1574. se je nahajal tudi en »Hess« v Rajhenau.

Da so se na sedanji kočevski jezikovni otok že pred Nemci in obenem z njimi naseljevali tudi Slovenci, smo videli iz mnogih v urbarjih se nahajajočih slovenskih rodbinskih in krajevnih imen. Iz priimkov se da, v kolikor so odločilni, sklepati, odkod so prišli.

Na Kočevsko so se naseljevali Slovenci posebno iz okoliških Ortenburških posestev, od Kostela, Ribnice, Loža in Ložkega potoka, na kar kaže priimek Laser, ki je 6krat zabeležen v Kočevskoreški dolini (3 v Kočevski Reki, 2 v Novih Lazih, eden v Borovcu; na Kostel kaže po Koštiálu nem. preimek Khos(s)ler, kakor so koč. Nemci imenovali Kostelčane (ki so bili lahko tudi Nemci iz gradu): 3 v Koč. Reki, enega v Čačiču) ter Starega trga ob Kolpi. Iz kočevskega urbarja, ki pravi, da so morale vasi Knežja Lipa, Prerigelj in Nemška Loka, ki so bile v mozeljski župniji, plačevati tretjino desetine in 12 šilingov kokošnine župniku v Poljanah,⁵¹ vidimo, da so imenovane vasi prej spadale pod poljansko župnijo, odkoder so se vsekakor naseljevali Slovenci tudi v obrobni predel sedanjega kočevskega jezikovnega otoka — kakor vidimo po listini iz l. 1248.⁵² — že v prvi polovici 13. stoletja. Pozneje pa sta sedanji župniji Nemška Loka in Spodnji Log zopet prišli do svoje

odcepitve pod starotrško župnijo.⁵³ Od Poljan so se naseljevali na Kočevsko tudi Uskoki, na katere spominja priimek Hullan v Preriglju, Vidasch v Knežji Lipi, 4 Agnitsch-i (2 v Nemški Loki, po eden v Gorenji Nemški Loki in Dolenji Bukovi gori). Drugi Uskoki so se zopet naseljevali v okrožju Osilnice in Kostela, od koder se jih je sporadično nekaj naselilo tudi v Goteniško-Reški dolini in drugod. Na nje spominja Markhouitsch v Osilnici, Melchoritsch v Ribjeku in Klamawu, Wukhouitsch v Bosljivi Loki, Martintetsch, Janschicz in Krulitsch v Belem potoku, Turk (Turgg) v Gotenici in Livoldu, Kristanitsch v Borovcu, morda Breiditsch (Preiditsch) po 1 v Mahovniku, Verderb Verdrengu in Rajntalu, na Hrvate priimek Khrabat (Krobat), ki se nahaja petkrat v kočevskem urbarju (po eden v Kočevju, v Kačjem potoku, v Borovcu, v Prežuljah in v Ravneh).

V koč. urbarju 6-krat zabeleženi Wogrin (3 v Preriglju), 2 v Srednji vasi, eden v Srednji Bukovi gori) kaže na priseljence z Ogrskega.⁵⁴

Da so prišli na kočevsko tudi iz notranjskega Krasa, sklepamo iz priimkov Paternoster (2 v Kočevju), Mulcz (6 v Oneku), Trampuš⁵⁵ (2 v Črnem potoku, po eden v Mozlju in Rajntalu) in Viteschikh⁵⁶ (v Dolgi vasi), ki so tam pogostni. Priimek Gorenitz (v Rogatem hribu) in Gorenz (v Spodnjem Logu) nam priča, da so prišli na Kočevsko tudi Gorenjci. Po nekem zapisku — pravi Obergföll⁵⁷ — naj bi prišli prebivalci v Dragarski dolini iz Idrije in Bohinja. Za časa Celjskih grofov na Kočevskem (1420.—1456.) so mogli priti na Kočevsko tudi Štajerci, kar sklepamo iz priimka Steyrer, ki je v kočevskem urbarju trikrat zabeleženo (po 1 v Starološkem Griču, v Kočevju in v Pogorelcu). Na prihod iz slov. Štajerskega kaže po Brezniku tudi priimek Rabuse (3 na Hribu).

Kočevci so dejali doselivšim se Kranjcem Greyner (2 v Spodnjih Ložinah, eden v Koblarjih), enemu tudi Windisch (v Starem Logu). Nasprotno pa so Slovenci dejali dvema Nemcema na Hribu Teitschman.

Na migracije v notranjosti jezikovnega otoka po zamenjavi hub, krčenjih, dediščini, ženitvah itd. kaže poleg drugih faktov priimek Dürnpacher v Mahovniku (= priseljenc iz Dürenbacha, Suhega potoka), Anndre vom Rigl v Slovenski vasi, (očividno tudi K(h)öfler (4 v Kočarjih, 2 v Oneku) na Koblarje (Koflern), Verderber (po 1 v Knežji Lipi, v Mahovniku, v Mlaki-Bregu in v

»Moss bei Kherndorf«) na Verderb in najbrž tudi Stelczer (21 priimkov gl. str. 129) na Štalcerje.

Podani pregled priimkov nam kaže, da so Nemci iz raznih pokrajin v teku časa maloštevilne Slovence (Hrvate, Uskoke), ki so se v znatni meri naselili pred njimi in z njimi, absorbirali in tako stvorili sedanji kočevski jezikovni otok, ki se sedaj kljub krepki nemški narodni zavesti radi slabih gospodarskih pogojev in izseljevanja po številu kočevskega (nemškega) prebivalstva hitro manjša.

¹ To so: Zaderc, Brezovica, Spodnji Log, Spodnji Pokštajn, Nove Laze (Lapinje) in Bilpa. Takrat so bivali Kočeverji v mnogih poljanskih naseljih, ki pa ne spadajo v okvir te razprave.

² Znotraj mej kočevskega gospostva je bilo več naselij, kot pa jih našteje urbar, ki so prej spadala v kočevskoreški urad, a so bila takrat v gerovskem uradu, ki je prišel pod Zrinjske. Akti reformacijske komisije iz leta 1574. omenjajo v kočevskem gospostvu »Die Döerfer Geroldsan (= Gerovo), Am Graben (Vode?), Clainau (= Lug mali), Im Feichtach (= Smrečje), Bei der Pruggen (= Zamost), Unter der Stainwandt (Podstene), Weissenpach, Und am Perg«, ki jih je Jurij Turn prepustil dosmrtno grofu Krištofu, prijatelju Zrinjskih. Georg Widmer, *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Gottscheerländchens*. VII. zv. zbirke Quellen und Studien zur Kunde des Grenz- und Auslandsdeutschums. Günther Wolf Verlag zu Plauen i. B. 1932. Str. 45, 46.

^{2a} V mehovskih urbarjih iz let 1603. in 1623. se omenjajo od sedanjih kočevskih naselij le Seč, Vimolj in Ašelice. Takrat sta spadala med kočevska naselja tudi Veliki Rigelj in Bušinec. Pozneje so nastale vzhodno od Črmošnjško-Poljanske doline še koč. naselja Pleš, Pajkež, Blaževica, Laze, Travni dol.

³ Po prof. Koštiálu je Kozsler = Mann aus Kóstel; slov. pa Kostélec, ker iz Kostéla.

⁴ Nemška oznaka obrti ni merodajna za narodnost dotičnega.

⁵ Po Koštiálu je Loy, Loi-e slov. priim. od sanctus Eulogius, a tudi st. Eligius, sv. Loj.

⁶ Po dr. A. Brezniku je T(h)alian = Doljan. Kočever pravi Italijanu Taljenar. Hans Tschinkel, *Grammatik der Gottscheer Mundart*. Halle 1908. Str. 226.

⁷ Tschinkel, o. c. p. 113, 154, piše, da je koč. glibe = slov. gliva (Pilz).

⁸ Zekhel, pozneje Zekhol je po Koštiálu sl. priimek Sekol.

⁹ Po Koštiálu je Zose, Zosche = sl. čošā = zanikrna ženska.

¹⁰ Jaukh = jug. Tschinkel o. c. p. 195.

¹¹ Obergföll v Beiträge zur Geschichte und Landeskunde von Gottschee, Gottschee 1920. II. Str. 29.

¹² J. Obergföll o. c. p. 29.

¹³ I. Kcštiál, O naših priimkih. Mladika VIII. 1927. Str. 114.

¹⁴ Das Urbarium der Herrschaft Gottschee vom Jahre 1574. von Prof. Peter Wolsegger. Mitth. des Musealvereines für Krain. 4 I. Laibach 1891. Str. 37.

¹⁵ Navedene slovenske besede v kočevskem dialektu so vzete iz knjige: Karl Julius Schröer, Wörterbuch der Mundart von Gottschee. Wien 1870. V svoji (že cit.) kočevski slovnici navaja Tschinkel poleg navedenih slovenskih besed še sledeče: ligolā poleg ligodā = živ. ležišče na paši, str. 41, lomoaṛā, romoaṛā, str. 42, omoare, str. 190, 226, kupits, sicer pupits = popec, -ek, str. 42, 216, khortatša, str. 43, 134, 167, norrā = norec, str. 51, 137, žipplitsā = župnica str. 59, košarā, str. 60.

131, 152, 167, žai = le, str. 88, pena, str. 101, 182, pesa, str. 101, 182, babə, str. 105, pikkə, str. 101, 153, pukkn, str. 105, broaida, str. 105, 198, bautla, str. 105, iz hrv. niš = nič, str. 96, bearl, beargl in biərgl, str. 105, 182, bərkhe, str. 105, bulə, str. 105, blunk, str. 105, 158, toarbə, str. 106, 191, šiva, str. 108, 130, žipplinkh = župnik, str. 107, gliba, str. 113, 154, tropinə, str. 120, tswivar = cibora, str. 108, škupə, str. 130, 191, behl (= bel namizni prt), str. 116, 58, 147, 174, Khərbot, str. 113, 160, diətalain (detelja), str. 120, 183, pisa, str. 130, 1esə, str. 130, 182, kosiər, str. 130, 152, pisat (pisan) str. 101, 130, lisat in lisakat, str. 130, šarl (je pon. izp.), str. 130, brantə, str. 105, 171, brinovits, str. 105, berttsl (= brcati), str. 105, bukn, str. 105, 195, vərššn, str. 115, hottsl (hoditi), str. 119, 142, tərkkn, str. 120, tessn, (tesati), str. 120, 182, tül (= tuliti), str. 120, druəžn (dražiti), str. 120, 166, škərpmm (škripati), str. 130, škilən, str. 130, žmikn, str. 130, žul (žuliti), str. 130, kriəsn, str. 130, 152, gazn, str. 131, 167, pomazign (pomagati), str. 131, buškn, str. 131, tsurl (curljati), str. 132, tsappain (capati), str. 132, tsərapm, str. 132, tšittšn, str. 132, tsəžn (čohiniti), str. 132, tšikn, str. 132, 183, tšošn, str. 133, tšəzi in teazi (deževati), str. 133, 142, potišn, str. 134, pərtšain (od prč), str. 134, tərtišn, str. 134, tərtišlat in tərtišat, str. 134, trček, str. 134, tutišn in nutišn, str. 135, lūlən, str. 140, klettšn, str. 141, gərlz (gristi), str. 142, gərn in gruzn (gristi), str. 131, bižn (božati), str. 131, tsbirl in tsbil (cviliti), str. 131, tšmoakn, str. 132, tšokkn, str. 133, kərtišn, str. 134, blakn, str. 141, tužl (tolči), str. 142, rovl (rjuti), str. 143, muttl (in žutti) (= muditi), str. 144, khluətn (klatiti), str. 151, 166, kappl (=kapljati), str. 152, kleštərn (klestiti), str. 152, klintsn, str. 152, goadərn (godrnjati), str. 154, gumatsn (gomazeti), str. 154, tsokhl, str. 155, krakn, str. 157, kərluts (krlužiti), str. 158, kuədərn = kaditi, str. 152, gulən, str. 154, 195, kinkn, str. 156, kərkatsn (krkati), str. 157, 218, jaižn (južinati), str. 197, fərkksatsn (frkati), str. 216, kubatsn (kobacati), str. 191, mərkksatsn, str. 218, kausn ži (=kavsati se) str. 196, hrv. kessa (kesa), str. 131, 152, 182, tsižžələ (cizara, beli grah), str. 132, tšuttarə, str. 132, tšuk, str. 132, tšop, str. 133, tšərk, str. 133, gərtš (grča), str. 134, grutšə, str. 134, 195, prajə (preja), str. 137, 188, 1ekə, str. 140, 153, 182, 1ekhə (leha), str. 140, 160, 182, 1op (pač lopov), str. 103, prask str. 131, kluzə, str. 131, mošəttar, str. 131, maškar, str. 131, puza (puža), str. 131, tsəpin, 132, tšoaro, str. 132, tšreapə (črep), str. 132, 182, tšoijə (šoja), str. 132, 202, tšo (čo), str. 132, tšadl in tšarl (čadel), str. 132, tšoš, str. 133, tšik (čik), str. 133, tšoake, tšokke, str. 133, (= čok, tepec), tšibo in tšiborle (čiba), str. 133, tšukl in tšukko (od sl. čuka, pozov za kure), str. 133, nunna, str. 136, 194, mərrə in murə (= murva), str. 138, 190, kulo, kulin (= kuzlja), str. 141, 152, božl (= vozelj), str. 142, kərtatšə, str. 134, 151, tšuri (= menstruacija, pač od cureti), str. 132, kurle (kurelj), str. 142, pikkə (pika), str. 143, pobannitsə, sicer pobožitsə (= povalnica), str. 145, gjaunon, sicer jažlon (ime za vola), str. 145, 182, khugə, str. 148, 151, (kukkə = kukavica, str. 151, 237), paukə, na jugu pólkhə (polkne), str. 149, krāl (igra s kamenčki), str. 152, 226, koššə (= košeč), str. 152, kottl (kot), str. 152, kobiələ, str. 152, kreavl (krevlja), str. 152, krivl, str. 152, kailə (kila), str. 152, gradinə (graden), str. 154, khrian (hren), str. 160, 183, khodnikh, str. 160, pəguənə, pitiguənə (podgana), str. 166, pankə (opanka), str. 167, tep, str. 173, khneazə (kneža), str. 151, 183, klukə, klike (kljuka), str. 152, koatšə (koča), str. 152, 191, koš, str. 152, kukailə, str. 152, 191, kuže, str. 152, krtitsə, str. 152, pikkat, str. 153, rogat, str. 155, teppat, str. 173, krettšat, str. 155, tšoššat, str. 133, kreavlat str. 183, tutl in tutat str. 218, gərbə, str. 154, goadlə (godlja), str. 154, rokl (rogelj), str. 155, khaišə (hiša pon. izpos.), str. 160, khərluppə (češ. chalupa), str. 160, 216, dromuər (omara), str. 166, pekh (pek), str. 173, praskə (sekira), str. 178, preaslitšə, str. 183, kriəs, str. 183, roažə, str. 191, tšurə (sora), str. 191, tearble (torbica), str. 194, puttə (puta), str. 194, jauhk (= jug), str. 195, anitsn (ojnice), str. 198, paitse, str. 202, triəbaidə (otrobi), str. 207, pərdintsle (martinček), str. 206, srakə, sraklitšə, str. 216, piətitšə (petica), str. 216, škərlipitsə (= škripec), str. 216, khərbattə (kravata), str. 225, purmon, str. 243, rudər (ruda), str. 195, urə, str. 196, gugits, str. 216, tšərkits, str. 216, joppitsə, str. 216, kobiəlitšə, str. 216, vožytšə (potica) str. 216, piso in liško (imena krav), str. 220, belo, str. 105, muttsə, str. 220, tekkl (nihalo, od teči), str. 237, žukkhə (pokrov), str. 197, tuzn, str. 120, 131, 191, gərbə, str. 106, potš (= pok), str. 134, tobakh, str. 166, štərttsl, str. 118, Pellar (= Poljanec), str. 193, pikkəpire (pika), str. 225, dalje mnoga krstna in krajevna imena ter po slovenskem vplivu mnoge nemške besede in tujke, kot krampə, str. 102, massa, str. 131, 167, mošt str. 130, 188, preššn, str. 130,

škornitts] (ital. scarnuzzo) str. 129, škrits, str. 130, pop (Pappe = klej), str. 166, 103, kos(s)arə (kosarna), str. 60, 136, 152, 171. šekkat, str. 157 itd.

¹⁶ Karl Julius Schröer o. c. p. 22—24.

¹⁷ J. Obergföll, o. c. p. 27, 28, Plesche-ta ne navaja med slovenskimi priimki. Persche-ta, Petsche-ta, Chrise-ta, Mische-ta, Gerle-ta, Golcze-ta itd. sploh vse priimke, končujoče se na -e ima Obergföll, o. c. p. 32. — čisto zgrešeno — za nem. priimke, trdeč, da so taki priimki srednje- ali nižjenem. izvora.

¹⁸ Iz Schwarsching-a razlaga Obergföll, o. c. 1919. p. 4, napačno Zbašnika, Schröer, o. c. p. 207. Schwarschniga in Breznik Svršnika in Završnika.

¹⁹ Priimek Schgedl ima za slov. prof. Koštiál.

²⁰ Schelaun je po Brezniku Željan, Željko, Žele in ne Nemeč. Rabuse-ji so po Brezniku Slovenci — štajerci — in ne prišleci iz Češkega od reke Radbuse, kot trdi Obergföll, o. c. 1919, str. 20.

²¹ Jovan Cvijić pravi, da so priimki izvestnih družin, ki so sedaj slovenske, kot Turek, Mustafa itd. dobili ali ujeti muslimani srbskega jezika, ali pravoslavni Srbi iz Bosne, pri katerih je bil v dobi uskoških migracij običaj dajati turška imena. J. Cvijić, Metanastazička kretanja, njihovi uzroci i posledice. Srp. Etn. Zbornik. Knjiga XXIV. Beograd 1922. Str. 81. Po Brezniku je Turkh, ozir. Turgg, ki ga ima Obergföll, o. c. 1919, str. 16, 19, za Turinga, slov. Turek, ki je dobil tako ime po svoji divjosti.

²² K. I. Schröer o. c. p. 17.

²³ Dr. Adolf Hauffen, Die deutsche Sprachinsel Gottschee. Graz 1895. Str. 13, 27, 29, 33.

²⁴ Josef Obergföll o. c. 1920, p. 30—34, 38.

²⁵ Dr. Theodor Elze, Die Abstammung der Gottschewer. Mitth. des Musealvereines für Krain 1900. XXX. Str. 96, 107, 113, 115, 119, 121, 131.

²⁶ J. V. Valvasor, Die Ehre des Herzogtums Krain. Laybach. 1689. XI. 194.

²⁷ Peter Wolsegger, Zur Geschichte von Gottschee. DKfK. Laibach. 1892. Str. 7.

²⁸ Dr. Th. Elze l. c. p. 96—98.

²⁹ Elze l. c. p. 97—101, 115.

³⁰ Elze l. c. p. 122.

³¹ Josef Obergföll, Über die Herkunft der Gottscheer. DKfK. 1888. Str. 19, 20.

³² Elze l. c. p. 113, 122, 123.

³³ J. Obergföll o. c. 1919. Str. 21; o. c. 1920. Str. 30, 38.

³⁴ J. Obergföll o. c. 1919. Str. 21; 1920. Str. 32.

³⁵ Dr. Th. Elze l. c. p. 123, 124.

³⁶ Dr. Th. Elze l. c. p. 125.

³⁷ P. Jonke v »Jubiläums-Festbuch-u der Gottscheer 600-Jahrfeier«. 1930. Str. 40. Isti v Gottscheer Kalender 1931. Str. 132.

³⁸ Obergföll o. c. 1919. Str. 21; 1920. Str. 30, 38.

³⁹ Priimki Thaler, Lobisser in Bachmaier se 1574. na Kočevskem niso nahajali.

⁴⁰ Viktor Steska, Kočevje. Dom in Svet. IX. 1896. Str. 119.

⁴¹ J. Obergföll o. c. 1919. Str. 12, 13.

⁴² J. Obergföll o. c. 1919. Str. 21; 1920. Str. 34.

⁴³ J. Obergföll o. c. 1919. Str. 13.

⁴⁴ J. Obergföll o. c. 1919. Str. 17.

⁴⁵ J. Obergföll o. c. 1919. Str. 20; 1920. Str. 66.

⁴⁶ Petschauer = mož iz Petschau-a. Po Brezniku spominja ta priimek na Koroško, kjer so tudi taki priimki. Kaps je po Brezniku od kapus, a slov. Rabuse kaže na Štajersko, kjer je dosti takih priimkov.

⁴⁷ J. Obergföll o. c. 1920. Str. 33.

⁴⁸ J. Obergföll v časopisu »Gottscheer Bote«. IV. 1907. Štev. 8.

⁴⁹ Peter Wolsegger, Zur Geschichte von Gottschee. Deutscher Kalender für Krain. Laibach 1892. Str. 8.

⁵⁰ Iz knjige Dr. Hugo Grothe, Die Deutsche Sprachinsel Gottschee in Slovenien. 40/41 zv. zbirke Deutschtum und Ausland. Münster in Westfalen 1931. Str. 213. Nr. 3. Chronik des Burkard Zink 1368—1468. (Iz Die Chroniken der deutschen Städte. V. Band. Leipzig 1866.) »Als man zalt 1407 jâr, dô was ich ain jüngling, bai ailf jâren schied ich auß von Memingen, von vater und von allen meinen fremden und gieng mit einem schueler, ich was auch ein schueler und was bei 4 jâr in die schuel gangen, und giengen alsô mit ainander in Krainland gen windischen landen in ainen markt haist Reinsnitz — leit in Krainland hinter Löbach 6 meil gegen Kroatien. in dem Land belib ich 7 jâr und gieng dâ gen schuel. Dann mein vater hett ainen leiplichen brueder, der was pfarrer in ainem dorf, genant an der Riegg, das ist ain groß schön dorf und gehören wol fünf ander dörfer darzu, die haissen: Göttenitz, Pausenprunnen etc. Da was derselb mein herr bei 30 jâren pfarrer gewesen und was mit grâff Fridrichs weib von Ortenpug in das land hinein kommen, die hett in zu priester gemacht, dann er was ir schreiber gewesen; sie was eine von Tegg (= Margareta). Derselb mein herr, meins vatern brueder, der ließ mich gen schuel gân in die Reinsnitz und dinget mich in die kost zu ainem biderben man, genannt Hans Schwab, der was grâff Friedrichs paumaister zu Ortenpurg und pawet auf dasselb mal das nider haus zu Ortenpurg hie niden an dem perg.«

⁵¹ Das Urbarium der Herrschaft Gottschee vom Jahre 1574 von Prof. Peter Wolsegger. Mitth. des Musealvereines für Krain. 4 I. Laibach 1891. Str. 22.

⁵² Franz Schumi, Urkunden u. Regestenbuch des Herzogtums Krain, II. zv. Str. 120.

⁵³ Nemška Loka se je odcepila iz starotrške župnije najprej kot kaplanija 1828 in kot župnija 1854. (Erker v »Jubiläums-Festbuch der Gottscheer 600-Jahrfeier. Gottschee 1930. Str. 61.) Nemška Loka, ki spada sedaj pod kočevski dekanat, je v času, ko je bila pod goriško nadškofijo (1752—1787), spadala kot beneficij pod novomeški arhidiakonot in po odpravi arhidiakonata precej časa pod metliški (sedaj semiški) dekanat (Hitzinger, Die kirchliche Eintheilung Krain's seit der ersten Einführung des Christ. bis zur Gegenwart v Klnuovem »Archiv f. d. Landesgeschichte d. Herzogtums Krain«. II. in III. zv. Str. 108, 117). Ker omenja kočevski urbar, da so takrat (1574) omenjene tri vasi spadale pod mozelsko župnijo, plačujoč tretjino desetine poljanskemu župniku, je prišlo očitno prebivalstvo v imenovanem okolišu najbrž že ob ustanovitvi mozelske župnije v letu 1509. za precejšnjo dobo (najbrž do leta 1623., ko je baron Janez Jakob Kizel kočevskemu gospodarstvu prikupil tudi poljansko gospodarstvo (Valvasor XI., str. 450) pod mozelsko župnijo. Za časa Valvasorja je bil imenovani sektor prav do svoje odcepitve in osamosvojitve v spodnjeloško in nemškološko župnijo spet v starotrški župniji.

⁵⁴ I. Koštiál, O naših priimkih. Mladika VIII. 1927. Str. 275.

⁵⁵ Trampušev je dcsti pri Divači, na kar me je opozoril Ivan Koštiál.

⁵⁶ Viteschikh je po Brezniku Vitežek, Bitežnik. Bil je oskrbnik.

⁵⁷ J. Obergföll, Beiträge zur Geschichte und Landeskunde von Gottschee. Gottschee 1919. Str. 12. Kje je našel zapisek, ne citira.

Résumé.

Les noms de famille, qui se trouvent dans le cadastre de 1574, de Kočevje, comprenant 136 villages (ou plutôt 138, parce que, à deux reprises, Verderb-Verdreng et Mlaka-Breg sont nommés comme un village), ainsi que dans le cadastre de 1576, de Poljane, d' où 6 villages seulement sont pris en considération,

nous font voir la composition mixte de la population de Kočevje. L'étude des noms de famille comprend donc 142 (144) villages dont, cependant, avec Bilpo qui est, aujourd'hui slovène, 131 (133) seulement se trouvaient sur le territoire linguistique actuel de Kočevje. Comme bon nombre de familles, mentionnées dans les deux cadastres, ne sont citées qu'avec leur nom de baptême ou avec celui du père, ce qui rend souvent impossible la constatation de l'origine, l'étude, en général, ne prend en considération que les noms de famille.

La revue des noms de famille nous donne les résultats suivants (notés sur la carte): 8 villages étaient tout-à-fait slovènes, 13 villages avaient une majorité slovène, 11 villages étaient moitié slovénes moitié allemands, 76 villages avaient une majorité allemande, et 34 villages étaient tout-à-fait allemands. Dans 52 villages de Kočevje et de Poljane, nous avons encore 115 familles, citées seulement avec le nom de baptême. D'après les noms de famille slovènes et allemands, nous voyons que, à l'intérieur du territoire de Kočevje, beaucoup de villages ont été fondés par les Allemands ensemble avec les Slovènes, quoique ces derniers fussent peu nombreux. A cause de leur minorité et du croisement, les Slovènes ont bientôt perdu leurs qualités caractéristiques, la langue et la direction économique. Mais ils ont laissé des traces dans le dialecte de Kočevje (par beaucoup de mots slovènes et par la manière de prononcer et de modifier les mots allemands), ainsi que dans les chansons populaires, dans les costumes, dans les usages, etc. Les noms de famille nous révèlent encore que les colons, et allemands et slovènes, sont venus de régions différentes. Les Allemands sont venus de la Haute-Carinthie du Tyrol oriental, et de plusieurs régions de l'Allemagne centrale et méridionale, les Slovènes, en grande majorité, des environs, mais aussi de la Haute-Carniole, du Littoral, de la Styrie, et même de la Hongrie (Wogrin). Il y avait même quelques colons croates et serbes (Uskoki).

Des noms de famille comme Dürnpacher, à Mahovnik, colon venu de Dürenbach (Suhi potok), Anndre vom Rigl, à Slovenska vas, etc., prouvent que des migrations avaient lieu dans l'intérieur du territoire linguistique de Kočevje.

Dans les 142 villages étudiés, il y avait en tout 1683 noms de famille, répartis comme suit: 1187 noms de famille allemands ou 70'50%, 380 noms de famille slovènes ou 22'57%, un nom de famille italien (Regoli à Bosljiva Loka) ou 0'0594%; et 115 familles ou 6'83% ne sont citées qu'avec le nom de baptême. Les noms de famille allemands et slovènes du territoire étudié (1568), sans les 115 familles mentionnées et sans Regoli, montrent la relation 75'6110% (allemands): 24'2060% (slovènes). Et sur le territoire linguistique de Kočevje proprement dit, nous avons, avec Bilpa, et sans les familles mentionnées, 1527 noms de famille dont 1175 allemands ou 76'84% et 352 slovènes ou 23'02%.

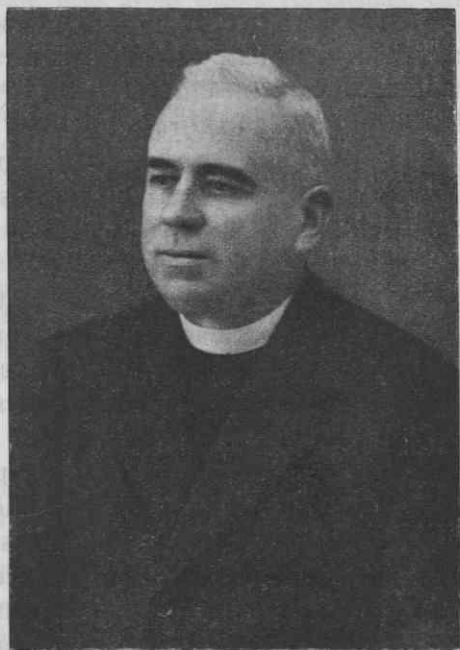
Après l'assimilation des Slovènes et des Uskoki de la part des Allemands, le territoire linguistique actuel de Kočevje s'est formé qui, cependant, diminue rapidement à cause des mauvaises conditions économiques et de l'émigration de la population allemande.

Ivan Feliks Šašelj.

Nadaljevanje avtobiografije povodom 75-letnice pisateljevega rojstva, due 13. V. 1934.

Naj dodam k svoji avtobiografiji v »Etnologu« III. o priliki moje 70 letnice l. 1929. na str. 73—86. še nekaj pripomb, posebno zaradi dveh zvezkov »Bisernic«, ki sta izšla l. 1906. in 1909. Da sem izdal I. zv. »Bisernic«, k temu me je nagovoril g. dr. Niko Županič, ki me je obiskoval večkrat v Adlešičih še kot gimnazijec in kasneje kot visokošolec. Ko je bil pa v jeseni l. 1905. kot absolvirani filozof zopet pri meni in sva se pogovarjala o zanimivem belokr. nár. blagu, katero sem bil nabiral in priobčeval v različnih časopisih in knjigah že skoraj 20 let, mi je svetoval, naj bi to raztreseno nár. blago zbral in priobčil v posebni knjižici. Ta nasvet se mi je zdel prav umesten in sklenil sem, da knjižico izdam. Nemudoma sem se lotil dela. V jeseni in pozimi sem zbral, prepisal in uredil vse doslej priobčeno nár. blago in ponudil rokopis Slov. Matici. Toda ta ga je odklonila. Nato sem se obrnil na svojega sošolca † Andreja Kalana, ki je bil predsednik K. T. D., naj bi tisk. dr. izdalo to knjižico. A. Kalan je mojo ponudbo sprejel, toda le s tem pogojem, da vzamem jaz sam 50 izvodov »Bisernic« in jih tudi plačam, češ, folkloristične knjižice se pri nas gotovo ne bo toliko prodalo, da bi se tisk izplačal. Ta predlog sem sprejel, češ, naj ima ves morebiten dobiček tisk. dr., ki izdaja Slovenca, Bogoljuba in Domoljuba. Natisnilo se je 1000 izvodov. Ko je pa »Amerikanski Slovenec« knjižico prav laskavo ocenil — imenoval jo je »zlato knjigo« — priglasilo se je »Am. Slov.« toliko naročnikov, da je naročil v Ljubljani naenkrat — kakor so mi od tam sporočili — 500 knjižic. Pa vsaj je bila knjižica namenjena v prvi vrsti Belokranjcem, katerim je vzbujala najlepše spomine na svoje domače kraje v stari domovini in njih lepo govorico ter njih zanimive nár. običaje. Belokranjci so bili pa tudi izmed vseh Slovencev prvi, ki so se začeli izseljevati v Ameriko in so imeli tam celo svoja dva rojaka škofa, Janeza Vrtina, Črnomaljca in Janeza Stariha, Semičana. Naj navedem pri tej priliki tu časopise, ki so prinesli ocene I. zv. »Bisernic«. Slovenec 1906, 30. marca št. 73., Dol. Novice št. 7. str. 61., Dom in Svet 1. apr. št. 4., Kat. Obzornik št. 2. str. 220., Laibacher Zeitung št. 8. str. 724., Slov. Učitelj št. 4. str. 77., Slov. Narod

30. apr. št. 98., Lj. Zvon št. 5., Slovan št. 6. str. 387., Amerik. Slovenec 1. jun. št. 25., Zora št. 9., Časopis za zgodovino itd. št. 3. str. 99—105., Izvestja muz. dr. zv. 3., 4. str. 112—113., Národopisny Vestnik češkoslovansky okt. str. 239—240., Archiv für slav. Philologie 1907. Band XXIX str. 475. — in morda še drugi časopisi, katerih pa nisem dobil v roke. Vse te ocene sem prepisal v župno kroniko v Adlešičih, da se ohrani v skupni zbirki vse, kaj je pisal literarni svet o Beli Krajini v začetku sedanjega stoletja.



Ker je bil I. zv. »Bisernice« od našega časopisja tako prijazno sprejet in ocenjen, me je to napotilo, da sem začel nemudoma nabirati gradivo za II. zvezek. In res sem bil nabral že v teku enega leta toliko narodnega blaga — takrat je bilo tega še obilo med starimi ljudmi, bil je pa tudi zadnji čas, da se reši — a danes je vse izgubljeno — da bi bil izšel II. zv. lahko že l. 1907. Toda iz Ljubljane so mi sporočili, da ne kaže izdati precej drugega zvezka, ker se je prvega še premalo prodalo, ampak naj počakamo par let, da bo potem drugi zvezek prvega pognal. In tako je izšel II. zv. šele l. 1909. Tudi od tega sem moral vzeti 50 izvodov in jih

plačati. Ocene in kritike o njem so prinesli: Dol. Novice 1909. št. 18. str. 142., Domoljub št. 21. str. 407., Čas št. 6. str. 282., Slovenec št. 126., Laibacher Zeitung št. 138., Dom in svet št. 7. str. 331—332., Carniola zv. III. IV. str. 173.—174., Mentor št. XII. str. 285.—287., Cvetje št. 9. na platnicah, Carniola 1910 št. 2. str. 167. Tudi te ocene sem bil prepisal vse v župno kroniko. Pa tudi potem sem še nabiral nár. blago, katero sem priobčeval sproti v »Domu in Svetu«, a nabral sem pa primeroma le malo več, ker sem bil že preje skoraj vse izčrpal.

K sklepu naj dodam še, s čim se pečam posebno še od svoje 70-letnice sem t. j. od l. 1929. razun tega, da tudi od takrat delujem literarno, kakor preje v različnih smereh, kakor se razvidi iz seznama mojih spisov na koncu tega spisa. Kakor znano smo imeli l. 1929. od novega leta dalje izredno hudo in ostro zimo, kakršne najstarejši ljudje niso pomnili. To me je napotilo, da sem začel že meseca januarja zapisovati vsak dan temperaturo in vreme v posebno knjigo, kateri sem dal naslov: Zapiski za župnijo št. Lovrenec ob Tem. na Dolenj., njegovo okolico in dr. Razen vsakdanjih zapiskov, ki sem jih vodil prav natanko, sem pa prilepljal v to knjigo še vse izrezke iz Slovenca in drugih listov o tej strašni zimi, pa ne samo za Kranjsko, ampak tudi za druge kraje v naši državi in drugod. In od takrat nadalje pa sem vsa leta do danes prilepljal v te knjige vse važnejše izrezke in slike iz Slovenca glede nenavadnih zim in mraza, glede hude vročine in suše, o povodnjih, toči in drugih neizgodah in nesrečah, o letini in dr. iz različnih dežel in držav, tako da so te knjige nekake vremenske kronike za zadnjih 5 let. Razen tega so pa te knjige tudi še nekaka kronika za temeniško dolino, v kateri beležim vse zanimivejše dogodke tukajšnje župnije, njene okolice in dr., in prilepljam tudi izrezke iz Slovenca in Domoljuba, tičoče se tuk. okolice in drugih krajev. Naj navedem tu, da sem prilepil v teh knjigah med drugimi spisi tudi vse izrezke iz Slovenca l. 1932. in 1933. z naslovom: Pisma Primskovskega gospoda (Jurija Humar-ja). In teh knjig »Zapiskov«, katerih ima vsaka po 160 strani, imam letos do konca marca štiri, in sem začel pisati z aprilom peto.

L. 1929. sem začel pa sestavljati še drugo knjigo, kateri sem dal naslov: »Zanimivosti«. Izrezki iz Slovenca, Poned. Slovenca in Domoljuba. Te knjige sem začel prirejati, ko sem videl, da pri-

našajo naši časopisi včasih prav zanimive sestavke in poučne spise, zgodovinske, naravoslovne, potopisne in dr., za katere bi bilo škoda, da se razgube. Zato izrezujem vse zanimivejše spise in jih prilepljam v te knjige že šesto leto. Do zdaj imam teh knjig 15, vsaka ima po 160 strani, izrezkov pa vsaka po 300—500. Da pokažem, kake spise lepim v te knjige, naj navedem tu nekatere iz I. knjige l. 1929. do strani 30: Od sonca vse dobro in zlo. — Röntgen čudotvorec. — Nevidna smrt (fosgen). — Velikanski meteor v Sibiriji (padel na zemljo l. 1908.). — Jantar pripoveduje. — Prah in kamenje z neba. — Zlato iz nebes (aerolit). — Kobilice. — Sanje — pogled v bodočnost. — O srčnih napakah. — Noč Razputinove smrti. — Predpotopne živali. — Najgloblja luknja v zemlji. — Morje vrača starogrške umetnine. — Čudeži jasnovidstva. Prilepil sem v teh knjigah tudi vse slike avtomobilov, tankov in zrakoplovov vseh različnih tipov, kar jih je prinesel »Slovenec« v zadnjih petih letih. Pred par leti je prinašal »Slovenec« tudi zgodovinske opise različnih gradov novomeške okolice, potopisne črtice iz Dolenjskega in dr., kar je tudi vse shranjeno v teh knjigah poleg mnogo drugega, posebno kar se tiče Dolenjskega, pa tudi vse Slovenije.

Moji spiski in spisi po maju l. 1929.

»Lovec« 1929. str. 150—151: Nekoliko opazk glede cibilnega pojava divjih gosi v naših krajih vsled letošnje zime in lova na nje.

»Lovec« 1929. str. 191: Par opazk glede prib na Dolenjskem — Kdaj je bil ustreljen zadnji jelen na Gorjancih — str. 192: Kaj je s pegami? — str. 199: Ribe — žrtve zime.

»Mladika« 1929. str. 227—228: Dolenjski pregovori in reki.

»Lovec« 1929. str. 244: Fazan v Beli Krajini.

»Lovec« 1929. str. 282—283: O vranji »inteligentnosti« in hvaležnosti — str. 283—284: Zakaj je pri nas vsako leto manj ptic-selivk in ptic-pevk — str. 287: Nenavadno leglo mladih psičkov.

»Lovec« 1929. str. 327—328: O medvedih v temeniški dolini.

»Lovec« 1929. str. 360: O škurhah ob Temenici na Dolenjskem — in: Par opazk glede medvedov v temeniški dolini.

»Mladika« 1929. str. 428: Belokranjske otroške pesmice.

»Lovec« 1929. str. 433: O udomačeni grlici — str. 434: O ustreljenem divjem mačku.

»Lovec« 1929. str. 472: O ustreljeni divji mački.

- »Lovec« 1930. str. 106—109: Ornitološki zapiski za Št. Lovrenec ob Tem. na Dolenjskem in njegovo okolico za l. 1929.
- »Slovenec« 1930. 28. marca št. 72. Listek: Kako je Lužarjev Francelj († župnik Frančišek Zorec) davke plačeval.
- »Slovenec« 1930. 24. apr. št. 93: Zeleni Jurij v Beli Krajini.
- »Mladika« 1930. str. 191: Dolenjski pregovori in reki.
- »Lovec« 1930. str. 228—229: O človeških ribicah na Dolenjskem.
- »Slovenec« 1930. 9. jul. št. 154: Belokranjski kotichek, Sv. Frančišek ali »Mirna gora« nad Črnomljem = Mašenik.
- »Mladika« 1930. str. 307: Dolenjske vraže, prazne vere in pravljice o kačah.
- »Lovec« 1930. str. 282: Človeške ribice na Dolenjskem.
- »Mladika« 1930. str. 349—350: Pravljice o divjem možu; 1. Belokranjska iz Adlešičev, 2. Gorenjska iz št. Ožbalta.
- »Mladika« 1930. str. 431: Nekoliko nekdanjih belokranjskih običajev ob smrti.
- »Slovenec« 1930. 12. dec. št. 283: »Strupena megla« v Beli Krajini od 10 do 15. avg. l. 1831.
- »Slovenec« 1931. 4. jan. št. 3: Kranjsko-hrvaška strupena megla pred 100 leti.
- »Lovec« 1931. str. 37: Ustreljena vidra.
- »Slovenec« 1931. 21. jan. št. 16: Kaj je morilo Dolenjce pred 100 leti.
- »Lovec« 1931. str. 72—74: Ornitološki zapiski za Št. Lovrenec ob Tem. na Dolenjskem in njegovo okolico za l. 1930.
- »Slovenec« 1931. 15. febr. št. 37: Kako so v starih časih novačili. Spomini na vojaško posadko v Novem mestu.
- »Slovenec« 1931. 4. marca št. 51: Severni sij na Kranjskem pred 60 leti.
- »Slovenec« 1931. 17. maja št. 110: Korist cestnega prahu.
- »Slovenec« 1931. 14. avg. št. 182: »Učiteljevo življenje v konkordatski dobi«. (Odgovor »Jutru« št. 164.).
- »Slovenec« 1931. 30. avg. št. 195a: Bela obleka je bila nekdanj tudi Belokranjecem znak žalovanja.
- »Mladika« 1931. str. 468: Dolenjski pregovori in reki.
- »Slovenec« 1931. 1. dec. št. 274: Žalostna 60 letnica. Iz spominov na mokronoški potres l. 1871.
- »Slovenec« 1932. 4. febr. št. 28: Francozi v Beli Krajini v letu 1813.
- »Slovenec« 1932. 13. febr. št. 36: Varujmo domača imena.
- »Zdravje« 1932. št. 1. str. 10—12: »Strupena megla« na Kranjskem in Hrvaškem pred 100 leti in nekoliko zanimivih podatkov iz župnih matic nekaterih dolenjskih župnij pred 100 leti (l. 1831.).
- »Lovec« 1932. str. 98—100: Ornitološki zapiski za Št. Lovrenec ob Tem. na Dolenjskem in njegovo okolico za l. 1931.

»Križ«, verski list za novomeško, prečensko in šmihelsko župnijo, 1932. št. 3-4: Trška gora.

»Slovenec« 1932. 7. apr. št. 79: Nekdanji nenavadni običaj pri pokopavanju mrliča v Beli Krajini.

»Trška gora«. Ponatis iz »Križa«. Knjižica str. 15 (s sliko).

»Slovenec« 1932. 10. jul. št. 155a: Nepoznan dolenski ljudski pisatelj in pesnik (Alojzij Škoda iz Zaplaza = Vekoslav Zaplaški).

»Marijina božja pot Zaplaz na Dolenskem«. Knjižica 1932. str. 23 s tremi slikami.

»Slovenec« 1932. 19. jul. št. 162: Kakšno jesen in zimo napoveduje kukavica.

»Slovenec« 1932. 23. jul. št. 166: »Konfeti« in 50 letnica.

»Lovec« 1932. str. 288: O pretkanosti vrane, ko si išče hrane.

»Vestnik« križniškega reda 1932. št. 3. str. 21—22: Nekoliko zgodovine župnije Adlešiči v Beli Krajini — in str. 22: Zanimiv napis.

»Živali v slovenskih pregovorih in rekih.« Knjižica. 1932. str. 46.

»Slovenec« 1933. 3. jan. št. 2: Nekoliko odgovora gosp. kritiku moje knjižice: Živali v slov. pregovorih in rekih.

»Lovec« 1933. str. 102—104: Ornitološki zaipski za št. Lovrenec ob Tem. na Dolenskem in njegovo okolico za l. 1932.

»Vestnik« križniškega reda 1932. št. 1. (dec.): Nekoliko zgodovine župnije Adlešiči (konec).

»Lovec« 1933. str. 179—180: Nekoliko nenavadnih pojavov iz živalskega življenja v lanski jeseni in letošnji zimi — in: divji petelin in njegovo oglašanje (petje) — in str. 181: Koliko gnezd si naredi sraka.

»Mladika« 1933. str. 233, 273, 314, 351: Bog v slovenskih pregovorih in prilikah.

»Slovenec« 1933. 12. jul. št. 155: Rimske izkopine v št. Lovrencu na Dol.

»Priatelj živali« 1933. št. 2. str. 54—57: Živali v slov. pregovorih in rekih (dodatek h knjižici z istim naslovom).

»Slovenec« 1933. 28. jul. št. 169 str. 3: Užitna goba »štorovka« — in str. 5: Kakšno jesen in zimo napoveduje kukavica.

»Slovenec« 1933. 3. in 4. avg. št. 174 in 175: Župnija št. Lovrenec ob Temenici. Nekoliko zgodovinskih in drugih podatkov.

»Lovec« 1933. str. 292—293: O nenavadnem velikem pojavu lastavk dne 24. aprila v Novem mestu in njegovi okolici in: o udomačeni postolki.

»Slovenec« 1933. 9. avg. št. 179: Pozabljiv profesor.

»Slovenec« 1933. 11. avg. št. 181: »Šantavi« svetniki.

»Sv. Lovrenec ob Temenici na Dolenskem in njegove izkopine.« Knjižica. 1933. str. 8. Ponatis iz »Slovenca« z dne 3. in 4. avg. št. 174. 175.

»Slovenec« 1933. 5. okt. št. 227: Še en nenavaden jurček.

- »Lovec« 1933. str. 361: Bela lastavka.
- »Domoljub« 1933. št. 47. str. 594: Kaj pripovedujejo slov. pregovori o pijanstvu.
- »Slovenec« 1933. 15. dec. št. 285: Dijaški upor na celjski gimnaziji 2. decembra 1878.
- »Etnolog« knj. V. in VI. (1933) str. 321—322: Kako so kopali v Stehanjivasi pri Št. Lovrencu na Dolenjskem zaklad — in str. 357: Tič sv. Vincencija.
- »Domoljub« 1934. št. 2. str. 26: Pregovori o beračih. »Slovenec« 1934. št. 19. str. 6: Fr. Erjavec o »morski kači«.
- »Domoljub« 1934. št. 5. str. 63: Napuh in prevzetnost v slov. pregovorih.
- »Lovec« 1934. str. 95—98: Ornitološki zapiski za Št. Lovrenc ob Temenici na Dol. in njegovo okolico za l. 1933.
- »Lovec« 1934. str. 138: Nekaj podatkov o lastavičjem življenju.
- »Domoljub« 1934. št. 14. str. 180: Pregovori o bogastvu in bogatinih.
- »Slovenec« 1934. 22. apr. št. 92: Dolenjska župnija domovina 80 in 90 letnikov. Čatež pod Zaplazom.
- »Križ« 1934. str. 24: Češčenje sv. Florijana.
- »Slovenec« 1934. 9. maja št. 105: Tajinstveno presnavljanje v naravi (Belo cvetoča japonska primula spremenila barvo v rdečo, ko je rastla v skupnem lončku z rdečo vrtnico — mesečarko).
- »Slovenec« 1934. 17. maja št. 111: Kje so ostale letos lastavice?

Povodni zmaj in belokranjska narodna pesem o sv. Juriju.

I. Šašelj — Št. Lovrenc ob Temenici.

Ko so pisali lansko jesen in letošnjo zimo časopisi večkrat o morski kači in vodnem zmagu, sem se spomnil, da pozna vodnega zmaja tudi belokranjska narodna pesem in sicer v zvezi z legendo o sv. Juriju, kako je premagal povodnega zmaja in rešil kraljevo hčer.

Že prvo leto, t. j. l. 1886., ko sem bil prišel v Belo Krajino in Adlešiče, sem nabral več zanimivih nar. pesmi »starinskih popevk«, kakor so jim rekli, katere sem bil potem priobčil v »Slovanu« l. 1886. in kasneje še druge l. 1887. Vse te sem potem ponatisnil v skupni zbirki belokr. nar. blaga v »Bisernicah«, od katerih je izšel I. zv. l. 1906., drugi pa l. 1909. V I. zv. je ponatisnjena na str. 72.—74. pod št. 24. pesem: Sv. Jurij ubije zmaja in reši kraljevo hčer. Ker sta oba zvezka »Bisernic« v knjigotrštvu že zdavno pošla, mislim, da bo primerno, če to zanimivo pesem tu priobčim v celoti, kakor sem jo bil zapisal po narekovanju stare ženice-Belokranjice.

Veseli se, zemlja Bosna ravna,
Koja jesi na glasu od davna
Vsu krščansko vjeru razpoznala!
Eto tebi lipo premaliče,
Premaliče, dan te Jurjev išče!
Kaj če tebi Jurjevdan donesti?
Tihe rose, dubrave zelene.
U planinah snegi prekopnijo,
I po šipku ružice procviču. —
Zmaje leži v tomutni jezери,
Iz jezери glavo podiguje,
Proti grada milo rozijuje,
Proti grada širinskega.
Kralje nima sina nijednega,
Samo jeno čerčico jedino,
Mora je dat' zmagu za deseto.
Kad' jo šalje, u 'no polje ravno:
»Aj me meni! dete moje drago,
Kamo oče belo lice tvoje,

Kamo čedo bele ruke tvoje?«
Šetala se po 'nem polju ravnem
I za sabom janješče peljala.
Sestlal je je svečeni Juraje.
Još ji veli svečeni Juraje:
»Kaj se plačeš, lijepa devojka?«
»Ne pitaj me, neznani delija!
Moram čekat' zmaja vodenoga,
Ja ču biti njemu za deseto.««
»Nisem ja ti neznani delija,
Neg' ja jesem svečeni Juraje.
Češ se z mojim krstom pokrstiti,
Hočeš moga Boga vjerovati,
Ja ču tebe zmaju otimati.
Sedi doli u zeleno travo,
Češ ti meni drobno poiskati.
Ako bi ja junak pozaspaval,
Kad' se bude jezera mutnila,
Zbudi mene, lijepa devojka!«
Sela dole u zeleno travo,
Ona mu je drobno poiskala.
Pozaspal je svečeni Juraje.
Kad' se začne jezera mutiti,
Splakala se lijepa devojka,
Pala suza na lice Jureče,
Onda se je sprobudil junače.
Sedel se je na svoga konjiča.
Zmaj je zašel iz vode tomutne,
Prevrgel ga svom mečem zelenim,
Konju ga je na rep navezao,
Nesel ga je kralju širinskemu.
Kada dojde h kralju širinskemu:
»Ovo si mi, kralje širinskemu!
Eto tvoga boga vodenoga!
Eto tebi čerčica jedina!«
»Eto tebi beli gradi moji,
Pristajaše, da se po njih šečeš!
Eto tebi moj prstanek zlati,
Pristajaše na desnico tvojo!

Eto tebi čerčica jedina,
 Pristajaše, da jo budeš ljubill«
 »Al' ja neču tega nijednega,
 Neg' sakupi dosti duhovnikov,
 Da mašujo maše za vse duše.«

Kje in kdaj bi bila nastala ta pesem? Da ni v Beli Krajini, ampak da je bila tje samo zanesena, nam kaže njen začetek, lahko bi rekli uvod, kjer govori o Bosni, kjer je najbrž tudi nastala, če ne že ta sama, pa njena podlaga, iz katere je nastala. In kaj je povod njenega nastanka? Gotovo pravljica ali legenda o sv. Juriju. Da bi našel kake podatke o življenju sv. Jurija, sem pogledal v »življenje svetnikov in svetnic božjih«, katero je izdala Moh. dr. v letih 1867.—1874., in tam sem našel v drugem delu, ki ga je spisal dr. J. Rogač in je izšel l. 1869. na str. 115. do 116., res pravljico, na katere podlagi je nastala naša pesem. Potem, ko je pisatelj omenil, da je težko dognati, kaj bi pomenil drakon = zmaj, s katerim se je boril sv. Jurij in ga premagal, kakor se navadno upodablja ali slika, dostavlja:

Nevedno ljudstvo zna brati le slikarsko pisanje (slike), in večkrat ne brez spotikljeja, ker vidi in gleda le podobo samo na sebi, pa ne ve njenega pomena. Odtod je prišlo, da je le na pomenljivo podobo drakona (zmaja) ljud marsikaj dejanskega natvezal, posebno še na domišljije bogatem Jutrovem, in da se je legenda o sv. Juriju in zčaju ob času križarskih vojsk takole osnovala: Na skali, v morje štrleči, pri starem Beritu, zdaj Bajrutu v Siriji, je imel svoj brlog strašen zmaj, groza in poguba za vso okolico. Da so njegovo silno pogoltnost tolažili, zato so mu morali dati prebivalci vsak dan dve ovci, in ko je teh zmanjkalo, eno ovco in enega otroka. V kratkem so bili pogoltnjeni vsi dečki in vse deklice. Tedaj zadene strašna usoda edino hčerko kraljevo. Žalost očetova je neizrekljiva, ker je ne more oteti. Ko peljejo ovenčano deklico že ven, pridirja sv. Jurij, takrat še polkovnik, v svetli bojni opravi. Zmaj povzdigne pihaje in sikaje svojo pošastno glavo; vitez pa vzpodbode konja, švigne proti zčaju in strašen boj se vname, ali zmaj se kmalu vije in valja v svoji črni krvi.

Iz te pravljice se razvidi, da je v pesmi omenjeni »širinski« kralj sirijski ali sirski kralj.

Crnogorci u pričama i anegdotama.

Mićun M. Pavićević, Zagreb.

Kako je ubijen Smail-Aga Čengić.

Ni narodne pjesme, koje se dosta razmimoilaze, a još manje umjetnički Mažuranićev spjev, nijesu zabilježile sve istorijske radnje i unijeli imena izvjesnih junaka, koji su imali vidnog učešća u ubistvu Smail-age Čengića. O tom istorijskom događaju kod naroda u Drobnojaci, gdje je Čengić i pogubljen, po pripovijedanju čuvenog narodnog guslara Tanasije Vučića, iz Drobnjaka, sačuvano je ovo predanje:

Na tajnom dogovoru, nekoliko narodnih prvaka i junaka iz plemena Drobnjaka, koje bješe pod Turcima, odluči, da se čuveni haračlija Smail-aga Čengić, »il na vjeru il na prijevaru«, što prije domami u Drobnjake i ubije. Na čelu toga vijeća bili su: Novica Cerović, Petar Kršikapa kao uskok, Sava i Milija Srdanovići iz Kosorića, vojvoda Šujo Karadžić iz Petnice, pop Golović iz Pošćenja, Joko Đuričić iz Komarnice, Gavrilo Sibajlija iz Jezera, knez Filip Žugić iz Mletička, Đoko Malović s Duži, Mirko Aleksić, uskok iz Hercegovine, koji se bješe nastanio na Malinsko. Kad su dobili mig i od Vladike Rada, da pristupe djelu, dogovorno odrede Đoka Malovića, da napiše pismo Smail-agi, da dođe u Drobnjake i pokupi arač, ali da ne dolazi sa mnoštvom vojske i haračlija. Kad je Smail-aga dobio Đokovo pismo u kojemu se tobož prikazivao kao prijatelj, sa tristotine biranih junaka uputio se put Drobnjaka. Prenoćio je u Pivskom Manastiru i kaluđera, koji mu nije pripremio carsku večeru, dobro iskandžijao. Po narodnoj pjesmi, kaluđer ga čupajući za bradu i padajući na gola koljena, gledajući očima ka nebesima, ljuto prokleo:

»Ubila te puška Cerovića,

A posjekla sablja Aleksića.«

Pri večeri, prizva Čengić narodnog proroka, Glušca i reče mu: — Ajde vidi Vlaše, što ti kažu pleće: kako ću proći u Drobnojaci?

— Lijepo piše, čestiti ago, tvoja će glava doći i na Cetinje.

Kad je došao na Smriječno, ulogorio se pod kulom kneza smriječkoga i na silu mu obljubio ljubiu. Nastavio je put preko Dragalja i došao u Drobnojake. Vojska se utaborila, a Smail-aga je pošao u Duži na kulu Đoka Malovića. Čim je čuo Šujo Karadžić u Petnici, u prvi mrak zore nađe se na kuli Đokovoj. Neopažen pride k vratima i sluša razgovor.

— Šta ćemo, Đoko od Drobnjaka, ako ne budu htjeli dati arač i carsku miriju.

— Uhvaticemo Novicu Cerovića i Šuja Karadžića i oba žive posjeći, popu Goloviću, prebiti desnu ruku, da više ne piše Vladići na Cetinje i naziva te zulumčarom, a na druge drobnjačke glavare udariti veliku globu. Tada će sva sirotinja doći i donijeti arač.

Šujo objesi dževerdar za vrata, uleće u kulu i poljubi agu u ruku:

— »De si Šujo, očigledna kurvo,
Koji meni o nevjeri radiš?«

— »Smail-aga, gospodaru dragi,
Ja nijesam očigledna kurva,
No je kurva Đoko Maloviću,
Što te laže, što ti pare mami
Panjka raju svome gospodaru.«

— »Kad nijesi očigledna kurva,
A kamo ti Mirko i Novica,
Što su skoro na Cetinje bili?«

— Novica je u Tušinu kod svoje kuće. Moli se Bogu za tvoje zdravlje. Kupi arač od naroda. Kad gođ mu rečeš, doćiće kod tebe na divan i na dogovor. Ne slušaj Đoka lažavoga, no vojvodu Šuja Karadžića, koji ti za svaku svoju riječ daje glavu u zalogu. I dobro bi bilo, da dođete na Prošćenje i zakonakujete, pa ću poručiti i Novici, da se tu sastanete. Aga mu povjerova i naredi, da mu osigura konak. Šujo se vrati i reče popu Goloviću, da pripremi za agu večeru, Novici poruči da dođe, naglasi mu sve što je sa agom razgovarao i reče, ako ne bude došao, da će ga aga pogubiti.

Čim je Smail-aga došao u Prošćenje, njegove tevabije uhvatiše popa Golovića, izbiše i desnu mu ruku prelomiše.

— »Nosi desnu u lijevu ruku,
A lijevu o grlu bijelu,
A sve kune Šuja i Novicu
I Đokicu tursku »pridvoricu.«

Dolazi Novica sa sinovcem Sekulom, nađe se sa Šujom i uputi se ka Smail-aginu šatoru.

— Šta ćemo ako bude i nas tukao kao popa Golovića?

— Odgovorićemo mu vatrom iz pušaka, odgovori Novica.

Kad su bili pred šatorom, Šujo i Novica uđu, a Sekula ostane, držeći im konje za dizgine. Šujo se pokloni i poljubi agi ruku, a Novica stoji naoblačen i nepomičan kao kamen.

— Šta si, Vlaše, sjetan neveseo?

— Kako, što sam, čestiti aga, zašto poslušā poganoga Đoka Malovića i premlati prava zdrava popa Golovića?

— Neka pop i njemu treba da neko »maslo čita«. No šta ćemo sa aračem?

— Čim sam čuo da ste došli, ja sam već sam na svoju ruku počeo kupiti arač. Sirotinja dobrovoljno daje: konje, goveda, ovce, kajmak, vunu i cio mal, ali para nema. Ja sam kazao, da agi trebaju dukati, a ne živo blago. I raja se pobuni i htjela me ubiti da nijesam k tebi utekao. Svi su mi iz jednoga glasa rekli: —

— Aga nam ne bi arač u novcu tražio, no si ga ti na to naučio.

I došao sam, da te pitam: hoćemo li primati arač koji raja daje.

— Aferim ti Novica. Đoko kao svaka udvorica laže. Primi arač što ti raja daje.

— Čestiti ago, dobro bi bilo da izađete na Mletičak. To je najljepše mjesto za počinak. Ima dosta prostora, da se podignu šatori, također i nekoliko izvora žive vode. Tamo ćete naći i kneza Filipa Žugića, koji će vam biti desna ruka i starat se o vašem konaku i boravku; a vojvoda Šujo Karadžić paziće, dok se cio arač prikupi, da ti ni dlaka sa glave ne manjka. Kad dođete na Mletičak sa vojskom, isturite nekoliko pušaka, nek se čuje jeka po Drobnojaka, kako bi se raja preplašila i što prije arač donijela. Nadam se u Boga, najdalje kroz dva dana, da ću cio arač prikupiti.

Aga nije ni slutio, što mu se priprema. Pošao je na Mletičak, a Novica u Tušinu, da kupi vojsku, a ne arač.

Knez Filip Žugić, izašao je na susret agi, Turcima i Šuju Karadžiću. Uredio je mjesta za čadore. Kad se primakla noć, Smail-aga je naredio knezu da mu osigura večeru, a Šuju, da mu odredi stražu.

— Dajte mi dvadeset Turaka, da sa mojih dvadeset Srba čuvaju stražu i tako možete mirno spavati i agovati.

Šujo rasporedi stražu. A agine konje zavede za brdo, gdje ih učustečio-okovao u bukagije.

Filip donosi na velikoj tepsiji malo mesa, malo meda, malo kajmaka i malo pšeničnoga hleba, ispod saksije, koji se bješe podprištio.

Smail-aga mu prigovori:

— Šta će to malo jela na ovoliko biranih glava?

— Bilo dockan, pa nijesam mogao sigurati, ali će sutra, ako Bog da biti svega izobila. Pri večeri, pod šatorom, Turčin Elez, osmatra podprištenu pogaču, vrti glavom i reče:

— Rđav biljeg! Na dobro ne sluti.

— Nema tu ni rđava biljega, ni debela šiljega, no je pogača prijesno pečena na brzu ruku, nije se mogla uskvasiti, pa mora da otkoči kora od sredine, odgovori Žugić.

U pratnji Smail-age bio je i njegov seiz Edžudž, oglodao pleće od brava, okrenuo ga nekoliko puta, uzdrhta i baci ga.

— Šta je? uzbuniše se Turci.

— Vala, turske mi vjere, prije nego i sunce ograde, udariće nam Vlasi.

Knez Filip se nasmija i odgovori:

— Ko još može više vjerovati oglodanim kostima, no svojoj glavi i očima. Novica kupi arač. Šujo čuva stražu, ja donosim večeru. A Edžudž gata kao baba u bob.

Smail-aga se dohvati za svoju krivaljku i reče:

— Ne bojim se Vlaha više no smokava.

Malo docnije, evo i popadija popa Zaviškoga, pokloni se i dva i tri puta, poljubi agu u ruku i u koljena, odmače se, prekrsti ruke na grudi i gleda u sedžadu oborene glave:

— Šta je, Vlahinjo?

Čestiti ago, nočas će ti udariti Brđani, no idite kod naše kule za Zavišje.

— Ne bojim se Vlaha petstotina, ni moj Ahmed Bauk ne boji se Vlaha petstotina, a cio Drobšnjak toliko ih nema.

Aga je legao pod svoj šator. Filip se pri povratku iz šatora sastane sa Karadžićem i odmah poslaše glasonošu Novici u Tušinu. Dolazi Novica sa osamdeset Drobunjaka, Rovčana, Moračana i Brđana. Među Brđanima bio je Stojko Radovanov. Vjećali su u gustoj šumi više Mletička. Bilo je ispred same zore i padala je kiša. Novica je htio, da se izvrši napad drugi dan. Šujo i Filip nijesu pristali. Sva trojica sa svojim četama, udarili su na šator Smail-agin u sami rasvit zore. Kad su prve puške zapucale, Smail-aga je hitro skočio, pripasao sablju i oružje i kliknuo:

— Edžudže, hata mi dovedil!

— Kako ću ti ga dovesti, kad su ga Vlasi zaveli. Doveo mu je kljuse pod samarom, koje je gonilo prtljag. Pojahao ga i pobjegao uz jednu kosu — glavicu. Mogao je umaći. Ujede ga sramota, povrati konja i sa isukanom sabljom pojuri pravo ka četnicima.

Dočeka ga je plotun pušaka. Ne zna se čija ga je zaklala. Pritrčao je Mirko Aleksić, odrubio mu glavu i strpao je u svoje čakšire. Nastade gungula:

— Kamo Smail-agina glava?

— Evo je, izvadi je Mirko iz svojih gaća, odnese na Cetinje i pokloni Vladići. Tako se ispunilo Gluščevo proročanstvo.

Na kuli popa Milutina.

Za vrijeme Vladike Petra Petrovića, jezde od krvavog Spuža trideset Turaka. Pred njima paša Begović, kapetan Mećikukić i spuški kadija. Svi ostali Turci agajlije. Na dobrim konjima, za nekoliko dekljika dojezdiše u Martiniće, pod kulu popa Milutina. Sluge konje prihvatiše, a pop izvede pašu sa Turcima na kulu. Poslije bogatoga piva i jestiva, paša naredi, da mu pop sigura i večeru, nađe dvije sestre — djevojke od jednoga oca i matere, za dva brata Mećikukića, jednu lijepu Brdjanku za spuškog kadiju, a on — paša da će tu veče ljubiti njegovu popadiju.

— Ne da mi vjera hrišćanska, brani se pop. Turci ga počеше tući i on ispod njihovih nogu i čibuka pristade da im priredi konak i večeru. Popadija sakrila glavu među koljena, plače i sama u sebi veli: »Zamotaću glavu u marami i prije skočiti u Zetu nego dopustiti, da me paša ljubi.« Iskrade se iz kule, sađe u avliju, tražeći dva posopka sina da se sa njima oprost, pa kad ih ne nađe, uputi se niz polje k rijeci Zeti i ugleda pramen magle i prašine, iz koje

se pojavi čovjek na konju, sve mu sablja od bedara otskače, a konj digao glavu prema gospodaru. Pozna brata Rada Čevljanina i zaplaka.

— Što sestro plačeš i šta se čuje i huka i žubor na kuli, jesu li ti živi sinovi?

— Sinovi su zaludu živi, na kuli su Turci Spužani i kaza mu sve što traže.

— Pridrži mi konja, a ja pođoh na kulu.

— Ne, brate za Boga, jer će te Turci odmah posjeći, pa ću ostati i bez sinova i bez muža i bez brata, nego se vraći da idemo tvojoj kući na Čevo. Rade za to ni abera nema. Kad je izašao na kulu, sio je za punu trpezu među Turcima i to paši rame uz rame. Kad je pala noć, paša podviknu popu, da mu dovede popadiju i djevojke. Pop sliježe ramenima i reče:

— Popadija je sestra Rada Čevljanina, pa neka ti je on da.

— Daj mi Rade, ovu noću sestru za ljubovcu i poklanjam ti konja, toke i oružje.

— Bio sam u Spužu i vidio tvoje dvije lijepe kadune, vodi me da s njima prespavam, dok ogrije sunce i ja ću tebe mnogo više darivati: kadunama načiniti dva sina, koji će nalicati na junaka Rada Čevljanina, tebi dati mnogo ljepše toke i oružje, a kadunama hiljadu žutih dukata da ih nose u đerdanima i hvale se među drugim bulama na hajdučko toplo milovanje.

Paša skoči kao pomaman, nategnu dvije ledenice, kad su puške planule na kremenu, Rade pade na oba koljena i vatra ga prebaci. Trgne iza pojasa dvije puške male i ubije pašu i dva brata Mećikukića. Ugasi se lojana svijeća, Rade trže sablju i umuti se među Turke kao gladan kurjak u stado ovaca. Pop kroz mrak istrča iz kule, a Turci za njim. Rade i dalje siječe. U kuli i avliji posjekao je sedamnaest Turaka. Pošlo mu je za rukom, da popa Milutina i njegova dva sina, prije svanuća otprati planinama, put Rovaca i Morače, gdje ih Turci ne mogu naći. Kad se vratio, uzeo je s paše dvije ledenice, uzjahao na konja i uputio se k Čevu.

Turci, koji su preostali poslije pokolja na kuli, pobjegli su u Spuž, zapucali iz pušaka i digli uzbunu. Rade spuštajući se k rijeci Zeti, osluškuje pucnjavu pušaka i već čuje bahat turskih hata, okrene se, ne bi li vidio koga svoga i odmah na obali viđe krdo ovaca i kod njih čobana. Dogna konja i pita ga ko je i čije su ovce.

— Ja sam Sava Rovčanin, a ovce su Boškovića.

— Ostavi ovce i idi samnom da vidiš, gdje ću poginuti.

Sava se zaplaka i reče:

— Ja bih pošao, no kako ću kad nemam od oružja ništa do toljage sa kojom prišikujem ovce, samo za komad hljeba suva. Rade ga primi za se na hata i dade mu dvije pašine puške. Pređu Zetu, Turci stignu i navale sa obale, da ih uhvate i posijeku. I Rade i Rovčanin skoče sa hata i sklone se pod obalu. Grabe se Turci koji će prije do njih doći, ali se Rade brani dževerdarom. Teško ranjen pade, a i fišeka mu nestade. Kad je spuški kapetan vidio, da je prestao pucati Rade iz dževerdara, nagna konja ka obali da ga posiječe. Sava Rovčanin opali dvije pašine puške, dok kapetanu zveknuše prazne bakračlije. Rovčanin pritrča, ugrabi mu čese sa fišecima i dodade Radu ranjenome. Turci navaljuju, a Rade puni i pali dževerdar i klikuje u pomoć. Stigoše Brđani, polomiše Turke i vratiše ih u Spuž. Sava Rovčanin natovari Rada ranjenoga na konja, potjera na Cetinje kod Vladike Petra Petrovića, gdje se liječio i dobio od zlata medalju. Vladika dade Savi stotinu zlatnih dukata i reče mu:

— Ne čuvaj više ovce Boškovića, idi u Rovce, podignu kulu i sijeci Turke!

Kaluđer Prokopije.

Puče glas kroz Beransku Nahiju, da je zloglasni srpski katil, Nuripaša sa svojim zabitima, živa odro i na kolac nabio velikoga propovijednika istine i zaštitnika gole i bose sirotinje, kaluđera Prokopiju Vekovića. Jutros je turska kasaba Berane, krvava medjašnica, granica i pandurica, između Crne Gore i Turske carevine, sva u pokretu, zatalasana, živa, mračna, sumorna i gustim jesenjim oblacima prekrivena. Na goloj kaldrmi, u kaljuži do koljena, u smradu i gadu do pojasa, leži potrbuške položen kaluđer Prokopije, voštana čela kao mjesec, blijedih obraza i prelomljenih rebara još iz vremena svoga učiteljevanja i viteškog hajdukovanja u Južnoj Srbiji, kada je bio mirski čovjek i podizao ustanke za slobodu roda i naroda. Načeticala se vojska srpskih staraca, žena i djevojaka, a u prvim redovima Tola, Prokopijeva majka i zatvarajući oči osluškuju kako pašini dželati gvozdenim bičevima i drenovim batinama unakrst mlate po izmučenom tijelu Prokopijevu. Dok gomila turske djece igra oko njega, pjevajući

pogrdne pjesme i čupajući mu dlake sa glave i brade. Pljušte mlazovi krvi na sve strane. Iz gomile viče Turčin, sa svilenom čalmom oko glave, bradom do koljena i turbanom, koji se vlači po zemlji:

— Na kolac, papaz efendiju, koji buni hrišćane protiv našeg dina.

Srpske žene, crnim šamlijama prikrivene, duboko zajecaše, zarinuše nokte u lice i očajno zavapiše:

— Aman, milost, carski večilul!

Tola, Prokopijeva majka, prekrstila ruke na grudi, zakamenile joj se suze u očima, — »nit' kuknula, niti jauknula«, — primakla se polumrtvom sinu i dželatima, glasom ranjene lavice kliknula:

— Skotovi, gadovi, ubice i kukavice, ne mučite pasjim mukama moga sina, no ga viteški strijeljajte, ili mu glavu sabljom od-rubite!

Zadrhtale su ruke u krvoloka. Gomila se zatalasala i u tren oka nestala sa krvave poljane, dok je majka sina ispravila i među oba oka poljubila:

— Nek ti je prosto moje mlijeko, kad pod kišom udaraca nijesi suze prolio, ni zlotvorima srce nasladio...!

Krv Kajmakana Ilije

Postavili mladoturci za kajmakana u Beranama Iliju Popovića.

Odže čupaju bradu, stare efendije mumljaju, a spahije i razne dahije krive vratove — i odmahuju rukama:

— Aman, jarabi! Zar on, krmak od krmka, da u ime Sultana dijeli pravdu u turskom gradu. E neće, turske nam vjere, no ćemo ga raskupusiti.

Prije razdanka, ustala Ilijina majka i plačnim očima savjetuje sina:

— Majčine ti hrane, ne idi danas u Sjenicu, jer sam te noćas u snu vidjela bez kape i dolame; ako pođeš otuda mi glave donijeti nećeš. Ilija se nasmija, priđe majci, poljubi je u ruku, uzjaha osedlana konja, pa se i bez oružja uputi ka Sjenici, okrenu se još jednom ka kući i majci reče:

— Ako i poginem, moja smrt donijeće život raji, koja je vjekovima očekivala da makar i pod turskim fesom vidi Srbina da joj sudi.

Sjenički paša sio na meku sedžadu i očekuje sudiju Iliju, da sa njim divani. Čim je odjahao vranca pred pašinim konakom, iza dva čoška iskočili su sa oštrim kamama u rukama Mustafa Zijadić i Sinan Kučević i za tili čas zadali Iliji preko stotinu smrtonosnih rana. Pritrčala je gomila razjarenih muslimana sa kočevima i kamenjem, razlupali mu glavu i pribili ga. Prisutna raja nije smjela od sebe pustiti glasa. Kad su Bogdan Tubić i Gojko Gađarević pokušali da podignu mrtva Iliju, jednome je prebijena ruka, a drugome prelomljena noga.

Sve se to odigralo u avgustu 1912.

Negde poslije oslobođenja i ujedinjenja, sud je pohvatao ubice i zatvorio.

Kad je upitana Ilijina supruga, inače porijeklom Francuzica Tabita, da li traži krv svoga muža, ona je odgovorila:

— Dosta je bilo prolivene krvi. Pustite ubice na slobodu i ako su Turci jer i oni imaju djecu, koja bi ostala bez hranioca i branioca, kao što sam i ja.

I pustili su ih.

Récits et anecdotes sur les Monténégrins.

Mićun M. Pavićević — Zagreb.

Comment fut tué Smail-Aga Čengić

Ni les chansons nationales, assez partagées, et encore moins le poème épique de Mažuranić ne rapportèrent tous les détails historiques et les noms de certains héros qui participèrent au meurtre de Smail-Aga Čengić. La population de Drobnjaci, où Čengić fut tué, conserve cette légende d'après le récit du célèbre guslar national Tanasije Vučić, de Drobnjaci.

A l'assemblée secrète plusieurs chefs nationaux et héros de la tribu de Drobnjaci, qui était sous la domination turque, décidèrent que le pillard célèbre, Smail-Aga Čengić, devait être attiré »de bonne foi ou par fourberie« à Drobnjaci et tué. A la tête de ce conseil se trouvaient: Novica Cerović, Petar Kršikapa, comme réfugié, Sava et Milija Srdanović, de Kosorić, le voivode Sujo Karadžić, de Petnica, le pope Golović, de Pošćenje, Đoko Đuričić de Komarnica, Gavriilo Sibajlija de Jezero, le »knez« Philippe Žugić, de Mletičak, Doko Malović, de Duža, Mirko

Aleksić, réfugié d'Herzégovine qui s'était installé à Malinska. Quand ils eurent reçu l'approbation tacite du Vladika Radé de commencer l'action, ils tombèrent d'accord pour désigner Đoko Malović pour rédiger la missive à Smail-Aga, l'appelant à Drobunjaci pour y recueillir le tribut, lui demandant seulement de ne pas venir avec une armée ou de pillards trop nombreux. Au reçu de cette missive, dans laquelle Đoko se disait son ami, Smail-Aga s'achemina vers Drobunjaci avec trois cent héros triés. Il passa la nuit dans le Monastère de Piva où il fouetta sans pitié le moine qui ne lui avait pas préparé un souper royal. Selon la chanson nationale le moine s'accrocha à sa barbe et tombant sur ses genoux, les yeux levés vers le ciel, le maudit ainsi :

»Que le fusil de Cerović te tue,
Que le sabre d'Aleksić te fende«.

Avant le dîner Čengić appela le devin national, Glušac, et lui dit : »Va, chrétien, vois ce que te dit la carcasse : ce qui m'attend à Drobunjaci ! — Tout est bien écrit, noble Aga, ta tête arrivera même à Cetinje.

Arrivé à Smriječno, il campa sous la tour du prince de Smriječno et lui viola son aimée. Il poursuivit sa route par Dragalja et arriva à Drobunjaci. L'armée bivouaqua et Smail-Aga se rendit à Duga, dans la tour de Đoko Malović. Dès qu'il apprit la nouvelle de l'arrivée, Sujo Karadžić, de Petnica, arriva aux premières lueurs de l'aurore à la tour de Đoko. Il s'approcha sans être vu de la porte et entendit la conversation.

— Que ferons-nous, Đoko, des Drobunjaci, s'ils ne veulent pas livrer le tribut et payer la dime impériale ?

— Nous emprisonnerons Novica Cerović et Sujo Karadžić et nous les fendrons vivants, nous trancherons la main droite du pope Golović pour qu'il n'écrive plus au Vladika de Cetinje en t'appelant forban ; pour les autres chefs Drobunjaci nous les frapperons d'une lourde rançon. Alors toute la plèbe viendra et apportera le tribut.

Sujo accrocha son »djéverdar« (fusil de Damas) à la porte, pénétra dans la tour et baisa la main de l'Aga :

— Où es-tu, Sujo, vraie putain,
qui agit en traître à mon égard ?

— Smail-Aga, très cheur seigneur,
je ne suis pas une vraie putain.
Mais la putain c'est Đoko Malović,
Qui te ment, qui te soutire l'argent,
Qui calomnie la raja auprès de son seigneur«.

— »Si tu n'es pas une vraie putain,
Où sont donc Mirko et Novica,
Qui étaient naguère à Cetinje ?«

— Novica est à Tušin, dans sa maison. Il prie Dieu pour ta santé. Il recueille le tribut parmi le peuple. Dès que tu l'appelleras, il viendra près de toi, au divan, pour s'entendre. N'écoute pas Đoko le menteur, mais écoute le vojvode Sujo Karadžić qui donne sa tête en gage pour chacune de ses paroles. Il serait bon que vous veniez à Prošćenje et que vous y campiez. Je demanderai à Novica de vous y rencontrer. L'Aga le crût et ordonna que le campement lui soit préparé. Sujo revint chez lui et dit au pape Golović de préparer un dîner pour l'Aga. Il manda à Novica de venir et lui fit savoir tout ce qui avait été dit avec l'Aga, ajoutant que s'il ne venait pas l'Aga le tuerait.

Dès que Smail-Aga arriva à Prošćenje, sa suite s'empara du pape Golović, le roua des coups et lui rompit la main droite:

»Porte ta main droite dans ta main gauche,
Et ta gauche à la gorge blanche.
Et maudis Sujo et Novica,
Et Đoko, courtisane turque.«

Novica arriva avec son neveu Sekulé. Il se rencontra avec Sujo et se rendit sous la tente de Smail-Aga.

— Que ferons-nous s'il nous roue comme il a roué le pape Golović?

— Nous lui répondrons par le feu des fusils, répondit Novica.

Quand ils furent près de la tente, Sujo et Novica entrèrent; Sekule resta dehors tenant leurs cheveux par la bride. Sujo s'inclina et baisa la main de l'Aga, tandis que Novica demeurait sombre et immobile comme un rocher.

— Pourquoi, chrétien, es-tu si taciturne et si triste?

— Pourquoi? Noble Aga, pourquoi écoutas-tu le mauvais Đoko et pourquoi rouas-tu l'innocent pape Golović?

— Laisse le pape, il a besoin lui aussi que quelqu'un »lui lise la graisse«. Mais que ferons-nous pour le tribut?

— Dès que j'ai appris votre arrivée, seul, de ma propre initiative, j'ai déjà commencé de rassembler le tribut. La plèbe donne de bon gré: les chevaux, les boeufs, les moutons, le fromage, la laine, tout son bien. Mais d'argent elle n'en a point. J'ai dit, l'Aga a besoin de ducats, et non de biens en nature. Alors la plèbe se révolta et m'aurait tué si je ne m'étais pas enfui vers toi. Tous, d'une seule voix me dirent: l'Aga ne nous demanderait pas le tribut en argent, si tu ne le lui avais pas conseillé. Et je suis venu te demander: accepterons-nous le tribut que la raja donne.

— Bravo, Novica. Đoko comme tout courtisan ment. Accepte le tribut que la raja donne.

— Noble Aga, il serait bon que vous veniez à Mletičak. C'est le plus bel endroit pour le repos. Il y a la place pour élever les tentes, ainsi que plusieurs sources d'eau vive. Vous trouverez là le »knez« Philippe Žugić qui sera votre bras droit et veillera à votre campement ainsi qu'à votre séjour. Tandis que le vojvode Sujo Karadžić veillera,

tant que le tribut n'aura pas été recueilli en totalité, à ce qu'il ne manque pas un cheveu à ta tête. Quand vous arriverez à Mletičak, tires quelques coups de fusils afin que l'écho en resonance dans Drobñjaci, pour que la raja prenne peur et s'empresse d'apporter le tribut. J'espère que dans deux jours au plus tard, si Dieu le veut, j'aurai rassemblé tout le tribut.

L'Aga était loin de se douter de ce qui l'attendait. Il se rendit à Mletičak, tandis que Novica allait à Tušina rassembler l'armée et non recueillir le tribut.

Le knèze Philippe Žugić alla à la rencontre de l'Aga, des Turcs et de Sujo Karadjić. Il désigna l'emplacement pour les tentes. Lorsque la nuit vint, Smail-Aga ordonna au knez de préparer le diner et à Sujo de désigner la garde.

— Donnez-moi vingt Turcs pour qu'avec mes vingt Serbes ils montent la garde afin que vous puissiez dormir tranquille en vrai aga.

Sujo organisa la garde. Il entraîna les chevaux de l'Aga derrière la montagne où il les entrava.

Philippe apporta, sur un grand plateau, un peu de viande, un peu de miel, un peu de fromage frais et un peu de pain tout boursoufflé.

Smail-Aga lui dit sur un ton de reproche:

»Pourquoi si peu d'aliments pour tant de têtes de choix?

— Il était tard, je n'ai pas pu faire mieux, mais demain, si Dieu le permet, il y aura de tout en abondance.

Au cours du diner, sous la tente, le turc Elez, observant la galette boursoufflée hocha la tête et dit:

— Mauvais signe! Ceci ne présage rien de bon.

— Il n'y a là ni mauvais signe, ni croûte épaisse. La galette cuite dans levain et à la hâte n'a pu fermenter et la croûte doit se boursouffler, répondit Žugić.

Dans la suite de Smail-Aga se trouvait son écuyer Edžudž, qui ayant rongé l'épaule de mouton, la retourna plusieurs fois, frissonna et la jeta.

— Qu'y a-t-il? s'alarmèrent les Turcs.

— Sur ma foi turque, bien avant que le soleil ne se lève, les chrétiens nous attaqueront.

Le knèze Philippe sourit et dit:

— »Qui peut encore croire davantage à des os rongés qu'à sa tête et à ses yeux. Novica recueille le tribut, Sujo monte la garde, moi j'apporte le diner. Tandis qu'Edžudž dit la bonne aventure comme une vieille femme dans les fèves.

Smail-Aga étreignant son »djeverdar« dit:

— Je ne crains pas plus les chrétiens que les figes.

Un peu plus tard vint la femme du pope de Zavišje, elle s'inclina deux et trois fois, baisa la main et les genoux de l'Aga, s'éloigna, croisa les mains sur la poitrine et fixa tête basse le tapis:

— Qu'y a-t-il, chrétienne?

— Noble Aga, cette nuit les Brđani t'attaqueront, mais venez dans notre tour à Zavišje.

— Je ne crains pas même cinq cent chrétiens, mon Ahmed Bauk, ne crains pas cinq cent chrétiens. Tout Drobnjaci n'en compte pas autant.

L'Aga se coucha sous sa tente. De retour de la tente, Philippe se rencontra avec Karadjic et immédiatement ils envoyèrent un messenger à Novica, à Tušina. Novica arrive avec quatre-vingt Drobnjaci, Rovčani, Moračani et Brđani. Parmi les Brđani se trouvait Stojko Radovanov. Ils se consultaient dans la profonde forêt qui domine Mletičak. C'était peu avant l'aurore et la pluie tombait. Novica aurait voulu que l'attaque eut lieu un autre jour. Sujo et Philippe refusèrent. Tous les trois avec leurs bandes attaquèrent la tente de l'aga à la pointe de l'aurore. Après les premiers coups de feu l'aga bondit vivement, il ceignit son »djéverdar«, prit ses armes et cria :

»Edžudž, amène-moi mon cheval!

— Comment pourrais-je te l'amener, quand les chrétiens l'ont pris. Edžudž lui amena un âne bête qui transportait les bagages. Il l'enfourcha et prit la fuite par un sentier grimant. Il pouvait s'enfuir. Mais il eut honte, il fit faire demi tour à sa monture et sabre au clair il se précipita à la rencontre des assaillants.

Il fut accueilli par une fusillade. On ignore de qui fut le fusil qui le tua. Mirko Aleksic courut vers lui, lui trancha la tête et l'enfouit dans ses amples vêtements. Un grand désordre suivit :

— Où est la tête de Smail-Aga?

— La voici dit Mirko, la tirant de ses vêtements. Il l'emporta à Cetinje et en fit présent au Vladika. Et ainsi s'accomplit la prédiction de Glušac.

Dans la tour du pope Milutin

Au temps du Vladika Petar Petrović, chevauchent trente Turcs de Spuž, le sanglant. A leur tête est le pacha Begović, le capitaine Mečikukić, et le kadi de Spuž. Tous les autres Turcs sont des agas. Sur de beaux chevaux en quelques temps de galop ils arrivèrent à Martinići près de la tour du pope Milutin. Les valets se saisirent des chevaux et le pope conduisit le pacha et sa suite dans la tour. Après de copieuses libations le pacha ordonna que le pope lui assure le dîner et lui amène deux soeurs — filles de la même mère et du même père, pour les deux frères Mečikukić, une belle Brđanka pour le kadi — et lui, pacha, aimera cette nuit la femme du pope.

— Ma foi de chrétien ne me le permet pas, se défend le pope. Les turcs se mirent à le rouer de coups, et le piétiné et bastonné consentit à leur préparer le coucher et le dîner. La femme du pope cacha sa tête entre ses genoux, pleurant et disant pour soi: »Je me couvrirai la tête de mon fichu et je me précipiterai dans la Zeta plutôt que de permettre que le pacha m'aime«. En cachette elle s'enfuit de la tour, sortit dans la cour, cherchant les deux fils du pope pour leur dire adieu, puis ne les trouvant pas, elle se dirigea à travers les champs vers la Zeta et vit un tourbillon de brouillard et de poussière au milieu

duquel apparut un homme à cheval, son sabre bondissant à ses côtés et son cheval levant la tête vers son maître. Elle reconnut son frère Rada Čevljanin et se prit à pleurer.

— Pourquoi pleures-tu, soeur, et pourquoi entend-on des lamentations et des cris dans la tour, tes fils sont-ils vivants?

— Mes fils sont inutilement vivants, les Turcs de Spuž sont dans la tour, et elle lui raconta tout ce qu'ils exigeaient.

— Garde mon cheval et moi je vais à la tour.

— Non, frère, pour l'amour de Dieu, car les Turcs te couperont aussitôt en morceaux et je resterai sans enfants, sans époux et sans frère, mais fais demi tour et allons dans ta maison à Čevo. Rada ne tient aucun compte de ces paroles. Quand il arriva à la tour il s'assit à la table au milieu des Turcs, épaule contre épaule avec le pacha. Quand la nuit tomba, le pacha cria au pope de lui amener sa femme et les jeunes filles. Le pope houssa les épaules et dit:

— Ma femme est la soeur de Radé Čevljanin, que lui te la donne.

— Donne-moi, Radé, ta soeur pour une nuit d'amour et je te ferai cadeau d'un cheval, d'agrafes d'or et d'armes.

— J'ai été à Spuž et j'ai vu tes deux belles favorites, conduis moi passer la nuit avec elles, jusqu'à ce que le soleil brûle et je te ferai de plus beaux cadeaux: tes favorites auront deux fils qui ressembleront au héros Radé Čevljanin, à toi je donnerai des plus belles agrafes et de plus belles armes, aux favorites mille ducats d'or pour qu'elles les portent en collier et se vantent auprès des autres des chaudes caresses du haidouk.

Le pacha bondit furieux, épaula deux fusils, quand l'étincelle jaillit de la pierre, Rade tomba sur ses deux genoux et le coup de feu passa au-dessus de lui. Il saisit sous sa ceinture deux pistolets et il tua le pacha ainsi que les deux frères Mećikukić. La chandelle s'éteignit. Rade tire son sabre et se méla parmi les Turcs comme un loup affamé dans un troupeau de moutons. Le pope dans l'obscurité s'enfuit de la tour, les Turcs à sa suite. Rade continua à les massacrer. Dans la tour et dans la cour il tua dix-sept Turcs. Il réussit à accompagner le pope Milutin et ses deux fils dans la montagne avant l'aurore, sur le chemin de Rovei et de Morača où les Turcs ne pouvaient pas les trouver. Quand il revint il prit les deux fusils du pacha, enfourcha son cheval et prit le chemin de Cevo.

Les Turcs qui survécurent au massacre dans la tour prirent la fuite vers Spuž, tirant des coups de fusils et semant l'alarme. Rade descendant vers la Zeta, entend les coups de feu et déjà perçoit le galop des chevaux turcs, il fait demi tour afin de voir quelqu'un des siens et aussitôt sur la rive il voit un troupeau de moutons et leur berger. Il arrête son cheval et demande à qui sont ces moutons.

— Je suis Sava Rovčanin et les moutons sont à Bošković.

— Laisse tes moutons et viens avec moi pour voir où je vais tomber. Sava fond en larmes et dit:

— J'irai bien avec toi, mais que ferai-je puisque je n'ai d'armes que le bâton avec lequel je conduis mes moutons, seulement pour un morceau de pain sec. Rada le prit en croupe et qui donna les deux fusils du pacha. Ils traversent la Zeta. Les Turcs arrivent et envahissent la rive pour le prendre et le tuer. Rada et le Rovčanin sautent du cheval et se cachent sous la berge. Les Turcs rivalisent à qui arrivera le premier jusqu'à eux, mais Rada se défend avec ses pistolets. Il tombe grièvement blessé, et ses munitions sont épuisées. Quand le capitaine de Spuž vit que Rada avait cessé de tirer avec ses pistolets il poussa son cheval sur la rive pour le tuer. Sava Rovčanin tira avec les deux fusils du pacha tandis que le capitaine vide les étriers. Le Rovčanin se précipite et s'empare de ses sacs de munitions et les tend à Rada blessé. Les Turcs attaquent, et Rada charge et tire appelant à l'aide. Les Brđani arrivent, taillent les Turcs en pièces et les pourchassent jusqu'à Spuž. Sava Rovčanin transporte Rada blessé sur son cheval et le conduit à Cetinje du Vladika Petar Petrović où il se soigna et duquel il reçut la médaille d'or. Le Vladika donna à Sava cent ducats d'or, lui disant :

»Ne garde plus les moutons de Bošković, va à Rovci, bâtis une tour et massacre les Turcs.

Le moine Prokopijé

Le bruit se répandit dans la Beranska nahija, que le mal famé cavalier serbe, Nuri paša avec ses accolytes, avait écorché vif et empalé le porteur de la vérité et le protecteur des pauvres nus et déchaux, le moine Prokopije Veković. Ce matin Bérané la citadelle turque, borne sanglante, frontière et gardienne, entre le Monténégro et l'Empire turc est tout entière en mouvement, bouleversée, agitée, sombre, angoissée et couverte d'épaix nuages d'automne. Sur le pavé nu, dans les immondices jusqu'aux genoux, dans la puanteur et la boue jusqu'à la ceinture, est étendu sur le ventre le moine Prokopije, son front est pâle comme la lune, le visage blême et les côtes brisées déjà du temps de ses études et de ses exploits héroïques des haidouk en Serbie du Sud, quand il soulevait la révolte pour la liberté du sol natal et de la nation. Une armée de vieillards, de femmes et de jeunes filles serbes et en premier lieu Tola, mère de Prokopije, s'était formée, et les yeux clos, écoutait comment les bourreaux du pacha avec les fouets de fer et de bois fustigent de droite à gauche le corps martyrisé de Prokopije. Tandis que la foule turque des enfants joue autour de lui chantant des chansons injurieuses et lui arrachant les poils de la barbe et de la tête. Des ruisseaux de sang coulent de tous côtés. De la foule un Turc avec le turban de soie autour de la tête, la barbe jusqu'aux genoux, crie :

— Sur le pal, »papaz efendija« qui soulève les chrétiens contre notre maître.

Les femmes serbes, enveloppées dans des fichus noirs, sanglotent profondément, se griffant le visage avec les ongles et criant avec desespoir:

— Pitié, grâce, conseiller du sultan.

Tola, mère de Prokopije, les mains croisées sur la poitrine, les larmes pétrifiées dans ses yeux — «sans un cri, sans une lamentation» — s'approche de son fils à demi — mort et crie aux bourreaux d'une voix de lionne blessée:

— Chiens, ordures, assassins et poltrons, ne martyrisez bestialement pas mon fils mais fusillez le comme un héros ou bien tranchez lui la tête d'un coup de sabre.

Les mains du sanguinaire tremblèrent. La foule ondula et dans un clin d'oeil disparut de la plaine sanglante, tandis que la mère soulevant son fils le baisa entre les deux yeux:

— Que béni te soit mon lait, quand sous une pluie de coups tu n'as pas versé une larme, ni repait le coeur des persécuteurs.»

Le sang de Kajmakan Ilija

Les jeunes Turcs nommèrent comme «kajmakan» à Berane Ilija Popović.

Les hodja s'arrachent la barbe, les vieux effendis murmurent et les spahis et autres seigneurs hochent la tête — et agitent les mains:

— Aman, jarabi! Comment lui, porc de porc, de rendre la justice au nom du Sultan dans une ville turque. Cela ne sera pas, sur notre foi turque, nous le mettrons en pièces.

Au moment de la séparation la mère de Ilija se leva et les yeux plein de larmes conseilla à son fils:

»Par le lait que je t'ai donné, ne va pas aujourd'hui à Sjenica, car je t'ai vu cette nuit dans mon sommeil, sans bonnet sans manteau; si tu vas là — bas tu ne me rapporteras pas ta tête. Ilija sourit, s'approcha de sa mère, lui baisa la main, enfourcha son cheval scellé et sans armes se dirigea vers Sjenica, se retournant encore une fois vers la maison, disant à sa mère:

— Si je meurs, ma mort donnera la vie à la raja qui attendit pendant des siècles de voir même sous le fez turc un serbe rendre la justice.

Le pacha de Sjenica était assis sur moelleux coussins et attendait le juge Ilija pour tenir avec lui divan. Dès qu'il descendit de son cheval baie près du palais du pacha, derrière deux encoignures bondirent sur lui avec des poignards effilés en mains Mustapha Zijadić et Sinan Kučević et en un instant firent à Ilija plus de cent blessures mortelles. Une foule furieuse de musulmans avec des pieux et des pierres accourut, lui brisa la tête et le rompit. La raja présente n'osait

dire un mot. Quand Bogdan Tubić et Gojko Gadarević essayèrent de relever Ilija mort, l'un eut la main coupée et l'autre la jambe brisée.

Tout cela advint en août 1912. Après la libération et l'union la justice découvrit et emprisonna les assassins.

Quand on demanda à la femme d'Ilija, française d'origine, Tabitha, si elle demande vengeance pour le sang de son mari, elle répondit:

« Il y eut assez de sang versé, mettez les assassins en liberté bien que se soient des Turcs car ils ont des enfants qui resteraient sans soutien et défenseur, comme moi même ».

Et il furent libérés.

Ime Grk v pomenu „velikana“ pri Belokranjcih v Dravski banovini.*

N. Županić — Ljubljana.

Vsa jugoslovenska plemena spoznavajo prebivalce južnega dela Balkanskega polotoka in Arhipelaga za Grke in jih tudi tako imenujejo. To ime pa ima, kakor se bo kmalu čulo, tudi drugačne pomene, ki so jih leksikografi že zabeležili, tu pa Vam, cenjeni gospodje kolegi, hočem povedati, da pomeni ime Grk pri Belokranjcih, ki stanujejo med Gornjo Kolpo in pobočjem dolensko-kočevske gorske planote, orjaka ali velikana. To še ni splošno poznano lingvistom, etnografom ali zgodovinarjem.

Starocerkvenoslovenski se je grško ime glasilo ΓΡῪΚῪ adj. ΓΡῪΧῪΓΚῪ »grški«; ruski se Grk imenuje Грекъ adj. греческій dij. грец »vrag«; bolgarski Гръкъ adj. грѣцки; srbohrv. Grk adj. grčki; slovenski Grk; češki Řek, Hřek adj. řecký, hřěčský, řecký; poljski Grek adj. grecki; gornje sorb. Gricha iz novovisokonem. Grieche. Pri Ogrih se imenuje Grk G ö r ö g, pri Arbanasih G e r k' in Grkinja G e r k i ĩ e in na kraju pri Rumunih G r e c. To so varijante imena ΓΡῪΚῪ pri raznih slovanskih narodih in pri njihovih neposrednih sosedih, toda oblike ki imajo etnično zaznamovanje v pomenu grškega naroda.

Ime Grk (grk) pa skriva v sebi še pomene drugih stvari, ki so kaj raznolike prirode: socialne, religiozne, geografske, meteorološke in botanične prirode.

V Bački (Dunavska banovina), tam med Dunavom in Tiso, se imenuje pri tamošnjih kmetih grk vsakdo, ki vzdržuje kako trgovino, kar pomeni, da je trgovski stan nekda v prošlosti

* Predavanje na IV. Internacijalnem Bizantinološkem Kongresu v Sofiji, dne 13. sept. 1934. (Mesto: Univerza, dvorana Nro. 1.)

tam do polovice XIX. stoletja izhajal pri vojvodinskih Srbih iz Grkov in grško vzgojenih Cincarjev; celo židovskega kupčevalca se je imenovalo grka: »gle, u ovom selu čivutin grkl«

V srednjem veku je pomenilo ime Grk, posebno plural Grci grško zemljo ali bolje rečeno Romejsko cesarstvo: »Koje si iz Grbk̄ dovel«, »V gradi Melnice v Grcijeh« (anno 1348). Pripadnik vzhodne (pravoslavne) cerkve se je zval pri Hrvatih »Grk«, ali ne pri ljudstvu ampak le v pisanih dokumentih: »Rimljanin posvečujući u kruhu kvasnomu i Grk u kruhu prisnomu.« Tudi kot moško osebno ime se je v srednjem veku (XIV. stol.) ime Grk pojavilo pri Srbohrvatih: „Grbk̄ Bogdanović“. Severovzhodni veter (burja) so Srbohrvati v Dalmaciji imenovali g r k, verjetno iz ital. greco; »grk s istočnjakom« grecolevante, vulturnus. Od XVII. stoletja naprej se je imenovala v Dalmaciji neka vrsta trte g r k, kakor tudi iz njenega grozdja pridelano vino. Neki pisatelj XVIII. stoletja je prevel grško besedo *Ἑλληνιστής* v G r k a n a c. Primorski Srbohrvati so namreč imenovali v Grčiji rojene in vzgojene Žide G r k a n c e in ne Grke. Dalje spadajo sem ruske označbe za ajdo (Heidenkorn, blé sarrasin): greč a, greč i h a »ajda«, maloruski h r è c k a, h r e č u h; poljski greczka, hrečka. To žito je pač moralo priti na slovanski sever od vzhodnega mediteranskega primorja, verjetno po posredovanju Grkov. Iz ruske oblike izhaja litavsko g r i k a i in latiško g r i k i »ajda« in iz tega dijalektične nemške besede v Pribaltijskih deželah G r i c k e n, G r ü c k e n »ajda«.

To so imena in označenja, poznana leksikografom. Sedaj pa pridemo k imenu Grk v pomenu »velikan«, kar smo sami slišali* okolo leta 1890 in kesneje od svojih ožjih rojakov, od Belokranjcev ob Kolpi.

V Gribljah (nom. Griblje) se je pripovedovalo, da je nekdanj v prastarem času Grkinja stala z eno nogo na holmu Kučarju (220m) na kranjski strani Kolpe in z drugo na hribu Lipniku (303m) na hrvatski strani in prala svoje perilo v Kolpi, ki teče med obema vzvišenjima. Če se pomisli, da postoji izmed obeh hribov razdaljenost 7 km zračne črte, potem je morala ta Grkinja imeti gigant-ske roke in noge. Antični bronasti kolos na otoku Rodu, to je

* N. Županić, Dobrovskega naziranje o Sporih in poznejša mišljenja o njih. (Zvlaštni otisk ze zborniku stati k stemu vuroči smrti Jozefa Dobrovskeho 1753—1829, pag. 7.) Praga 1929.

34 m visoki Apolonov kip, ki je bil znan kot eden od sedmih čudežev sveta, je moral v primeri z grško perico iz Bele Krajine res pigmejsko majcken izgledati! Dalje so v Gribljah pripovedovali, da so si pri vsakem gradu držali po enega Grka in ko je odšel nekoč Grk z grajskimi hlapci v gozd po drva, je ta kar izpuknil bukev, jo razčesnil, vrgel na sani in vse skupaj odvedel domov. Pri vasi Grmu pod Kučarjem se še zdaj poznajo po stelnikih kraji (razori) njiv, ki so jih Grki izorali. Na eden obrok je pojedel vsak izmed njih škač žgancev. Stari Bajuk iz Grma je pripovedoval Janku Barletu da so Grki izklesani v Ljubljani pred škofovsko cerkvijo (na semenišču) in da drže kamene na glavi.* V Adlešičih (nom. Adlešiče) postoji prislovica »j a k k o t G r k« ker G r k, g r č i n a pomeni velikana.**

II.

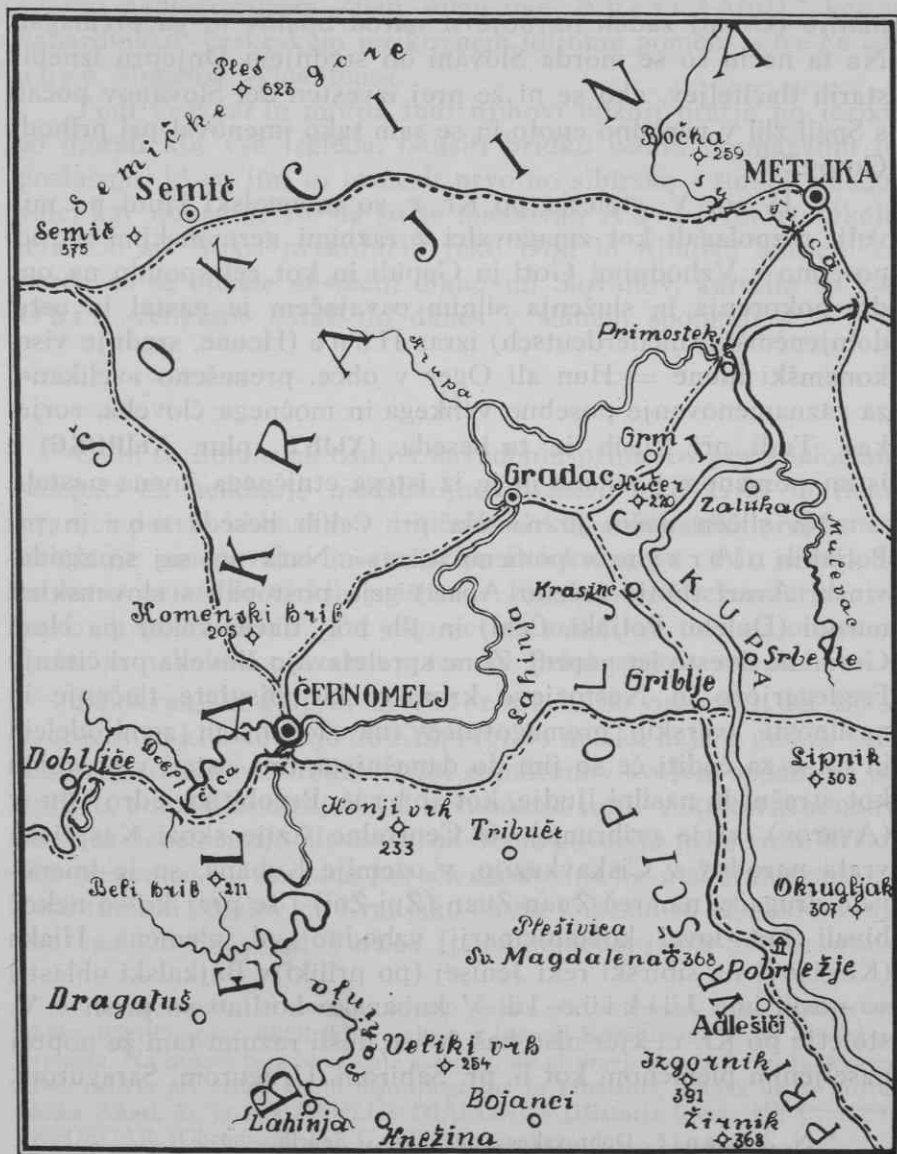
Po teh ugotovitvah nastane vprašanje, kaj bi bilo napotilo Belokranjce, da si pod imenom Grk predstavljajo velikana? Kiklopskih (orjaških) narodov namreč ne pozna znanstvena etnologija (fizična antropologija) ni v zgodovinskem času ni v prazgodovinskih epohah. Zanimivo je pribiti, da je bil paleolitski neandertalec, najstarejši poznani predstavitelj človeškega rodu, celo nižje rasti nego povprečni Evropejec sedanosti. Tedaj je potrebno, da posmatramo pravljične velikane samo pri spodobno, hiperbolično in da si tolmačimo pretirano velike telesne osobitosti narodov iz medsebojnega socialnega razmerja med ljudstvi pri katerem je eno ali drugo ljudstvo trpelo težo nadoblasti drugega.

Paleoetnologija in sociologija nas uči, da plemena in narodi niso vedno mirno živeli eden poleg drugega, ampak da so močni napadali slabe da so si jih podvrgli in izkoriščali kot višja socialna in politična kasta. Potlačeni so često imenovali svoje gospodarje in tlačitelje »velikane«, posebno če so bili eni drugim tuji v etničnem oziru. Če so se zmagalci in podvrženi s časom zlili in spojili jezikovno, kulturno in politično, potem je delujoči in služēči

* I. Barlè, Iz narodne zakladnice. (Letopis »Matiice Slovenske« za leto 1890., str. 10, 11.) Ljubljana 1893.

** J. Šašelj, Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada, I., str. 255. Novo mesto 1906. — F. Kocbek in I. Šašelj, Slovenski pregovori, reki in prilike, str. 62. (Založila »Družba sv. Mohorja.) Celje 1934.

družabni sloj imenoval gornje iz nekdanjih zmagovalcev nastale gospodarje »velikaše«, »magnate«, četudi niso bili ti uživajoči srečniki telesno čisto nič večji nego li pripadniki nižjega, delavskega ljudstva. Naj navedem, gospodje bizantinologi, nekoliko primerov iz evropske zgodovine.



V stari cerkvenoslovanščini obstoji beseda **ГПОЛИНЪ** »velikan«, v poljščini **stolin**, **stołym** z istim pomenom in po gornji sociološki teoriji bi bili morali v sivi davnini izvesni Spoli napasti Slovane, jih premagati in potlačiti ko so še skupno v Zakarpatju stanovali. In res piše historiograf Jordanis, da so Goti na njihovem pohodu v srednjo in južno Evropsko Sarmatijo (Oium) zadeli na bojeviti narod Spalov in ga premagali. Na ta način so se morda Slovani ob srednjem Dnjepru iznebili starih tlačiteljev, ako se ni že prej izvesten del Slovanov počasi s Spali zlil v narodno enoto in se sam tako imenoval pri prihodu Gotov.*

V IV. in V. stoletju po Kr. r. so mongolski Huni po mili volji razpolagali kot zmagovalci z različnimi germanskimi narodi posebno z Vzhodnimi Goti in Gepidi in kot zel spomin na one dni pokorenja in služenja silnim osvajačem je nastal in ostal dolnjenemški (niederdeutsch) izraz **Hüne** (Heune, srednje visokonemški hiune = Hun ali Oger v obče, prenešeno »velikan«) za zaznamenovanje posebno velikega in močnega človeka, »orjaka«. Tudi pri Rusih je ta beseda (**ХИНЪ**, plur. **ХИНОРЕ**) z istim pomenom poznana in je iz istega etničnega imena nastala.

Na sličen način je nastala pri Čehih beseda **obr** in pri Poljakih **olbrzym** v pomenu »gigas«. Naravno, saj so zgodovinski Avari (bolje rečeno Abari) grje postopali s slovanskimi narodi (Dulebi, Poljaki, Čehi) in jih bolj tlačili kakor pa Huni Germane dvesto let poprej. Zone spreletavajo človeka pri čitanju Fredegarjeve in Nestorjeve kronike, ki opisujete tlačenje in nasilnosti avarskih premagovalcev na slovanskih zemljodelcih in ni se za čuditi če so jim do današnjega dne ostali v spominu kot strašni in nasilni ljudje, kot »**obri**«. Prvobitno jedro Obrov (Avarov), ki je prihrumelo iz Centralne Azije skozi Kaspijska vrata narodov v Ciskavkazijo, v ozemlje Kubana, se je imenovalo drugače, namreč Žuan-Žuan (Žui-Žui) i še prej ko so nekoč bivali kot lovci-kožuhovinarji vzhodno od plemena Hiaka (Kirgizov) na sibirski reki Jenisej (po priliki v Bajkalski oblasti) so nosili ime **Jü-küe-lü**. V kubansko kotlino so prišli v V. stoletju po Kr. r., kjer niso baš dobro došli raznim tam že poprej naseljenim plemenom kot n. pr. Sabirom, Urugurom, Saragurom,

* N. Zupanić, Dobrovskega mišljenje o Sporih..., l. c.

Ugurom. V ozemlju reke Kubana so ti Žuan - žuan brez sumnje neprijateljski trčili tudi ob kavkaške aborigne (Čerkezi, Abhazi, Čečenci, Lezgi, Gruzini) posebno pa s Čerkezi. Potem so se skupaj zvadili in kot zavezniška enota, kot *A b a r i*, hrumeli na svojih konjih proti vzhodni in srednji Evropi in so pustošili z ognjem in mečem. Najverjetnejše izgleda da so dali Čerkezi svojim nadlegovalcem Žuan - žuan ime *A b a r i* (Abri),* ker v kabardinsko - čerkeskem jezikovnem idijomu pomeni *a b e r e* ali *a b r e* »ingens« »giganteus«.

Tudi Čerkezi in morda tudi njihovi bližnji bratje po jeziku so morali kot vse izgleda, okusiti bridko osodo premaganih in poslušnih, ki so jim jo prinesli prvotno sibirsko - turški zmagovalci kar dokazuje to, da so te imenovali *A b r i* (Abari). Okolu leta 558 so Abari prekoračili reko Don in njihove konjeniške horde so se bližale nesrečni domovini Slovanov, katerim so kot *O b r i* »velikani« ostali do danes v slabem spominu.

III.

Če bi se hotelo na osnovi navedenih primerov per analogiam sklepati na nekdanje medsebojne razmere med Grki in Belokranjci, potem bi kazalo v mitičnih Grkih »velikanih« prepoznati nekdanje zmagovalce in tlačitelje Belokranjcev. Ali je morda bajka o orjaških Grkih prišla v Belokrajino sekundarno, po kakovih posrednikih? Prej ko se bo mogel na to dati odgovor, treba je nekoliko povedati o izvoru Belokranjcev samih.

Belokranjski Poljci in Privrščci, ki so organski del Belokranjcev in ki stanujejo ob Kolpi ter so nosilci bajk o grških velikanih, niso namreč srednjevečni autohtoni v svojem sedanjem bivališču, ampak so došljaki od hrvatskega juga. V kulturnem oziru se sicer danes čutijo Slovence, ali doma govorijo neke vrste hrvatsko mešanico. In res nam poroča zgodovina hrvatskih migracij za časa turških vpadov na Kranjsko okolu 1524, da so bile belokranjske vasi ob Kolpi od Turkov (pomohamedanjenih Srbohrvatov)

* Iz te besede se da lepo izvesti češko *obr* »velikan« kakor tudi stara oblika *ОБРИНЪ* plur. *ОБРИ*, ki se nahaja v legendi Konstantina in pri kijevskem kronistu. Na osnovi tega bi se dalo sklepati, da ni prava pisava Avari in Avares, ki se nahaja pri večini starih historijografov in kronistov, ampak da je pristna oblika *Abari*, ki jo ima *PAULUS DIACONUS* (*Historia Long.*, IV, C. 11) in *FREDEGAR* (*Chronicon*, IV, C. 72).

požgane in oropane stanovalcev tako da so morali grajščaki iskati novih naseljencev za obdelovanje polja. Ker so ravno takrat bežali Hrvati iz strahovito napadane Like in pripadajočega Primorja proti severozapadu (v smeri Dinarskega gorskega sistema), je mnoga hrvatska rodbina po prehodu čez Kolpo ostala v Beli Krajini, kjer danes stanujejo kot Poljci in Privrščci.* Beguncem iz Like in Primorja pridružili so se na potu v Belokrajino tudi Kajkavci iz oblasti rek Mrežnice, Dobre pa morda tudi dolnje Kupčine.

Kedaj toraj bi bili mogli Belokranjci priti v dotiko z Grki? Ako so njihovi predniki v VI. stoletju bivali na liniji Save ali Drave, mogli so z Bizantinci pri raznih vpadih voditi male borbe in praske ali pa služili kot najemniki v bizantinski vojski. Morda so ti bojevniški avanturisti vrnivši se domov pripovedovali svojcem o mogočnih Grkih, o imponujočih in čudovitih stavbah v Carigradu in morda si je slovanski narod doma predstavljal Grke kot velikane. Ali Bizantinci so sami sebe imenovali Romejce, kar bi se bilo staroslovansko glasilo *РОМѢН*. To bi podpiralo nazor onih slovanskih lingvistov, ki trdijo, da oblika *ГРѢКЪ* ni mogla postati iz grške besede *Γραικός*, ker se ne bi mogel opravičiti slovanski *ь*. Tako bi moral polvokal *ь* nastati iz *e* v dotiki s *c* in *č*, toraj nom. plur. *ГРѢЦИ*, adj. *ГРѢЧЬСКЪ*. Postojala bi večja možnost, da se staroslovansko ime *ГРѢКЪ* izvede iz latinske oblike *GRAECUS*, ki še živi v rumunskem izrazu *Grece*. Po tem takem bi bili imeli ali balkanski Romani (Vlahi) ali pa Italijani prvi sporočiti grško ime Slovanom zgodnjega Srednjega veka.

Ko je uzurpator Fokas z umorom nasilno odstranil skrbnega in hrabrega cesarja Mavrikiosa (602) so Slovani prodrli preko savske in dunavske linije in so se naselili v prvih dveh desetletjih VII. stoletja na Balkanskem polotoku tako, da se niso več vračali v stari kraj. Tedaj je dobila Lika skupno s Hrvatskim primorjem svoje slovanske prebivalce, med katerimi so se nahajali tudi predniki naših Belokranjcev. Romanski stanovalci, v prvi vrsti meščani in trgovci so poiskali varstvo na istrskih in dalmatinskih otokih in v utrjenih primorskih mestih, ki so ostali v zgodnjem srednjem veku pod suvereniteto in zaščito Bizanca. Sedaj so

* N. Županić, *Bjelokranjci*. (Narodna Enciklopedija Srpsko-Hrvatsko-Slovenačka, I., str. 225—228.) Zagreb 1925.

mogli Hrvati mnogokaj zvedeti in slišati o Grkih iz ust od roman-skih provincijalov, ki so polagoma stopili v stik in sožitje s slovanskimi novoseli (prišleki). So-li morda na tleh Dalmacije Bizantinci nastopili kot zmagovalci in tlačitelji Hrvatov tako da bi bili enako Spalom, Hunom in Avarom kot silniki, kot orjaki, kot grki v spominu ostali? Ne! Zgodovina ne pozna nikakega podjarmljenja in podvrženja, pač pa so Bizantinci vzdrževali tradicijo, da spada prav za prav ves Balkanski polotok pod suverenost carja na Zlatem rogu in da je on edini legitimni gospod Hrvatov, Srbov in Bolgarov, četudi ni v istini vladal več časa nad nobenim rečenih narodov.

Kronanje Karla »Velikega« za rimskega cesarja na Božič leta 800 je povzročilo v Carigradu veliko zgražanje, zavist in strah, ki je privedlo do javne vojne med obema rivalima, posebno ko je Karl »Veliki« spraval pod svojo nadoblast širno dalmatinsko - hrvatsko ozemlje med morjem, Rašo, Vrbasom in Cetino (A. D. 803). Na zadnje sta oba cesarja sklenila Ahenski mir (A. D. 812) v katerem je bizantinski car Mihael I priznal Karlu »Velikemu« cesarski naslov a Benečansko, dalmatinska mesta (Zadar, Trogir, Split), in otoki (Krk, Rab, Osor = Cres + Lošinj) so ostali še nadalje pod nadoblastjo vzhodnih Rimljanov ali Romejcev.

Še manj pridejo Grki v poštev kot gornja socialna plast, kot magnati ker bi to moralo predpostaviti prejšnje podjarmljenje in tlačenje. Nasprotno, Jugosloveni so si podčinili zatečene iliro-romanske provincijalce s tem da so jih spravili v razmerje dolnje društvene plasti (vlah). Kot spomin na to so morda ostali tudi izrazi КРЪГЪЯНИНЪ, КРЪГЪЯНКА v pomenu »kmet, poljedelec«. Slovani so namreč zadeli pri prodiranju in osvojevanju Balkanskega polotoka povsod na krščansko prebivalstvo (Latine in Grke), dočim so sami bili še mnogobožci in je razumljivo da so služee provincijalce stare Panonije in Dalmacije kratko kristijane imenovali. Še danes imenujejo Slovenci ponekod služkinje krščenice ali krščence.

Na tleh zgodnje sredovečne hrvatsko - dalmatinske kneževine ne bi bilo toraj najti vzrokov politične in socialne prirode, ki bi opravičili, da bi bilo tamošnje ljudstvo obdržalo Grke kot orjake v spominu.

IV.

Na koncu vzamemo lahko v pretres še en moment za pojasnitev belokranjskih pripovedk o orjaških Grkih. Ta moment je arheološki. Na to stezo pojasnitve peljejo nas Belokranjci sami s tem da tako zvanm Grkom ne samo da ne pripisujejo nadnaravno velikost in moč, ampak jih tudi smatrajo za najstarejše prebivalstvo dežele. Radi tega pripovedujejo da so neobične zgradbe (n. pr. stare gotske cerkve in nenavadne stare gradove) Grki postavili in sezidali. Kadar se reče, da je nekaj g r š k o , se misli da je staro, prastaro.

Po pojmovanju in sodbi bizantinskih historikov in kronistov VI. stoletja je bila vsebina materialne kulture tedanjih Slovanov primitivna in bolj siromašna posebno z ozirom na njihove zgradbe in hiše. Njihovi stanovanjski prostori so navadno čepeli v zemlji in samo streha in odprtina za dim so bili vidni na površini in še to je bilo vse iz gline in lesa narejeno, kar v glavnem tudi arheologija potrjuje. Povsem je prirodno in razumljivo da so Jugoslovani pri prihodu na bizantinski Balkan strmeli in občudovali bela mesta, palače, teatre, cirkuse posebno še rafinirano zgrajena antična kopališča. Na taka poslopja so naleteli tudi predniki Hrvatov na ozemlju stare provincije Dalmacije (če že prej ne na pol porušene zgradbe v Dakiji) in občudujoč impozantne stavbe so brez dvoma povpraševali pri ostankih provincijalov (Iliro - Romanov, Vlahov), kdo so bili mojstri ki so to postavili. Mogoče da so Vlahi stara robustna in težka zidanja pripisovali Grkom. Enako se je pripetilo Helenom pri njihovem prihodu na Grško, kjer so zatekli premikenske in zgodnje mikenske stavbe. Prejšnji stanovalci so prisojali zgradbe v Mikenah in v Tirinsu Ciklopom (velikanom), pozneje pa so Heleni smatrali vse staro bilo iz področja umetnosti, pisave ali zidanja za pelazgijsko (n. pr. *πελασγικόν*, *πελασγικά γράμματα*). Pelazgi so bili namreč predhelenski prebivalci Grčije niso bili Arijevci (Indoevropljani) ampak so pripadali alarodijski ali jafetitski narodni družini.

V prazgodovinskem in protohistoričnem času so se v srednji Evropi zavarovali s tem da so dvignili utrdbe, gradišča (Ringwälle) in so tudi omejevali večje predele svojega ozemlja. To so bili takozvani obmejni nasipi (Grenzwälle) kakor na pr. v zgodovinski dobi Rimski limes v Nemčiji in v zgodnjem Srednjem veku Saški Limes Karla »Velikega«, ki je oddelil nemško posest

od Slovanov in ga jim zaprl. Pod zaokroženimi nasipi (Ringwälle) je razumeti krožne obkope, ki so jih Germani imenovali tudi *Hünenringe*. Celo prazgodovinske kamenite konstrukcije dolm so imenovali v Germaniji *Hunske grobove* (*Hünengräber*) verjetno po strahovitih premagovalcih nemških plemen in narodov, po Hunih, ki so živeli v Srednjem veku v spominu Germanov kot pravljичen narod orjakov. Tako so mogle obstajati za časa prihoda Hrvatov tudi na tleh stare rimske provincije Dalmacije razne utrdbe in nenavadne zgradbe iz kamna,* ki so jih morda tam zatečeni iliroromanski provincijalci (Vlahi) prisojevali Grkom in so menda to povedali tudi novoselom (prišlekom) za potolaženje njihove radovednosti in znatiželjnosti.

* Provenienca dolnjih kulturnih slojev velike razvaline v Bribiru kakor tudi »bunj« ni še popolnoma razščiščena.

*

Der Name Grk (Griechen) in der Bedeutung „Riese“ bei den Belokranjci im Königreiche Jugoslawien.

Mit dem Namen Grk bezeichnen alle südslavischen Stämme die Bewohner des südlichen Teiles der Balkanhalbinsel und des Archipelagos, das heisst die Griechen. Derselbe Name hat, wie wir es gleich hören werden, auch andere Bedeutungen, die von den Lexicographen schon verzeichnet sind, hier jedoch will ich euch, werthe Kollegen, mitteilen, dass der Name Grk bei den Belokranjci, im südöstlichen Teile des ehemaligen Herzogtums Krain, am oberen Laufe des Kulpa-Flusses, »Riese«, »Gigas« bedeutet. Dies ist neu und weder den Linguisten, noch den Ethnographen, noch den Historikern allgemein bekannt.

Altkirchenslavisch hiess Griechen *Грѣкѣ* adj. *Грѣчѣскѣ* »griechisch«; russisch heisst der Grieche *Грекъ* adj. *греческій* dial. *грец* »Teufel«; bulgarisch *Гръкъ* adj. *грѣцки*; serbokroatisch: Grk, adj. grčki; slovenisch Grk; tschechisch: Řek, Hřen, adj. řecký, hřečský, řecký; polnisch: Grek, adj. grecki; obersorbisch: *Grieha* aus dem Neuhochochdeutschen Griechen. Bei den Magyaren heisst der Grieche *Görög*, bei den Albanesen *Gerk'* und *Gerkiñe* »Griechin« und schliesslich bei den Rumänen *Grec*. Es sind das Varianten des Namens *Грѣкѣ* bei verschiedenen slavischen Völkern und bei ihren unmittelbaren Nachbarn, jedoch Namensformen, die eine ethnische Bedeutung haben und das Volk der Griechen bezeichnen.

Dem Worte Grk liegen aber auch andere Sachen und Bedeutungen zu Grunde, die sehr verschiedener Natur sind: sozialer, geographischer, religiöser, metereologischer und botanischer Natur.

In der Bačka zwischen der Donau und der Theiss, in der Dunavska banovina, heisst bei den dortigen Bauern Grk jedermann, der einen Kaufladen hält, ein Zeichen, dass ehemals bis zur ersten Hälfte des XIX. Jahrhunderts bei den Serben des Donaugebietes (in der Vojvodina) der Kaufmannstand hauptsächlich aus Griechen und griechisch erzogenen Zinzaren hervorgieng. Sogar einem jüdischen Händler sagte man da »grk«.

Im Mittelalter bedeutete Grk, besonders plural Grci soviel als grčka zemlja oder besser gesagt Römisches Reich; »Koje si iz Grčk dovel«; »V gradi Melnice u Grcijeh« (anno 1348). Ein Mensch, welcher der östlichen (orthodoxen) Kirche angehörte, hiess bei den Kroaten grk, jedoch nicht beim Volke sondern nur in den schriftlichen Dokumenten: »Rimljanin posvećujući u kruhu kvasnomu i Grk u kruhu prisnomu«. Auch als männlicher Personennamen kam im Mittelalter (XIV. Jahrh.) der Name Grk bei den Serbokroaten vor: »Grčk Bogdanović«. Der nordöstliche Wind (bura) hiess bei den Serbokroaten Dalmatiens grk, wahrscheinlich vom italienischen greco; »grk s istočnakom« grecolevante, vulturnus. Seit dem XVII. Jahrh. hiess eine Art Weinrebe in Dalmatien grk, wie auch der aus ihren Trauben gewonnene Wein. Ein Schriftsteller des XVIII. Jahrh. übersetzt das griechische Ἑλληνιστής mit Grk a n a c. Die Juden nämlich, welche in Griechenland geboren oder erzogen wurden und deshalb griechisch sprachen, hiessen bei den Serbokroaten nicht Grci sondern Grk a n c i. Weiter gehören hieher die russischen Bezeichnungen für Buchweizen (Heidenkorn, blé sarrasin: greča, grečih a »Buchweizen«, kleinrussisch: hrěčka, hrěčuh; polnisch: greczka, hrečka. Dieses Getreide kam wohl vom östlichen Mittelmeere nach dem slavischen Norden, wahrscheinlich durch die Vermittlung der Griechen. Aus dem Russischen stammt das litauische griikai und das lettische griki »Buchweizen«, woraus dann dialektisch deutsche Formen in den Ostseeprovinzen »Gricken, Grücken Buchweizen« entnommen sind.

Das sind Namen und Bezeichnungen die den Lexikographen bekannt sind. Nun kommen wir zum Namen Grk in der Bedeutung »gigas«, was mir um das Jahr 1890 und auch später von meinen engeren Landsleuten, den Belokranjci (Weiss-Krainer), welche an der oberen Kupa in der heutigen Dravska banovine wohnen, erzählt wurde.*

Im Dorfe Griblje erzählte man, dass seiner Zeit, in sehr alter Zeit, eine Grkinja (Griechin) mit einem Fusse auf dem Hügel Kučar in Krain und mit dem anderen auf dem Berge Lipnik in Kroatien stand und im Kupa-Flusse, welcher zwischen den genannten Anhöhen fliesst, Wäsche wusch.** Wenn man bedenkt, dass die zwei Anhöhen 7 km

* N. Županić, Dobrovskega naziranje o Sporih in poznejša mišljenja o njih. (Zvláštní otisk ze zborniku stati k stemu výroči smrti Jozefa Dobrovskeho 1753—1829, pag. 7.) Praga 1929.

** J. Barlè, Iz narodne Zakladnice. (Letopis »Matice Slovenske« za leto 1893., pag. 10.) Ljubljana 1893.

(Luftlinie) entfernt sind, so musste diese Griechin kolossale Körperdimensionen und gigantische Extremitäten gehabt haben. Da muss der antike, aus Erz gegossene Koloss von Rhodos, eins der sieben Weltwunder, eine Apollostatue von 34 m Höhe im Vergleiche mit dieser griechischen Wäscherin aus der Bela Krajina rein pygmäisch ausgesehen haben! Auch im Dorfe Adlešiče (Polit. Bezirk Črnomelj) bedeutet Grk, Gfčina einen Riesen.* Es gibt noch mehrere Vergleichen und Sagen über die Leistungen der Grki bei den erwähnten Belokranjci im nordwestlichen Königreiche Jugoslavien. Ebendasselbst erwähnt die Sage, dass sich in der Bela Krajina jedes Schloss einen Griechen d. h. einen Riesen hielt.

II

Nach diesen Feststellungen entsteht nun die Frage, was die Weisskraner (Belokranjci) veranlasst haben mag, sich unter dem Namen Grk (plur. Grki) Riesen vorzustellen? Riesenhafte Völker kennt nämlich die wissenschaftliche Ethnologie weder in historischer noch in prähistorischer Zeit. Der paläolithische Neanderthaler war sogar kleiner als im allgemeinen der Europäer der Jetztzeit. Man muss also die sagenhaften Riesen sinnbildlich annehmen und diese übertriebenen Körpereigenschaften der Völker als Ausdruck gewisser kultureller, sozialer und politischer Wechselbeziehungen annehmen.

Die historische Ethnologie und Soziologie lehrt uns, dass Volkstämme und Völker nicht immer friedlich nebeneinander lebten, sondern die Starken Angriffe auf die Schwachen machten, um sie zu unterwerfen und als höhere sociale und politische Schichte auszubeuten. Die Unterworfenen pflegten oft ihre Bezwinger mit dem Namen »Riesen« zu bezeichnen, besonders wenn die Bezwungenen und die Bezwinger ethnisch heterogen waren. Falls die einen wie die anderen mit der Zeit sprachlich, kulturell und politisch zusammenschmolzen, so nennt das arbeitende und dienende Volk, die aus den einstigen Eroberern entstandene gebietende soziale Schicht öfters »die Grossen« oder »Magnaten«, obgleich sie körperlich ganz und gar nicht grösser waren als die Angehörigen der arbeitenden Volksmasse. Es sollen etliche Beispiele aus der europäischen Geschichte angeführt werden.

In der altkirchenslavischen Sprache besteht das Wort ГИОЛНННЬ »gigas«, im Polnischen stoln, stolum in derselben Bedeutung, und nach der obenangeführten soziologischen Theorie müssten wohl einst in grauer Vergangenheit gewisse Spolen die Slawen, als sie noch in der transkarpatischen Urheimat zusammenlebten, angegriffen, besiegt und vergewaltigt haben. Und wirklich erzählt der Geschichtsschreiber Jordanis, dass die Gothen auf ihrem Zuge nach dem mittleren und (Oium) südlichen Sarmatien (scilicet Sarmatia Europaea) auf das

* Iv. Šašelj, Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada, I, pag. 255. Novo mesto 1906.

kriegerische Volk der Spalen trafen und es besiegten, wodurch sich wahrscheinlich die im Gebiete des mittleren Dnjepr wohnenden Slaven der alten Quäler entledigten.* Es könnte auch der Fall eingetreten sein, dass ein Teil der Slaven allmählich mit den Eroberern zusammengeschmolzen war und sich Spalen (Spolen, Polen) nannte.

Im IV. und V. Jahrhunderte p. Chr. n. schalteten und walteten die mongolischen Hunnen als Bezwinger und Oberherren über verschiedene germanische Völker, besonders über die Ostgothen und Gepiden und als böse Erinnerung an jene Tage des Dienens und der Bezwingung durch die gewaltigen asiatischen Eroberer ist der niederdeutsche Ausdruck *Hüne* (Heune, mittelhochdeutsch *Hüne* - Hunne, oder Ungar überhaupt, übertragen »Riese«) für einen besonders grossen und starken Menschen, »Riesen« geblieben. Auch bei den Russen ist dies Wort (ХИИТЬ, pl. ХИИНОЕ) in derselben Bedeutung bekannt und ist aus demselben ethnischen Namen Hunne entstanden.

Auf ähnliche Weise entstand bei den Čechen das Wort *obr* und bei den Polen *olbrzym* in der Bedeutung »gigas«, da ja die historischen Avaren (oder besser geschrieben Abaren) slavische Völker (Dudlebi, Polen, Čechen) schlechter behandelten als 200 Jahre früher die Hunnen gegen die Germanen verfahren. Haarsträubend schildern die Chroniken Fredegars und Nestors die Unterdrückungen und Gewalttätigkeiten der avarischen Bezwinger an den slavischen Bauern und es ist kein Wunder, wenn sie bis auf den heutigen Tag als gewaltige und fürchterliche Leute, als »Obri«, bei den Slaven in Erinnerung geblieben sind. Der ursprüngliche Kern der Avaren, der aus Zentralasien durch die Kaspische Völkerpforte nach Ciskaukasien, ins Kubangebiet gekommen war, hiess anders, nämlich *Žuan-žuan* (Žui-žui) und noch früher als sie einst als Pelzjäger östlich von den Hiaka (Qyrgyzen) des sibirischen Flusses Jenisej sassan (etwa in der Baikalregion). *Jü-kiüe-lü*. Hieher kamen sie im V. Jahrh. p. Chr. n., und sind nicht gar willkommene Nachbarn verschiedener dort früher niedergelassenen Völkerschaften, wie der Sabiren, Uruguren, Saraguren, Uguren, geworden. Im Kuban-Gebiet sind sie zweifellos auch mit den kaukasischen Aborigern (Čerkessen, Abchasen, Čečenzen, Grusiner), besonders mit den Čerkessen, anfangs in feindliche Berührung gekommen, um später als Bundesgenossen, als einheitlich organisierte *Abaren* Ost- und Mitteleuropa mit Feuer und Schwert zu verwüsten. Die Čerkessen nämlich dürften ihren Bezwingern, den *Žuan-žuan* den Namen *Abari* (*Abri*)**

* N. Županić, Dobrovskega mišljenje o Sporih..., I. c.

** Aus diesem Worte lässt schön das čechische *obr* »Riese«, wie die alte Form *ОБРИНЪ* pl. *ОБРИ*, welche in der Legende des Konstantin und beim Chronisten von Kijev vorkommt, erklären. Auf Grund dessen könnte man schliessen, daß die Schreibweise *Avari* und *Avares*, wie sie bei den meisten Historiographen und Chronisten vorkommt, nicht richtig ist, sondern die Form *Abari*, die man bei *PAULUS DIACONUS* (*Historia Longob. IV. c. 11*) und bei *FREDEGAR* (*Chronicon IV, c. 72*) findet.

gegeben haben, denn in der čerkessischen (kabardinischen) Sprache bedeutet a b e r e oder a b r e »ingens« »giganteus«.

Es muss also auch den Čerkessen das bittere Los der Bezwungenen und Unterdrückten durch die ursprünglich sibirisch-türkischen Eroberer zuteil geworden sein, da sie diese A b r i (Abari) genannt haben. Um das Jahr 558 überschritten die A b a r e n den Don und ihre zahlreichen Reiterhorden näherten sich der unglücklichen Slavenwelt wo sie als Obri »Riesen« bis auf den heutigen Tag in schlechter Erinnerung geblieben sind.

III.

Wenn man auf Grund angeführter Beispiele Schlüsse auf die einstigen Wechselbeziehungen zwischen den Grki (Griechen) und den Belokranjci ziehen wollte, so könnte man in den sagenhaften Grki »Riesen« einstige Besieger und Unterdrücker der Weisskraner erkennen. Oder ist die Sage über die riesenhaften Griechen nach Weisskrain durch Vermittlung irgendwelcher Art gekommen? Bevor wir aber auf dies Antwort geben werden, ist es nötig etwas über die Abkunft der Belokranjci selbst zu sagen.

Die weisskranerischen Poljci und Privršci, welche einen Teil der Belokranjci ausmachen und am linken Ufer der Kupa wohnen und welche die Träger der Sagen über die griechischen Riesen sind, sind nämlich keine frühmittelalterlichen Autochtonen in ihrem jetzigen Heim, sondern sind Ankömmlinge aus dem kroatischen Süden. In politisch kultureller Beziehung fühlen sie sich heute zwar als Slovenen, aber zuhause reden sie einen kroatischen Dialekt. Und richtig erzählt uns die Geschichte der kroatischen Migrationen während der Türkeneinfälle in Kroatien und Krain um das Jahr 1524, dass die weisskranerischen Dörfer an der Kupa (z. B. Griblje) durch die Türken (mohamedanische Serbokroaten) verbrannt und der Bewohner entledigt worden sind und dass sich die adeligen Grossgrundbesitzer bemühten neue Ansiedler zur Bebauung des Feldes zu bekommen. Da die Kroaten aus der gefährdeten Lika und dem kroatischen Küstenlande nach dem Nordwesten flohen, so sind manche nach dem Überschreiten des Kupa-Flusses nach Weisskrain gekommen, wo sie heute als Poljci und Privršci wohnen.* Zu den Flüchtlingen aus der Lika gesellten sich auch die Kajkavci aus dem Flussgebiete der Mrežnica und Dobra.

Wann hätten also diese Belokranjci mit den Griechen in Kontakt kommen können? Falls ihre Vorfahren im VI. Jahrhunderte an der Savelinie sassen, so hätten diese mit den Byzantinern anlässlich verschiedener Einfälle kleinen Krieg führen oder hie und da als Söldner im romäischen Heere dienen können. Vielleicht erzählten dann die Abenteurer, heimgekehrt, ihren Landsleuten von den mächtigen Griechen, von den riesigen Prachtbauten in Carigrad (Constantinopel), auf Grund

* N. Županić, Belokranjci. (»Narodna Enciklopedija« Srpsko-hrvatsko-slovenačka, I, pg. 225—228.) Zagreb 1925.

wessen sich das Volk hätte die Griechen als Riesen vorstellen können? Aber die Byzantiner nannten sich selbst nie Griechen sondern Romäer, was im Altslavischen РОМѢИ gegeben hätte. Das würde die Ansicht jener slavischen Linguisten stützen, welche behaupten, das Wort ГРѢК könne nicht aus der griechischen Form Γραιβός entstanden sein, weil dadurch das slavische *ь* nicht erklärt wird. Das *ь* sei vielleicht aus *e* in der Nähe von *c* und *č* entstanden, also im Nominativ plur. ГРѢЦИ (Grъci), adj. ГРѢЧЬСКЪ. Vielmehr wäre der altslavische Name ГРѢКЪ aus dem lateinischen GRAECUS, welche Form noch im rumänischen Wort Grec lebt, entstanden. Darnach hätten entweder die Balkan-Romanen oder die Italer den Slaven des frühesten Mittelalters den griechischen Namen mitgeteilt.

Nach dem Sturze des Kaisers Maurikios durch den Usurpator Phokas (602) durchbrachen die Slaven die Save- und die Donaulinie, und siedelten sich in den ersten zwei Dezenien des VII. Jhdts. auf der Balkanhalbinsel an, um nimmer in die frühere Heimat zurückzukehren. So bekam auch Lika das kroatische Küstenland slavische Einwohner und unter diesen die Vorfahren unserer Belokranjci. Die romanische Bevölkerung flüchtete sich nach den Inseln und in befestigte Städte, über welche die Byzantiner im frühen Mittelalter ihre Suverenität ausübten. Da konnten die Kroaten, von den Bewohnern des Innenlandes manches über die Griechen erfahren durch die Vermittlung der romanischen Provinzialen, welche allmählich mit den slavischen Ankömmlingen in Berührung traten. Sind vielleicht da auf dem Boden Dalmatiens die Byzantiner als Sieger über die Kroaten und als ihre Unterdrücker aufgetreten, so dass sie analog den Spalen, Hunnen und Avaren als »Riesen«, als Grci in Erinnerung geblieben wären? Nein! Die Geschichte kennt so eine längere Unterjochung nicht, wohl aber hielten die Byzantiner an der Tradition fest, dass die ganze Balkanhalbinsel eigentlich unter die Suverenität der Kaisers am Goldenen Horn gehöre, dass er allein der legitime Herr über die Kroaten, Serben und Bulgaren sei, wenn auch er doch faktisch keines der genannten Völker für längere Zeit beherrschte.

Als sich Karl »der Grosse« am Weihnachtstage 800 zum römischen Kaiser krönen liess, erweckte er in Konstantinopel grosses Aergerniss und grosse Eifersucht, die dann zum offenen Kriege zwischen den beiden Rivalen trieb, besonders nachdem Karl der Grosse das weite dalmatinisch-kroatische Gebiet zwischen dem Meere, der Raša, Vrbas und Cetina unter seine Oberhoheit gebracht hatte (A. D. 803). Zulezt schlossen die beiden Kaiser den Aachener Frieden (A. D. 812) in welchem der byzantinische Kaiser Michael I. Karl »den Grossen« den Kaisertitel zuerkannte während Venetien, die dalmatinischen Städte (Zadar, Trogir, Split) und die Inseln (Krk, Rab, Osor = Cres + Lošinj) weiter unter der Oberherrschaft der Ost-Römer blieben.

Noch weniger kamen da die Griechen als obere soziale Schichte, als Magnaten in Betracht, da ja dies eine frühere Unterjochung und langwierige Unterdrückung voraussetzen müsste. Nein, im Gegenteil

die Südslaven machten sich die angetroffenen illyro-romanischen Provinzialen untertänig indem sie dieselben zur unterer Schichte (Vlah) herabgedrückt haben. Als Erinnerung daran könnten vielleicht die Bezeichnungen Christ КРЪГТЬЯНИИЪ, КРЪГТЬЯНКА in der Bedeutung »Bauer, Landmann« geblieben sein. Die Slaven trafen bei ihrem Vordringen und bei ihrer Eroberung der Balkanhalbinsel durchwegs auf christliche Bevölkerung, wogegen sie selbst noch Heiden waren und es ist begreiflich, dass sie die dienenden Provinzialen des alten Panonniens und Dalmatiens kurzweg doch Christen nannten. Noch heutzutage nennen die Slovenen die Diestmägde auch k r š č e n i c a oder krščenca. Auf Grund und Boden des frühmittelalterlichen dalmatinisch-kroatischen Fürstentums wären keine Ursachen sozialer Natur vorhanden, welche die Griechen hätten zu Riesen stempeln können.

IV.

Zuletzt könnten wir noch ein Moment in Betracht ziehen zur Erklärung der Entstehung weisskranerischer Sagen über die riesenhaften »Grki«. Dieses Moment wäre ein archäologisches. Auf diesen Weg der Erklärung führen mich die Belokranjci selbst, indem sie den sogenannten Griechen nicht nur übernatürliche körperliche Grösse und Kraft zusprechen, sondern sie auch als älteste Bevölkerung des Landes betrachten. Deshalb werden die ungewöhnlichen Baukonstruktionen (z. B. gotische Kirchen oder ungewöhnliche alte Schlösser) als von Griechen errichtet erachtet. Griechisch (grški) bedeutet soviel als alt, uralt.

Nach den Begriffen der byzantinischen Historiker und Chronisten des VI. Jahrhunderts war der Inhalt der materiellen Kultur der alten Slaven sehr dürftig und sehr armselig, besonders was ihre Bauten, Häuser anbelangt. Ihre Hütten steckten meistens mit den Wohnräumen in der Erde und nur das Dach und die Öffnung für den Rauch war oberflächlich und das war aus Holz gebaut. Es ist nun natürlich, dass die Südslaven bei ihrem Vordringen nach der Balkanhalbinsel, nach den byzantinischen Provinzen in Staunen versetzt wurden beim Anblick weisser Städte, der Paläste, der Theater, der Cirkusse, besonders der grossartig angelegten antiken Bäder. Auf solche Bauten trafen die Vorfahren der Kroaten auch auf dem Gebiete der alten Provinz Dalmatien, wenn nicht früher, und bei der Bewunderung und dem Anstaunen gewaltiger Bauten fragten sie gewiss die übriggebliebenen Provinzialen, die Illyro-Romanen, wer die Baumeister gewesen wären? Und es ist möglich, dass gewisse rubustere, ältere Blockbauten von den Provinzialen auf die Griechen zurückgeführt wurden. Ähnliches kam in Griechenland vor bei der Ankunft der Hellenen in Gebiete, wo noch vormykänische und mykänische Bauten standen. Die früheren Einwohner schrieben die Bauten von Mykenä und Tyrins den Cyklopen (Riesen) zu, später aber bezeichneten die Hellenen alles Alte, sei es Kunst, Schrift oder Gebäude als pelagisch (Z. B. *Πελαγονικόν τεῖχος*, *Πελα-*

οἰκὴ γράμματα). Die Pelasger waren ja die vorhellenischen Einwohner von Griechenland, sie waren keine Indoeuropäer (Arier), sondern gehörten der alarodischen oder japhetischen Völkerfamilie an.

In vorhistorischer Zeit, wurden in Mitteleuropa zur Landesverteidigung Befestigungen (Ringwälle) angelegt und grenzten hie und da grössere Gebiete ab. Das waren sogenannte Grenzwälle wie z. B. in geschichtlicher Zeit der Römische Limes in Deutschland und im frühen Mittelalter »der Sächsische Limes« Karls »des Grossen«, der das deutsche Gebiet gegen die Slaven abschloss. Unter den Ringwällen versteht man kreisförmige Ringe, auch Hünenringe genannt. Sogar die uralten Dolmenbauten nannte man in Deutschland Hünengräber, wohl nach den gewaltigen Bezwingern der deutschen Stämme, nach den Hunnen, welche im Mittelalter als sagenhaftes Volk und als Riesen bei den Germanen in Erinnerung lebten. So könnten auch auf dem Boden der alten römischen Provinz Dalmatien verschiedene Befestigungen und ungewöhnliche steinerne Bauten* zur Zeit der Ankunft der Kroaten existiert haben, welche die vorgefundenen illyro-römischen Provinzialen (Wlachen) auf die Griechen zurückgeführt und dies den neuen Bewohnern mitgeteilt haben dürften, um ihren Wissensdurst und ihre Neugierde zu stillen.

* Die Provenienz der untersten Schichten der Bribir-Ruine, sowie der »bunje« ist noch jetzt nicht ganz geklärt.

Jagode za oči.

R. Andrejka — Ljubljana.

V inventarju stare kmetске hiše Kalanov v Selcih, priobčenem v tekočem letniku Etnologa,¹ so navedene na strani 43 (opomba 10) takozvane »jagode za oči« (Augen-Corallen). Že tam sem opozoril v zvezi z njimi na staro, v ljudstvu vkoreninjeno vero, da vpliva nakitje gotove vrste na dober vid in na zdrave oči.

Ko je bil omenjeni prispevek že dotiskan, sem o stvari govoril s posestnico Uršulo Semenovo, poroč. Beštovo, sedanjo lastnico Kalanove hiše v Selcih 64. Bistroumna gospodinja se je živo zanimala za stvar in takoj omenila, da je bilo omenjeno nakitje še nedavno pri hiši, da pa nikomur ni bilo več mar zanj in da so se zato igrali otroci s temi jagodami, snetimi z verižice. Obljubila mi je, da bo iskala za njimi in da mi jih bo, če jih dobi, rade volje izročila.

Res sem prišel par dni na to v posest treh ovalnih »jagod za oči«, ki so se našle v Kalanovi hiši; drugih 8 se je izgubilo. Ker se mi zdi stvar v narodopisnem pogledu važna in povsem nova, priobčim tu popis »jagod« s pridejano skico v naravni velikosti, ki jo je iz prijaznosti napravil restavrator Etnografskega muzeja, gosp. Maksim Gaspari.

Vse tri jagode so ovalne, na koncu koničaste in ponazorujejo obliko človeškega očesa. Prva, iz rjavo-belkastega a h a t a , je velika kakor oko, druga, iz prozornega, obrušenega stekla, je za spoznanje manjša, tretja, iz rjavega trakastega j a s p i s a je pa mnogo manjša od prvih dveh, v obliki in velikosti fižola. V vse tri »jagode« je podolžno prevrtana ozka cev, skozi katero je šel trak ali verižica, ki je družila jagode v nakitje.

¹ Prim.: Dr. R. Andrejka, Star kmečki inventar iz 18. stoletja, Etnolog 1934, str. 38—50.

O teh jagodah mi je povedala posestnica Uršula Beštova še nastopno: Tem 11 jagodam, ki so se od starine hranile pri Kalanovi hiši v Selcih, so nadevali po Selški dolini veliko zdravilno moč zoper očesne bolezni. Ljudje so pogostoma pošiljali ponje h Kalanovim v Selca, celo iz Dražgoš, kjer imajo v sv. Luciji najboljšo zavetnico za oči so prihajali ponje. Poslednjikrat so se jagode rabile okoli l. 1900. Bolnik si je nadel nakit z jagodami čez vrat in jih imel na vratu vso noč ali sploh ves čas, dokler je ležal. Po dnevu, če je hodil okoli ali bil izven postelje, pa so jagode položili v skledo, napolnjeno z vodo.



Rjavo-bel ahaf.



Belo steklo, brušeno.



Trakasti jaspis.

1/1

Še danes je v Selcih in po dolini še dosti starih ljudi, ki verjamejo v to, da zlati² uhanj, potegnjeni skozi podušec, varujejo očem zdravje. Zato se celó med moškimi tu pa tam najde še starina, ki nosi v podušcu zlat obroček (»oringelj«) ali pa uhanček z glavo zamorca, takozvani »murček«.

Popisane »jagode za oči«, prve svoje vrste, hrani odslej Etnografski muzej v Ljubljani.

Vero v zdravilno moč »jagod za oči« sem letos ugotovil tudi v poljanskih hribih. V Javorju nad Poljanami hranijo take jagode še danes in jih ne dajejo iz hiše, ker jih imajo za hišno zdravilo. Kdor nosi te jagode le enkrat v trdni veri, mu gotovo pomagajo zoper bolezni na očeh in sicer tako, da ga ne bodo nikoli več bolele oči. Jagode imajo namreč to zdravilno moč, da vse kar je nezdravega v očeh, enkrat za vselej »ven potegnejo«.

Dobro ohranjeni venec takih »jagod za oči« hrani uršulinski samostan v Škofji Loki. Venec je sestavljen iz 8 steklenih in kamenitih jagod. Nabrane so na modrem traku v sledeči vrsti: Prva, okrogla, večje oblike, motno-sivo-rumena. Slede tri enako velike, rjavkaste. Peta jagoda je večja, rdeče-

² Samo zlati; srebrni nimajo te moči.

rjava, šesta je ogljata, temno-modra, sedma belo prizmasto steklo v manjši obliki, osma pa je iz črnega kamna.

Kako so prišle v samostan, ni znano, gotovo pa je, da so v njem shranjene že čez 50 let.

Tudi v K r o p i je bila vera v zdravilnost jagod za oči okoli 1890—1900 še krepko razvita. V mestu Škofji Loki in v Zmencu jih utegne imeti še ta ali ona hiša. Vsekakor naj te vrste zbude zanimanje za to še neznano stran naše folklore; morda napote tudi druge, da iščejo za njo in jo event. popišejo tudi v drugih krajih.

Résumé.

Dans l'inventaire d'une maison paysanne à Selca, publié l'année courante,* l'auteur a cité des »baies« pour guérir les yeux. On a cru jusqu' à la fin du dernier siècle, que ces »baies« peuvent extraire et guérir chaque maladie des yeux, quand on les met autour du cou du malade. Dans ce cas, seulement trois »baies« de grandeur différente existent encore, une d'agate, la seconde de verre et la troisième de jaspé. Le reste de huit »baies« et perdu. — Il y a encore des chaînes complètes de cette sorte dans la contrée où la même superstition était répandue.

* Cf. »Etnolog« VII. Bulletin du Musée d'Ethnographic à Ljubljana, 1934, pag. 38—50, en particul. pag. 43.

Božjepotni spomini in „odpustki“.

Josip Mal — Ljubljana.

Že od nekdaj so se prijatelji in znanci med seboj obdarovali s predmeti, ki naj bi trajno zbujali spomine na pobratimske vezi, na razne življenjske in rodbinske dogodke, ali pa naj bi tudi usmerjali pozornost na darovalčevo osebnost in njegove posebne težnje in želje. Zlasti je bilo to še v navadi pri ženskem svetu, ki je s pridnostjo in iznajdljivo spretnostjo svojih rok ustvarjal marsikaj koristnega in uporabnega za tiho domačnost. Tako bomo razumeli poročila iz poznega srednjega veka, da so redovnice pošiljale iz samostana majhne spominke svojim sorodnikom, znancem, podpornikom in drugim pobožnim dušam, vzdržavajoč na ta način zvezo z zunanjim svetom, da se je tudi ta nanje spominjal v duhu in molitvi.

Ti samostanski darovi so obstajali naravno predvsem v majhnih svetih podobnicah na pergamentu, kesneje (izza 15. stoletja) tudi na papirju, morda tudi še s kratkim spominskim napisom. Kot darovi so bile razen tega v navadi lepo rezljane, kovane in slikane skrinjice (relikviarji) s sv. močmi, pa tudi stvari čisto posvetnega značaja: sir, medicarski izdelki, robci, obveze, ki so jih rabili pri takrat običajnem zdravniškem puščanju krvi, lepo izdelani glavniki, žličke, nožki in podobna roba.

Iz visokega srednjega veka datira v svoji prvotni osnovi večina naših cerkvic. To pa nam dokazuje, da se je versko življenje med ljudstvom posplošilo in poglobilo. V tej dobi je bil v vsej svoji gotski pestrosti poslikan pretežni del naših cerkvá: vedno zopet in zopet prihajajo izpod poznejšega, največ baročnega beleža na dan slikarije na presni omet, ki nam razkrivajo tudi marsikatero stran iz tedanjega vsakdanjega življenja. S tem v ozki zvezi pa so zopet številna božja pota, ki so v 14. in 15. stoletju nastala pri nas doma in na tujem. V spomin na ta božja pota,

ki so bila najčešče — že iz dušebrižniških ozirov — združena s samostani, so kupovali pobožni romarji razne majhne spominke.

Ko so se pod papežem Bonifacijem IX. ob koncu 14. stoletja zelo razširili odpustki, so se romarske svete podobice in drugi spominski predmeti združili s spominom na prejete duhovne odpustke. V kesnejšem poimenovanju razume zato preprost Slovenec pod besedo »odpustek« predvsem tudi tak predmetni spomin na opravljeno božjo pot. Na take sličice so pozneje natisnili molitvico, ki jo je moral romar za dosego odpustka izmoliti. Podobice pa so potem doma dali v okvir kot »hišni žegen«, jih nabili na steno ali vrata, ali pa so jih kot redke svetinje shranjevali v skrinjah in omarah. Prav zato, kot »svetinjice«, so jih pa prinašali v dar tudi svojim prijateljem in znancem za spomin in dokaz, da na božji poti v svojih prošnjah, molitvah in duhovnih daritvah nanje niso pozabili.

Taki »odpustki« so predstavljali torej nekak ožji odnos med romarjem in obdarovancem: dokaz prijateljskih vezi in čuvstev so bili, podobno kakor so v 16. in 17. stoletju med plemstvom v tem oziru bile v navadi rodbinske spominske knjige (Stammbücher). Podobnost je postala še tem večja (dasi tu vmes ni nobenih neposrednih razvojnih vezi), ker se je izza srede 18. stoletja dalje začela med meščanstvom udomačevati sveta podobica kot spomin prijateljstva. Seveda je mogla postati sveta podobica to šele potem, ko je dobila primeren napis. Na ta način so se v tej dobi pojavile različne spominske podobice n. pr. v zvezi s krstom, birmo, godom, novo mašo, poroko ali zaroko.

V tem slednjem oziru so zlasti stare prispodobe o božjem in človeškem srcu v veselih in lahkoživih desetletjih druge polovice 18. stoletja brez težave našle zvezo in prehod iz duhovnega v posvetno življenje. Podpisi in napisi na podobicah so bili že mnogo prej pogosto izraz pesniškega navdahnjenja. Pred sredo 18. stoletja pa ti stih nikoli niso bili posvetnega značaja. Seveda jih je težko časovno pravilno določiti; le če je več stihov, se da včasih izluščiti okolje nastanka, deloma radi okoliščin, ki se morda omenjajo, deloma pa radi izrazitejšega literarnega časovnega kolorita.

Tudi pri nas so se kajpak takrat taka voščila (posebno še novoletna) udomačila. Saj Vodnik sam pôje: »Za nov' let ne vem — Prineslo kaj bo. — Ga mislim pregledat, — Ob letu povedat, —

Kak dobro je b'lo.« Zopet ob drugi priliki pošilja za god cvetlico »... Vodnik, — Nemaren nje skrbnik.« Kar je bilo običajno med meščanskimi krogi, to je prišlo kaj kmalu v navado tudi med preprosto podeželsko ljudstvo. Na svetih podobicah srečujemo vedno češče n. pr. pod podobico sv. patrona voščila za god ali sploh drugačne iz prijateljstva porojene reke. Odtod dalje do čisto ljubavnih stihov in kitic je bil le kratek skok.

Uporabljali pa so običajne, splošno znane kitice, posluževali so se torej izposojenih ali prevedenih stihov, pogosto pa sta si zaljubljenca ob slovesu napisala v spomin besede, ki so bile izraz in izliv najglobljih in najtajnejših čuvstev. Naš »odpustek« preneha torej biti to, kar je bil nekoč, da bi s sveto podobico zbujal k pobožnosti in bil spomin na prejete duhovne dobrote. Prešel je marveč kljub pobožnemu liku na posvetno polje in postaja s svojimi napisi in stihotvorstvom deloma tudi že literarna zadeva.

Nekatere kitice, ki bi pri božjepotnih sejmarjih mogel še danes nanje naleteti, so naravnost povzete iz Vodnikovih »kratkih in poskočnih«, ki jih je naš pesnik najbrž tudi za podobne namene priredil. Saj jih je večina od njih (blizu sto bo vseh skupaj) kakor nalašč s svojimi bolj ali manj prikritimi namigavanji prirejena za take napise na podobicah, posebno pa še na medičarskih in testenih izdelkih (mali kruhek iz okolice Škofje Loke!), ki so si jih zaljubljenca za šalo in za res ali pa tudi le za dvorjenje, ljubimkanje in hudomušno spogledovanje medsebojno darovali ali pošiljati dali. Vzemimo n. pr. samo nekatere Vodnikove kot so te-le: »Moj ljubi je ribič, — Na skalci sedi, — En trnek ponuja, — K' se rado lovi.« Ali »Prehentani Jaka! — Rad pije in je, — Vasuje in skaka, — Da baba ne ve.« Ali druga: »Okoli se vlačí — Vse ljube noči, — Pri drugih se pači, — Le k meni ga ni.« Zopet drugo tare zavist: »Je lepa, je mlada, — Pa nima moža, — Je grda, je stara — Pa ima po dva.« Sledeča dvori dekletu, češ: »Je bela ko mleko, — Rdeča ko kri, — Zaljubljeno gleda, — Na smeh se drži.« Druga pa zbada: »Kopati ne morem, — Orati ne znam, — Dekleta bi ljubil, — Al' to me je sram.« Itd.

Da taki stihovi niso bili več primerni za napise »odpustkov« s sveto podobico, to je popolnoma jasno. Ena Vodnikovih na to menda naravnost kaže: »Le tista bo ljubca mojá, — Ki cukrasti gobček imá.« Na »malih kruhkih« in drugih medičarskih izdelkih, ki so prišli baš v tej empirski in bidermajerski dobi v navado,

pa so bili razposajeni napisi mogoči. Zelo mnogo takih zaljubljenjskih napisov za sladkarije je napravil »Čbeličar« Miha Kastelic. Ritem jim ni tako lahen in vihravo - razposajeno poskočen kakor pri Vodnikovih. Manjka jim pravega notranjega doživetja in občutja; ostajajo zato pri površju in so često bolj prisiljeno okrogli in psevdonarodno fantovski.¹

Naravno, da so cerkvena in božjepotna predstojništva opolzke in poltene napise skušala zatirati. Ako so jih medičarji in sejmarji na stojnicah in šotorih očitno prodajali, se je neredko pripetilo, da je odločen duhovnik sam ali s pomočjo cerkovnika pobral s sladkarij vse količkaj spotekljive napise in jih sežgal. V dobi vladajočega strogega janzenizma se je najbrž kaj takega prav pogosto dogodilo. Ko pa je avstrijska vlada l. 1855. sklenila s Cerkvijo konkordat, se je duhovščina mogla celo naravnost sklicevati na § 9., ki določa, da bosta Cerkev in država skrbeli, da se ne bodo širile knjige in tiskovine, ki so nevarne veri in nravnosti.

Oprt na to točko konkordata in glede na konkretno pritožbo vikarja Al. Pibernika iz Loškega potoka je poleti 1858. prosil ljubjanski škof Wolf deželno vlado za odpomoč zoper razvado. da ob cerkvenih proščenjih, romarskih in tržnih dneh prodajajo branjevci in sejmarji slaščičarske in medičarske izdelke, ki da so opremljeni z nenravnimi napisi, ki žalijo neomadeževani čut mladine. Škof je v dokazilo predložil troje napisov, ki mu jih je kot corpora delicti poslal vikar Pibernik in ki se glasijo tako-le:

1. Sladkó je ljubiti,
Slajši ko med
Žnáblice kúšniti
Svojmu deklet'.
2. Preljuba moja ljubca ne misli,
De je vse res, kar teb' ljudje govore.
3. Kolko noči sva prevasvala,
Ljubca moja ne si mi še serca dala.

Škof Wolf je menil, da so ti napisi spotekljivi in če se taka ljubimkanje in nenravnost vsebujoča roba po deželi javno prodaja in v roke mladine pride, potem pač ne more biti drugače, da

¹ Prim. o tem Grafenauerjevo označbo v Slov. biogr. leksikonu, str. 434. — Za razvoj svete podobice vobče gl.: Adolf Spamer, Das kleine Andachtsbild vom XIV. bis zum XX. Jahrhundert. München, 1930.

otopi čut za dobro vzgojo in нрав in da se pokvarjenost med mladino vedno bolj širi. Sklicujoč se na konkordat prosi zato škof dalje, naj deželna vlada po orožnikih in okrajnih oblastvih strogo nadzoruje kramarje, da ne bodo ob semanjih dneh in ob shodih prodajali slaščičarskih, medičarskih in drugih igračnih izdelkov z nespodobnimi napisi; če pa bi se to kljub temu dogodilo, naj se jim táko blago zapleni in zoper nje uvede zakonita preiskava.

Pri vladi je referent kajpak moral ugotoviti, da so konfiscirani napisi le relativno spotekljivi, sicer pa niso takega značaja, da bi bilo treba prodajalca kaznovati in blago zapleniti.² To mnenje pa so potem izčrtali, ker je bilo treba o storjenih ukrepih poročati tudi ordinariatu in bi bilo za vlado neprijetno pokazati, da se ne strinja docela s škofovo sodbo.

V rešitvi je zato vlada ukrenila preventivno pot: policijskemu ravnateljstvu v Ljubljani in okrajnima uradoma v Postojni in Novem mestu je naročila, naj pazijo na tamošnje tiskovine, da na takih napisnih listkih za medičarje ne bo nič takega, kar bi ne bilo v skladu s § 25. tiskovnega zakona z dne 27. maja 1852; pred izdajo naj se tiskovine vestno pregledajo in vse, kar ni neoporečno, prepove. Seveda so tudi ostala okrajna oblastva po deželi dobila naročilo, naj budno pazijo, da se ob shodih in semanjih dneh ne bo prodajalo blago z napisi, ki so nemoralnega značaja. Prodajalce je treba v danih primerih opozoriti, da spotekljive napise odstranijo. Ako pozivu ne bi ugodili, naj se grajano blago brez prizanesljivosti zapleni. — O tem ukrepu je deželno predsedstvo obvestilo škofijski ordinariat, vrnivši mu obenem tudi vlogo župnika Pibernika.³

V gornjih vrsticah sem hotel opozoriti na panogo umetnostnega udejstvovanja, ki je bila doslej pri nas prilično zanemarjena. Jesenska razstava cerkvene umetnosti v prostorih ljubljanskega velesejma l. 1933. je v grafičnem oddelku pokazala tudi nekaj razvoja nabožne podobice na Slovenskem. Dala je pobudo, da je poleg maloštevilnih dotedanjih zbirateljev in ljubiteljev te in-

² Saj se ne dajo primerjati n. pr. z Vodnikovo zasoljeno zbadljivko: O joj, o joj! — Moj d'viški stan — Sinoč je bil — Na slam'co d'jan.

³ Muzejski arhiv v Ljubljani, odd. Predsedstveni spisi ilirskega gubernija, št. 3010 de a. 1858.

timne umetnosti, ki je v zadnjih stoletjih bila namenjena predvsem za kmetski konsum, bila prilična kmetskemu okusu in jo je treba zato uvrstiti med ljudsko umetnost, postal na to stroko pozoren še marsikdo drugi.

Po tem, kar sem omenjal glede razvoja nabožne podobice, pa bo treba, da se oziramo razen na estetsko, umetniško stran upodobitve tudi na pripisana voščila in posvetila: poleg likovne strani bo treba torej v večji meri kot doslej upoštevati tudi besedno stran. Pri slaščičarskih in testeninskih izdelkih empirske in bidermajerske epohe mo videli, da so (tiskane) napise prispevali odlični avtorji iz naše literarne zgodovine. Mnogo teh stihov srečamo na božjepotnih stojnicah še današnji dan.

Ako začnemo sistematično zbirati gradivo, bo polagoma mogoče doseči prav zanimivo zbirko sentenc, ki so živele in prehajale od roda do roda. Bo to zanimiv narodopisni prispevek za spoznavanje mišljenja in čuvstvovanja preprostega ljudstva, zrcalo bo različnih dob in paleta, iz katere bodo odsevale barve in oblike duševnega življenja. Saj so ti napisi spremljali mladega človeka v vseh njegovih srčnih tajnah, željah in težavah. Stihi so mu bili često v spodbudo in v tolažbo; pogosto pa veje iz njih prav samonikla hudomušnost in zabavnost. Iz starih podobic bosta odsevali predvsem vera in upanje, na novejših predmetih bo prevladovala ljubezen, da se v prenešenem pomenu uresničijo svetopisemske besede: najmočnejša med njimi pa je ljubezen.

Pri močno razviti tehniki in ostrí gospodarski borbi za obstanek živi današnji človek v stalni živčni napetosti. V dobi telegrafa, telefona, radija, železnice in letal je še vedno neugnan, še vedno išče novih načinov, da prometne in občevalne možnosti še pospeši in še izpopolni. Brnenje stroja, — to je srčni utrip današnjega človeka, ki si je izbral stroj za svojega gospodarja in je v celem ustroju današnjega načina življenja sam zapadel in podlegel stroju. Tak upehani čas človeku ne da priložnosti, da v tihem premišljevanju prelista preostale priče verskega, umetnostnega in gospodarskega življenja svojih prednikov. Tisti maloštevilni, ki jim je bilo vrojeno nagnjenje ali, ki so drugače poklicani, da čuvajo ljudsko in narodno dediščino, naj zato skrbijo, da se vse te priče prošlega življenja pravočasno zberejo, »da konca ne vzamejo«.

Résumé.

Wallfahrtsandenken (odpustki).

Der Verfasser bespricht das kleine Andachtsbild in Verbindung mit geistl. Ablässen (slovenisch: odpustek). Er verfolgt weiter die Wandlung des Begriffes Ablass(-bild) im ursprünglichen geistl. Sinn zum dinglichen, wo im Slovenischen »odpustek« das Marktgeschenk, als Erinnerung zugleich an die vollzogene Pilgerfahrt bedeutet.

Um die Mitte des 18. Jhs. wird das Andachtsbild in Verbindung zu den verschiedensten Beziehungen des häuslichen und gesellschaftlichen Lebens (Taufe, Firmung, Ehe, Verlobung, Primiz u. s. w.) gebracht: es wird — besonders noch durch entsprechende Widmungen und passende Aufschriften — zum Freundschaftsbild. Die Aufschriften werden mit der Zeit ausschliesslich weltlichen Inhaltes und besonders von der Jugend gerne als neckende Verständigung benützt.

Zu solchen Zwecken eignen sich die Andachtsbilder nicht immer gut. Da kam gerade recht die in der Empire- und Biedermeierzeit aufgetauchte Sitte der Brotteigmodellierungen, des verschiedenartigsten kleinen Zuckerwerkes und Spielzeuges, was alles mit Aufschriften versehen wurde. Gegen unpassende und unmoralische Devisen haben sich kirchliche Kreise gewehrt, wovon der Verfasser ein konkretes Beispiel liefert und zugleich auf die volkscundliche Bedeutung und Notwendigkeit des Sammelns der »odpustki« mit deren Aufschriften hinweist.

Etnografski muzej v Ljubljani l. 1934.

Življenje Etnografskega muzeja je teklo in se razvijalo po programu objavljenem v prejšnjih letnikih »Etnologa« in zato se ga ne ponavlja. Pripomniti pa se mora, da je tesnoba zavoda in nedostatek prostorov vse bolj občuten zaradi povečanja zbirk in biblioteke. Država, banovina in narod bi morali poskrbeti za stavbo, ki bi odgovarjala potrebam našega znanstvenega zavoda, kjer bi se shranil in zagotovil celokupen inventar ljudske kulture v Dravski banovini in sosednjih ozemljih. Etnografski muzeji so vendar ogledalo duše in produktivnega dela kakega ljudstva! Kaj naj počne uprava samo z eno razstavno dvorano, ki služi obenem tudi za magaciniranje?!

Direktor muzeja, dr. N. Županič je vodil upravo, razdeljeval uradnikom zaposlitev, kupoval in pridobival folklorno zanimive predmete, vodil je korespondenco z domačimi in inostranimi instituti in učenjaki in kar je glavno uradno prepisko med muzejem in Ministrstvom Prosvete odnosno Upravo Dravske banovine. Nadaljeval je paleo-etnološke studije s posebnim ozirom na Slovane, urejeval je glasilo muzeja »Etnolog« prikupljuječ zanj gradivo in sodelavce. Danes je »Etnolog« poznan po vsem kulturnem svetu.

Personalni status.

Direktor muzeja: dr. Niko Županič, III/1, bivši minister.

Kustos: mesto nepopolnjeno.

Restavrator: Maksim Gaspari, X.

Preparator: Drago Vahtar, X.

Provizorna služiteljica: Frančiška Furlan.

Etnografskemu muzeju na delo pridružen: Ivan Simonič, diplom. filozof (1934).

V začetku leta 1934 je uprava kupila za zbirko več starinskih predmetov: slike na steklo, eno zibelko, eno rezljano leseno palico iz l. 1714, nekaj komadov ljudske plastike, zlasti pa lepo in zanimivo kolekcijo 7 oljnatih slik sv. zakramentov, na katerih so vpodobljeni Slovenci v narodni noši iz začetka 19. stoletja (Layerjeva šola). Dalje je pridobljena 1 plastika v lesu »Marija z angelji« in tipična ljudska skulptura Lorenca Ergarja samouka iz Nasovč »Marija pelje v tempelj Jezusa«, nadalje je kupljeno 15 originalnih panjevih končnic in nekaj važnih publikacij za muzejsko knjižnico. G. Fr. Rojc je ponudil upravi E. M. oljno sliko »pri znamenju«, katero smo kupili kot rariteto primitivnosti slikarja-samouka. Kupljen je tudi lep vezen pas za ziljsko žensko narodno nošo. Dalje je nabavljena za zbirko plastična lesena soha Sv. Gregorja v nadnaravni velikosti, delo narodnega podobarja iz Savinjske doline ter pet starih svilenih rut. Pridobljena je tudi stara slovenska kmetska skrinja iz l. 1852., ki je sicer slabo ohranjena vendar pa zanimiva radi dekorja slikanih rož, kakor tudi lesena rezljana pipa v ribji obliki iz okolice Celja; dalje oljnata slika očeta Andreja Smoleta, katero je dobil g. Fr. Cvek l. 1926 v vasi Koritka pri Vel. Loki, itd.

Restavrator M. Gaspari je bil zaposlen s popravilanjem starih in pokvarjenih slik, s pisarniški posli, protokoliranjem aktov in pisanjem inventarja, dalje fotografiranjem ljud-

skega življenja in kmetijskega orodja in druge plastike. G. Gaspari je izdelal oljnato sliko »Slovenka« za češko narodopisno društvo iz Plzna kot protidar Etnografskega muzeja za 5 lutk v narodnih čeških nošah. V septembru 1934. je bila ta slika izročena deputaciji »Narodopisne Společnosti« iz Plzna in to na čehoslovaškem konzulatu. G. restavrator je parkrat spremljal upravnika muzeja na uradnem potovanju.

Preparator D. Vahtar je popravil slike na steklo, kmetijsko plastiko in razne druge predmete. Od časa do časa je bil zaposlen v fotografskem laboratoriju z razvijanjem in kopiranjem fotografskih plošč. Dalje je snažil, prezračil in konserviral tkanine in narodne noše iz zbirke.

V spomladi in poleti je bil muzej pogosto obiskan od pojedincev in od korporacij iz tuzemstva in inozemstva. Celi razredi ljudskih šol, gimnazij, akademij, gospodarskih in gospodinj-skih šol so prihajali v muzej in ogledovali etnografsko zbirko z velikim zanimanjem. Tudi vojska ni izostala ampak so prihajali vojaki v oddelkih pod vodstvom svojih oficirjev. V marcu so si ogledali muzejske zbirke dijaki državne obrtne šole pod vodstvom g. I. Franića. V aprilu je posetilo muzej češko pevsko društvo »Smetana« in v maju je bil zavod počaščen z obiskom srbohrvatskega književnika I. Kosor-ja in njegove gospe soproge Ivanke iz Londona. V juliju so prišli v muzej slovenski abiturienti iz Celovca pod vodstvom g. dr. Felaherja. Sprejel jih je upravnik z lepim nagovorom ter jih peljal po posameznih oddelkih. Tudi lužičko-srpski muzikolog B. Krawec (Schneider) je posetil muzej.

Muzejska uprava je bila često naprošena povodom razstav, da posodi več ali manj predmetov. Tako je direktor meseca jan. 1934 konferiral z

narodnimi damami o historični izložbi narodnih vezenin. Ob priliki prirediteljev »Jadranske Straže« posebno pri plesih v narodnih krojih sicer nismo izposojali narodnih oblek ali smo pomagali z informacijami glede noš. Prošnji »Čebelarskega društva« v Ljubljani je uprava dovolila fotografski posnetek in reprodukcijo slike po originalu P. Žmitka: »Janšin dom na Breznici«, kateri je razstavljen v E. muzeju. Meseca maja je »Splošno žensko društvo« priredilo v muzejskih prostorih zgodovinsko razstavo ženskih ročnih del, za katero je uprava posodila več tozadevnih predmetov iz svoje zbirke. Razstavo je posečal direktor, restavrator pa je pomagal pri aranžiranju. Nekaj etnografskih predmetov je bilo posojeno tudi razstavi na Velesejmu, ki jo je priredila »Zveza gospodinj« v Ljubljani. Meseca maja je prispelo v Ljubljano bolgarsko pevsko društvo »Rodna pesem« in si je tudi ogledalo muzejske razstave. Celoletno so se oglašali jugoslovanski in inozemski učenjaki v muzeju, ali imen ne navajamo.

Drugi dan po tragični smrti Nj. Vel. Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja je muzejsko činovništvo priseglo pred direktorjem zvestobo in vdanost novemu kralju Petru II. dne 10. okt. 1934. predpoldne v muzeju in zapisnik o prisegi je bil poslan kr. banski upravi. Direktor, dr. Županić, je poslal Nj. Vis. knezu namestniku Pavlu daljšo sozhalno brzojavko.

IV. Mednarodni bizantinološki kongres v Sofiji, 1934.

Etnografski muzej je bil po svojem direktorju dr. Županiću zastopan na IV. mednarodnem bizantinološkem kongresu v Sofiji, ki je trajal od 9. do 16. sept. 1934. v Sofiji sami in od 16. do 20. sept. v obliki znanstvenih

ekskurzij v Plovdiv, Trnovo, Preslav, Abobo, Plisko, Madaro in Varno odnosno Mesemvrijo na Črnem morju. Jugoslovanska delegacija je bila številna (preko 30 oseb) in je častno zastopala našo kraljevino. Jugoslovanski delegati so bili povsod prijazno sprejeti kot rodni bratje in videlo se je da se je začela pri politično odtujenih Bolgarih vračati zavest jugoslovenske sorodnosti in vzajemnosti. Pri otvoritvi kongresa v avli sofijske univerze, je bil navzoč sam kralj (»car«) Boris III., a za Jugoslavijo je imel pozdravni govor prof. dr. Ferdo Šišić iz Zagreba. Sledil je teden predavanj, podeljenih na več sekcij. Dr. Županić si je vzel za predmet predavanja iz belokranjskega pripovednega zaklada o Grkih, ki so bili velikani. To snov je obdelal pod naslovom: Ime Grk v pomenu velikana pri Belokranjcih v kraljevini Jugoslaviji.

Predsednik pripravjalnega odbora za bizantinološki kongres je bil univ. prof. Zlatarski, a generalni tajnik prof. univ. Bogdan Filov, ki sta vodila kongres ob splošni zadovoljnosti vseh mnogobrojnih udeležencev iz celega kulturnega sveta. Pri tej priliki ne smemo pozabiti ni osebja arheološkega in ni etnografskega muzeja v Sofiji, ki je bilo ves čas pri roki kongresistom in pri tolmačenju starin ter folklore in pri pokazivanju znamenitosti in zanimivosti bolgarske prestolnice. Naj omenim v prvem redu oba upravnika muzejev gg. dr. Popova in dr. Kostova ter kustose gg. I. Velkova, V. Mikova, K. Mijateva ter prof. univ. V. Beševlieva. Za harmonijo in dobro voljo med kongresisti so skrbeli duhoviti Belgijanec g. univ. prof. Gregoir, Danec Dyggve, Grk Keramopoulos in Italijan S. G. Mercatti, a za potolaženje znanstvene radovednosti in lakote gg. A. A. Vasilev iz Madisona

v Ameriki, g. Moravcsik iz Budimpešte, N. Okunev iz Prage, P. Skok iz Zagreba, G. Millet iz Pariza itd. V Trnovu je razkazoval starine g. V. Nikolov, tamošnji konservator a v Varni poznani arheolog K. Škorpil in njegov pomočnik Velkov.

Udeleženci IV. bizantinološkega kongresa so doživeli redko gostoprimstvo kakor v Sofiji tako tudi po drugih mestih v Bolgariji. Sam Kralj Boris III. je pozval kongresiste na dvor na zakusko kjer se je prav po domače, na prav demokratski način razgovarjal z mnogimi člani kongresa. Posebno se je zanimal za jugoslovansko delegacijo in je mnoge počastil z ogovorom ali kakim vprašanjem. Od Jugoslovenov je prišel prvi na vrsto dr. Županić, potem dr. Cankar in še drugi. Ni bilo ni enega večera, ki ne bi bil izpolnjen s kako prireditvijo, bilo večerjo, zakusko, koncertom, gledališko predstavo. V katedrali Aleksandra Nevskega so bile prirejene večernice s petjem, da so gosti mogli čuti bolgarsko cerkveno muziko.

V Plovdivu so sprejele kongresiste civilne in vojaške oblasti in pri večerji se je trlo odličnih meščanov, ki so želeli videti in slišati kongresiste. Razen o bizantinologiji se je govorilo največ o jugoslovanski vzajemnosti in bratstvu, ker so bili neslovanski udeleženci kongresa večinoma že iz Sofije odpotovali domov so bili Slovani najmočnejša skupina. G. prof. Petković je govoril angleško in srbsko, a dr. Županić je imel po kratkem pozdravu v angleščini daljši govor o slovenskem jeziku proslavljajoč solnčno dolino Marice kjer sta bila baje rojena Dionyzij in Orfej. Končni akord govora je izzvenel v veličanju sorodnosti in bratstva ter medsebojne ljubavi med Bolgari in ostalimi Jugoslovani. Isto se je ponavljalo v Trnovem, Pre-

slavu in Varni, kjer se je ostanek kongresistov razšel na vse vetrove.

Za jugoslovenski del kongresistov je Varna vzbujala posebna čuvstva ne toliko radi bogatih arheoloških izkopanin v muzeju, ampak bolj kot skrajna vzhodna točka na svobodni jugoslovanski zemlji, katero obliva na zapadu sinji Jadran na vzhodu pa črni Pont. Ljubljana in Varna, dve jugoslovenski sestri, ki nalik na Pallas Ateno stojite na straži na skrajnih točkah slobodne jugoslovenske zemlje, obe enako lepi, obe enako veliki (70.000 duš).

Okolo 35 ur se je treba z brzovlakom voziti od Ljubljane do Varne in vedno se vozimo po svojem, kjer žive ljudje istega rodu, iste krvi in jezika. To treba da rodi v jugoslovanskih srcih zavest veličine in bodočnosti, če nas sreča pamet in se sporazumemo v vsem in vsečem. Ta narod da lahko vojsko nekaj milijonov in to junakov od oka, krepkih, zdravih neizčrpanih. In kultura bodočnosti! Nikjer na svetu nimajo toliko primitivnih začetkov materialne in duševne kulture kot pri južnih Slovenih in treba je samo vcepiti žlahtni sad na pripravljene lesnike in druge divjake, pa da dobimo vrt v katerem bo vonjalo pomešano cvetje orijenta in okcidenta, da se bo svet čudil. Take in enake misli in želje je vseboval govor dr. Nike Županića pri poslovilnem kosilu v Varni,* dne 20. septembra 1934. Govor, ki je bil sprejet od delegatov od varnskih meščanov s šumnim odobravanjem. V imenu mesta je pozdravil goste bizantinologe podžupan, g. Gerčo Gerčev, ki se je odzval dr. Županiću v jugoslovenskem tonu in je vpričo vseh prisotnih z njim izmenjal poljub narodnega bratstva.

* O obisku bizantinologov je poročal varnski dnevnik „Варненска Пошта“, god. XVIII., broj 5702, str. 5703, Varna 1894.

Dvajsetletnica niške deklaracije (1914 — 7. XII. — 1934).

Slovesna izjava srbske vlade pred Narodno skupščino dne 7. dec. 1914 je velik zgodovinski dan za Slovence in južno Slovenstvo v obče. Kako važno vlogo je pri tem dogodku dodelila usoda dr. N. Županiću, sedanjemu direktorju Etnografskega muzeja v Ljubljani, o tem piše »Jutro« (letnik XV., šte. 281, od 7. XII. 1934) sledeče: »Danes pred dvajsetimi leti, dne 7. decembra 1914., je tedanja srbska vlada slovesno izjavila pred Narodno skupščino, da je njen vojni cilj osvobojenje Srbov, Hrvatov in Slovencev, bratov po krvi in jeziku. Ta deklaracija je ogromnega pomena za našo nacionalno zgodovino, posebej še za zgodovino Slovencev. V nji se namreč prvič omenja osvobojenje Slovencev kot cilj v svetovni vojni. Ime Slovencev je prvič prodrlo v uradni mednarodni diplomatski svet, kjer je bilo poprej do malega neznano. Marsikateri diplomat je moral listati po leksikonih, preden je popolnoma razumel pomen te deklaracije, ki so jo brzovjavne žice razširile iz starodavnega Niša po vsem svetu.

Prva javna, službena izjava kraljevine Srbije o vojnih ciljih je proklamacija vrhovnega poveljstva srbske vojske z dne 4. avgusta 1914. Tu se poziva srbsko vojaštvo, naj stori svojo dolžnost v obrambi domovine Srbije in da naj zdrobi avstro-ogrske verige, v katere so vkovani bratje Srbi in Hrvati. Naštete so bile vse dežele, ki naj bi se osvobodile in spojile s Srbijo v eno državo. Imena Slovencev in slovenske zemlje v tej proklamaciji še ne najdemo.

Že štiri mesece pozneje je nastopil preobrat: v deklaraciji, ki jo je podala 7. decembra srbska vlada pred Narodno skupščino v Nišu, se omenjajo tudi Slovenci, in naša zemlja je bila vključena v bodočo Jugoslavijo, čije ustva-



Dr. Niko Županić.

ritev je postala vojni cilj težko preizkušene, a junaške Srbije.

Deklaracija z dne 7. decembra 1914 je pomenila pogumno in krepko gesto; zdelo se je, da je mali David zažugal ogromnemu Golijatu. V antantnih državah je vzbudila pozornost, politiki in vojaški krogi so pričeli po zemljevidih iskati obrisov bodoče države, ki naj se zbere okrog piemontske Srbije. Na Dunaju so seveda smešili in zaničevali pogumno niško deklaracijo. Ne pozabimo, da je ime Slovencev prvič prišlo v deklaracijo srbske vlade takrat, ko je na ruski in francoski fronti grmelo tisoče topov, ko je avstrijska vojska besno bombardirala Beograd in naskakovala Srbijo od Save in Drine!

Poslej so se zanimali za slovensko usodo v bližnji bodočnost poleg tujih specialistov pred vsem srbski politiki in državniki. Povprečen Srbijanec ni imel dotihdob pravega pojma o nas, mnogi so nas zamenjavali s Slovaki in celo srbski geografi so na začetku stoletja rabili o naših mestih nemška imena (Cilli, Görz itd.).

Kako je prišlo do tega, da so bili v niško deklaracijo sprejeti Slovenci, ki jih prva izjava Srbije o vojnih ciljih in o narodnem osvobojenju sploh ne omenja?

Zasluga za to gre našemu rojaku dr. Niku Županiću, ki je bival že dolgo pred vojno v Srbiji. Tretjega dne po odklonitvi avstro-ogrskega ultimata je dr. Županić odpotoval v Niš in budno zasledoval usodni razvoj vojnih in političnih dogodkov. Ko je v Nišu čital proglas vrhovnega poveljstva srbske vojske in opazil, da smo Slovenci popolnoma pozabljeni, se je nemudoma obrnil do ministrskega predsednika in zunanjega ministra Pašića. Ko je povedal Pašićevemu tajniku, da bi hotel govoriti z ministrskim predsednikom o Slovincih, mu je Pašić sporočil, da ga v tej zadevi ne more sprejeti, ker bi bila vsaka beseda o tem prezgodnja.

Dr. Niko Županić pa ni miroval. Skušal je prepričati svojega prijatelja, tedanjega prosvetnega ministra Ljubo Jovanovića, da je treba upoštevati tudi Slovence. Jovanović je bil vseučiliški profesor in zgodovinar, zato je dr. Županić upravičeno upal, da se bo zainteresiral za našo zadevo. Minister Jovanović je naposled res priznal, da Jugoslavija brez Slovencev ne bi bila Jugoslavija, in je obljubil svojo pomoč. Takoj nato je Županić pridobil za svoj načrt zgodovinarja in državnika Stojana Novakovića in njegovega kuma Ljubo Kovačevića, člana srbske akademije znanosti. Tudi ta dva znanstvenika in državnika sta poprej le slabo poznala položaj Slovencev.

Sedaj se je akcija za sprejem Slovencev v osvobodilne načrte srbske vlade že utrdila in razširila. Za njo so se po argumentih dr. Županića zavzemali Voja Veljković, Stojan Protić in slavni geograf Jovan Cvijić. Velika opora jugoslovenskega pokreta je bil tudi pomočnik zunanjega ministra Jo-

ca Jovanović, poznejši poslanik v Londonu. Z njim se je dr. Županič večkrat sestajal in mu dajal podatke o Slovencih. Tak njegov elaborat so potem prevedli v francoščino in angleščino ter ga dajali poslanikom in drugim diplomatskim uradnikom, ki so odhajali v Pariz in London ter v Ameriko. Seveda so dr. Županiču pomagali tudi srbski novinarji in drugi kulturni delavci, zlasti direktor takratnih »Novosti« Savčić in menih Kaleniškega samostana Milan Mitić, ki je spisal celo serijo člankov o Slovencih.

Skupnemu naporu in delu dr. Županića in novih prijateljev našega osvobojenja gre zahvala, da je naposled Nikola Pašić spoznal pomen Slovencev za bodočo Jugoslavijo in nas sprejel v vladno deklaracijo.

Izjava srbske vlade dne 7. decembra 1914, je začrtala politiki Srbije novo smer. Samo na tej osnovi se je mogel pozneje ustanoviti »Jugoslovenski odbor v Londonu«, ki je s podporo srbske vlade intenzivno deloval za osvobojenje in ujedinjenje vseh Jugoslovenov od Soče do Vardarja, od Jadrana do Dunava.

Za nas Slovence je bila deklaracija srbske vlade pred dvajsetimi leti eden največjih dogodkov v vsej naši zgodovini. Nakazala je pot v bodočnost, izpremenila upe in sanjarije naših najboljših mož v vojni program ene izmed vojskujočih se držav. Čeprav je Srbija izvršila ta zgodovinski program s pomočjo svojih močnih zaveznikov, je vendar bila moralna sila njene izjave pred dvajsetimi leti ogromna zlasti za Slovence, ki so bili v antantnih deželah neznani. Mejniki habsburškega cesarstva so se globoko potresli in nad našo zgodovinsko usodo je posinila zarja svobode.«

Za ta jubilej niške deklaracije se je zanimala širša javnost spominjajoč se dr. Županića, bivšega člana »Jugoslo-

venskega odbora v Londonu«. Tako ga je n. pr. občina Gradac v Beli Krajini izbrala dne 9. XII. 1934 za svojega častnega občana. »Jutro« (od 14. XII. 1934) poroča o tem: »Dr. Niko Županić — častni občan občine Gradac. V proslavo 20 letnice niške deklaracije je imel odbor občine Gradac v Beli Krajini v stari šoli v Podzemlju slavnostno sejo, na kateri je izvolil svojega rojaka, bivšega ministra dr. Niko Županića, ravnatelja etnografskega muzeja v Ljubljani, kot prvobornika za osvobojenje in ujedinjenje Slovencev s Srbi in Hrvati za svojega častnega občana. V šolski učilnici, kjer je dr. Županić prejemal prve nauke, je predsednik občine g. Peter Pezdirc razložil občinskim odbornikom veliki pomen niške deklaracije in zasluge dr. N. Županića. Na predlog gosp. župana je nato občinski odbor soglasno izvolil g. dr. N. Županića za častnega občana občine Gradac v Beli Krajini, da s tem dokumentira svoje priznanje in hvaležnost možu, nesebičnemu propagatorju jugoslovenstva v najtežjih zgodovinskih časih.«

Jože Rus, Kralji dinastije Svevladičev — najstarejši skupni vladarji Hrvatov in Srbov 454—614; 8^o, str. 207, Univerzitetna tiskarna J. Blasnika nasl., Ljubljana 1931.

Naslovi pisanih del povedo njihovo vsebino na najkrajši način in kakor v našem primeru napoveduje avtor, bi imela biti dinastija Svevladičev najstarejša dinastija Hrvatov in Srbov v dobi 454—614 po Kr. S tem se napoveduje novost, naravnost senzacionalno odkritje na polju jugoslovenske zgodovine, ki v veliko draži radovednost strokovnjaka in povprečnega intelektualca. Določitev časa vladanja te do sedaj nepoznane dinastije na leta natančno pa stopnjuje radovednost do nestrpnosti, ker je doba jugoslovenske zgodovine V.—VII. stoletja temna zaradi

siromaštva izvirov. Celo za VIII. stoletje se redko najde kak siguran dogodek in njegova letnica. Tako bi mogel čitalec Rusovega dela pomisliti v prvem trenutku, da je avtor našel kake nove, do sedaj nepoznane izvore, ali pa, da je na izredno ostroumen način pretolmačil do sedaj poznane historične dokumente. Na vsak način zahteva pretenciozni naslov knjige mnogo od pisatelja, ako noče doživeti razočaranja pri znanstveni kritiki.

Avtor piše takoj v uvodu, da je imela paleo-etnologija opraviti samo s Trako-Illiri in Kelti, kot z narodnimi masami, a z Grki in Rimljani kot višjima socialnima in upravnima slojema. To ne stoji, ker se je že večkrat pisalo celo v domači paleo-etnologiji, da so pred prihodom indoevropskih Tračanov in Ilirov stanovali na tleh današnje Jugoslavije alarodski (jafetitski) rodovi, ki jih znanost zaznamuje skupno kot Pelazge. To nearijsko prebivalstvo pa je le navidezno izumrlo, ker se še danes latentno v izvestni meri krvno manifestira v Jugoslovanih (cf. N. Županić, *Tragom za Pelazgima*, Zagreb 1922; *Les premiers habitants de pays Yougoslaves*, Paris 1919). Zgodovinar lahko govori o Rimljanih, etnolog pa pozna Italike odnosno Latine. Umestna pa je trditev, da množstvo malih regionalnih antropogeografskih celic na prostranem, klimatsko in pedološko neugodnem gorskem področju Dinarskega Krasa ni moglo biti po sebi zaželeni cilj velikim osvojevalcem in zmagovalcem ljudstva in da čisto niso smatrali za vredno, prelivati kri za to malo prikupljivo ozemlje. Zato je razumljivo, če antični historiki in kronisti zelo redko omenjajo dinarske dežele. Stara Dalmacija s svojimi gorami, malimi kotlinami in ozkimi rečnimi dolinami je nudila boljše pogoje za mirno življenje malih družin in za čuvanje starih ljudskih kultur in etničnih posebnosti.

Odkritje starokrščanske cerkve v Brezi (22 km severovzhodno od Sarajeva)

je dalo g. Rusu povod, da predpostavlja etnografsko in kulturno življenje Vzhodnih Gotov na tleh antične Dalmacije pred in do vladanju kralja Teoderika „Velikega“, ker da je dr. Čeremošnik tam odkril zgradbe z atributi gotskega stavbnega sloga. Posebno se poziva na rune, vdolbene na cerkvene stebre, ki naj predstavljajo gotski alfabet. No, kdor ima priliko opazovati arhitektonske ostanke cerkve iz Breze, ki pripadajo verjetno kraju V. stoletja po Kr., bo težko na njih našel svojstva gotskega sloga, četudi morda napis predstavlja gotski alfabet.

G. Rusu je tako imenovani Letopis Popa Dukljanina (glava I—V) najvažnejši izvor za historijo Gotov v Dalmaciji, četudi njen najnovejši komentator, Ferdo Šišić, popolnoma nasprotnega mišljenja, da nima namreč ime Got pri Dukljaninu nikake neposredne zveze z istinitimi Goti in da ima samo simbolično značenje za barbarskega napadalca, osvajalca tujega imetja, heretika in malikovalca. Pojem Got je po Račkem in Šišiću prenešen na Slovence kot naslednike Gotov v Dalmaciji, ki so nekoliko kasneje istotako vpadli v to ozemlje in ga oteli tamošnjim Romanom. Avtor stavi F. Šišiću vprašanje, kaj je treba razumeti pod začetkom zgodovine Hrvatov in Srbov, da li IX. stoletje, ko se prvič javlja ime Hrvat in Srbin na pisanih dokumentih: ali megleno vreme bizantinskega carja Heraklija (610—641) ali predslovenska doba Dalmacije, na katero pokazuje tradicija domačih kronik? Avtor misli dokazati, da je treba iskati začetek hrvatske in srbske zgodovine že v predslovenski dobi te dežele (str. 16).

Po bitki na reki Netadu (454 po Kr.) se začne politično življenje države Vzhodnih Gotov (Greutungov) v Panoniji, katero jim je kot federatom formalno dodelil car Markijan. Oblast nad posameznimi deli te vazalne države so si razdelili bratje iz dinastije Amalovičev: Valamer, Teodimer in Vidimer, sinovi Vandalarija, brata nekdanjega kralja Torismunda iz časa

pred padcem pod Hune. Po razlagi Jordanisa po g. Rusu, je Valamer vladal v Sremu, Teodimer okoli Blatnega jezera in v ozemlju severno od tega jezera, Vidimer pa v Slavoniji, bosanski Posavini in še dalje proti zapadu. Jordanisova Aqua nigra znači pri g. Rusu porečje Kolubare, kjer se je nahajala trojna meja izmed rimskih provinc Dalmacije, Mezije in Panonije. Avtorju razprave pada v oči, da omenja dalmatinska tradicija v lib gothorum popa Dukljanina tri brate, gotske kralje, četudi jim daje drugačna imena: starejši se je imenoval Brus (hrvatska redakcija Bris), srednji Tottila (Totila) in najmlajši Ostroylus (Stroil), medtem ko je bilo njihovemu očetu ime Sueuladus (Sviholad). Mlajša brata sta odšla v vojno, a starejši je ostal doma v svoji zemlji na severu. Najprej sta brata osvojila Panonijo, zatem pa si je Ostroil sam pridobil Prevalitano (Črno goro) po hudih bojih v Iliriji in Dalmaciji. Avtor sprejema tolmačenje D. Farlati-ja (Illyricum Sacrum), da panonsko-dalmatinski Totila ni istoveten s Totilo, kraljem italjskih Gotov (541–552), ampak da je živel poprej in da se je boril skupno s svojim bratom Ostroilom v bitki štirih kraljev proti pristašem Odoakerja, kralja Italije (476 do 489). G. Rus trdi, da se stvarna vsebina obeh izvorov, Jordanisa in Dukljanina pokriva in ujema ter postavlja enačbo vladarskih imen: Sueuladus (Sviholad) = Vandalaris; sinovi: Brus (Bris) = Valamer, Ostroylus (Stroil) = Theodimer, Totilla = Vidimer. Ali že sam pop Dukljanin dela težave v kronološkem pogledu, ko veli, da so omenjeni panonsko-dalmatinski kralji vladali v dobi carja Anastazija in papeža Gelazija (492 do 496), medtem ko je poslednji teh Jordanisovih kraljev, Tedemir, umrl leta 475. Kaj naj dalje storimo z enačbami imen kraljev, ki bi imele značiti Dukljaninove prevode Jordanisovih imen? Po današnjem stanju germanistike Vandalaris ne bi značil Svevlad, ampak verjetno

Vandalovojin „Vandalenkämpfer“ zaradi česar bi bil že sam naslov knjige: Kralji dinastije Svevladičev pogrešen. Jordanisov Valamer je ime, zloženo iz germ. vala + mer (mir). Koren vala izhaja iz got. walis „izbran, priljubljen“ in waljan „izbirati“, kar nima nič skupnega z imenom Brus (Bris). Jordanisov Theodimer predstavlja prav tako ime, zloženo iz dveh besed: Theude + miro (zap. nem mēro, maro); theude je često zloženka pri germ. imenih (Theuda, Theudis, Theodebertus, Theudelinda etc.) in je got. izvora thiuda „narod“, — torej Theodimer „Ljudomir“ ali nekaj podobnega, no nikakor Stroil.

Nadalje omenja g. Rus po Jordanisu bitko na reki Boliji (ad amnem Bolia in Pannoniis), v kateri so Goti pod vodstvom kraljevskih bratov Teodimira in Vidimira zmagali nad vojsko zaveznikov (Suabov pod vodstvom Hunimunda, Sarmatov pod Beukom in Babajem, Skirov, Gepidov, Rugov) in to leta 471. po mišljenju avtorja. G. Rus dopolnjuje izvesni napis na sledeči način: viam ad Ba[liam flu]men quod dividit Bis[tue] [a Bal]ibus a Salonis munit per millia passuum CLVIII. Ta cesta ni imela svoj začetek v Saloni, prvi g. Rus, ampak v Boliji, nekje na sredini glavne poti Salona—Servitium (Bosanska Gradiška) in je vodila skozi veliko vsedlino, ki jo tvorijo: gornja Sana, gornji Vrba in gornja Bosna (prometne zveze izmed Sarajeva, Travnika, Jajca in Ključa). Reko Bolijo išče avtor med južnimi, bosanskimi pritoki Save in ker bi se imela cesta Salona—Baloie—Servitium v dalmatinskem Posavju dotakniti samo Sane in Vrba, bi imela biti ena od teh Baloie. Odločil se je za Sano, češ, da je ta izgubila svoje antično ime, ker da so Hrvati prinesli novo iz Galicije. Vprav višinsko koto Prizrengrad (Δ 709 m) na Sani smatra avtor za grad Baloie—Bolia. Kombinacija, Bolia = Sana pada, ker je avtorjevo tolmačenje gornjega napisa od Ba[]men že epigrafski iz tehničnih

ozirov nemogoče, ker je pri imenu reke več prostora kot za 4 črke, da ne govorim o drugih zablodah. Moralo bi se čitati ad Batinum flumen, a to znači najverjetnejše reko Bosno in ne Sano. Vara se g. Rus, če misli, da ime Sana ne more biti antično in da so reko tako prozvali šele Hrvati, spominjajoč se gališkega Sana v stari domovini (Zakarpattju), kjer je ime reke Sane verjetno predarijevske in ga zategadelj nahajamo med antičnimi imeni rek v severozapadni Galiji (Belgiji): Sana n pritek reke Šelde. Torej niso baš tako čisti in bistri sledovi zgodovinskih dogodkov in potov pri Jordanisu in Dukljaninu, v kolikor bi se imeli nanašati na selitev Gotov v Dalmacijo, kakor trdi in ponavlja g. Rus.

Avtorju leži posebno na srcu, da dokazuje permanentnost bivanja Gotov v Panoniji in v notranjosti Dalmacije, v Bosni, pa pravi, da je del tega naroda ostal v Panoniji, ko se je .leta. 483. kralj Teoderik pomiril z Bizancom in odpeljal svoje Gote v Doljno Mezijo in si izbral mesto Novae za svojo prestolnico. Dalje piše g. Rus: „Poprej smo spoznali, da je bila zagorska Dalmacija v dejanski posesti Gotov že po bitki štirih kraljev, dočim so vladali primorju po vrsti, drug za drugim Marcelin, J. Nepos, a od 481. Odoaker. Na podlagi sklenjene pogodbe s cesarjem Zenonom je dobil Teoderik zakonito pravo, da zavlada, kakor ostalim deželam Odoakerjevim, tako tudi bivši rimski Dalmaciji v njenih starih mejah. Črta od Singiduna tja proti jugu k morju je dobila nalogo, da loči Balkanski polotok prilično na dva dela, na bizantinski vzhod in gotski zahod. In ker je bila notranjost Dalmacije naseljena z Goti, Teoderika ob selitvi Gotov ni prav nič mikalo, da jih spravi s seboj v Italijo. — — — „Teodorikovega pohoda v Italijo potemtakem ne smemo smatrati, da je bil istoveten s kakšno znatno izselitvijo gotskega naroda iz Dinarskih dežel.“ — — — „Tudi Čeremošnikova iz-

kopavanja nam obetajo v tem vprašanju zanimivih pojasnil“ (str. 57). Vse to je lepo in krasno, ali ni dokazov za to važno zgodovinsko-etnološko trditev. G. Rus bi hotel, da so Goti svi i svuda: i v Bosni i v Dalmaciji i v Panoniji i v Dolnji Meziji i v Epiru i v Italiji. Ali odkod jemati? Germanski narodi, posebno Goti, niso ljubili poljedelstva, ampak rop in osvajanje tujih dežel in blaga. Oni so bili vojščaki in niso bili mnogobrojni. Kot vojake jih je vezala stroga disciplina ter so v prvem redu poslušali povelja svojih kraljev, vrhovnih zapovednikov. Verjetno je kje v Iliriku ostala kaka gotska sporadična naselbina ali rodbina — v prvem redu male posadke in upravni organi — ali vse to je moralo biti neznatno v primeri s preostalimi Iliroromani (Vlahi). Ker, če bi bili zaostali Goti številčno močni, bi bili ostavili sledove i v zgodovini i v etnografiji i v lingvistiki i v antropologiji, kakor je to bil slučaj z Vlaha. Maloštevni ostanki Gotov očuvali so se na Krimu tam do XVI. stoletja! Če prej ne, to bi sigurno v času gotsko-bizantinskih vojn v Italiji (534—555) gotski kralji pozvali poslednje svoje rojake iz Dalmacije v boj proti Belizarju, za obrambo domovine! Naivno je trditi, da je pri odhodu Teoderika v Italijo ostal izvesten del v notranjosti Dalmacije, češ, ker jim je bila Bosna ljubša od lepe in bogate Italije (str. 56)! Isti neugoden učinek delajo ponovna pozivanja na izkopine dr. Čeremošnika v Brezi in na njegova bodoča odkritja, ki bodo v korist gotskega značaja Bosne!?

Avtor imenuje Teoderika „Velikega“, kralja Italije in Dalmacije Svevlada II. in po popu Dukljaninu bi ta imel biti oče vladarja Silimira, no zgodovina to negira, ker Teoderik sploh ni imel sina, ampak tri hčere. Iz zagate si pomore avtor s pripombo: ta napaka nam je obenem dokaz, da je moral imeti pisatelj na razpolago samo spisek vladarjev, ne

pa kakšno genealogijo vladarske rodbine. Zato nam vrsto vladarjev gotskega rodu nadaljuje po načelu: kolikor vladarjev, toliko očetov oziroma sinov, kar slepo in v neprekinjeni vrsti (str. 70). Ker je našemu avtorju dragoceni in zanesljivi pop Dukljanin „slepo“ navajal gotske vladarje, mu mi ne moremo verovati!

Avtor je krivo poučen o značaju in vzgoji kralja Teoderika, ko piše, da je bil „nežno-bizantinsko vzgojen“, oni isti Teoderik, ki je dal ubiti filozofa Boecija in ki je lastnoročno iz čistega miru porinil meč v prsa kralju Odoaker-ju, svojemu tovarišu na prestolu!

Izza vladanja Silimira bi imeli po g. Rusu Sloveni prvokrat vpasti na tla Balkanskega polotoka (Replevit terram multitudinis Sclavorum, „I tako opet napuni zemljo hrvatsku“) pod carjem Justinijanom I., ki mu je baje dajal pomoč z namenom, da postane iz regionalnega župana kralj vseh Gotov v Dalmaciji. To sklepa g. Rus na osnovi izvestnih „indicij“, ker Dukljanin o tem nič ne ve! Silimir bi imel vladati v letih 550–570 in imel ga je naslediti sin Vladin. Ta gotska politična obnova je morala kmalu spremeniti iz osnove svojo bitnost in fiziognomijo zaradi prihoda Srbov in Hrvatov, in to izza vladanja Silimira in Vladina. Ta zgodovinski prelom se je, kakor trdi avtor, izvršil leta 598 po Kr. (str. 72, 73). Ubogi Dukljanin se je nenkrat znašel v Prokrustovi postelji! Zdaj se ga nategava, zdaj zopet skrajšuje! Silimir je umrl po računu g. Rusa leta 570. pa je vendar pozneje dočakal prihod Srbov in Hrvatov v svojo državo l. 598!? Prava zgodovina, pisana na osnovi zanesljivih virov, pa ne pozna ni Silimira ni Vladina, a še manj ve povedati o naselitvi Srbov in Hrvatov v Iliriku leta 598.

Mimogrede predstavi avtor politično situacijo ob srednjem Dunavu, na Češkem, v Moravi in v Panoniji v začetku vlade carja Justinijana I. Ker so držali Dacijo

silni Gepidi v oblasti, Panonijo pa Teoderik „Veliki“, so mogli Longobardi napredovati samo v severozapadni smeri. Objasnjuje opustitev Češkega (Bojoheimum) s strani markomanskih Bojavarov in njihovo naselitev na Bavarskem iz razlogov, da so bili iztisnjeni od Longobardov. Šele Teoderikova smrt in sledeče neprilike na gotskem dvoru v Raveni so vstvarile možnost Longobardom in Bavarcem, da so nadaljevali svoje pomicanje v smeri južno od Dunava. Vendar misli avtor, da okoli leta 526. večina Longobardov ni bila zapustila Češkega in da je njihov kralj Vaho († 5:9) takrat še imel tam svojo prestolnico. Šele l. 546 bi bili imeli Longobardi prenesti težišče svoje oblasti v Panonijo, naravno s formalnim dovoljenjem Bizantije, kjer so živeli v tradicionalnem sovraštvu z Gepidi do l. 567, ko je bila uničena država poslednjih.

Na južni strani Karpatov, na Slovaškem, so Slovani bolj in bolj pritiskali na periferne longobardske postojanke posebno po smrti Teoderika „Velikega“ in stopanja Justinijana I. na prestol. Verjetno so Longobardi opustili ta oddaljena oporišča, ker so vrgli oko na Italijo, ščuvani od Bizanca v sovražnem razpoloženju proti Gotom. Izgleda, da so tedaj izpraznili slovaške predele Kvadi, Skiri in Svebi, ker jih pri Alboinovi selitvi v Italijo omenja Pavel Diacon. Ali na ozemlju Šlezije in zapadne Galicije so tedaj sedeli Hrvati in to Hrvati neslovanskega pokoljenja, kakor trdi naš avtor. Te Hrvate da omenja staroangleška pesem „Widsithlied“ preko imena Wisthlawud (gozd Vislanov). Na istem ozemlju da navaja Jordanis (l. 550) Venede, ki da so imeli biti prvotno Kelti, pa so Slovani to ime nasledili in sprejeli. Ti vislanski Venedi, ki bi imeli stanovati okoli leta 600 na severni strani Karpatov, so odšli na dinarski jug, in to da so bili vislanski Hrvati (str. 96). Avtor veruje narodni pesmi in črpa iz nje vislansko zgodovino. Ista staroangleška pesem „Wid-

sithlied“, ki opeva šumo Vislanov, navaja i tamošnji narod, nazivajoč ga Hraedas, ki vodi borbo proti Atili. Pod imenom Atila pa da bi morali razumeti vse narode, ki so udarjali iz sarmatskih nižin na srednjo Evropo. Posebno so to bili Slovani.

Narod Hraedas je imel biti germanskega pokolenja in vsebina Hervarasage pokazuje na te kraje, posebno v pesmi omenjeni Karpati, v obliki Harfadafjoll, ker ta oblika da znači Hrvatske planine. Na te Hrvate gotskega pokolenja da so pritisnili Slovani pri ekspanziji proti zahodu in da so bile okoli leta 500 borbe dosegle svoj vrhunec. Odjek teh bojev je projiciran v omenjenih germanskih eposih (str. 97). Da bo konfuzija povečana, imenuje avtor one vislanske Gote tudi Ljahe, ki so predstavljali ljudsko obrambno pregrado proti valovom slovanske selitve v zapadni smeri. Ti Ljahi = Goti = Hraedas = Hrvati itd. so bili toliko vstrajni, da so decenije in decenije ne samo odbijali napade istočnih neprijateljev, ampak tudi obvarovali porečje Odre in Labe pred poplavo Slovanov.

Brez sumnje krije čisto narodna tradicija, zabeležena v obliki narodne pesmi ali pripovedke, v sebi zgodovinsko zrno, ali če ga zgodovinar išče odstranjujoč vse nepristne lupine fantazije, mora biti skrajno previden in oborožen z množino znanstvenih disciplin. Pajčevinasto zgodovinsko zgradbo g. Rusa ruši iz temelja že samo novo priznanje in tolmačenje Harfadafjoll (E. Schwarz) kot Handa — Hanada — ali Hanada-fjoll. Vse gori navedene etnološke enačbe bi se moralo rešiti in trditve dokazati, ali dokazov od nikoder ni.

Dalje navaja avtor vpade Slovanov in Antov na Balkan in pripoveduje, da se Gepidi niso protivili njihovemu prehodu, ampak da so jim celo pomagali pri napadalnih podjetjih. Pri tem moramo ugotoviti, da avtorjevi navodi letnic niso točni. Tako n. pr. piše avtor, da je leta 550. vpadlo

3000 Slovanov preko Dunava in Heura (!), verjetno srbske Morave (!), na bizantinska tla. Tedaj so bila tla Ilirika in Trakije polna nepokopanih mrličev (str. 104). Navajajoč izvor, beleži avtor Prokopiusa, VIII, 40, 7, ne da bi povedal dotično delo bizantinskega historiografa. Ta pohod Slovanov pa je bil izvršen leta 549., t. j. v petnajstem letu gotske vojne, kakor piše Prokopij. Čitalec res ne ve, kaj si naj misli pod citatom g. Rusa, namreč pod „Prokopius, VIII, 40, 7, ker je ta bizantinski historiograf napisal več del? Avtor bi bil moral navesti Prokopijevo delo, iz katerega je vzel omenjeni zgodovinski dogodek, označiti knjigo ter poglavje. V istini govori Prokopij o gornjem dogodku v svojem delu „De bello Gothico, III, c. 38: „Υπό τούτων τὸν χρόνον στρατεύμα τῶν Σκλαβηρῶν οὐ πλεον ἢ ἐς τοὺς χίλιους ἀγηγεόμενον, ποταμὸν τε Ἰσθρον, οὐδενὸς σφισιν ἀντιστατοῦντος, διέβησαν, καὶ πόνῳ οὐδενὶ ποταμῶν Ἐῦρον εὐθὺς διαβάντες δίχα ἐγένοντο, e. c. Avtorjeva reka Heura (sic) bi imela tedaj v istini pomeniti reko ποταμὸς Ἐῦρος in to je Hebrus v Trakiji, ki se danes zove Marica a ne „srpska Morava“. Zaradi tega ni baš najtočnejše, ko piše (str. 104) avtor: „Našteti vpadi so se izvršili pač po želji Gepidov, ki so bili v silnih škripcih, posebno ker se da iz njihove geografije sklepati, da so ti vpadi držali le skozi široko odprta vrata, ki jih odpira na Balkan srpska Morava; vsaka drugačna kombinacija glede izhodišča in smeri teh pohodov je napačna.“

Za tem je opisan prihod Obrov (Avarov) iz južne Rusije in od dolnjega Dunava po letu 557 v Zakarpatje in odtod njihovo napredovanje do mej frankovske države, ki so jo dosegli leta 563. Na tem potu so Obri pregazili najprej Ante, zatem Dudljebe in naposled visjanske Hrvate, tako da se je del njih odselil na jug skupno s Slovenci. Tedaj da je nastala dijaspora hrvatskega imena, številna kakor dudljebska (str. 112).

Leta 566. so Longobardi sklenili zvezo z Obri pod težkimi pogoji proti Gepidom, ki so še istega leta izgubili bitko, kralja in državo. Obri so mogli priti iz Zakarpatja v srednje Podunavje tako, da so obšli zapadne Karpatate in se spustili čez prelaze samih Karpatov v Veliko Ogrsko nižino (Alföld), ki leži 280 km po dolgem in 100 km v širino med Dunavom in Tiso. Gepidi so se umaknili v erdeljski planinski svet, Longobardi pa so zapustili 1. aprila 568 Panonijo in se napotili v Italijo. Izpraznjeno Panonijo je zasedel avarski kagan Bajan pod pogojem, da jo vrne Longobardom, če bi ne mogli osvojiti Italije.

V nadaljevanju razprave avtor polemizira proti tako zvani historični praznini VII. in VIII. stoletja hrvatske in srbske zgodovine, ki se jo uporablja kot najmočnejši dokaz proti tezi, da so bili Srbi in Hrvati na začetku svoje zgodovine na Balkanskem polotoku osvajaalne družine in da niso bili samo deli izvestne velike slovenske množice, ki še dolgo ni mislila na osnovanje organiziranih držav. „Pored toga, zar je moguće zamisliti carsku Dalmaciju, u stvari tek nekoliko slabo naseljenih varoši i otoka u neposrednom susjedstvu organizovane osvajačke države? Upravo ta Dalmacija treba da je močan dokaz, da je u njenom zaledju vladao patrijarhalni život „u demokratiji“, bolje reći u anarhiji čitav VII i VIII vijek“. Na to kritiko F. Šišića, s katero hoče omalovažiti nazore pristašev Konstantina Porfirogenita, odgovarja g. Rus konkretno in točno pokazujoč na morfološke in druge geografske prilike iztočnega dela Balkanskega polotoka, ki je popolnoma drugačne narave kot je Ilirik. Medtem ko je to ozemlje brdovito in razkosano na veliko število manjših kotlin in dolin, s čemur je od prirode favoriziran politični in zgodovinski regijonalizem in historični konservatizem, je pa širokogruda Trakija s svojimi prostornimi poljanami in odprtimi cestami omogočila in pospeševala kretanje vojaško

organiziranih narodov, ki so napadli Bizantijo in se udeležili življenja svetske zgodovine. Čim so Bolgari zasedli severno podunavsko Trakijo, vstvarili so močno enotno državo, ki je varovala svojo nezavisnost od Bizanca. Na drugi strani pa je Ilirik s svojo razbito plastiko površine nudil odmor prejšnjim stanovalcem v oddaljenosti od Carigrada, nudil je pribežališče ostankom starih narodov in plemen ter predstavljal tako rekoč kotel za etnično predivanje in pribiranje obnovljenih sil. Bizantija, piše g. Rus, je imela dalmatinske otoke v svoji oblasti, ker jih je rabila kot pomorska sila za pomožne postojanke v Jadranu, ako je hotela držati Raveno in Venecijo. Medtem pa so Bizantinci opustili Salono (Solin) in kopno Dalmacije, ker je bilo vezano bolj na hrvatsko Zagorje in ker niso hoteli prenašati obilnih žrtev in krvi in novcu. V tem dajem prav g. Rusu in naglašam, da je razkosana površina Ilirika v prvem redu preprečila, da ustanove osvajaalne družine Hrvatov in Srbov takoj po prihodu močni državi, kakor je bila Bolgarija. K temu pripominjam, da so tudi Grki (Heleni) osvojili okoli polovice II. tisočletja pr. Kr. južni del Balkanskega polotoka ali do vstvarjenja ene ali dveh velikih držav ni prišlo ves čas do Filipa II. in njegovega sina Aleksandra „Velikega“, ker je relief zemlje oviral konsolidacijo državotvornih sil. Sicer pa sam Konstantin Porfirogenit pripoveduje, da so prišli Hrvati v Ilirik razdeljeni pod vodstvom petih bratov in dveh sester, kar bi značilo, da so si takoj v začetku razdelili med seboj osvojeno ozemlje. Šele čas in nevarnost za obstanek, kakor tudi inicijativa državniško sposobnih mož, so dovedli do koncentracije sil pri Hrvatih in Srbih.

V 20. glavi „Moja gotska teorija“ avtor ponovno predpostavlja gotsko prebivalstvo Dalmacije s svojima vladarjema Silimirom in Vladinom. Pod slednjim so se, piše g. Rus, vselili Sloveni in gotski Hrvati (torej ljudski val german-

skih Gotov) v Dalmacijo, tako da so Goti došljaki pojačali starejši sloj, medtem ko so se Sloveni zadovoljili s pasivno vlogo, da jim gospodarijo Goti kot vladarji in plemstvo. Ali morala je prenehati oblast Avarov, kar se je zgodilo leta 598., in od tedaj se je začela nova država imenovati Hrvatija (134). „Ker je starinsko prebivalstvo presešlo novoselce in jim zavlado iz položaja defenzivnosti, naglašata torej moja teorija defenzivno osvajaštvo starincev nad prišleki Osvajaštvo te vrste pa v glavnem le ni nikakšno delo bojnega orožja, zaradi tega ga je zgodovina opazila in zapisala samo pri redko kateremu narodu (str. 136). — — — In glej, tukaj v daljni zagorski Dalmaciji, je prišel roj Hrvatov nepričakovano v srečen položaj, da služi sebi in svojim slovenskim tovašem za tolmača pred Vladinovimi Goti,“ (str. 149). Na tak način in po taki evoluciji, misli avtor, da so vstvarjeni temelji hrvatske narodnosti. No, to so svobodne misli, ali stvarnosti in dokazov ni.

Na kraju poskuša avtor razodeti značenje imena Hrvat: „da pa hočem jaz za konec knjige pokazati etimološkemu razlaganju hrvaškega imena novo, doslej nehojeno pot, najdem zato povod v dejstvu, da sem spravlil gledaje v mračne čase prvih začetkov hrvaštva tudi na nove vidike, ki kažejo odločno germansko smer“ (str. 200). Pri navodu literature o etimologiji hrvatskega imena g. Rus zavrača vsa dosedanja tolmačenja pa veli ustavljen pri imenu *γοροάθως* in *γοροβάθως* iz Tanaisa na ustju Dona (II. ali III. stoletje po Kr.), da to ime ne more značiti Hrvata slovenskega pokolenja, ker v onem času ni bilo Slovenov ob izlivu Dona v Azovsko morje. Na to se more pripomniti, da tudi še v V. stoletju po Kr. res ni bilo Slovenov v porečju Kubana v Kavkaziji, ali vsekakor so tam živeli neslovenski nositelji imena Bolgar, ki je bilo potem v zgodnjem srednjem veku po zavojevanju vsiljeno Slovenom Trakije, kjer je ostalo do današnjega dne. To

isto se je lahko zgodilo tudi od strani kavkaških Hrvatov (*γοροάθως*); Za Srbe je tak primer dokazan;* kar je M. Šufraj ostroumni jugoslovanski zgodovinar, ponovno potrdil v svojih kritičnih prikazih.

Avtor prinaša kot močan dokaz za istovetnost Hrvatov z Goti imenik narodnih plemen (str. 203). Trdi po Raszmannu, da Greutungi niso identični z Ostrogoti, ampak, da predstavljajo dve gotski plemeni. Ko so se namreč Ostrogoti l. 454. (Austragutans) preselili v Panonijo, so stopili v zajednico z Greuthungi ter si izbrali vladarje iz greuthunške dinastije Amalovičev. Kaj znači ime Greuthung? Avtor navaja hipoteze raznih lingvistov: S. Feist sluti v Greuthungih pontijske primorce; G. Schütte kliče na pomoč staro germansko tradicijo, ki naziva Gote Hredgotan, kralja Ermanatika pa „Hredcyning“ in prihaja na misel, kakor da bi značil sestavni del „Hred“ samo pridevek za poveličanje gotskega imena (ethnischer Prunkpräfix der Goten); slično je pisal Heinzel (Sitzungsber. Akad. Wien 119, 27) da namreč izhaja ime Greutung, Hraedas od starogermanskega korena hrôths „slava“. Avtor pa ne pomišlja dosti in trdi na osnovi navedenih etimoloških poskusov in ugibanj, da je grški *γοροάθως* iz Tanaisa najstarejši primer samostojne upotrebe imena „Hraedas“. Mi pa smo mišljenja, da nam gornja etimološka tolmačenja ne bi mogla poslužiti za enačbo Got = Hrvat, četudi bi bilo katero od njih pravilno, ker nam ne morejo fantastične epizode in pripovedke iz anglosaksonske, narodne epike služiti, kar tebi nič meni nič za zgodovinska dejstva, na katere bi mogel avtor opirati zgradbo svoje razprave. Moralo bi se najprej vse fantastično odlučiti in najti pravo zgodovinsko zrno. To pa je zelo težka in kočljiva stvar.

Vežanje imena Hraedas iz anglosaksonske tradicije za grški pisano ime

* Niko Županič, Srbi Plinija in Ptolemeja, Beograd 1922.

χοροὸς iz Azijske Sarmatije, in to iz II. ali III. stoletja po Kr., je pač preveč drzen skok v negotovost.

V zgornjem porečju Visle zgodovina sploh ne pozna Gotov in zaradi tega morajo biti zavrnjene kombinacije z njihovim tamošnjim bivanjem in njihovim imenom, posebno pa fantastična identifikacija Gotov s Hrvati.

V dobro se lahko zaračuna g. avtorju, da je pisal svojo razpravo s pogledom uprtim na fizikalčno karto Zakarpatja in Balkanskega polotoka. **N. Županič.**

Razstava ženskih ročnih del
v Narodnem muzeju v Ljubljani.

Morda je ravno sodobno dinamično ozračje našega življenja zelo primerno za razstave zgodovinskih predmetov. Iz takih razstav nam je najlažje primerjati mišljenje in snovanje naših pradedov s stremljenji današnjega rodu, ki je podoben brezčutnemu stroju, drvečemu v prepad, in od katerega ne bo nikakih odmevov naše prave civilizacije in kulture.

Glavna tipa današnjega človeka, ki predstavljata naš rod sta: človek utrujen od duhomornih in neprestanih gmočnih skrbi in človek, utrujen od luksusa. Ta dva tipa stojita nasproti človeku preteklega dobe, ki je bil v sebi uravnovešen, je imel v srcu harmonijo in je živel resnično, naravno življenje, potekajoče v harmoničnem tempu. Pa baš to ravnotežje življenja ga je usposobilo za pravilno in logično pot v vsakdanjem mehničnem delu, kakor tudi v umetnosti ali umetnem obrtu. Zlasti žena baročne in bidermayerske dobe je hodila po tej zlati srednji poti. Njena potrpežljivost, vztrajnost, predvsem pa prirojen smisel za filigransko delo, nam pri pregledu in opazovanju predmetov pričajo, kako umerjeno se je udejstvovala v davnih dneh nežna ženska roka.

Na razstavi, ki jo je priredilo letošnje »Splošno žensko društvo« v ljubljanskem narodnem muzeju, smo imeli priliko poglobiti se in prepričati se o vzornem ženskem ročnem delu preteklih dob na raznih področjih umetnosti in obrti.

V treh sobah bivše muzejske galerije slik so razstavile marljive prirediteljice pisani nebroj vezenin, čipk, aplikacij, slik, miniatur, vzorčnikov, dela iz biserne matice, narodnega blaga itd. Ni sicer to gradivo razvrščeno strogo sistematično po zgodovinskem razvoju, kar je bil prvotni namen prirediteljic, pač pa dovolj pregledno glede na prostor in kratek čas zbiranja predmetov. Za izčrpno razstavo ženskih ročnih del po zgodovinskem razvoju, bi bilo potrebno mnogo več predpriprav, več časa za zbiranje, več sistematike, predvsem bi morali k so delovanju pritegniti več strokovnjakov. Pogrešali smo pri tej prireditvi predvsem naše odlične etnografe — strokovnjake gg. prof. Alberta Siča, ravnatelja B. Račiča in prof. Grebenca, kateri so s svojim praktičnim delom bolj koristili našemu narodopisju, nego marsikateri teoretiki te panoge umetnosti in obrti.

Razstavo je otvorila s kratkim in jedrnatim nagovorom dvorna dama ga. Fr. Tavčarjeva ter se zahvalila glavnim sotrudnicam gospe M. Lindtnerjevi, Leskovčevi, Verčonovi, Kobalovi in drugim. Razstavljeni predmeti so bili zbrani po vsem slov. ozemlju iz privatnih odličnih zbirk, tako predvsem večja kolekcija iz kamniškega priv. muzeja g. inšpektorja J. N. Sadnikarja, iz škofjeloškega in ljubljanskega uršulinskega samostana, Št. Jakobske cerkve ter iz etnografskega in narodnega muzeja, mnogo pa tudi od privatnih oseb.

Otvoritve se je udeležilo odlično obč. kakor: župan dr. Puc s soprogo,

zastopnik bana g. Ribičič, predsednik Narodne galerije dr. F. Windischer, kanonik V. Volc, predsednica g. Pirkmajerjeva, gospa Gromova, ravnatelj dr. Mal, konservator dr. Stele, msgr. Steska, časnikar A. Gaber, itd.

kelih, velumi in patene iz uršulinskega samostana in bogate vezenine iz srede 18. stol. iz stiškega samostana.

Še dokaj dobro so bile zastopane umetnice miniatur in vezenih slikic. Miniature gospe Kastel-Obereignerjeve



Narodne vezenine od Sv. Križa nad Jesenicami.

Vsa razstava je bila razdeljena v tri oddelke, odnosno sobe. V glavni, veliki sobi na levo je bila razvrščena cerkvena umetnost in povečini ročna dela meščanske kaste iz dobe Bidermayer: mašni plašči iz cerkve sv. Jakoba so posebne vezilne umetnine v zlatu in srebru z baročnimi motivi, zlasti zanimiv je plašč z začetnicami K J G V L. Monsignor Steska je razrešil to uganko: **Katarine Josephine, Gräfin von Lichtenberg**. Najlepši in najzanimivejši pa je star fragment mašnega plašča iz gotske dobe. To je ornamentalni križ s figurami svetnikov in matere božje. Iz te dobe so bili razstavljeni tudi krasni prtichi za

so odlična remek dela te stroke, enako miniatures pokojne Ivane Kobilca in Henrike Šantel. Vmes so visela dela likovnih umetnic, kot Henrike Langusove in grofice Auerspergove. Omenjeni miniaturni izdelki so bili razvrščeni v dveh vitrinah sredi velike sobe. V njih so bile zbrane dragocene Bruselske čipke, aplikacije na tül, pahljače iz biserne matice in slike na pergament.

Kot rariteta je bil občudovan kos telovnika Napoleonovega sina, last gospe Laschenove. Krasni mošnjički, vezene listnice in druge drobnarije v perl-tehnik, največ in najlepše iz zbirke J. N. Sadnikarjeve, so dopolnjevale

te vitrine. Najfinejših ženskih in otroških vezenin je bilo nabranih toliko, da jih podrobno ne morem omenjati. Isto velja za prte, peče in pasove. Omenim naj pa med raznimi vzorčniki za vezenje zlasti vzorčnika Ane Jelovškove in Prešernove hčerke Ernestine Jelovškove iz l. 1854.; kakor tudi dve bidermeyerski obleki, prva iz zelene svile, kot prehod v narodno nošo, druga svetlo-modro svilena s temno modrimi rožami. Seveda smo videli tudi pisanice, modele za mali kruhek itd.

V srednjem predelu sobe pri vhodu je bilo razstavljeno narodopisno blago, ženskega ročnega dela, predvsem vezenine, baročne, empirske in bidermeyerske dobe. Sijajno se je tu odražala vitrina s formami avb. Tu se je posebno izvemala krasna ženitovanjska avba z vencem na kapi, par koroških zavijač, razni čelniki avbe žalujke, stara oblika res narodne bohinske zavijače, originalno ornamentiran svitek, pasovi i. dr. Zopet je bila večina teh predmetov iz zbirke kamniškega muzeja. Poleg vitrine je bil »žlahtni jopič« s cinobrasto podlogo iz kamniškega okraja. Posebnost je bila v tej sobi velika ročno šivana ornamentirana posteljna odeja, nekdanjih Kalanov na Visokom. V kotu pa oblika sobnega prostora, v kateri so bile postavljene figurine iz voska, zanimivo uniformirane, predstavljajoče sveto družino, last škofjeloškega samostana.

Videli smo slike na steklu, Izdelek Podnartovčeve Urše iz Selc, kateri ima svojo karakteristiko, navzlic kolektivni maniri. Razstavljeni namizni prti, prtíči, brisače, vezene z narodno ornamentiko, so bile pristne slovenske vezenine s posebno simpatijo do črnih vzorcev. Zelo zanimiva sta bila dva večja prta, očitvidno služeča za rojstne, svatbene ali mrliške obrede. Seveda pa ni bilo vse izrazito in tipično

narodno, kar smo videli v tem oddelku.

Moderna in ženska ročna dela so bila razstavljena v sobi na desno od vhoda. Tu so se posebno odlikovali izdelki državnega zavoda za žensko domačo obrt, ki so si priborili že evropski sloves. Razne blazine izvršene v rafiniranih, modernih tehnikah, čipke, kleklana dela, aplikacije itd. so tu izdajale sodobni okus in nivo ženskega ročnega dela. Opaziti pa je bilo več zanimanja za prej omenjene, narodne in historične umetnine, kar je najbrž tudi utemeljeno v dejstvu, da so moderni izdelki dandanes javnosti večkrat na vpogled, zlasti po raznih šolah in tudi trgovskih izložbah.

Ponavljam, kar sem uvodoma omenil, da je bila prireditelj te razstave srečna in hvalevredna zamisel, dasiravno ni bila izčrpno in strogo kronološko razporedena. Bolje pa je vseeno, da se obuja zanimanje občinstva z malo ali delno razstavo kakor pa sploh z nobeno.

Naša tekstilna ljudska umetnost pa potrebuje še nujnega in podrobnega znanstvenega študija, ker bi se morala ravnati na tem polju odstraniti mnoga nepravilna domnevanja glede starosti in izvornosti teh izdelkov, ki jih bo treba uvrstiti v pravilno kulturno-zgodovinsko skupnost.

Maksim Gaspari.

J. J. Mikkola, Der Name Wolga.
(Finnisch-ugrische Forschungen XX.)

Schlözer je prvi spoznal da znači rečno ime 'Pā pri Ptolemeju, Ra pri Amijanenu Marcelinu, 'Pāç pri Agateeru mordvinsko zaznamenovanje Volge. V mokša-dijalektu se to glasi Rava, v erza-govoru pa Rav, Ravo, kar pomeni »reka, morje«. Prosluli lingvist Mikkola isto trdi, da 'Pā, 'Pāç in mordv. Ravo spadajo skupaj in da se grška oblika naslanja na mordvinsko. Ta

okolnost pa potrjuje dalje prisotnost Mordvinov ob srednji Volgi vže okolo Kristovega rojstva. Turška plemena so poznala samo doljni in srednji del ruskega veletoka in so ga imenovali *Atil*, *Itil* in od ustanovitve bolgarske države naprej so smatrali levi pritok Kamo za gornji del, ki ga še danes nazivajo Čuvaši *Šurâ-Anâl* »bela Volga«. Rusi pak so najprej spoznali gornjo Volgo, potem ko so zavzeli bazen Oke. Tu so naleteli na avtohtone *Merja*, katero ime se je identifikovalo z *Mari*, z domačim zaznamenovanjem za Čeremise. Narod *Merja* staroruskih kronik in *Merens* pri Jordanisu so predstavljali zapadno betvo istega naroda, katerega istočni del še živi ob kolenu Volge. Pri Čeremisih se imenuje Volga v zapadnem govoru *Jâl* v istočnem pa *Jul*. Kakor odgovarja čeremiski obliki *Jâl* mordvinska *Jâlga*, fin. *Jâlka*, tako je čeremis. *Jul* postalo iz starejšega *Julga*. In na staro mersko-čeremisko *Julgo* se bi imela nasloniti starorusko *Volga*, novorusko *Volga*, kakor misli g. Mikkola.

N. Ž.

Skulptorska dela g. Meštrovića*

Bilo je to pre više od 11 godina, upravo 23 maja 1923 godine, kad sam u jednom beogradskom listu napisao prvi članak o skulptorskim delima

* To kritiko izpod peresa g. Odavića, znanega srbskega pisatelja, prinašamo stoječi na osnovi široke objektivnosti. Išćemo samo istino in pravico, tako pri objektu kakor pri subjektu ocene. O našem proslulem kiparju I. Meštroviću smo navajeni čitati v glavnem pohvalne in panegirične ocene tam od časov F. Servaesa v „Pester Lloyd“ in Dimitrija Mitrinovića v naših in londonskih listih pa do K. Strajinčića, M. Crnjanskega in B. Lazarevića, ali naj se sliši tudi druga plat zvoná! Kipar odgovarja za svoja dela in svojo slavo, a kritik za svojo sodbo. Čas bo izrekel pravično sodbo nad tem in nad onim. Kar ne velja se bo zrušilo, kar je bilo nepravilno nategnjeno in podaljšano se bo skrčilo, kar se je per nefas skrčilo in ponižalo, bo povišano. Čas je

g. Meštrovića, pa potom, u istom listu, napisao drugi 12 juna i treći 4 avgusta te iste godine.

Da te članke napišem dao mi je povoda g. Meštrovićev projekat za Kosovski spomenik, kako ga je on nazvao sa nekakvih 43 skulptorskih dela, koje je on nazvao fragmentima za taj spomenik. Pored tih fragmenata svih u gipsu, projekat se taj sastajao još i iz jednog, isto tako u gipsu izrađenog modela hrama, namenjenog, da bude hram na Kosovu, ali koji je sa idejom Srpskoga Kosova imao toliko isto veze i toliko isto srodstva, koliko bi je imala kakva kineska ili japanska pagoda, ili egipatski i asirski hram, ili kakva crkva u gotskom stilu, ili u monstroznome stilu nazvanome Secesija, koji je kao i svaki drugi od rođenja monstrozite, bio vrlo kratkoga veka.

Tako spremljen projekat za Srpski Kosovski hram, sav u gipsanim modelima, ponudio je bio g. Meštrović državi našoj na otkup za 1,300.000.—franaka, što je tih dana iznosilo 10 miliona dinara.

I tadašnja Vlada naša donela je bila odluku, da se to malo gipsanih radova otkupi od g. Meštrovića i to baš za sumu koju je on, onako od oka i sasvim proizvoljno, zatražio. Ali, kako je još tada bilo mnogo i mnogo tra-

sadni Prokrust, ki ima za vsakega pripravljeno svojo mitično postelj Srečen tisti, kateremu ne bo ni predolga ni prekratka. Seveda velja to za one, ki aspirirajo na krajše ali daljše „večno življenje“. Hrepenenje po večnosti je vsajeno v človeško srce, da v strahu misli: Libera me, domine, de morte aeterna! Ne vem, koliko doz fantazije, koliko dinamike, koliko perverzности, koliko posnemalne moči narave je v Meštroviću premalo ali preveč, ali to stoji pribito, da je eden najboljših klesarjev, čudovit lapidica. O umetniški kvaliteti Meštrovićevih del pa naj se prerokajo strokovni eseti in zgodovinarji umetnosti. Redaktor sam pa misli napisati studio o izrazu rase na Meštrovićevih človeških podobah. Zaenkrat damo besedo g. P. Odaviću.

Redaktor.

gova pustoši i ruševina po srpskim zemljama, što su ih posle povlačenja svoga ostavile okupatorske sile, g. Meštrović bio je toliko plemenite duše, da je tražio da se ta suma ne isplaćuje odjednom »njemu odnosno njegovim naslednicima«, kako je on to rekao, no da mu se isplaćuje u godišnjim ratama od 3.600.— franaka, počevši od leta Gospodnjeg 1919, pa sve do 1950.

Kao što se moglo iz toga zaključiti: g. Meštrović nije se ni tom prilikom oglušio o idealizam, tu jednu oznaku pravog umetnika i iskrenog poklonika Lepoga.

Da li je posle toga, i koliko od te velike sume g. Meštrović metnuo u svoj džep, ja to ne znam, ali što znam to je, da se taj njegov Kosovski Hram neće nikad podignuti.

Doznajući dakle za tu Vladinu odluku, a znajući kakav je skulptor g. Meštrović, ja sam napisao te prve članke svoje o njemu, i izneo mišljenje: da on nije ni skulptor-umetnik, ni arhitekta-umetnik. Za potvrdu toga izneo sam onu apsolutnu istinu: da prave umetnike skulpture pored odličnih tehničkih kvaliteta, stvara isključivo originalnost njihova u koncepciji dela i isto tako originalnost u izvođenju. A g. Meštrović nije ni malo originalan, on je, kao što je opšte poznato, samo imitator bilo Mecnera svoga učitelja, bilo Rodena ili Burdela.

Tom prilikom rekao sam i ovo: »... neće dugo proći, a i g. Meštrovićevi skulptorski radovi javiče se u pravoj svetlosti svojoj, i pored mišljenja onih, koji su njega i njegova dela obasipali nezaslužnim hvalama«.

Zbog takvog mog mišljenja o g. Meštroviću, više me je njih preko naših listova i časopisa napalo, ali posle moga odgovora napadačima, oni su se svi redom učitali.

Drugi put sam u »Pravdi«, aprila i maja 1927 godine, pisao o famoznom njegovom »Pobedniku«, i protiyno mišljenju toliko njih drugih, uspeo sam da ga uklone s Terazija, gde ga je Opština već bila u velike počela da diže u skveru pred »Moskvom«.

Kakav je to »Pobednik« bio, koga je ne zna se ko, tim imenom krstio, a svi redom oni, koji su o njemu pisali, bez i najmanjeg razmišljenja jednoglasno ga primili za »Pobednika«, videlo se iz izjave nekih članova Opštinskog Odbora, koji su tu figuru poručili g. Meštroviću. A po porudžbini, to je imao da bude ne nekakav »Pobednik«, no nekakav »Vesnik«.

Prema tome može se zamisliti u kako je nezavidan položaj stavio sebe onaj jedan gospodin, oglašen za »odličnog umetničkog kritičara«, koji je za tog »Vesnika«, dakle »Vesnika« rekao: »Sa čisto umetničkog gledišta, »Pobednik« je izraz takve mladićske snage, ponosa, nepobedne hrabrosti, da je teško zamisliti izrazitijega spomenika viteštvu našeg naroda«.

Treći put sam, na jednom predavanju u sali »Ženskog Kluba« 1 maja 1931 godine koje sam zatim i objavio, govorio povodom g. Meštrovićevog isto tako famoznog »Spomenika Zahvalnosti«.

Pored toga 24 oktobra 1932 godine poslao sam na povratni receptis jedno pismo Pretsedništvu Opštine Grada Beograda, i skrenuo mu pažnju na to delo g. Meštrovića, koje je sa gledišta i simbolike, i umetničkog i estetičkog jedno vrlo ružno delo. Tom prilikom učinio sam jedan predlog Pretsedništvu Opštine o tome šta bi bez odlaganja trebalo učiniti sa tim, i ako već postavljenim objektom na Kalemegdanu. Do danas Pretsedništvo nije taj moj predlog usvojilo, a da li će ga bilo ovo današnje, bilo docnije

neko drugo Predsedništvo usvojiti videće oni, koji i to budu doživeli.

Razume se po sebi da sam se trudio da taj svoj predlog obrazložim, što solidnijim argumentima, i to isključivo sa gledišta čiste Umetnosti i kulture Lepoga.

Još čim sam počeo da nepovoljno pišem o skulptorskim delima g. Meštrovica, moji argumenti o tome da on nije umetnik bili su ovo:

1. Da on nema osećanja Lepoga. Dokaz skulptorsko strašilo što je on krstio Majka Jugovića, Marko Kraljević, Glave Karijatida, Srđa Zlopegleđa.

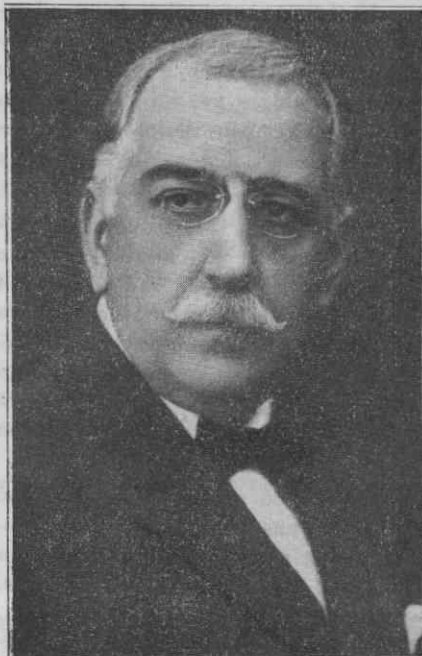
2. Da je amoralan. Dokaz njegova naga »Udovica« sa raskrećenim nogama, namenjena da ukrasi Srpski Kosovski Hram.

3. Da je anacionalan, što se tiče izrade lica figura na spomenicima namenjenim našem narodu. Dokaz te figure.

4. Da je nesposoban da simbolički pretstavi ideju. Dokaz njegov »Spornik Zahvalnosti«.

5. Da je nesposoban da u mirnom stavu figure i u mirnome izrazu lica pretstavi i fizičku, i duševnu i moralnu silu i snagu neke ličnosti, kao što su uvek radili klasični grčki skulptori, no, da ih izrađuju namršteno i narogušane. Dokaz njegov »Kraljević Marko« i njegov »Miloš Obilić«, a to znači da je u psihičkom izražanju slab.

Interesantno je navesti da je g. Meštrovic toga istog Miloša Obilića izlagao u Bečkoj Secesiji pod naslovom Die Kraft, pa se posle prisetio, da ta Die Kraft, može biti i srpski narodni junak Miloš Obilić, a prema takvoj njegovoj logici i svestnosti onoga, čemu delo svoje namenjuje, taj odjednom novopečeni Miloš Obilić, može sutra da bude i čiji god hoćete drugi nacionalni delija.



Pera I. Odavić.

6. Da nije originalan, a samo originalno i individualno obeležje stvara od pojedinaca umetnike, i naročito velike umetnike.

7. Da radi i samo torza ljudskih tela, od čega su, kao od svake unakaženosti pravi umetnici skulptori okretali glave, i ako su se divili onim zaostalim samo delovima skulptorskih ljudskih figura, koje su klasični skulptori uvek i bez jednog jedinog izuzetka radili cele.

Što je glavno: U toku više godina ja sam u narodu našem bio jedini takvog mišljenja o g. Meštrovicu i njegovim skulptorskim delima. Danas, međutim, situacija se u tom pogledu sasvim izmenila. Toliko dugo veštački cdržavan nimbus oko glave g. Meštrovica danas je sasvim potamneo.

U jednoj zagrebačkoj reviji od juna meseca 1932 godine izišao je članak jednoga Hrvata g. Gamulina, u kojem se nalaze svi koji postulati o g. Meštroviću kao skulptoru i o njegovoj skulpturi. I evo, šta se između ostaloga u tome članku kaže:

»Možda o g. Meštroviću kao kiparu i ne bi trebalo pisati, ta vreme će već učiniti svoje, — kad se tu ne bi radilo o slučaju tako karakterističnom za našu sredinu: kako servilnost i kukavičluk naše kritike mogu ne samo obmanuti i baciti pesak u oči javnom mnjenju, nego i porazno delovati na samog umetnika.

»Meštrović prečesto spominje reč narod. No unatoč toga, što je Meštrović iz toga naroda izišao, unatoč toga što je od naroda dobio sve što ima, on je tom narodu tako malo dao... Nikad Meštrović nije stvarao za narod, nikad on nije klesao u kamen stvarnosti, težnje i potrebe onih širokih narodnih masa, kojima su ostali tuđi svi njegovi radovi...

»Meštrović je dao bez lakoće i bez uverljivosti samo nameštene i afektirane poze, koje se kad ostanu lišene svake umetničke koncepcije, jako približavaju običnoj pornografiji... Zar sami zamasi nisu dovoljni, da izraze zamišljenu ideju, zašto je potrebno to prenatrpavati sa namrgođenim licima?... onda tek dolazi do izražaja ono namešteno i neprirodno, što se više ili manje može naći na svim Meštrovićem statuama... sa kakvim je mirom na licu postignuta veličina antičkih spomenika... taj najnoviji križ Meštrovića (misli na njegovog razapetog Hrista) kog bi se morao stideti svaki početnik.

»Nejasni i konfuzni »Spomenik Francuskoj« je jedan od najslabijih Meštrovićevih kipova. Isviše potseća

na one male metalne statuete na kljunovima automobila...«

Eto kako misli i piše jedan Hrvat o Meštroviću skulptoru, i o njegovim skulptorskim delima.

A evo, šta odnosno toga, da g. Meštrović nije originalan kaže g. Jaques Bachet u pariskoj Ilustration od 25 marta 1933 povodom g. Meštrovićeve kolektivne izložbe te godine u Parizu:

»... Išao je za onima, koji su znali da bolje izraze snagu u monumentalnome, za Asircima, za Srednjim vekom, za Mikelandelom, Ridom i Burdelom... Formule arhaizma deformišu figure (Misli na dela g. Meštrovića) koje bi bez toga pretstavljale dobra dela.«

Dakle jasno i razgovetno: Dela g. Meštrovića bila bi dobra, da nisu proste imitacije.

A evo šta se u jednom briselskom listu od 28 decembra 1932 godine kaže za g. Meštrovića i njegova skulptorska dela, povodom izložbe njegovih radova u Briselu te godine:

»Oni, koji su verujući širenim glasovima iščekivali, da u Meštroviću nađu jednog od najvećih skulptora Evrope, i u Jugoslaviji jednu od najvećih skulptorskih škola iznenadili bi se, kad bi videli šta je od svega toga u stvari...

»Sudeći po onome što je izloženo vidimo ljude koji rade bez ikakve tradicije, koji su se strmoglavce krenuli u pravu umetničku razvrat, i koji su se zaglibili u nagomilane poroke naše stare civilizacije... Ako je istina, da su političke prilike poslednjih dvadeset godina, dale jugoslovenskoj umetnosti snažan polet, za žaljenje je, što je g. Meštrović na čelu toga pokreta, jer on još od početka vodi taj pokret u propast. Šta se može očekivati od jedne škole, koja počinje najnižom de-

kadencijom, jednom vrstom emfatične i razuzdane parafraze, a često i bezočnim plagijatom onoga nečeg najdrskijeg što se izvodilo u Evropi, počevši od Vizantinaca... pa do Rodena.

»A međutim samo se na to svodi umetnost Meštovića koji nije doneo ničega novog.

»...i lako je ponjati u koliko taj čovek može biti koban u umetničkom preporodu u Jugoslaviji. To je bez i najmanje sumnje najgori učitelj kakvog mlada jedna škola može imati.. «

Ja naravno ne smem da tvrdim, da su i ta dva umetnička kritičara, jedan u Parizu, a drugi u Briselu čitala šta sam ja mnogo pre njih pisao o g. Meštoviću, ali što pozitivno znam i što smem da tvrdim to je, da su i oni, kao što sam i ja, pisali samo kao poklonici Lepoga u umetničkim delima, a ne iz ma kakvih drugih pobuda.

Ali sem gore navedenoga ja sam dočekao još i to, da su se čitava udruženja naših skulptora, arhitekta, pa čak i slikara, i ako poprilično dockan, javno izjasnila protiv g. Meštovića.

I kad se posle svega toga samo pomisli: koliko su bezbrojne nezalice u našoj sredini veličali toga čoveka kao umetnika i kao skulptora. I kad se samo pomisli na onog jednog gospodina među nama koji je g. Meštovića proglasio za »najvećeg današnjeg skulptora na svetu«, jest, jest, ništa manje nego za najvećeg današnjeg skulptora na svetu.

A šta tek treba reći o onom drugom jednom našem sunarodniku, koji je našao, da su Njegoš i g. Meštović dva podjednaka velika umetnika, dve podjednake veličine u našem narodu, dva podjednako velika izvora svetlosti, lepote i moralne uzvišenosti, dva podjednako velika primera čojstva, ljudskog dostojanstva, idealizma i ljubavi prema otadžbini, dva jedan dru-

gome u svemu ravna genija? Genija Njegoš, a genije i — g. Meštović!

Ja mislim da huljenje na kakvu svetinju nije bilo nikada izraženo sa više cinizma, no što je to izjednačenje naše prvostepene narodne veličine, našeg narodnog ponosa, našega Vladike Rada sa g. — Meštovićem.

Ali pošto oba ta sunarodnika naša imaju još života pred sobom, to ima nade, da će se i oni izlečiti od doskoro tako zarazne bolesti meštovićizma, i da će nas, kao ljudi koji drže na svoju reputaciju, o tome srećnom preokretu po sebe, ako taj preokret bude naišao, a što je verovatno, da će nas o tome i preko javnosti izvestiti.

Beograd, 8. XII. 1934.

Pera I. Odavić.

Uprava Arheološkog muzeja i Konservatorskog ureda u Splitu javljaju tužnu vijest, da je dne 29 jula ove godine preminuo u Zagrebu

Monsignor Don FRANE BULIĆ

dugogodišnji prezasluženi direktor arheološkog muzeja i pokrajinski konservator za Dalmaciju, počasni doktor Sveučilišta u Zagrebu, počasni pravi član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, član Kraljevske srpske akademije nauka u Beogradu, dopisnik Institut de France u Parizu, pravi član Austrijskog arheološkog instituta u Beču, pravi član Njemačkog arheološkog instituta u Berlinu, član Accademia Pontificia u Rimu te počasni član i dopisnik mnogih drugih naučnih zavoda itd.

Poslije svećanih zadušnica u Zagrebu tijelo pokojnikovo bit će preneseno u Split, te sprovedeno i pokopano u njegovom sarkofagu pred bazilikom mučenika na Manastirinama u Solinu.

Velikom rodoljubu i naučenjaku koji je svojim plodnim i požrtvovnim radom zadržao našu domaću nauku te stekao ime i priznanje i u stranom svijetu, neka bude trajna i harna uspomena!

U Splitu, dne 30 jula 1934. god.

France Stelè: Monumenta artis slovenicae. La maison d'édition nouvellement fondée »Akademska založba« à Ljubljana (Yougoslavie), a entrepris de publier, but particulièrement digne d'éloge, auprès d'autres ouvrages scientifiques, en bonnes reproductions de grandes dimensions, accompagnées d'aperçus résumant les études faites jusqu'à présent, les monuments d'art de la Slovénie, cette partie nord-ouest du Royaume de Yougoslavie qui s'étend presque jusqu'au cœur de l'Europe centrale. Jusqu'à présent, quatre fascicules ont paru dont le premier renferme les peintures de Slovénie jusqu'à 1350, et un aperçu général du développement de la peinture du moyen-âge en Slovénie. Le second fascicule reproduit et décrit les sanctuaires gothiques décorés de la Carniole, le troisième, les œuvres du peintre Jean de Ljubljana, du milieu du XV^e siècle, le quatrième, enfin, les œuvres du peintre Jean de Rakespurga, de la fin du XIV^e siècle. Tout l'ouvrage formera quatre tomes, et comprendra les monuments les plus importants de la peinture, de la sculpture et de l'architecture, en Slovénie, jusqu'en 1870. Il paraîtra en 36 fascicules mensuels dont chacun aura 4 pages de texte, en slovène et en français, et 8 planches d'images en autotypie, faites d'après les matériaux (photographies) des archives de l'Office pour la conservation des monuments historiques que dirige le conservateur, M. France Stelè.

PRVI FESTIVAL SLOVANSKIH PLESOV V LJUBLJANI.

Tradicionalna slovanska vzajemnost se je letos pokazala v idealni zamisli g. podžupana prof. E. Jarca, ki nam je s sodelovanjem mestne občine ljubljanske in veleseljske uprave predstavil slovanske plesne in igre.

Ta lepa etnografska in kulturno pomembna prireditve, katere pokroviteljica je bila Nj. Vel. kraljica Marija, se je vršila v dneh od 6. do 10. septembra na Sokolskem telovadišču po določenem programu nastopajočih devetnajstih plesnih skupin.

Najizrazitejši vseslovanski ples je kolo, ki se pleše v mnogoštevilnih varijantah, od katerih smo videli skoro vse značilnejše, ki jih plešemo Jugoslovani. Seveda je vprašanje, v koliko so bili vsi ti narodni plesi res pristni in nepokvarjeni. Kmetje in deželani iz preprostega naroda so plesali pravilneje in bolj pristno narodno kot mestni prebivalci odnosno igralci.

Češkoslovaška narodopisna skupina iz Plzna nam je pokazala že v pričetku festivala »Češko kmetško svatbo«, katera je našim svatbenim šegam in običajem zelo podobna in je bila že radi tega po našem občinstvu sprejeta s posebnimi simpatijami in polnim razumevanjem.

S temperamentom pravih južnjakov so zaplesali Bolgari svoje narodno kolo, katerega živahnost so še podvojile njihove krasne in dekorativne narodne noše. Bolgarske plesne so sprejeli gledalci z velikim navdušenjem in aplavzom.

Sledili so plesi naših Belokranjcev, ki so nam pokazali »črnomaljsko in adlešičko kolo«. Žal, da se, razen na Bojancih in v Starem trgu ob Kulpi, ne pleše več kolo kot tako, — pač pa v Semiču neke vrste »pouštertanc«. Zato je posebne narodopisne važnosti, da se vsaj od časa do časa nekako obvezno pokaže »belokranjsko kolo«, kakršnega so plesali v 19. stoletju po svatbah in prošenjih.

Ples bratov iz tužne Istre, imenovan »balun«, nas je po enoličnih melodijah »roženic in sopel« zazibal v sentimentalno razpoloženje ter nas spomnil trpljenja tega zaslužjenega ljud-



Bolgari.



Poljaki.

stva. Veseleje in živahneje je valovalo »šumadijsko kolo« iz Jagodine, ki ga je spremljala tudi poskočna in prešerna godba s harmoniko in basom.

Kolo z otoka Krka, v katerem so plesale tako zvane »trojke« (dve plesalki s plesalcem) in svojevrstni, staroslavni ples »moreška« z otoka Korčule sta naše ljudi po svoji originalnosti posebno očarala.

Dalje smo videli še: »Kajkavsko kolo«, »Drmeš iz Lupoglave«, »Kumpanijo iz Blata«, »Bunjevačko in momačko« kolo iz Subotice, »Rusalije« iz Gjevjelije, Baranjsko kolo, kolo iz Skopske Črne gore, Bugetsko kolo in druge. Nastopili so tudi Poljaki v svojih narodnih plesih, pri katerih pa smo imeli vtis, da so nekako modernizirani in so zato precej izgubili na svojem izvirnem koloritu, dasi so bile vmes tudi lepo in narodno podane plesne varijante.

Omeniti moram še naše koroške brate, ki so bili pri volji udeležiti se festivala s svojim ziljanskim plesom »Raj pod lipo«, a jim je avstrijska vlada udeležbo prepovedala, kar moramo grajati že iz splošnega vidika mednarodne etnografske vede, ki naj stremi za gojitev in spopolnjevanje narodnih šeg in navad.

Rajanje in plesje je spremljala poleg običajne harmonike, gosli in basa najrazličnejša narodna muzika. Čuli in videli smo prav posebne glasbene instrumente, kakor: sopele, gajde, rožnice, razne tamburice in pihala, kavale, frule i. dr.

Ta prvi festival narodnih plesov je bil zaključen s prav zadovoljivo kuturno-narodopisno bilanco in splošna želja je, da bi se ponavljal vsaj vsako peto ali sedmo leto, kajti edino tako bi se narodni plesi rešili predčasni minljivosti in pozabljenju. Treba bi bilo te prireditve sistematično spopolnjevati s sodelovanjem strokov-

njakov, koreografov, etnografov, skladateljev, znanstvenikov in slikarjev. To narodno blago je zlasti pri nas še neobdelano, kar je najbrž tudi vzrok, da smo Slovenci edini med slovansko družino, ki nimamo lastnega plesa. Morda smo ga imeli v davni dobi, a nam je pod tujim jarmom v dolgem suženjstvu otrpnil in izginil. Mogoče pa je, da se bo oživil ali rodil pod svobodnejšim soncem slovanskega narodnega edinstva in bratstva nov narodni ples Slovencev, ki bo nosil, kakor vsi drugi, svoj izvorni pečat.

Maksim Gaspari.

Jan Húsek: Hranice mezi zemí Moravskoslezskou a Slovenskem. Studie etnografická. (Knihovna Sboru pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi při Slovanském ústavu v Praze, č. 5.) V Praze 1932. 8°. Str. 378.

Zemlje koje su ušle u sastav Českoslovačke Republike bile su do 1918 godine podeljene: delom su bile u sastavu austrijske carevine a delom u sastavu ugarske kraljevine. Slovaci su bili podvojeni: jedan deo je bio u Moravskoj i Šleskoj, dakle pod Austrijom, a drugi u Ugarskoj, i svaki od tih delova se je stolećima razvijao pod drukčijim političkim uticajima. (Nekada, pak, sve su te zemlje činile jednu političku celinu, čije je političko i kulturno središte bilo u današnjoj Moravskoj.)

Profesor Jan Húsek, i sâm Slovak iz Moravske, mišljenja je da je neopravdano da se kod narodne podele Českoslovaka uzima stara geografska i politička granica između Moravske sa Šleskom na jednoj a Slovačke na drugoj strani, pošto s obe strane te granice živi stanovništvo istih rasnih i etničkih osobina. Da bi to svoje mišljenje dokumentovao, pisac je upotrebio veoma obilat materijal: pored

toga što se je služio stručnom literaturom (spisak upotrebljenih dela iznosi punih četrnaest stranica), on je i sâm lično u toku više godina putovao i obišao sve predele duž nekadašnje granice između Moravske (sa Šleskom) i Slovačke, i to s obe strane. Time on ne samo da je upotpunio podatke koje su drugi pisci izneli za pojedine krajeve, nego je obogatio nauku i mnogim novim podacima, osobito iz krajeva na nekadašnjoj ugarskoj teritoriji, koji su bili manje poznati.

U obširnem uvodu (s. 1—10) pisac najpre ističe neke momente iz čehoslovačke istorije, osobito doba kada su Čehoslovaci činili i jednu političku zajednicu i značaj Dunava kao političke i etničke granice, oko kog se vodila borba između Čehoslovaka i Mađara punih hiljadu godina. Ističe kako karpatski venci, koji dele slovačke zemlje na dvoje i koji su uticali na političko podvajanje, nisu doprinosili stvaranju razlika u etničkim osobinama. Od oslobođenja 1918 god. i stara politička granica izgubila je moć uticanja na diferencijaciju i vrši se u celoj oblasti brz i snažan proces akulturacije u okviru narodne čehoslovačke koncentracije. Dugotrajna ugarska vlast nije uspela da razori etničko jedinstvo ugarskih i moravskošleskih Slovača.

U prvom odeljku (s. 11—17) je kratak pregled geoloških i fizičkogeografskih prilika proučavane oblasti. U drugom odeljku (s. 18—36) je pregled istorije naselja i istorije verske i političke: istorija je, u svakom pogledu, bila burna i puna promena. U trećem odeljku su opisani tipovi naselja: s obe strane granice zastupljeni su isti tipovi. Tako isto s obe strane granice javljaju se isti tipovi katastra (četvrti odeljak, s. 50—64). U petom odeljku (s. 65—83) govori se o raspodeli stanovništva, i to najpre o gustini nase-

lja, zatim se daje statistika domova i duša a onda izlaže deoba po narodnosti i po veri: u oblasti su u ogromnoj većini Čehoslovaci (u mestu Jablunkovskim Mostima imaju većinu Poljaci, u Slov. Skalici i u Holiču ima Nemaca, Mađara i Jevreja; Jevreja ima i drugde, a posvuda ima Cigana). Po veri su velikom većinom katolici, ali ima i dosta protestanata i »češke braće«. U ovom odeljku je osobita pažnja posvećena socijalnim i agrarnim odnosima. U šestom odeljku (s. 84—107) se raspravlja o tipu kuće: tri su osnovna tipa kuće. Kuća se je s obe strane granice razvijala poglavito pod uticajima geografskih i ekonomskih faktora. Nošnja je predmet izlaganja u sedmom odeljku (s. 104—148). Sve su narodne nošnje u tom graničnom pojasu u propadanju, što je posledica posvema ekonomskog sistema i razvitka zanata i saobraćaja. Privredni život (osmi odeljak, s. 149—175) nije svuda isti. Razlikuju se tri tipa: dolinski sa racijonalnom zemljoradnjom, gorski sa zemljoradnjom i stočarstvom i planinski sa stočarstvom i krčevinama. U razlikama s obe strane granice nema ničeg etničkog: ukoliko ih ima, razlike su se stvorile uticajem terena i velikoposednika. Data je i karakteristika pojedinih privrednih grana. U devetom odeljku (s. 176—184) je kratka karakteristika života u porodici i opštini. Usled različitog kulturnog stanja i nejednakog zakonodavstva, zatim pod uticajima vere i dr. stvorile su se u tom pogledu neke razlike između pojedinih krajeva oko granice. Po svojim telesnim i duševnim osobinama (deseti odeljak, s. 185—198) stanovništvo proučavane oblasti deli se na tri tipa, čije se rasprostranjenje uglavnom podudara s podelom oblasti po reljefu: dolinski, gorski i planinski tip. Posvuda vlada mešavina. Za nas je od interesa konstatacija da je kod

dolinskog stanovništva čest somatski tip visoka rasta, uska lica, duga i uska a malo povijena nosa (dakle, dinarski tip) i da je taj tip poglavito zastupljen kod stanovništva hrvatskog porekla. U jedanaestom odeljku (s. 199 do 218) pisac govori o prosvetnim prilikama i o narodnom osećanju: u tom pogledu još ima csetnih razlika između stanja na moravskošleskoj i stanja na slovačkoj strani. Prosvetne prilike su na slovačkoj strani uopšte rdavije, jer je tu ranije bilo malo škola i one su služile mađarizaciji. Mesto plemenskog, svugde je u običaju regionalno razlikovanje (Moravci, Slezaci, Slovaci). Posle oslobođenja prilike se menjaju: poboljšan je saobraćaj i stara granica, gde je ne čine planine, više se i ne oseća. Među Slovacima je nastala akulturacija prema Moravanima i Česima i narod, ujedinjen politički, brzo se ujedačuje kulturno i ekonomski. U dvanaestom odeljku (s. 219 do 228) je kratka karakteristika ishrane. U trinaestom odeljku (s. 229—274) je pregled običaja, verovanja i predanja, čega je svega više očuvano na slovačkoj nego li na moravskoj strani, ali su i na moravskoj strani bolje očuvani u brdskim i planinskim predelima. U svim običajima (oko rođenja, o ženidbi, prilikom smrti, u praznicima preko godine i t. d.) i verovanjima ima mnogo podudaranja s obe strane granice. Značajno je da i evangelici vrše mnoge običaje kao i katolici. U četrnaestom odeljku se govori o pojavama umetničkim (s. 275—305). Narodne pesme posvuda se gube, ali su se u još većoj meri izgubile stare orske igre (plesovi), a već sasvim su izišle iz upotrebe gajde. Na moravskoj strani se upotreba gajdi održala samo još u pokladnim igrama. U vezi s promenama u nošnji menjali su se i ukrasi na odeći, naročito vez, koji se dobro održava samo još u planini. Zatim se

govori o ukrašavanju kuća, o keramici i t. d. U četrnaestom odeljku pisac govori o higijeni, smrtnosti i narodnom lekarstvu (s. 306—314): u moravskošleskim opštinama su higijenske prilike bolje a smrtnost manja. Opširnije je opisano narodno lekarstvo kod planinara, kod kojih se je u većoj meri održalo i staro vraćanje, bajanje i sl. U poslednjem, šesnaestom, odeljku (s. 315—346) pisac je dao karakteristiku narodnog govora: u toj oblasti razvila su se mnoga narečja. Pisac opisuje narečja idući duž granice i na svakoj strani razlikuje po četiri grupe i konstatuje da susedna narečja s obeju strana granice imaju mnogobrojne zajedničke osobine. U najvišim predelima se govore narečja koja čine prelaz ka poljskom jeziku.

Rezultate svojih proučavanja pisac je izložio ukratko u jednom zaključku (s. 347—351), u kom ističe naročito da sva etnološka proučavanja pokazuju da između nekadašnjih austrijskih pokrajina Moravske i Šleske na jednoj i slovačkog dela bivše Ugarske na drugoj strani nikada nije bilo etnološke granice nego samo politička.

Delo je ilustrirano s 85 fotografiskih snimaka i ima jednu geografsku kartu. Ima i kratak rezime na francuskom jeziku (s. 352—357). Obzirom na vrednost dela i na njegov međunarodni značaj, taj rezime je trebao da bude opširniji.

Prof. Húsek uložio je mnogo truda i dao je nesumnjivo odlično delo. Izlaganja su pregledna i jasna, sve je iscrpno dokumentovano, a uz to raspravljavanje svestrano obraćena je pažnja na sve momente koji dolaze u obzir. Namera g. Húseka je bila da pokaže kako je s obe strane negdašnje granice između Moravske i Ugarske oduvek živeo jedan isti narod i da se kod delova tog naroda, iako su stolicima bili politički razdvojeni, u po-

gledu na etničke osobine nisu razvile nikakve osetne razlike, sem razlika koje su nastale kao prirodna posledica uticaja geografske sredine i različitog kulturnog stanja. Svojim delom g. Húsek dao je još nešto: iako nije obuhvatio sve Slovake, može se reći da je on dao ipak iscrpan pregled etničkih osobina Slovaka, jer iznosi osobine dveju glavnih grupa Slovaka iz krajeva gde se one među sobom dodiruju. Pored tih koristi koje delo prof. Húseka pruža čehoslovačkoj nauci i narodu i svima koji se interesuju za čehoslovački narod, ono je od znatnog interesa i za nas. Prof. Húsek na više mesta govori o vezama između Slovaka i Južnih Slovena, a u tekstu ima mnogo podataka, osobito u terminologiji i u opisu običaja, koji pokazuju istovetnosti ili velike sličnosti sa našima. Najzad, delo prof. Húseka može i treba i kod nas da posluži kao obrazac za slične rasprave o etničkim granicama između nas i naših suseda i, naročito, o međusobnim odnosima između pojedinih većih južnoslovenskih etničkih oblasti ili za rasprave o značaju nekadašnjih političkih granica koje su delile Južne Slovence na razna politička područja.

Skoplje, januara 1935.

Mil. S. Filipović.

Dr. Jos. Mal, *Zgodovina slovenskega naroda*. Najnovejša doba. Zvezek 7—12. Str. 1—760. Celje, 1928—1934.

Po naročilu Mohorjeve družbe je začel pokojni dr. Jos. Gruden l. 1909. spisovati *Zgodovino slovenskega naroda*, od katere je do l. 1916 izšlo šest zvezkov, obravnavajočih dogodke od prvih časov naselitve Slovencev pa do konca 18. stoletja. Težka bolezen je dr. Grudnu onemogočila, da bi svoje delo nadaljeval in zaključil: bela smrt

mu je 1. oktobra 1922 iztrgala pero za vedno iz rok.

Nalogo, da Mohorjevo *Zgodovino slovenskega naroda* nadaljuje do naših dni, si je nadel dr. Jos. Mal. L. 1928 je izšel prvi snopič v njegovi obdelavi (v celotni vrsti Mohorske zgodovine torej kot 7. zvezek), obravnavajoč za slovenski preporod tako važno periodo Napoleonove Ilirije in sploh odnosov in vplivov velike francoske revolucije na celokupno narodno, politično, gospodarsko in prosvetno življenje Slovencev.

Naslednji zvezki (8—11) opisujejo dobo po avstrijski reokupaciji Ilirskih provinc, pisec jo imenuje »dobo političnega jerobstva« (1813—1848). Pisatelj nas, često prav podrobno, seznanja z vsemi panogami našega tedanjega javnega, upravnega, socialnega in prosvetnega življenja. Tu najdemo opise o upravnih razdelitvi slovenskih dežel, o politični, vojaški, sodni in cerkveni administraciji, o vprašanju slovenščine v uradih, o stancovski ustavi, o sitnarstvu policije in o varuških težnjah vlade, ki je skovala kot nagobčnik narodom Sveto alijanso, ki so jo utrjevali baš tudi na Ljubljanskem kongresu l. 1821.

Med kulturnimi gibanji opisuje avtor janzenizem, romantiko in ilirizem; ta strnjeni oris nam pojasnjuje marsikako sicer zabrisano stran iz našega družabnega in literarnega življenja v predmarčni dobi. V poglavju »Prosvetne in slovstvene razmere« srečamo ves naš pisateljski krog one dobe s »Čbeličarji« vred. Zanimiv je tudi opis boja za slovenski časopis, še bolj pa morda srditi boj za slovensko ljudsko šolo. Tu se šele zavemo, kako dolgo in trnjevo pot je moralo prehoditi slovensko ljudstvo in koliko zlonamernih ovir in zaprek je moralo premagati, preden je prišlo do svojih naravnih pravic.

Tudi narodopisca bo zanimalo poglavje o zdravstvenih razmerah našega podeželja, o pogostnosti nekaterih bolezenskih nadlog (garje, kolera, ali grozovita škrljevka), prav tako pa tudi gospodarsko stanje kmeta z navedbami, kako je gospodaril, kaj je sejal in kako so ga trle razne vremenske in druge nezgode. Poleg trgovine in obrti, davkov in katastra (ki so ga takrat pri nas sestavljali) najdemo opisane tudi prometne razmere, ki so z našim krošnjarstvom, prevozništvom in splavarstvom utisnili določenim krajem in njihovem prebivalstvu kar svojevrsten in samobiten pečat.

Folklorist pa se bo zopet še posebej pomudil pri zanimivem pripovedovanju, kako so znameniti tujci in popotniki sodili o naši zemlji, o značaju prebivalstva, o njihovih navadah in običajih. Dr. Mal se ozira pri tem tudi na posebnosti družabnega življenja in na narodno nošo, ki jo po pokrajinah razčlenjuje; prinaša tudi sodobne slike narodnih noš, v kolikor so značilne za posamezne predele Slovenije, omenja značilnosti našega stavbarstva ter prinaša za to v zadnjem (12.) snopiču tudi ilustrativno gradivo v ponazoritev.

Viharno in dogodkov polno leto 1848. opisuje 12. snopič; opis se bo nadaljeval v prihodnjem letu in zaključil z dobo premagane reakcije l. 1860. Za l. 1848 smo imeli že doslej temeljito Apihovo studijo »Slovenci in leto 1848«. Že ta prvi snopič pa dokazuje, da je dr. Mal izsledil iz arhivalnih in drugih virov toliko novega, da so gotovi dogodki opisani in postavljeni v čisto drugo luč. Sploh se je pri nas drugače, izvzemši francosko okupacijo in literarno zgodovino, na polju političnega zgodopisja prve polovice 19. stoletja zelo malo pisalo; predmarčna doba posebej nam je bila popolnoma tuja, Apihov spis o kranjskih deželnih

stanovih je menda vse. Malova Zgodovina zato nikakor ni — kakor bi človek po izdajateljici in njenem namenu sodil — kompilatorično delo ali poljudna zgodovina, pa četudi je pisana v poljudnem slogu, kar ji seveda cene ne zniža; sicer pa bo itak avtor, kakor omenja v svojem Predgovoru, v zaključnem snopiču prinesel tudi seznam pisanih in tiskanih virov, ki se jih je posluževal. Kdor pozna borno literaturo za slovensko zgodovino tega razdobja, že sedaj lahko pričakuje, da v tej naši z vsemi znanstvenimi pripomočki pisani Zgodovini igra najvažnejšo vlogo izraba in kontrola prvotnih, to je arhivalnih virov.

Naj končno še omenim, da so glavna razdobja razvidna že na ovitku: Ilirske province označuje lik pevca Ilirije oživljene, predmarčno dobo Prešeren, dobo 1848—1860 pa organizator štajerskega slovenskega šolstva in soustanovitelj Mohorjeve družbe škof Slomšek, ki je tudi s prenosom škofije v Maribor napravil slovenstvu veliko uslugo. Od Družbe bi le še želeli, da bi izdajala Zgodovino v debelejših snopičih in na boljšem papirju, — za bogate, smiselne in sodobne ilustracije pa zasluži vso pohvalo.

N. Županič.

В. Бешевлиевъ. Првобългарски надписи Уводъ, текстъ и коментаръ Годишникъ на Софийски Универзитетъ. Историко-филологически факултетъ, кн. XXXI, 1. Придворна печатница. Софија 1934.

Avtor posvečuje knjigo vstanoviteljem prve bolgarske države in njih prvemu znanstvenemu raziskovalcu, K. Jireček-u. Razen nekoliko neznčajnih fragmentov iz nekoliko slov ter onih okolo konjenika na madarski pečini so v tem delu zbrani vsi protobolgarski nadpisi. G. Beševlijev smatra za potrebno ponovno izdanje, ker smatra izdanje in tolmačenje teh istih nadpi-

sov po g. Feheru za diletantsko in reklamersko a prepise g. K. Škorpila za nezadovoljive. Avtor ne rešava nobenih zgodovinskih ali paleoetnoloških problemov prepuščajoč to specialistom bolgarske historije in lingvistom — turkologom.

Času prve bolgarske države in to epohi pred sprejemom krščanstva po Bolgarih (VIII.—IX. stoletje) pripada okolo 40 grških napisov, vdolbenih na kamne po zapovedi vladajočih kanov. Nazivajo jih prvobolgarske ali prabolgarske nadpise. Tri od teh so izza vladanja kana Kruma (803 do 814), 11 iz dni kana Omurtaga (814 do 831), 3 izza kana Malamira (831 do 836) in 2 izza vlade njegovega naslednika kana Persijana (836 do 852). Ostali napisi se ne dajo časovno razpredeliti, no izgleda da večji del spada v dobo Omurtaga. Verjetno najstarejši bo oni, ki se nahaja pri konjeniku iz Madare, in sicer če ne izza vlade kana Tervela (701—718) potem gotovo iz prve četrti VIII. stoletja. Najbolj poznen je napis kana Persijana iz mesta Filipi. Večina teh napisov se nahaja spravljena v Sofijskem arheološkem muzeju. Glavna stvar avtorjevega dela je v tem, da je napise natančno prepisal, zatem jih sredil in določil glasoslovni pomen raznih črk. To ni lahko, ampak zelo utrudljivo in komplikovano delo. Zatem je obdelana ortografija, vokalizem, konzontizem, morfologija in sintaksa napisov.

Sledi komentar k napisom, ki tolmači posamezne besede z dodano tozadevno literaturo. Za primer prinašamo Omurtagov napis iz Abode (okrožje Šumensko): *Κανὰς ὕβιγλ' Ουμρ-τάγ. | Οχσοῦνος ὁ ζωνπὰν τὰρ|κάνος θρεπτὸς ἀνροπὸς | μου ἴτον κὲ ἀπέθανεν ἰς τὸ | φροσάτων. ἦτον δὲ τὸ γένος | αὐτοῦ Κρογιγίς.* »Kan üvigi Omurtag (ukazuje) Zupantarkan Ohsun je bil moj hranjenik in

umre v vojni. Rod njegov pa je bil Kürigir.

Tekstu knjige so dodani fotografski posnetki protobolgarskih napisov in zemljevid najdišč, kar vse spopolnjuje učeno delo in olajšuje razumevanje težke tvarine. Seveda bo moral to delo vzeti v roke zgodovinar in paleoetnolog, ki bo skušal iz napisov kaj pridobiti za najstarejšo bolgarsko zgodovino. Tudi turkologi in drugi orientalisti se bodo zanimali za protobolgarske napise.

Sofijski univerzi služi lahko v čast in ponos, da je izdala tako pomembno delo brez prigovora v vsakem pogledu zlasti v filološkem oziru.

N. Ž.

Rovnocennost evropských plemen a cesty k jejich ušlechtování. Pořádal prof. K. Weigner. Nová encyklopedie přírodních věd, vydává druhá třída české akademie. Nákladem České Akademie věd a Umění. Praga 1934.

Pokret hitlerizma med Nemci, ki osniva svojo moč na lažnih principih posebno na krivi predpostavki o superiornosti »nemške rase«, je izzval češke antropologe na reakcijo. Prvo je napisal nestor čeških antropologov, J. Matiegka, dějini problému o nerovnocennosti nebo rovnocennosti evropských plemen (str. 7—17). Zatem sledi A. Brožek, Biologický pojem rasy (19 do 31). Za tem J. Matiegka, Dnešní stav znalosti evropských plemen (33 do 45). Nemški narod bi imel biti sestavljen iz naslednjih rasnih tipov po Günther-ju: nordijski in subnordijski tip 50%, falski 5%, vzhodni baltijski 8%, alpinski 20%, laponoidni 2%, dinarski 15%, mediteranski 2%; Rosinski je zapazil pri Poljakihi: nordijski 31.9%, subnordijski 21.3%, falski in vzhodno baltijski 27.4%, alpinski 15%, laponoidni 3.8%, mediteranski 0.5%; po Matiegki je bilo pri Čehih: nordijski 5 do

10%, subnordijski 17%?, vzhodno baltskijski 20%, alpskijski 33%, laponoidni 0.5%, dinarski 20%, mediteranski 0.5%; pri Madjarih po Bartuczu: nordijski + subnordijski 4.5%, falski 35%, alpskijski 15%, laponoidni 5%, dinarski 20%, mediteranski 1%, kavkaški 15 do 20%, rjazanski 5%. — *J. Maly*, Rovnocennost lidských plemen po strance tělesné (str. 47—59). — *J. Matiegka*, Rovnocennost evropských plemen po strance duševni (str. 61—74). — *V. Růžička*, Zlepšení stavu národa plemennou hygienou či eugenikou? (str. 75—88). — *H. Pelc*, O možnosteh zdokonaliti lidský rod úpravou Životního prostředí cestou socialního lékařství. — *K. Veigner*, Wyznam tělesné výchovy pro zlepšení rasy (str. 103—112). — *L. Niederle*, Plemenné složení Slovanů (str. 113—119). — *K. Chotek*, Rasa a kultura (str. 121—134). — *J. Horák*, Rasové problémy a lidové podání slovanské (str. 135—146).

Kdor se resno zanima za rasni sestav srednje Evrope, za razmerje med potencialnimi in pridobljenimi duševnimi sposobnostmi, za namišljeno superiornost »nemške rase« in lažne rasne hipoteze nemških antropologov, naj vzame v roko gornjo knjigo.

N. Ž.

LUŽIŠKO-SRBSKI SKLADATELJ IN FOLKLORIST BJARNAT KRAWC V JUGOSLAVIJI

Z namenom, da bi od blizu spoznal jugoslovenski narod, predvsem njegovo bogato glasbeno folkloro, je meseca aprila posetil Jugoslavijo znani lužiško-srbski skladatelj in folklorist g. Bjarnat Krawc, ki ga tudi Nemci radi njegovih umetniških stvaritev visoko cenijo. Ni se ustrašil, kljub svojim 73 letom, naporov, ki so zvezani z dolgim potovanjem od Draždan



Bjarnat Krawc.

do Ljubljane in potem skoraj po vsej Jugoslaviji.

V Ljubljano je prispel 12. aprila. Na kolodvoru so ga pričakovali predstavniki društva prijateljev Lužiških Srbov s svojim predsednikom g. dr. Nikom Županičem na čelu. Zvečer istega dne so mu člani društva privedli v restavraciji »Slamič« skromen prijateljski večer, katerega so se udeležili tudi predstavniki ljubljanskih glasbenih krogov. Ob tej priliki je visokega gosta pozdravil g. dr. Niko Županič, ki je naglasil, da obiski odličnih kulturnih delavcev najmanjšega slovanskega naroda ne pomenijo nikakih političnih demonstracij napram Nemčiji, katere lojalni državljani so Lužiški Srbi, marveč služijo taki obiski le utrditvi kulturnih stikov med posameznimi slovanskimi narodi. V svojem nadaljnjem govoru je omenjal vezi, ki so vedno vezale lužiško-srbski narod z jugoslovenskim ter

končno izrazil željo, naj bi nemški narod končno vendarle enkrat uvidel, da mu mali slovanski otočič sredi Nemčije politično ni škodljiv, temveč da ga je treba kot zanimiv zgodovinski ostanek nekdanj mogočnega polabsko-slovanskega plemena vsestransko podpreti pri njegovem kulturnem stremljenju. Za njim je g. Vekoslav Bučar v lepem govoru obujal spomine na svoja prva srečanja z g. Krawcem na raznih lužiško-srbskih prireditvah v Budyšinu, Draždanih in drugod, g. Zorko Prelovec pa je slavil dragega gosta kot enega največjih slovanskih glasbenih umetnikov in enega najboljših poznavalcev slovanske narodne glasbe v obče, izražajoč obenem veselje, da zamoremo imeti dragega gosta v naši sredi. Ginjen se je sivolasi umetnik zahvalil v svoji sočni materinščini za pozornost, ki mu jo jugoslovanski narod izkazuje že takoj prve ure po njegovem prihodu v Jugoslavijo. Omenja, da nikdar ni bil politik, ampak da je pri svojem umetniškem delovanju vedno stremel za tem, da dokaže svetu, da je tudi njegov mali narod zmožen življenja.

Ves večer, na katerem je neumorno prepeval Prelovčev oktet »Ljubljanskega Zvona« slovenske in druge jugoslovenske narodne in umetne pesmi, je potekel v najlepšem razpoloženju.

Naslednje dni svojega bivanja v Jugoslaviji, je g. Krawc prebil v Zagrebu, Beogradu, Sarajevu in Dubrovniku, nakar se je zopet za nekaj dni vrnil v Ljubljano, kjer si je ogledal vse kulturne ustanove, med drugimi tudi naš muzej, kjer ga je predvsem zanimala etnografska zbirka.

V. Bučar.

Matija Tomc, Belokrajinske. Za moški zbor priredil, izdal in založil Akademski pevski zbor v Ljubljani 1934. Cena Din 30.



Matija Tomc.

Vsebina je prirejena po zapiskih in fonogramih (notacijah) dr. J. Adlešiča (N. Štritofa), avtorja, O. Deva, L. Kube, F. Marolta. Zbirka je nastala na pobudo Akademskega pevskega zbora ozir. njegovega pevovodje F. Marolta, ki sta si stavila za nalogo pokazati razvoj slovenske narodne (kmečke) pesmi.

Za razumevanje belokranjske glasbene folklore na splošno je važna študija dr. St. Vurnika v Etnologu 1931, št. 2. Dr. Vurnik je na podlagi intenzivnega študija prišel do naslednjih zaključkov: Belokranjske pesmi rabijo povprečno zelo majhno število tonov, to se pravi, da imajo razmeroma ozek ambitus; zato so harmonsko revnejše od alpskih, katerim ogromen ambitus omogoča vse vrste melodično-harmonskih efektov. Belokranjec se poslužuje kar najmanj mogoče melodičnih motivov; zato čujemo skoro vedno en in isti motiv. Temu pojavu

pravijo »orientalska monotonija« ali »litanijski tip«, ki je lasten vsem vzhodno-evropskim narodom, pa tudi eksotičnim narodom drugih delov sveta. Te pesmi so skoro brez vseh harmonskih, melodičnih in kompozicionalnih prijetnosti, zato igra v njih ritem veliko vlogo. Velik del teh pesmi ima svoj estetski smisel skoro le v ritmiki, ki se nagiblje več ali manj k izometriji, ali pa rabi kar se da malo ritmičnih shem in modelov. Na Belokranjskem je v absolutni večini dvodelni ($\frac{2}{4}$) takt, ki se uveljavlja z malo ritmično vrednoto (osminka). Pike pri notah skoraj ne dobimo. Harmonična zgradba teh pesmi je enostavna; okreti se gibljejo iz toničnega položaja v dominantni septimni položaj; subdominantnih okretov je v Beli Krajini silno malo in jih pevci ne priznavajo. Tudi modulacija je skoraj neznana. Nekaj procentov je, zlasti ob Kolpi, tudi pesmi, ki kadencirajo v dominantni na način bližnjega orijenta. So to pesmi, ki so mestoma čisto durske, mestoma se dajo tolmačiti durski in molski obnem, končno pa le sklenejo v čisti durski dominantni. Nekateri so mnenja, da je ta pojav nekaj ostanek od starih cerkvenih modi, za kar pa še manjkajo historični dokazi. Kompozicijske oblike so mnogovrstne. Najdeš tudi melodijo v dveh taktih, redke niso štiritaktne; dalje sledimo pet-, šest-, sedemtaktne melodije, seveda pa imajo večino, zlasti med novejšimi iz XVIII. in XIX. stoletja, one osemtaktne periode. Lahko rečemo, da je monotonna AAAA, dvodelna ponavljana AB AB oblika najčešča na Belokranjskem. Stare pesmi kažejo včasih zanimivo modificirane harmonične molske, dobijo se breztaktne pesmi v dorskem tonovem načinu, spremljane v nekaki heterofoniji z goslimi, ki rabijo stare konsonance kvarte in kvinte. Pojavljajo se tudi stare diafonijske

dvoglasne oblike, neki bordoni v paralelnih terciah, ki se pa na začetku in na koncih samostojno gibljejo. Tudi kanonične forme primitivne oblike, zaplodki srednjega veka, so na Belokranjskem še doma. Zanimivi so tudi tipično belokranjski teksti, ki kažejo abstraktno idealistične paralelizme, ki se strinjajo z glasbeno »monotonijo«.

Te izsledke je upošteval avtor pri obdelavi posameznih pesmi. Takoj prva pesem (»Napojnica«) je sicer prosta kompozicija avtorja, ki je pa dal ohranjenemu besedilu stilno pravilno glasbeno obliko kresne obredne pesmi. (Pojasnila k posameznim skladbam so povzeta po razlagi, ki jo je za koncert APZ napisal dirigent Fr. Marolt) — »Koleda« za Svečnico je tipičen primer originalnih starih belokrajinskih pesmi v naravnem tonskem načinu, sklepna stalna fraza »Marija, prosi Jezusa« je tipičen primer ustaljenega sklepnega okreta (stalne fraze). Te vrste koleda so se pele v obliki dvoglasnih koralnih diafonij, ki so značilne za belokrajinski glasbeni folklor — Na »Tepežnico« (god nedolžnih otročičev 28. decembra) gredo otroci »tepeškati« po vasi. V našem primeru gre za »Tepežnico«, ki se je še pela, dandanes jo otroci le »klepečejo« (govore) — »Svatske pesmi« so priložnostne pesmi, ki jih poje narod v različnem redu in primernih momentih na »pirih« (svatbah) — »Kresne« so vokalna suita, ki združuje petero različnih napevov različne časovno-stilne opredelitve. Te stilno-heterogene sestavine morejo živeti hkrati le v narodni pesmi in tvorijo nekako mozaično formo — »Belokrajinsko kolo« je stilizacija porušene oblike prostega metliškega kola. Tekst je ves ohranjen; od napevov sta pa ohranjena le začetek in završek, vmesni pesmi b) in c) je prireditelj stilno pravilno vkomponiral — Jurje-

vanje je preostalina znamenitega staroslovenskega kurentovanja, ki hrani in združuje v sebi poleg obrednih plesov največ mitoloških prausedlin geotropskega značaja. Napev našega »Zelenega Jurja« je ohranjen tipičen primer staroslovenske originalne melodije, njegovo starost izpričujeta dosledna izoritmija, enostavna melodična črta v starem dorskem načinu, fiziognomija te belokrajinske melodije je povsem različna od onih kajkavskega porekla iz mnogo mlajše dobe — »Hajduk Velja« je edini primer neporušene oblike belokrajinske pripovedne junaške pesmi iz dobe neprestanih strahotnih turških vpadov. (Velja je bil baje silovit junak iz vojne granice, ki je hodil napadat Turke tudi v njihovo deželo). Da ustvari primerno formo junaške pesmi, je prireditelj poleg neprestano razpletajočega se napeva, ki je v svoji preprostosti tipičen primer belokrajinsko-orientalske monotonije, uporabil prosto iznajdena motiva guslarja, ki se je v Beli Krajini držal vse do konca 19. stoletja, in pohoda junakov — »Koleda« na Ivanje je najstarejši ohranjeni slovenski narodni napev. Pesem kaže staro koralno fakturo v kanonični obliki. O veliki starosti pričajo ozek kvartni ambitus, melični potek v sekundah, diafonična dvoglasnost, rapsodičen ritem in stalna sklepna fraza. Avtor je uporabil dvostaven zbor po vzoru menjajočih se respuzorialnih antifon. S tem stavkom prosto kontrapunktira motiv guslarja, ki je take speve vedno spremljal, forma naj bi bila nekakšna vokalno-instrumentalna heterofonija.

O zbirki so izšle razne ocene. Kot najmerodajnejšo omenimo ono, ki jo je napisal v zagrebški »Sv. Ceciliji« (1934, št. 2) znani muzikolog in skladatelj dr. Božidar Širola. Med drugim pravi: »U otmjenom formatu velikog notnog kvartnog formata iz-

dano je u veoma ukusnom obliku i osobito dotjeranom rukopisu (u litografiji, koja se gotovo takmi s notnim tiskom) ovo ozbiljno delo slovenskoga kompozitora. Ta njegova priredba daleko je premašila ono, što se priredbom smatra. To su manje ili oveće kompozicije, u kojima je avtor uspio dati čitave zvučne slike neobične sugestivnosti, naročito za onoga, koji pozna pučke običaje, uz koje su vezani oni napjevi, kojima se Tomc poslužio, kao osnovom svojih kompozicija. Tomc je svjesno htio dati — makar i grubi, pa i groteskni realizam »napojnice«, »Kolede«, »tepežnice«, »Kola«, »Zelenog Jurja«, ali je nastojao dati i kompozicije većeg obujma, u kojima će oživjeti i cijeli obred (»svetske pesmi«, »Kresne«, »belokrajinsko kolo«). Sredstva, kojima se Tomc služi, da iz kratkih napjeva pučkih izgradi oveće muzičke stavke sasvim su suvremena. On ne preza ni pred ostinatnim figurama, kojima nameće monotoniju ugodaja ritmijskoga, što nastaje litanijskim ponavljanjem kratke strofne forme, a oživljuje to mjestimice još i ozbiljnim nastojanjem, da pojedine dionice sasvim oslobodi u njihovom pokretanju, makar pri tom došao i do politonalnih kombinacija. Naročito se to opaža u tretiranju smanjene kvinte tonaliteta, koja te starinske »belokrajinske napjeve« toliko približuje tonalitetu tako zvane istarske ljestvice, pa je još uvijek kamen kušnje za našu teoriju muzičkog folklor a i njegovih osebina. U nastojanju, da dade što življu impresiju pravog pučkog izražaja svojoj muzici, Tomc je posegnuo i za dijeljenjem zbora u dva dijela, koji na način antifone jedan drugome odgovaraju i kao da se nadmeću, koji će većim zanosom i toplijim žarom ispjevati svoj napjev. Drugda su u tijesnom slijedu ne prezani pred kanonskim obrascima, ma da su

oni podalje našeg folklor. To su odlike ovog ozbiljnog djela Tomcovoga, kje je — čini se — zamišljeno ciklički, t. j. avtor želi — ma da to nije nigde istaknuo — da njegove, »Belokrajinske« ispune čitav program jednog koncerta, da u svojoj šarolikosti ožive cijeli jedan kraj, »Belukrajinu«, sa svim njezinim folklornim značajkama. G. Tomc je učinio veliku uslugu slovenačkog modernoj muzici, upozorio ih je svojim djelom »Belokrajinske«, da u Belokrajini doista živi najstarija slavenska muzička tradicija.

M. Švarski.

Dr. Jože Lavrič, Organizacija statistike v Jugoslaviji. Banovinska zaloga šolskih knjig in učil. Ljubljana 1935.

Ta knjižica je poskus, menda prvi, prikazati pregled celokupne administrativne statistike, v naši državi, bodisi da gre za primarne statistike, to je, kadar gre za neposredno, iz statističnih namenov povzročeno številčno zajetje pojavov, bodisi za sekundarne statistike, ki se nabirajo kot postranski produkt nekega drugega administrativnega poslovanja.

Za dobro stran takega prikaza smatram, ne samo, da informira, katera statistika, kje in na kaki pravni osnovi se vodi, ampak zlasti tudi, da omogoči oziroma olajša kritičen odnos do številke. Četudi bi namreč statistike bile čisto točne, kar pa v največ primerih niso, je treba pri praktični uporabi in zlasti pri časovni in krajevni primerjavi števil, ugotoviti njih identično, kaj so in predstavljajo in njih genezo, od kod so in prihajajo.

Le če tako številko vsestransko spoznamo, jo moremo s pridom in prav uporabiti posebno v njeni analitični funkciji pri raziskovanju vzročnih zvez in razvojnih tendenc.

Poglavja: osnove naše statistike, demografska, agrarna, gozdna, rudar-

ska, finančna in prosvetna statistika so bila objavljena v »Času«, l. XXIX., števil. I.-II. in III.

Résumé.

L'auteur expose l'organisation de la statistique administrative en Yougoslavie — de la primaire aussi bien que de la secondaire — par rapport à ses représentants et à sa base légale.

Bien qu'à sa naissance l'Etat yougoslave ait trouvé sur son territoire trois bureaux statistiques déjà existants (à Belgrade, à Zagreb et à Sarajevo), la nécessité de l'adaptation du service statistique aux circonstances changées s'imposait.

Actuellement le service de la statistique officielle, tant qu'il s'agit de la statistique centrale, est concentré à »La statistique générale de l'Etat«, qui est agréée au Ministère de l'Intérieur.

Le présent aperçu fait voir que la statistique yougoslave, n'ayant peut-être pas joui jusqu'ici d'une bonne réputation ni au pays ni à l'étranger, a fait, au cours de ces dernières années de grand progrès, de la sorte que sa réputation devant l'étranger peut être considérée, d'ores et déjà, comme réhabilitée.

»La statistique générale de l'Etat« a publié en 1931 les annuaires statistiques pour les années 1929 et 1930 et en 1934 les annuaires pour les années 1931 et 1932. On a tout lieu d'espérer que dorénavant les annuaires yougoslaves pourront marcher du même pas avec ceux de l'étranger.

A côté de cette statistique centrale il existe un grand nombre de services statistiques dispersés dans les divers ressorts administratifs, qui ont, ces temps derniers, fait paraître un nombre important de publications remarquables.

En dehors des bases générales de l'organisation de la statistique, dans le

présent aperçu sont traitées des différentes questions se rapportant à la statistique démographique, agraire, forestière, minière, ombrométrique, hydrographique, hydraulique, financière, économique, sanitaire et à la statistique relative au trafic, à l'électrification, à la Prévoyance sociale et à l'instruction publique.

Dan chacun des chapitres du livre sont mentionnés les ouvrages les plus importants parus jusqu'ici. De même sont citées les lois, les décrets et les règlements, aussi bien que les arrêtés ministériels les plus importants qui d'un côté règlent le fonctionnement de la statistique primaire et de l'autre servent de base à la statistique secondaire.

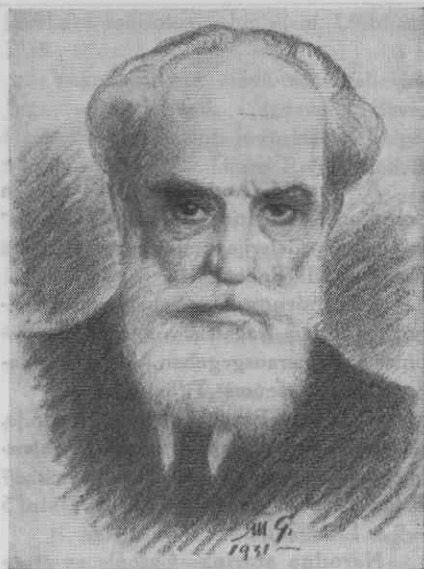
Les remarques méthodologiques et critiques sont réduites à la mesure indispensable.

† Čeda Mijatović.

U Londonu je umro 14 V 1932 u dubokoj starosti bivši ministar i akademik, finansijer i nacionalni ekonom, pisac i istorik Čeda Mijatović, rođen u Beogradu 6 X 1842.

Obim rada pokojnog Mijatovića je vrlo velik. U tom mnogostrukom radu njegove istoriske rasprave zauzimaju vrlo vidno mesto. Mijatović se istina specijalno istorijom intenzivno bavio samo oko dvadeset godina, pa je onda ostavio to polje, i vraćao se posle toga istoriji retko i to samo uzgred i prigodom.

Za našu istorijsku nauku je necenljivo velika šteta što je Mijatović napustio rad na istoriji, jer on je bio bez sumnje najveći istoriski talenat u našem narodu. Mijatović je više no i jedan naš istorik duboko osećao prošlost u svima tančinama, i imao je smisla, talenta i snage da je plastično, živo i slikovito prikaže. Njegove ras-



prave o staroj srpskoj trgovini, o finansijama u Nemanjićskoj državi, o Bacšićima, o srpskoj emigraciji pri prodiranju Turaka, i, nada sve, njegovo veliko delo u dve knjige o despotu Đurđu Brankoviću, ostaće za sva vremena uzorna dela naše istoriografske literature.

Čeda Mijatović je bio romantičar, uvek pun idealizma i fantazije, pun zanosa i oduševljenja. Zbog tih svojih osobina i sklonosti on, po pravilu, nije video našu prošlost onako, kakva je ona u stvari bila, nego je u svojoj romantičarskoj fantaziji uvek sve ulepšavao, pa je prikazivao samo pozitivne strane u našem srednjevkovnom životu i uvek je sve idealizirao.

Da je prošao dobru školu, koja bi ga uputila na kritičnost i akribiju i naučila ga da traži i prikazuje istinu, bez obzira na to, kakva je ona, koja bi ga naterala da obuzdava svoju romantizmu sklonu fantaziju, Mijatović bi ne samo po svome talentu, nego i po svojim radovima, bez sumnje bio naš najveći istorik. St. Stanojević.

Riga. Vorträge aus den Jahren 1932 und 1933. Verlag von Bruhus. Riga 1934.

Општи Каталог Књига. Геца Кон А. Д. Београд 1935.

M. M. Pavićević, Narodna poredenja (Crna gora). Posebni otisak iz Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena, knjiga XXX. Nadbiskupska tiskara. Zagreb 1935.

M. M. Pavićević, Badnje večje 1918. Preštampano iz „Seljačkog glasa“. Tisak Jugoslovenske Štampe. Zagreb 1935.

Catálogo de libros antiguos, raros y curiosos que hallan de venta en la Libreria de ocasion de Estanislao Rodriguez. Madrid 1933.

Genus, oratio del Comitato Italiano per lo studio dei problemi della popolazione edito sotto il patrocinio del Consiglio Nazionale delle ricerche. Roma 1934.

J. Радонић, Извори за историју јужних Словена, серија I, књига I свеска 1 и 2. Српска Краљевска Академија Зборник за историју, језик и књижевност народа, III одељење, књига III. Цена 100 динара. Београд 1934.

Ст. Станојевић, Историја Југословена за средње школе, III књига, Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон. Цена дин. 30. Београд 1934.

Sveta Cecilija. Smotra za crkvenu glasbu s glazbenim prilogom. Glasilo Cecilijina društva u Zagrebu, God. XXIX, sv. 1. Zagreb 1935.

Lužickosrbský Věstník. Časopis společnosti přátel Lužice v Praze. Ročník XVI, číslo 1—2. Praha 1935.

Kmetovalec. Glasilo Kmetij. Družbe v Ljubljani R. Z. O. Z. Leto LII, štev. 3. Ljubljana 1935.

Разписъ на лекциитъ за Лѣтния семестъръ на 1934—1935 Учеб. год. Софийски Универзитетъ. Цена 20 лева. Придворна печатница. Софија 1935.

Imenik knjig Šentjabske knjižnice v Ljubljani. Drugi dodatek k imeniku iz leta 1928. Izdala in založila Šent-

jakobska knjižnica v Ljubljani. Ljubljana 1935

Vesnik saveza štedionica kraljevine Jugoslavije Vlasnik i izdavač: Savez štedionica kraljevine Jugoslavije. Odgovorni urednik: Dr. Gjuro Račić God. II, br. 7. Zagreb 1935

Carinthia, CXXIV Jahrgang, Heft 1, Geschichtliche Beiträge zur Heimatkunde Kärntens, Mitteilungen des Geschichtsvereines für Kärnten Geleitet von M. Wutte. Druck von Joh. Leon sen. Celovec 1934

Slovansky Přehled. Sbornik pro poznávání politického sociálního a kulturního života slovanských statů a národů. Nakladatelství Šolc a Šimáček, roč. XXVI, Čís. 10 Praha 1934.

Б. М. Дробњаковић, Библиографија радова наших етнолога (V, Н. Жуланић). Прештампао из „Гласника Етнографског Музеја“ у Београду, књ. IX, стр. 119—122. Београд 1935.

Dr. Jože Lavrič, Organizacija statistike v Jugoslaviji. Banovinska zaloga šolskih knjig in učil. Ljubljana 1935.

Мисионар, издаје се з благословом епископа охридско-битолског Николаја и објављује месечно са циљем да помогне унутарњем и спољнем православно мисионарству Годишња претплата 20 динара за нашу државу а 35 дин. за иностранство. Васник јеромонох Иринеј Златић. Штампарија и печатарезница „Победа“. Битол 1935.

Monumenta Artis Slovenicae. 4. snopič: srednjeveško slikarstvo spisal Dr. Fr. Stelè; IV, Johannes Aquila de Rakespurga. Ljubljana MCMXXXV.

Terra: Suomen Maantie-teelisen seuran Aikakauskirja Vuosik. 46 Årg Nro 4. Helsinki 1934.

Germanoslavica. Vierteljahrsschrift für die Erforschung der germanisch-slavischen Kulturbeziehungen. Im Auftrage des slavischen Institutes und der deutschen Gesellschaft für slavistische Forschung in Prag. Herausgegeben von:

Josef Janko und Franz Spina. Schriftleitung Konrad Bittner et Vojtech Jiráč. Verlag Rudolf M. Rohrer, Jahrg. III, Heft 1—2. Brno 1935.

Lud. Słowiański, pismo poświęcone dialektologii i etnografii Słowian, wydawnictwo K. Nitsch et K. Moszyński, tom III, zeszyt 2. Kraków 1934.

Гласник Историског Друштва у Новом Саду, књига VII, свеска 1—3. Директор Ст. Станојевић, уредник Душан Поповић. Штампарија Српска Манастирска штампарија у Ср Карловцима. Нови Сад 1934.

A. Stocký, Čechy v době Železné. Jan Štenc. Praga 1933.

J. Wolf, Krásná Česko v Plzni. XIV ročenka Národopisného Musea Plzeňska, za rok 1932.

B. Škerlj, Človek. Izbrana poglavja iz prirodoslovja človeka. 25 slik in 3 tabele. Založba Tiskarne Merkur. Ljubljana 1934.

N. Županić, Etude de la métamorphose physio-ethnique des nations, spécialement des Yougoslaves. Extrait de l'„Antropologie“, str. 333—339. Praga 1932.

М. Доленц, Теорија кривичног поступка за Краљевину Југославију (Систематско приказивање). Издавачка књижевница Геце Кона. Београд 1933.

V. Bučar, Suum cuique. Kritičke primečbe dr. V. Novakovej Antologiji Jugoslovenske misli i narodnog jedinstva. Učiteljska tiskarna. Ljubljana 1934.

Vjesnik kr. Državnog Arkiva u Zagrebu, godina VI, uredio E. Laszovski. Tisak Zaklade tiskare Narodnih Novina. Zagreb 1934.

A. Feuerlisen, Stadtbibliotekär N. Busch (+ 13. X. 1933) Zum Gedächtniss. Mit 1 Bildnis. Riga 1934.

A. Grgin, Istraživanje starohrvatskih spomenika po splitskoj okolici, Izdanje „Bihaća“ Hrvatskog društva za istraživanje domaće povijesti u Splitu. Posebni otišak iz XII. knjige „Narodne Starine“. Zagreb 1933.

O. Schlaginhaufen, Das hallstättsche Skellet von Othmarsingen (Kt. Aargau) und der Hallstattmensch auf dem Boden der Schweiz. Mit 3 Textabbildungen und 6 Taffelfiguren. Zürich 1934.

М. С. Филиповић, Примитивна Средства за пренос добара и кретање на Гласинцу. С. О. из „Гласника Земаљског Музеја у Босни и Херцеговини“, XLV, str. 129—134). Сарајево 1933.

Гласник Скопског Научног Друштва, књ. XIII, одељење друштвених наука, 7. Уредник Р Грујић. Скопље 1934.

В. С. Радовановић, Велика језера Јужне Србије Атлас Географског Друштва, 12. Државна Штампарија Краљевине Југославије. Београд 1934.

Ј. Липовац ет Б. Ж. Милојевић, Бока Которска. Атлас Географског Друштва, 11. Државна Штампарија Краљевине Југославије. Београд 1934.

Bela Krajina. Priloga „Foto amaterju“. Ljubljana 1933.

F. Stelè, Umetnost Dolenjske. Kulturno-geografski pokus k problemu slovenske umetnostne zgodovine. Posebni otišak iz „Etnologa“ V, glasnika kr. Etnografskega muzeja v Ljubljani. Ljubljana 1933.

Hrvatska Smotra, god. II, br. 1. Zagreb 1934.

I. Hribar, Moji spomini, III. od 1929 dalje. Tisk J. Blasnika nasl. Univerzitetna tiskarna in litografija. Ljubljana 1932.

N. Županić, Zur physio-ethnischen Metamorphose der Völker mit besonderer Rücksicht auf die Südslaven. Comitato Italiano per lo studio dei problemi della popolazione. Istituto Poligrafico dello stato. Rim 1932.

М. Грба, Када је живео Иван Равњанин? (Сепар. оtišак из „Етнолога“ V). Ljubljana 1932.

F. Stelè, La Slovenie. aperçu de son histoire — sa culture — sa littérature. Edition du P. E. N. Club, centre slovène de Ljubljana. Ljubljana. 1933.

M. С. Филиповић, Модрича. Са 2 карте и 6 фотографија у тексту. Пишчево издање. „Немања“, задужбиска Штампарија Вардарске бановине. Скопље 1932.

N. Županić, La signification de quelques vieux noms géographiques de la péninsule Balkanique. (Extrait de l' „Etnolog“ V, Bulletin du Musée Royal d' Ethnographie á Ljubljana). Ljubljana 1933.

A. Bychan, Beitrag zur Volkskunde der Gagausen. (Extrait des Mémoires de la société finno-ougrienne, LXVII).

Кр. Миятевъ, Велики Преславъ, столицата на Симеона. Водачъ за старинитъ. Издање на „Българска Старина“ — Шумен. Придворна печатница. Sofija 1930.

Ив. Велковъ, Мадара, светилиште на Прабългаритъ. Водач за старинитъ. Издање на „Българска старина. Придворна печатница. Sofija 1930.

Nordiska Museets och Skansens Årsbok Fataburen. Stockholm 1934.

M. M. Pavičević, Ognjenim stazama. Predgovor napisao dr. Mato Hanžeković, knjiga 2. Izdanje knjižare Jov. Sekulovića. Hercegnovi 1933.

Наш језик. Издаје Лингвистичко Друштво у Београду, Год. III, св. 1. Београд 1934.

Man, A monthly record of anthropological science. Vol. XXXV, Nos. 1—20. Published by the Royal Anttropical Institute, 52, Upper Bedford Place, London, W. b. 1. Annval Subscription, £ 1, London 1935.

P. СИМОНОВИЋ, Етнографски Преглед Војводине. Штампа Учитељског Д. Д. „Натошевић“. Нови Сад. 1935.

Wiener Zeitschrift für Volkskunde, (Vormals Zeitschrift für österreichische Volkskunde) herausgegeben vom Verein für Volkskunde in Wien. Geleitet von Prof. dr. M. Haberlandt, XL Jahrgang, Heft 1—2. Wien 1935.

Congress International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques, Première Session. Londres 1934.

Fr. Šuklje, Iz mojih spominov, del I—III. Jugoslovanska knjigarna. Ljubljana 1929.

Rig. Tidskrift utgiven ov Förenigen för svensk Kulturhistoria. Stockholm 1934.

Sbornik praci věnovaných Prof. dru. Weignerovi k šedesátým narozeninám (Antropologie, XII Suplement). Praga 1934.

M. M. Pavičević, Crnogorsko pravosudje i pravna shvaćanja u anegdotama. Zagreb 1933.

Przegląd Antropologiczny, Organ polskiego towarzystwa antropologicznego i zakładu antropologii wydziału lekarskiego w uniwersytecię poznańskim. Redaktor Adam Wrzosek. Tom VIII, zeszyt 1—2. Poznań 1934.

Glasnik jugoslovenskog profesorskog društva, knj XIV, sveska 9. Beograd 1934.

S. Vrlinić, govor ob predaji diplome častnega občanstva adlešičkega bivšemu ministru g. dr. Niku Županiću v Adlešičih dne 26. julija 1931. Izdali jubilarjevi prijatelji. Ljubljana MCMXXXI.

Else Krohn, Kleine Beiträge zur Kenntnis islamischer Secten und Orden auf der Balkan-Halbinsel. Sonderdruck aus dem Mitteilungsblatt der Gesellschaft für Völkerkunde

N. Županić, Le caractère ethnologique des Tscherkesses du Kosovo polje en Yougoslavie. (Extrait de l' „Etnolog“ VI, Bulletin du Musée d' Ethnographie á Ljubljana (pag. 217—253). Ljubljana 1933.

A. Slodnjak, Pregled slovenskega slovstva. Akademski založba. 8°, 543 strani. Cena 94 din. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Ljubljana 1934.

N. Fettich, Der skythische Fund von Gartschinowo. Mit 14 Tafeln u. 1 Textabbildung. (Archaeologia Hungarica, acta arhaeologica musei nationalis Hungarici, XV. Budapest 1934.

VI^e Congrès International des études byzantines, Sofia, 9—16 septembre

1934. Programme des travaux, édition provisoire. Sofia 1934.

Книгопис 1933—1934. Трето издание. Книгоиздателство и учебни помагала Христо Г. Данов София 1934.

С. Ив. Барутчийски, Христо Г. Данов. Биографичен очерк (1855—1905). Plovdiv 1905.

В. Миковъ, Предисторически селища и находки в България. Съ 118 образа в текста и карта. Материали за археологическа карта на България, книга VII. Издания на народния археологически Музеи, № 30. Sofija 1933.

Годишник на народни Музеи, книга V (1926—1931). Издания на народния археологически Музеи, № 31. Државна печатница. Sofija 1933.

Giuseppe Gerola, Il Quadripartito di S. Agata „Felix Ravenna“ diretta par R. Bartoccini. Nuova Serie, anno IV, fasc. 2. Ravenna 1934.

IV^e Congrès International des études Byzantines. Sofia, 9—16 septembre 1934. Listes de délégués et des membres du Congrès. Edition provisoire. Sofija 1934.

Р. Поповъ, Едн интересен череп от Деветашката пещера. Sofija?

Водач за Народни Музеи в София. Sofija 1923.

Ив. Мърквичка, България в образи. Чост I. Издание на българската Академия на науките. Sofija 1929.

Ал. Рашеновъ, Месемврийски църкви. в 61 образа в текста и 45 таблици. (Художествени Паметници на България, книга II. Sofija 1932.

Geografski Vestnik, letnik X, št. 1—4. Urednik A. Melik. Izdaja in zalaga Geografsko Društvo v Ljubljani. Ljubljana 1934.

У. Крулъ, Сенатски говори. Издание књижаре С. Б. Цвијановића. Београд 1934.

М. Perojević, Postanak Kaštela. „Bihac“ Hrvatsko Društvo za istraživanje domaće povijesti u Splitu. Sarajevo 1934.

K. Thieme, Das alte Wahre. Eine Bildungsgeschichte des Abendlandes. Bei J. Henger in Leipzig 1934.

Lj. Karaman, Šetnjom kroz Korčulu i njene spomenike. Zagreb 1932.

René Martial, La race française. Mercure de France Paris 1334.

Анна Павловић-Михалчић, Јуто-словенски народни вез, книга I: Барањски бели вез, са 30 слика. Издание књижаре Николе III. Кашиковића. Сарајево 1933.

A. Breznik. Slovenska slovnica za srednje šole. Četrta pomnožena izdaja. Cena v platno vezani knjigi dinara 38. Ljubljana 1934.

Adam Fischer, Etnografja Słowiańska. Seszyt III. Lwów — Warszawa 1934.

Н. Вулић, Из античке историје наше земље (Приказано на скупу Академије философских наука 11. XII 1933). „Глас“ CLX Српске кр. Академије, 82. Београд 1934.

Arhiv za zgodovino in narodopisje, knjiga I/1. Izdalo Zgodovinsko Društvo v Mariboru. Maribor 1934.

W. Stoeklin, Über ein hygienisches Sanierungswerk im Altertum. Vortrag gehalten in Amriswil anlässlich der Jahrhundertfeier der Aertztegesellschaft „Werd-bühli“ auf Arenenberg, 1934.

Misel in Delo. Kulturna in socijalna revija. Leto I, zvezek 5. Izhaja mesečno. Naročnina stane za celo leto 60 din, za pol leta 30 din, za četrt letu 15 dinara. Posamezna številka 6 din., uredništvo in uprava v Ljubljani na Gosposvetki cesti 4/l. Izdaja in zalaga Tisk jugoslovanskih naprednih starešin „Nasta“ v Ljubljani r. z. o. z. Tiska tiskarna Merkur. Ljubljana 1935.

Гласник Етнографског Музеја у Београду, книга IX. Уредник Боровоје М. М. Дробњаковић. Државна штампарија краљевине Југославије. Београд 1934.

Baltoslavica. Biuletyn institutu Naukowo-Badawczego Europy wschodniej w Wilnie. Tom I. Wilno 1933.

J. Mal, Zgodovina slovenskega naroda. Najnovejša doba, III. leto svobode in deset let reakcije (1848—1860). Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju, r. z. z o. z. Celje 1934.

W. Schmid, Die Fürstengräber von Klein Glein in Steiermark. Sonderdruck aus der Praehistorischen Zeitschrift, Bd. XXIV, Heft 3—4. Berlin 1944.

Б. М. Дробњаковић, Риболов на Дрини. Посебно издање Етнографског Музеја у Београду. Београд 1934.

Glasnik Stručne Štampe. Орган удружења стручне штампе краљевине Југославије. Год. I, бр. 1. Београд 1935.

Letno poročilo „Ljubljanskega Sokola“: Tiskala Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Ljubljana 1934.

Revue Antropologique XLIV Année. N° 10—12, Orgone de l'Institut International d'Antropologie Directeur P. Saintyves. Libraire Emile Nourry Paris 1934

Zur Jahrhundertfeier der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde zu Riga 1834—1934. Sonderdruck der Baltischen Monatshefte. Riga 1934.

Numizmatičar. Časopis za antički i stari jugoslovenski novac. Izdavač i urednik dr. Jozo Petrović. Београд 1934.

Fr. Mišič, V žaru in čaru šumovitega Pohorja. Samozaložba. Tiskala Ljudska tiskarna P. D. v Mariboru. Maribor 1934.

Čehoslovačko-Jugoslovenska revija. Urednici A. Uhlir — Praha i Momčilo Milošević — Beograd. Godište IV, br. 7. Praga 1934.

M. Małecki, Dwie gvary macedońskie (Suche i Wysoka w Soluńskiem). Część I: teksty. Biblioteka „Ludu Słowiańskiego Dział A, N° 2. Kraków 1934.

M. M. Pavićević, Narodne igre u Crnoj Gori. Zbornik za narodni život i

običaje južnih Slavena, knjiga XXIV, 2. Zagreb 1934.

Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku. Organ arheološkog muzeja u Splitu. Vol. L. Štamparsko preduzeće „Novo doba“. Split 1932.

V. Geramb, Steierisches Trachtenbuch, V. Lieferung: Die Zeit der Glaubenskämpfe. Verlag Universitäts-Buchhandlung Leuschner et Lubensky. Graz 1934.

A. Gabršček, Goriški Slovenci, II. od leta 1901 do 1924 Narodne, kulturne, politične in gospodarske črtice. Samozaložba 1934.

Govor brata E. Gangla na tretji glavni skupštini Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije u Beogradu 23. aprila 1933. Beograd 1933.

Fr. Stèle, Duhovna kultura Sodobne Poljske. (S. O. iz „Dom in Sveta“ 1934).

Sbornik muzealneje slovenskeje spoločnosti, Ročnik XXVII—XXVIII, sošit 1—8. Turčansky Sv. Martin 1934.

Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, књига XIII, свеска 1—2. Уредник Павле Поповић. Државна Штампарија Краљевине Југославије. Београд 1933.

В. Миковъ, Предтракийското население на нашитъ земи. (Известия на Българското Географско Дружество, књига I.) Sofija 1933.

Упутства за прикупљање грађе о народним песмама. Етнографски Музеј у Београду. Штампарија „Млада Србија“. Београд 1935.

П. Ж. Петровић, О народним песмама у рудничком поморављу. Посебно издање Етнографског Музеја у Београду, свеска 5. Београд 1935.

N. Vulić, La nécropole archaïque de Trebenische. Extrait de la Revue Archéologique. Paris 1934.

Dosedanji sotrudniki „Etnologa“ 1927—1934:

- Andrejka dr. Rudolf, banski inspektor v p., Ljubljana.
Brejčeva Mia, ban. uradnica, Ljubljana.
Brežnik dr. Pavel V., gimn. profesor, Ljubljana.
Bučar Vekoslav, publicist, Ljubljana.
Burian dr. Vaclav, univ. lektor, Ljubljana.
Ehrlich dr. Lambert, univ. profesor, Ljubljana.
Filipović dr. Milenko, univ. profesor, Skoplje.
Gaspari Maksim, akad. slikar in restavrator Etnografskega muzeja, Ljubljana.
Grba dr. Milovan, profesor višje pedagoške šole v p., narodni poslanec, Zagreb.
Kelemina dr. Jakob, univ. profesor, Ljubljana.
† Koblar Anton, dekan, Kranj.
Kotnik dr. Fran, prosvetni inšpektor v p., Celje.
Krišš dr. Rudolf, zasebnik in znanstvenik, Berchtesgaden na Bavarskem.
Kus - Nikolajev dr. Mirko, kustos Etnografskega muzeja, Zagreb.
Maister Hrvoj, ban. uradnik, Ljubljana.
Mal dr. Josip, direktor »Narodnega muzeja«, Ljubljana.
† Mantuani dr. Josip, direktor Narodnega muzeja v p., Ljubljana.
Markič Mihael, gimn. profesor v p., Ljubljana.
Mrkun Anton, župnik, Dobropolje na Dolenjskem.
Murko dr. Matija, univ. profesor v p., Praga.
Oštir dr. Karl, univ. profesor, Ljubljana.
Odavić Pera, inspektor ministarstva v p., srbski književnik, Beograd.
Pavel dr. Avgust, profesor, Sombatelj, Ogrsko.
Pavičević Mićun, inšpektor Glavne kontrole in književnik, Zagreb.
† Peisker dr. Jan, univ. profesor v p., Nemški Gradec.
Preobraženski dr. Nikolaj F., univ. lektor, Ljubljana.
Radojčić dr. Nikola, univ. profesor, Ljubljana.
Rus dr. Jože, knjižničar drž. knjižnice, Ljubljana.
Saria dr. Balduin, univ. profesor, Ljubljana.
Simonič Ivan, diplom. filozof, Vinji vrh v Belokrajini.
Skok dr. Petar, univ. profesor, Zagreb.
Stanojević dr. Stanoje, univ. profesor, Beograd.
Stelč dr. Francé, spomeniški konservator in ban. spomeniški referent, Ljubljana.
Šašelj Ivan Feliks, duh. svetnik in župnik v p., Št. Lovrenc na Dolenjskem.
Škerlj dr. Božo, priv. docent, Ljubljana.
Trojanović dr. Sima, univ. profesor, Skoplje.
† Vurnik dr. Stanko, kustos Etnografskega muzeja, Ljubljana.
Zega Nikola, upravnik Etnografskega muzeja v p., Beograd.
Županić dr. Niko, direktor Etnografskega muzeja, bivši minister, Ljubljana.

Za Etnografski muzej v Ljubljani!

Že nekaj let imamo v Ljubljani samostojen narodopisni muzej, ki ima nalogo, da pospešuje narodopisje, antropologijo in zgodovino ljudske umetnosti, da zbira tozadevni material, ga proučuje in hrani v svojih razstavnih zbirkah.

V prvi vrsti ima muzej nalogo, da obdela slovensko narodopisje, najprej domači, nam najbližji material, ki se hrani po deželi, ali je v lasti zasebnih zbirateljev. Narodopisno blago, ki je najboljši izraz narodnega bistva, treba zbrati, da bomo poznali sebe in da nas bo svet poznal in bolj upošteval, kakor nas je doslej. Veliko imamo pokazati na tem polju: imamo kmečko arhitekturo, originalne narodne noše, vezenine, plastiko, ljudsko slikarstvo, domačo umetno obrt, narodno pesem in njene melodije in pripovedno blago. To bogato narodno blago gotovo ne sme propasti in se pozabiti, zato je treba dela in zadnji čas je, da začnemo s tem delom.

Vodstvo narodopisnega muzeja v Ljubljani je prevzelo po bivšem deželnemu muzeju skromno narodopisno zbirko, ki ne vsebuje niti še vseh glavnih tipov narodnih noš, ljudskega pohištva in orodja, izrezanih in poslikanih okraskov itd. To zbirko je nujno treba izpopolniti. Za to nalogo pa se mora zavzeti ves narod, ker je vodstvo muzeja s skromnimi sredstvi, ki jih daje država, samo ne more izvršiti. Treba je, da naši inteligenti na deželi požrtvovalno prevzamejo našo narodno dolžnost, da pomagajo vodstvu muzeja in mu nabavljajo ali naznanjajo razmetani in vedno redkejši narodopisni material, ki pod pritiskom civilizacije in moderne industrije od dne do dne gineva. Treba je to blago odtegniti propadu s tem, da se poskrbi, da pride v muzej. Naj bi prevzeli požrtvovalno delo te naloge duhovniki, učiteljstvo in dijaštvo, ki imajo največ stika z ljudstvom in naj bi pridobivali za muzej narodopisno blago, če mogoče kot dar ali pa ga vsaj naznanili. Korist od razstavljenega narodopisnega blaga ima ves narod, dobra etnografska zbirka je narodu zrcalo in ponos, stara umetnost narodova je pobuda novejšim umetnikom in obrtnikom.

Vodstvo etnografskega muzeja v Ljubljani apelira s tem na vse zavedne narodnjake, še posebej na one osebe in društva, ki imajo stike z etnografskimi predmeti iz teh krajev, zakaj muzej danes ne more veliko pokazati iz teh ozemelj. Slovenci naj bi bili vsaj v muzeju etnografski popolno predstavljeni!

Ta poziv sem poslal med Slovence že leta 1927. in ga sedaj ponavljam.

Ljubljana, 31. decembra 1934.

Dr. Niko Županič,
direktor etnografskega muzeja.

Errata corrigé!

Opombe k „Migracijam na Kočevskem v luči priimkov“.

Trikrat zabeleženi priimek (2 krat v Starem Logu, 1 krat v Klečah) *Lobe* (od *loba* = *luba*; mlajša obl. je *Lubě*) in dvakrat *Mâthe* od *Matija*, po eden v Vrbovcu in Rajndolu) je šteti k slovenskim priimkom. Tako je v obravnavanem področju 1574.(76) bilo 385 slovenskih priimkov in 1182 nemških.

Na str. 107, 6. vrsta zgoraj, čitaj *gospostvo* mesto *gospodstvo*.

„ „ 128, 5. „ spodaj, „ v *Željnah* mesto v *Žejnah*.

„ „ 130, 12. „ zgoraj, „ *Troye-ta* mesto *Trove-ta*.

„ „ 134, 2. „ „ mora biti pravilno *gl. str. 124 in 128*, ne *gl. str. 129*.

Kummersdorf = sed. Kumrova vas, Raintal = Rajndol, Studeno = Studenec.

Simonič Ivan.

Na str. 94, vrsta 29, bi moralo stati *narodov* mesto *navodov*.

„ „ 169, na zemljevidu Bele Krajine bi moralo stati pri koti 575 *Semenič* mesto *Semič* in *Semiške* mesto *Semičke* gore ter *Cernik* mesto *Žirnik*.

„ „ 170, „ 35, naj stoji v *VI. stoletju* mesto v *V. stoletju*.

„ „ 177, „ 29, „ „ *nannte* mesto *nannt*.

„ „ 178, „ 30, „ „ *im VI. Jahrh. p. Chr. n.* mesto *im V. Jahrh. p. Chr. n.*



Dr. Niko Župančič